ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ALEGERII CA MEMBRU TITULAR ȘI PREȘEDINTE DE ONOARE AL ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

HOTĂRÎREA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA PRIVIND ALEGEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, ÎN CALITATE DE MEMBRU TITULAR ȘI PREȘEDINTE DE ONOARE AL ACADEMIEI

40 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

ISTORICUL CARTEI ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (1941–1945)
NICOLAE DASCĂLU

O.N.U. – REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE
ALEXANDRU BOLINTINEANU

★

ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE LA PARIS – FEBRUARIE–IUNIE 1866 (I)
GRIGORE CHIRIȚĂ

POLITICA INTERNĂ ȘI EXTERNĂ A DOMNITORULUI GRIGORE AL II-LEA GHICA
MATEI D. VLAD

DEZBATERI

TINERETUL ÎN ISTORIA NAȚIONALĂ ȘI UNIVERSALĂ: PARTICIPARE, DEZVOLTARE, PACE (II)

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

10

TOMUL 38 1985

OCTOMBRIE

www.dacoromanica.ro

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

SECŢIA DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE

ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU, *(redactor şef)*, ION APOSTOL *(redactor şef adjunct)*; NICHITA ADĂNILOAIE, LUDOVIC DÉMENY, GHEORGHE I. IONIŢĂ, VASILE LIVEANU, AUREL LOGHIN, DAMASCHIN MIOC, ŞTEFAN OLTEANU, POMPILIU TEODOR *(membri)*

Preţul unui abonament este de 180 lei
În ţară abonamentele se primesc la oficiile poştale şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ROMPRESFILATELIA Departamentul Export-Import presă P.O. Box 12—201. Telex 10376 prsfi r — Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Comitetului de Redacţie al revistei „REVISTA DE ISTORIE". Apare de 12 ori pe an.

www.dacoromanica.ro

Adresa Redacţiei:
B-dul Aviatorilor, nr. 1
71247 — Bucureşti, tel. 50 72 41

REVISTA DE ISTORIE

TOM 38, Nr. 10
octombrie 1985

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul alegerii ca membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România 925

Hotărîrea Academiei Republicii Socialiste România privind alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în calitate de membru titular și președinte de onoare al Academiei 932

40 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

NICOLAE DASCĂLU, Istoricul Cartei Organizației Națiunilor Unite (1941—1945) . 937
ALEXANDRU BOLINTINEANU, O.N.U. — realizări și perspective 955

★

GRIGORE CHIRIȚĂ, România și Conferința de la Paris — februarie-iunie 1866 (I) 967
MATEI D. VLAD, Politica internă și externă a domnitorului Grigore al II-lea Ghica 987

DEZBATERI

Tineretul în istoria națională și universală : Participare, Dezvoltare, Pace (II), ... 1004

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

A XVIII-a ediție a lectoratului de vară al Societății de științe istorice din R. S. România *(Constantin Șerban, Ion Șendrulescu)* : Călătorie de studii în S.U.A. și Marea Britanie *(Florin Constantiniu)* ; Etape din istoria metalurgiei fierului *(Parvaiz Habibullah*, Pakistan) 1016

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

ROMULUS NEAGU, *Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lumii contemporane*, Edit. politică, București, 1983, 463 p. *(Elisabeta Petreanu)* 1021
* * * *Titulescu și strategia păcii*, Edit. Junimea, Iași, 1982, 502 p. *(Ion Grecescu)* . . . 1024
CONSTANTIN BUȘE, *De la Bolivar la Cardenas*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 365 p. *(Eugen Denize)* 1028
CAMIL MUREȘAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PĂIUȘAN, *Downing street 10*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p. *(Mihai Oprițescu)*. 1030
RAFAEL SÁNCHEZ MANTERO, *Los cien mil hijos de Sas Luis y las relaciones franco-españolas*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1981, 206 p. *(Ovidiu Bozgan)* 1031
* * * *Companies and Trade. Essays on Overseas Trading. Companies during the Ancien Regime*, edit. by Leonard Blussé și Femme Gaastra, Leiden University Press, 1981, 276 p. *(Mihai Manea)* 1033

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOME 38, No. 10
octobre 1985

Le discours du camarade Nicolae Ceaușescu à l'occasion de son élection en tant que membre titulaire et président d'honneur de l'Académie de la Republique Socialiste de la Roumanie 925

La décision de L'Académie de la République Socialiste de la Roumanie au sujet de l'élection du camarade Nicolae Ceaușescu, secrétaire général du Parti Comuniste Roumain, président de la République Socialiste de la Roumanie, en tant que membre titulaire et président d'honneur de l'Académie 932

40e ANNIVERSAIRE DE LA CRÉATION DE L'ORGANISATION DE NATIONS UNIES

NICOLAE DASCĂLU, L'historique de la Charte de l'Organisation des Nations Unies (1941—1945) 937
ALEXANDRU BOLINTINEANU, L'O.N.U. — réalisations et perspectives 955

★

GRIGORE CHIRIȚĂ, La Roumanie et la Conférence de Paris-février-juin 1866 (I) . . 967
MATEI D. VLAD, La politique intérieure et extérieure du prince Grégoire II Ghica 987

DÈBATS :

La jeunesse dans l'histoire nationale et universelle : Participation, Développement, Paix (II) 1004

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

La XVIIIe édition du lectorat d'été de la Société des Sciences historiques de la R. S. de Roumanie *(Constantin Șerban, Ion Șendrulescu)* ; Voyage d'études aux S.U.A. et en Grande-Bretagne *(Florin Constantiniu)* ; Etapes de l'histoire de la métallurgie du fer *(Parvaiz Habibullah,* Pakistan). 1016

LE LIVRE ROUMAIN ET ÉTRANGER D'HISTOIRE

ROMULUS NEAGU, *Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lumii contemporane* (L'Organisation des Nations Unies. Adaptation aux impératifs de la vie contemporaines), Edit. politică, București, 1983, 463 p. *(Elisabeta Petreanu)* 1021
* * * *Titulescu și strategia păcii* (Titulesco et la strategie de la paix), Edit. Junimea, Iași 1982, 502 p. *(Ion Grecescu)* 1024
CONSTANTIN BUȘE, *De la Bolivar la Cardenas* (De la Bolivar à Cardenas), Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 365 p. *(Eugen Denize)* 1028
CAMIL MUREȘAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PĂIUȘAN, *Downing street 10*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p. *(Mihai Oprițescu)*. 1030
RAFAEL SACHEZ MANTERO, *Los cien mil hijos de San Luis y las relaciones franco-españolas*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1981, 206 p. *(Ovidiu Bozgan)* 1031
* * * *Companies and Trade. Essays on Overseas Trading. Companies during the Ancien Regime*, edit. by Leonard Blussé and Femme Gaastra, Leiden University Press, 1981, 276 p. *(Mihai Manea)* 1033

www.dacoromanica.ro

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ALEGERII CA MEMBRU TITULAR ȘI PREȘEDINTE DE ONOARE AL ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Stimați tovarăși,

Doresc, în primul rînd, să vă mulțumesc dumneavoastră pentru alegerea mea ca membru și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România.

Consider aceasta ca o mare cinste și o înaltă apreciere a activității mele de comunist și revoluționar pentru dezvoltarea patriei, pentru înflorirea și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului, pentru întărirea independenței și suveranității naționale a României.

Este o mare plăcere și o deosebită onoare pentru mine de a fi ales membru și președinte de onoare al celui mai înalt forum al științei românești, care, de la înființarea sa, a reprezentat un simbol al unității naționale, un factor determinant al progresului general al României.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, apoi a revoluției socialiste, a deschis o eră nouă în istoria multimilenară a poporului nostru. Într-o perioadă istorică scurtă, poporul român a străbătut, printr-o luptă și muncă eroică, mai multe etape revoluționare de dezvoltare economico-socială — de la orînduirea burghezo-moșierească, avînd puternice caracteristici feudale, la societatea socialistă multilateral dezvoltată.

Dăm o înaltă cinstire generațiilor din trecut, tuturor personalităților și luptătorilor patrioți și revoluționari, tuturor acelora care, de la Burebista și Decebal, au făcut totul pentru formarea și existența poporului și a națiunii române. Cinstim pe Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu și Alexandru Ioan Cuza, pe toți aceia care, în procesul revoluționar de formare și dezvoltare a națiunii române, au luptat pentru unitatea și independența țării.

Unirea și formarea statului național român, războiul de independență și realizarea statului național unitar, în 1918, au constituit momente hotărîtoare pentru destinele poporului român.

Cinstim pe revoluționarii, pe comuniștii și patrioții care au dus lupta contra asupririi și pentru dreptate socială și națională, împotriva fascismului și războiului, pentru victoria revoluției de eliberare națională și socială.

Dăm o înaltă cinstire oamenilor de știință și cultură, care au avut un rol de seamă în formarea limbii române, în progresul multilateral al patriei noastre.

Dăm cea mai înaltă cinstire muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, tuturor categoriilor sociale, poporului român, care, de-a lungul mileniilor, a fost adevăratul făuritor al ființei sale însești, al limbii, culturii, al națiunii noastre libere.

www.dacoromanica.ro

Stimaţi tovarăşi,

În anii socialismului, ţara noastră a obţinut măreţe realizări în dezvoltarea forţelor de producţie, a ştiinţei, culturii, în ridicarea bunăstării materiale şi spirituale a întregului popor.

Dintr-o ţară slab dezvoltată, cu o agricultură şi o industrie înapoiate, România a devenit o ţară industrial-agrară cu o industrie dezvoltată, modernă şi o agricultură socialistă avansată.

Creşterea producţiei industriale, în 1984, de o sută de ori faţă de 1944, a agriculturii de 7 ori, iar a venitului naţional de 32 de ori, demonstrează, cu puterea faptelor, marile realizări obţinute de poporul nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român — forţa politică conducătoare a întregii naţiuni, care îşi îndeplineşte cu toată fermitatea şi hotărîrea rolul istoric de a conduce poporul nostru spre cele mai înalte culmi de progres şi civilizaţie.

Într-adevăr, Congresul al IX-lea a marcat o nouă etapă în dezvoltarea societăţii socialiste. Sînt bine cunoscute marile realizări în dezvoltarea puternică a forţelor de producţie, a industriei, a agriculturii şi celorlalte ramuri ale activităţii economico-sociale, precum şi în înflorirea ştiinţei, învăţămîntului şi culturii, în ridicarea nivelului de trai material şi spiritual al poporului. De aceea nu doresc să mă refer acum la toate acestea.

Consider însă necesar să subliniez că toate remarcabilele înfăptuiri pe care le-am obţinut în această perioadă au fost posibile datorită faptului că hotărîrile Congresului al IX-lea au descătuşat energiile creatoare ale întregului popor şi au luminat drumul spre noi culmi de progres şi civilizaţie socialistă în patria noastră.

În întreaga activitate am pornit de la concepţia revoluţionară despre lume şi societate — materialismul dialectic şi istoric — de la socialismul ştiinţific, de la înţelegerea justă a legităţilor general-valabile şi am acţionat pentru aplicarea lor creatoare la realităţile şi condiţiile din ţara noastră. Tocmai datorită faptului că partidul nostru a înţeles că materialismul dialectic şi istoric, socialismul ştiinţific nu constituie dogme, ci ştiinţe de acţiune pentru înnoirea continuă a societăţii, a lumii, ştiinţe care dau o perspectivă nouă, şi permanent nouă, perfecţionării forţelor de producţie, relaţiilor sociale, înaintării continue a lumii, a societăţii, spre noi şi noi culmi de progres şi civilizaţie. Meritul partidului nostru este acela — sau poate, în primul rînd, acela — că a înţeles aceasta în condiţiile cînd, pe plan internaţional, se insista mult pentru a se menţine socialismul în anumite cătuşe, care îl împiedicau să-şi pună în valoare forţa şi capacitatea sa. Înlăturînd dogmele, şablonismul de orice fel, considerînd socialismul ca o forţă politică de acţiune, partidul nostru a descătuşat — aşa cum am menţionat — energiile poporului nostru, a contribuit la afirmarea prestigiului şi forţei socialismului în întreaga lume.

În întreaga activitate am acordat o mare însemnătate repartizării juste a venitului naţional pentru fondul de consum şi fondul de dezvoltare. Viaţa a demonstrat că am procedat just acordînd cel puţin 30 la sută din venitul naţional pentru dezvoltare. Se poate spune că, procedînd aşa, am aplicat în mod just legea reproducţiei lărgite, pentru asigurarea dezvoltării continue, pe o bază superioară, a forţelor de producţie, a societăţii în general.

Dacă nu am fi procedat în felul acesta, ţara noastră ar fi rămas, în continuare, slab dezvoltată, ceea ce ar fi pus în pericol întreaga dezvoltare

www.dacoromanica.ro

economico-socială, nivelul de trai al poporului, însăşi independenţa şi suveranitatea patriei.

Pornind de la legitatea generală a acumulării şi reproducţiei lărgite, dar şi de la experienţa proprie, Congresul al XIII-lea al partidului a stabilit să asigurăm, în continuare, circa 30 la sută din venitul naţional pentru fondul de dezvoltare, alocînd, în acelaşi timp, circa 70 la sută pentru fondul de consum, ceea ce va asigura şi în perspectivă dezvoltarea generală a patriei noastre, precum şi condiţiile necesare ridicării continue a bunăstării materiale şi spirituale a poporului — ţelul suprem al politicii partidului nostru comunist, esenţa societăţii socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România!

În Programul partidului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, în Programul ideologic — parte integrantă a Programului partidului — precum şi în hotărîrile Congresului al XIII-lea al partidului sînt stabilite orientările privind dezvoltarea pe o treaptă superioară a patriei noastre în noua etapă a construcţiei socialiste, în cincinalul 1986—1990 şi, în perspectivă, pînă în anul 2000.

În concordanţă cu Programul partidului şi hotărîrile Congresului, trebuie să punem în centrul întregii activităţi dezvoltarea intensivă a industriei, a agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naţionale, realizarea unei noi calităţi a muncii şi vieţii, a unei calităţi superioare în toate sectoarele.

Se impune să acordăm o atenţie deosebită dezvoltării mai puternice a bazei de materii prime şi energetice, creşterii productivităţii muncii, ridicării calităţii şi nivelului tehnic al producţiei, realizării unei eficienţe şi rentabilităţi tot mai mari a întregii activităţi economico-sociale.

În realizarea tuturor acestor hotărîri şi orientări, un rol de însemnătate primordială îl are ştiinţa, ca factor fundamental al progresului economico-social.

Partidul nostru porneşte de la faptul că socialismul se poate realiza cu succes numai pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane în general.

Este necesar să perfecţionăm continuu activitatea de cercetare ştiinţifică şi tehnologică, să unim toate forţele şi să întărim legătura ştiinţei cu învăţămîntul şi producţia, să facem astfel încît ştiinţa românească să soluţioneze, într-un timp mai scurt, marile probleme care îi stau în faţă pentru înfăptuirea noii revoluţii tehnico-ştiinţifice în ţara noastră.

Omenirea se află într-o etapă în care cuceririle ştiinţei, în toate domeniile, au un rol de seamă în dezvoltarea forţelor de producţie, în lărgirea orizontului de cunoaştere a universului. Noua revoluţie tehnico-ştiinţifică pe plan mondial impune ca o necesitate obiectivă pentru poporul nostru — şi, în acest cadru, doresc să subliniez, pentru ştiinţa românească, pentru toate institutele de cercetare din toate domeniile — de a se angaja cu întreaga forţă şi hotărîre în această nouă revoluţie tehnico-ştiinţifică. Viitorul poporului nostru — ca şi al altor popoare — este strîns legat, determinat de felul cum vom şti să acţionăm pentru a ridica la un nivel superior întreaga activitate de cercetare ştiinţifică. Dacă vom rămîne în urmă în noua revoluţie tehnico-ştiinţifică — aceasta va avea repercusiuni, pentru multă vreme, asupra întregii vieţi a poporului nostru. Trebuie ca toţi oamenii de ştiinţă, conducerea noastră de partid şi de stat să situeze, pe primul plan — aşa cum prevăd, de altfel, hotărîrile Congresului al XIII-lea — dezvoltarea puternică a ştiinţei, în aşa fel încît poporul nostru să ocupe un loc cît mai demn în rîndul naţiunilor înaintate ale lumii.

www.dacoromanica.ro

Sînt multe — și apar continuu, noi discipline științifice. Dar trebuie să ne preocupăm permanent ca științele de bază — matematica, fizica, chimia, biologia — să se mențină la un nivel cît mai înalt, să se dezvolte continuu. În măsura în care vom ști să facem ca tineretul patriei noastre să-și însușească și să dezvolte aceste discipline, vom putea să stăpînim bine și toate celelalte discipline tehnice și, astfel, vom putea ocupa un loc important în dezvoltarea științei românești și universale.

În același timp trebuie să acordăm atenția necesară și științelor sociale — și aș menționa, în primul rînd, istoriei, filozofiei materialist-dialectice și istorice, literaturii și limbii române, cu atît mai mult cu cît începuturile acestui înalt forum au fost legate de apărarea și dezvoltarea limbii române. O națiune, un popor nu pot exista fără o istorie, fără o cultură și o limbă proprie ! Aceasta constituie chezășia și forța fiecărui popor — și, așa cum am menționat, poporul nostru însuși a creat, de-a lungul mileniilor, limba, cultura românească ! Oamenilor de știință și de cultură le revine misiunea s-o păstreze, s-o perfecționeze și să asigure întotdeauna ca ea să ocupe un loc demn în rîndul limbilor și culturii universale.

De asemenea, se impune să dezvoltăm, în concordanță cu noile realități, științele economice și politice, știința conducerii societății. Să avem întotdeauna o atitudine critică față de tot ceea ce este vechi și perimat, înlăturînd fără teamă tot ce nu mai corespunde noilor realități. Să promovăm cu îndrăzneală tot ce este nou, acționînd în orice împrejurări ca adevărați revoluționari.

Avem o istorie minunată, ne putem mîndri cu ceea ce au înfăptuit poporul român, înaintașii noștri ! Avem datoria să cunoaștem și să clarificăm cît mai bine toate momentele importante din istoria formării și dezvoltării poporului și a națiunii noastre, cu atît mai mult cu cît chiar și astăzi mai sînt unii, peste hotare, care încearcă să pună în discuție, să minimalizeze istoria și lupta poporului nostru. Faptele, realitățile sînt de asemenea natură încît ne permit să respingem orice încercare de a diminua rolul poporului român, al națiunii noastre în dezvoltarea omenirii, a culturii mondiale. Și avem mîndria să afirmăm acest lucru, deoarece mulți oameni de știință și din alte domenii ale culturii românești au dat, nu numai pentru poporul nostru, dar și pentru întreaga omenire, cuceriri care vor rămîne veșnice.

Să facem ca tineretul patriei noastre să cunoască istoria — și nu numai atît, dar să lupte pentru a adăuga noi fapte și cuceriri la istoria glorioasă a poporului nostru, prin noi înfăptuiri în toate domeniile de activitate ! Rolul Academiei Republicii Socialiste România, al științei românești din toate domeniile, este de a continua să se afle în fruntea luptei pentru o știință și o cultură înaintate, bazate pe cele mai noi cuceriri ale cunoașterii umane, ale științei în general, pe materialismul dialectic și istoric — concepția revoluționară despre lume și viață, care dă permanent o perspectivă înnoitoare de progres națiunii noastre, omenirii în general.

Iată de ce este necesar să facem astfel încît știința românească să ocupe un loc de frunte și, în unele domenii, locul de pionierat în cunoașterea de noi și noi taine ale naturii și universului, în dezvoltarea cunoașterii umane în general.

Să pornim permanent de la faptul că nu există lucruri care nu pot fi cunoscute, ci numai lucruri necunoscute încă, dar că stă în puterea omului ca, prin cutezanța sa, să descopere noi taine și noi legi ale naturii, să acționeze pentru a le pune în serviciul omului, al bunăstării omenirii, al colaborării și păcii.

www.dacoromanica.ro

Stimaţi tovarăşi,

În întreaga noastră activitate, călăuzindu-ne de principiile socialismului ştiinţific, am formulat teza construcţiei socialismului cu poporul şi pentru popor. În concordanţă cu aceasta, am acţionat pentru perfecţionarea relaţiilor de producţie şi sociale, pentru dezvoltarea puternică a democraţiei muncitoreşti-revoluţionare şi realizarea unui larg cadru democratic, de participare a tuturor oamenilor, a întregului popor, la conducerea activităţii în toate unităţile, din toate sectoarele, precum şi pe plan naţional. Am asigurat astfel participarea organizată şi activă a maselor populare, a întregului popor, la făurirea conştientă a propriului viitor, liber, a viitorului socialist şi comunist.

O atenţie deosebită trebuie să acordăm, şi în continuare, perfecţionării conducerii, planificării, dezvoltînd şi mai puternic autoconducerea, autogestiunea tuturor unităţilor economico-sociale şi localităţilor patriei noastre. Totodată, este necesar să aplicăm cu mai multă fermitate noul mecanism economic şi principiile socialiste de retribuţie, după care veniturile sînt determinate de munca depusă.

Se impune să întărim continuu proprietatea socialistă de stat şi cooperatistă — baza trainică a socialismului şi comunismului. Numai astfel vom asigura dezvoltarea continuă a forţelor de producţie şi ridicarea continuă a bazei tehnico-materiale a socialismului, a nivelului de trai material şi spiritual al poporului.

În acelaşi timp, este necesar ca, în spiritul Programului ideologic al partidului, să intensificăm activitatea ideologică, politico-educativă, de formare a conştiinţei socialiste, a omului nou — constructor conştient al socialismului şi comunismului. Să aplicăm ferm principiile umanismului revoluţionar, spiritul de omenie, propriu poporului român, în întreaga noastră activitate de făurire a noii orînduiri, în care omul constituie factorul fundamental ! Tot ce realizăm trebuie să servească dezvoltării personalităţii umane, ridicării nivelului de cunoştinţe generale, a bunăstării şi fericirii omului, a întregii naţiuni !

În acest cadru, literatura, arta, toate sectoarele care au un rol în dezvoltarea culturii noi, revoluţionare, trebuie să se angajeze cu o şi mai mare hotărîre pentru a da noi şi noi opere de mare valoare, atît în conţinut — sau, în primul rînd, în conţinut — cît şi în formă, care să contribuie la ridicarea culturii româneşti la un nivel cît mai înalt.

Avem toate condiţiile — atît în ce priveşte cercetarea ştiinţifică, cît şi activitatea culturală — să înfăptuim în cele mai bune condiţii prevederile Programului partidului, hotărîrile Congresului al XIII-lea, astfel încît ţara noastră, în cadrul dezvoltării generale, să obţină puternice realizări în ştiinţă, în cultură, în ridicarea gradului de civilizaţie al poporului român.

Avem un program de largă perspectivă. Tot ce am realizat pînă acum demonstrează realismul politicii noastre de construcţie socialistă, faptul că avem tot ce este necesar pentru înfăptuirea istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea, care vor ridica patria noastră pe noi culmi de progres şi civilizaţie, vor crea condiţii pentru trecerea la înfăptuirea şi afirmarea tot mai puternică a principiilor comuniste de muncă şi de viaţă, în toate domeniile.

www.dacoromanica.ro

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea relațiilor internaționale ale României cu celelalte state, participarea activă a țării noastre la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale, politica de prietenie și pace cu toate națiunile lumii constituie caracteristici de bază ale politicii țării noastre. Am pornit și pornim de la faptul că numai în condiții de pace ne putem concentra toate forțele pentru dezvoltarea economico-socială a țării — acest lucru fiind, de altfel, valabil pentru toate statele lumii.

Putem afirma că politica externă a României, de pace, de afirmare, în relațiile cu toate statele, a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și renunțării la forță și la amenințarea cu forța, se bucură de o înaltă apreciere și a făcut ca țara noastră să dezvolte relații de colaborare cu toate națiunile lumii, să se bucure de stimă și să aibă prieteni pe toate meridianele.

Ne aflăm într-o epocă hotărîtoare pentru însuși viitorul civilizației, al vieții pe planeta noastră. Cursa înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, acumularea și amplasarea de noi și noi arme nucleare — printre care și a rachetelor cu rază medie de acțiune — în Europa, au creat o situație deosebit de gravă. Iată de ce problema fundamentală este acum aceea a opririi cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare, de a impune realizarea dezarmării nucleare, înfăptuirea unei politici de pace, asigurînd astfel dreptul vital al popoarelor, al oamenilor — la existență, la libertate, la viață și pace.

România se pronunță ferm — și va acționa, și în viitor, cu toată hotărîrea — pentru oprirea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune în Europa, precum și a contramăsurilor nucleare ale Uniunii Sovietice, pentru încetarea experiențelor nucleare, pentru trecerea, apoi, la retragerea și distrugerea tuturor armelor nucleare.

Ne pronunțăm cu toată fermitatea pentru realizarea de măsuri concrete de dezarmare generală, de reducere a cheltuielilor militare și a armamentelor, pentru dezvoltarea unor relații de încredere și colaborare între toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Considerăm că este necesar să se facă totul pentru ca tratativele de la Geneva, dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, întîlnirea, în toamna acestui an, dintre secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și președintele Statelor Unite ale Americii, să ducă la rezultate reale, concrete, în soluționarea problemelor privind armele nucleare și cosmice, în reducerea și eliminarea armelor nucleare, atît pe Pămînt, cît și în Cosmos.

În același timp, considerăm că țările europene, toate statele lumii trebuie să acționeze cu toată hotărîrea pentru a contribui la realizarea, unor acorduri corespunzătoare și pentru trecerea la dezarmarea nucleară, la oprirea militarizării Cosmosului.

O mare răspundere revine oamenilor de știință ale căror descoperiri sînt folosite, din păcate, tot mai mult, în scopuri militare. Mai mult ca oricînd este necesar ca oamenii de știință — de altfel, toate popoarele — să spună NU hotărît înarmărilor, să se pronunțe ferm pentru pace. Să acționăm în așa fel încît uriașele cuceriri ale științei să fie folosite numai și numai în scopuri pașnice, pentru asigurarea dezvoltării economico-sociale a fiecărei națiuni, a bunăstării fiecărui popor!

www.dacoromanica.ro

România va acționa cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea noii ordini economice internaționale, pentru soluționarea pe o bază nouă a problemelor complexe ale subdezvoltării, considerînd că numai astfel se pot depăși dificultățile economice actuale, se pot asigura dezvoltarea fiecărui popor, realizarea unei lumi mai drepte și mai bune, în care fiecare națiune să se poată dezvolta în mod liber, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară.

Avem deplina încredere că stă în puterea popoarelor în care oamenii de știință ocupă un loc important — de a determina schimbarea cursului periculos al evenimentelor, de a împiedica o catastrofă nucleară și de a asigura pacea în lume!

În ce ne privește, poporul nostru, oamenii de știință români sînt ferm hotărîți să facă totul pentru a contribui la triumful rațiunii, la dezarmare, la pace, la o colaborare egală între toate națiunile, la realizarea unei lumi a dreptății sociale și naționale, a unei lumi mai bune!

Stimați tovarăși,

În încheiere, doresc, încă o dată, să vă mulțumesc pentru alegerea mea ca membru și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România — și să vă asigur pe dumneavoastră, să asigur partidul și întregul popor că înțeleg aceasta ca o nouă manifestare a încrederii față de mine, dar și ca o îndatorire a mea de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și a Programului partidului, pentru întărirea rolului conducător al partidului, a unității întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. Numai în deplină unitate avem garanția mersului ferm înainte pe calea socialismului și comunismului, a întăririi forței materiale și spirituale a patriei, a independenței și suveranității României!

Vă adresez dumneavoastră, membrilor Academiei, tuturor oamenilor de știință, urări de noi și noi succese în dezvoltarea tot mai puternică a științei și culturii — factor determinant pentru înflorirea continuă a patriei noastre socialiste, pentru întărirea suveranității și independenței ei!

Vă doresc noi și noi succese, multă sănătate și fericire!

www.dacoromanica.ro

HOTĂRÎREA
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA PRIVIND ALEGEREA TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU, SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, PREŞEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, ÎN CALITATE DE MEMBRU TITULAR ŞI PREŞEDINTE DE ONOARE AL ACADEMIEI

Adunarea Generală a Academiei Republicii Socialiste România, exprimînd dorinţa fierbinte a membrilor Academiei, a oamenilor de ştiinţă, a tuturor celor ce muncesc pe tărîmul cercetării ştiinţifice şi tehnologice, al învăţămîntului, culturii şi artei, cu conştiinţa îndeplinirii unui act solemn, de cea mai mare importanţă în istoria Academiei Române, a ştiinţei şi culturii în patria noastră, hotărăşte în unanimitate

alegerea tovarăşului

NICOLAE CEAUŞESCU

în calitate de

Membru titular al Academiei Republicii Socialiste România încredinţîndu-i conducerea supremă a celui mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării, în calitate de
Preşedinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România

Această hotărîre constituie o expresie a înaltei aprecieri pe care, alături de întregul popor, oamenii de ştiinţă şi cultură din patria noastră o dau strălucitei activităţi teoretice şi practice, genialei gîndiri ştiinţifice, originale, cutezătoare, a conducătorului partidului şi statului nostru — rod al experienţei sale de peste 50 de ani în muncă şi lupta revoluţionară pentru cauza partidului, pentru propăşirea patriei, pentru triumful socialismului şi comunismului în România.

Prezenţa tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în fruntea Academiei Române răspunde unei înalte raţiuni ştiinţifice şi morale, unei necesităţi obiective a procesului de propăşire ştiinţifică şi culturală a României pe calea luminoasă deschisă de cel de-al IX-lea Congres al partidului, consfinţind şi pe această cale calitatea sa de conducător şi neobosit îndrumător, în fapt, al întregii opere de dezvoltare a ştiinţei şi culturii româneşti, în epoca ce poartă, spre mîndria noastră, a tuturor, numele său iubit.

Ştiinţa şi cultura românească se mîndresc cu faptul că primul revoluţionar al ţării, gloriosul conducător al partidului şi statului nostru, este, în acelaşi timp şi în egală măsură, un cugetător de uriaşă cuprindere, rigoare şi profunzime, un om de ştiinţă, care, puternic angajat în dezvoltarea creatoare a materialismului dialectic şi istoric, deschide în permanenţă ştiinţei, gîndirii economice şi social-politice noi orizonturi, un imens

www.dacoromanica.ro

front de lucru în direcții originale, asigurînd noi resurse și impulsuri ideologice, un inepuizabil izvor de idei și concepte pentru întreaga activitate teoretică și practică a partidului și statului.

Pentru conștiința națiunii, ca și pentru întreaga omenire progresistă, secretarul general al partidului, Președintele Republicii, întruchipează, prin întreaga sa activitate, cele mai înalte virtuți ale geniului creator al poporului român, în toate domeniile, inclusiv în cel al științei, tehnologiei și culturii. Tot ce s-a înfăptuit în țara noastră în aceste două glorioase decenii poartă pecetea prestigioasei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a concepției sale despre lume și viață, despre valorile în care credem cu toată convingerea : demnitatea, independența și suveranitatea națională, solidaritatea internaționalistă cu toate forțele iubitoare de progres și pace, idealurile socialismului și comunismului, dreptul imprescriptibil de a le gîndi și transpune în viață prin propriile noastre forțe.

Ales al partidului, al întregii națiuni, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat țării prima ei eră de adevărată înflorire economică și social-culturală, a promovat munca pe tărîmul științei la statutul și răspunderile unei forțe de producție, izvor de avuție națională, pîrghie de nădejde în înfăptuirea Programului partidului nostru. Înțelegînd mai bine ca oricine rolul fundamental al științei în construcția noii orînduiri, secretarul general al partidului a veghiat fără încetare la asigurarea dezvoltării în ritmuri înalte a bazei materiale și de personal a cercetării și învățămîntului, la formarea unor specialiști de înaltă calificare în aceste domenii, capabili să rezolve cu succes cele mai complexe probleme pe care le ridică progresul științei, al cunoașterii universale.

Conducătorul partidului și statului nostru este făuritorul primei strategii politice pe termen lung a dezvoltării științei în România. Piatră unghiulară a acestei strategii, concepția sa revoluționară asupra integrării organice a cercetării învățămîntului cu producția, pentru deplina afirmare, a revoluției tehnico-științifice în toate domeniile muncii și vieții națiunii, se materializează astăzi în rezultate economice și sociale mereu mai substanțiale, pune cu adevărat știința în folosul societății, al creșterii bunăstării materiale și spirituale a poporului. De numele, inițiativa și contribuția directă ale tovarășului Nicolae Ceaușescu se leagă primele documente politice programatice de largă viziune, de cel mai înalt nivel, consacrate în țara noastră științei, începînd cu cele adoptate după Congresul al IX-lea al partidului, cu prevederile Programului Partidului Comunist Român și continuînd cu Programele-directivă aprobate de Congresul al XII-lea cu Programul științei și tehnologiei naționale pînă în anul 2000, adoptat de cel de-al XIII-lea Congres.

Împreună cu tovarășa ELENA CEAUȘESCU, distins om de știință, secretarul general al partidului s-a aflat în permanență în mijlocul nostru, a îndrumat și orientat neobosit întreaga activitate de cercetare științifică și tehnologică din țara noastră, a participat și participă efectiv la elaborarea și transpunerea în viață a tuturor obiectivelor primordiale ale științei — investigarea și valorificarea resurselor naționale, crearea unei economii moderne, de înaltă tehnicitate și eficiență, creșterea substanțială a productivității muncii sociale pe baza automatizării complexe, sistematizarea și dezvoltarea echilibrată a tuturor zonelor țării, afirmarea prestigioasă a României în circuitul economic și tehnico-științific internațional, ridicarea calității vieții întregului popor, înflorirea spirituală a națiunii

www.dacoromanica.ro

Cu o profundă și cuprinzătoare viziune asupra dialecticii cunoașterii științifice, cu o emoționantă și mobilizatoare încredere în puterile științei, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a cerut statornic să dăm avînt cercetărilor fundamentale din domeniile matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, îndreptate spre dezvăluirea unor noi taine ale naturii și vieții, care să fie puse în slujba progresului și civilizației, a dezvoltării pașnice a omenirii.

Într-o concepție profund novatoare, secretarul general al partidului a fundamentat și elaborat principiile noului mecanism economic, care au stimulat puternic angajarea României pe calea dezvoltării de tip intensiv. Avînd la bază autoconducerea și autogestiunea muncitorească, relațiile de producție din societatea noastră au cunoscut un însemnat salt calitativ, pe măsura progresului accelerat al forțelor de producție în acești 20 de ani. Din inițiativa și sub îndrumarea directă a conducătorului partidului și statului, se dezvoltă continuu sistemul democrației muncitorești, revoluționare, se asigură participarea nemijlocită a oamenilor muncii la conducerea tuturor sectoarelor vieții economice și sociale — ceea ce imprimă noi trăsături întregului profil al societății românești. Prin întreaga sa activitate teoretică și practică, secretarul general a asigurat unitatea și creșterea rolului conducător al partidului ca centru vital al națiunii, întărirea permanentă a rolului și răspunderilor statului față de întreaga noastră națiune socialistă. Unitatea fără precedent a întregului popor în jurul partidului, al conducătorului nostru iubit, consfințește fuziunea deplină a istoriei Partidului Comunist Român cu istoria României, în cea mai glorioasă epocă a dezvoltării sale. Programul ideologic al partidului, normele vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste încununează strălucitele înfăptuiri ale secretarului general al partidului, de făurar genial al civilizației românești moderne.

Determinînd și reflectînd toate aceste mărețe realizări pe tărîmul cugetării și acțiunii, monumentala operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cuprinsă într-un număr impresionant de volume, paginile alese din gîndirea sa economică, social-politică, filosofică, pe tărîmul științelor, al culturii și artei, magistralele studii și analize pe care le consacră celor mai arzătoare probleme ale dezvoltării, progresului și păcii ce confruntă astăzi omenirea, publicate în țară, ca și pe toate meridianele lumii, omagiate de cele mai distinse foruri academice și politice, de personalități prestigioase ale științei, culturii și vieții sociale, au adus cea mai înaltă apreciere personalității Președintelui țării, au atras României stima opiniei publice internaționale, sporindu-i renumele ca niciodată în întreaga sa istorie. Împreună cu întregul popor, intelectualitatea noastră aduce un adînc omagiu celui mai de seamă cercetător al țării, ale cărui excepționale calități, chemare spre creativitate, spre nou, curaj de a înlătura rutina, vechiul, neîmpăcare cu limitele vremelnice și cu automulțumirea, năzuință de a munci mereu mai mult și mai bine dau un strălucit exemplu de ținută științifică, politică și morală tuturor generațiilor ce își împletesc azi eforturile pe tărîmul cercetării științifice, constituind modelul însuși al savantului patriot și umanist în România socialistă.

În centrul întregii sale opere revoluționare, conducătorul partidului și statului nostru a pus și pune cu consecvență Omul, bunăstarea lui materială și spirituală, capacitatea lui de a fi la înălțimea epocii pe care o trăim. În lumina acestui generos umanism socialist ce conferă o înaltă distincție Epocii Nicolae Ceaușescu, se făurește azi în țara noastră, în procesul muncii și luptei revoluționare, cu sprijinul nemijlocit al științei, culturii și artei,

www.dacoromanica.ro

profilul unui om nou, stăpîn pe destinele sale, constructor conștient al viitorului său luminos.

Totodată, într-o lume confruntată cu probleme grave, marcată de puternice contradicții, conflicte și nesiguranță, Președintele României socialiste s-a ridicat cu exemplară hotărîre — inclusiv pe plan științific, ideologic și cultural — împotriva forțelor reacționare, obscurantiste, ce incită la ură între oameni și popoare, la violență politică și militară, punînd în pericol dreptul fundamental al tuturor oamenilor la pace, la viață. Angajînd întreaga națiune în lupta pentru o pace autentică și viabilă în cadrul unei noi ordini economice internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu dă o strălucită expresie convingerii pe care a afirmat-o dintotdeauna, devenită adevărată deviză a muncii și vieții tuturor oamenilor de știință din patria noastră, că progresul și independența națională, pacea și știința sînt inseparabile.

Recunoașterii excepționalelor merite ale conducătorului partidului și statului nostru li s-a dedicat, de-a lungul anilor, omagiul instituțiilor de știință și cultură, al forurilor academice sau de opinie, al celor mai marcante personalități ale cugetării din întreaga lume. Academii, universități, mari instituții active sau de consacrare în știință și cultură, prestigioase asociații profesionale și factori de înaltă răspundere în politica statelor lumii și a organizațiilor internaționale și-au exprimat în repetate rînduri admirația și prețuirea față de personalitatea și opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, conferind Președintelui României cele mai înalte titluri și distincții.

Se întregește astfel în conștiința tuturor oamenilor de știință și cultură, a întregii națiuni, imaginea, scumpă tuturor, a revoluționarului luminat, ctitor de țară nouă, om al acțiunii istorice, om de neegalată omenie, eminent om de știință, personalitate proeminentă a lumii contemporane,

Pentru contribuția hotărîtoare a secretarului general al partidului, Președintele Republicii, la făurirea civilizației socialiste românești, a destinului nou al României, pentru strălucita activitate teoretică și practică desfășurată în acest spirit revoluționar, în slujba progresului și înfloririi patriei socialiste, a înfăptuirii măreților idealuri de libertate și dreptate socială ale poporului român, a întăririi independenței și suveranității naționale, pentru rolul și contribuția esențială la dezvoltarea colaborării și prieteniei cu țările socialiste, cu toate statele lumii, la cauza păcii și destinderii internaționale, Academia Republicii Socialiste România, exprimînd voința tuturor oamenilor de știință și cultură din țara noastră, a hotărît, într-o impresionantă și emoționantă unanimitate, alegerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în calitate de Membru Titular și Președinte de Onoare al Academiei Republicii Socialiste România.

Acțiunea luminată și mobilizatoare a conducătorului nostru iubit în rîndurile și în fruntea Academiei Române vor deschide o eră nouă, de înflorire a importantului factor de cultură și civilizație pe care îl constituie această instituție. Sub înalta sa îndrumare, contribuția Academiei la dezvoltarea creativității tehnico-științifice și cultural-artistice naționale își va împrospăta izvoarele, aducînd lumii noastre noi valori, mai multă cunoaștere și bunăstare materială și spirituală.

Consacrînd în cea mai înaltă demnitate academică a României pe cel mai iubit fiu al poporului, ctitorul vremurilor noastre măreție, oamenii de știință și cultură sînt pe deplin conștienți de marile obligații pe care

www.dacoromanica.ro

și le asumă, de noua exigență pe care trebuie să o manifeste de acum înainte față de ei înșiși, față de întreaga lor activitate profesională și social-politică. Ne angajăm în fața secretarului general al partidului, Președintele Republicii, să fim demni de marea onoare pe care o constituie prezența sa la conducerea supremă a Academiei Române, să muncim mai mult și mai bine pentru a transpune pe deplin în viață înalta sa concepție asupra rosturilor științei în făurirea unei Românii libere, independente și prospere, a societății socialiste multilateral dezvoltate, în înaintarea scumpei noastre patrii spre comunism

O dată cu încredințarea profundului nostru respect și nețărmurit devotament, adresăm tovarășului Nicolae Ceaușescu cele mai calde felicitări, împreună cu urările noastre, pornite din adîncul inimii, de multă sănătate și activitate rodnică, spre binele poporului român, spre propășirea și gloria României socialiste.

ADUNAREA GENERALĂ A ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

www.dacoromanica.ro

ISTORICUL CARTEI ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (1941—1945)

NICOLAE DAȘCĂLU

La 26 iunie 1945, în Sala memorială a Veteranilor, din San Francisco a avut loc ceremonia semnării Cartei Organizației Națiunilor Unite. Într-un cadru solemn, în prezența președintelui S.U.A., 153 de delegați reprezentînd cele 50 de state participante la conferință au semnat cele cinci exemplare oficiale ale Cartei, tradusă în limbile de lucru ale organizației (chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă). Ceremonia, care a durat 8 ore, a însemnat punctul final al unui proces îndelungat de elaborare a statutului noii organizații internaționale [1]. Era vorba de una nouă deoarece, după cum este bine știut, în 1919 se constituise prima organizație internațională din istoria umanității, anume Societatea Națiunilor. Eșecul acesteia, datorat unor imperfecțiuni de organizare internă ca și conjuncturii nefavorabile, nu a determinat însă compromiterea ideii în sine [2]. Încă de la începutul celui de-al doilea război mondial s-au inițiat acțiuni menite a duce la crearea unei noi organizații. Procesul astfel declanșat va fi extrem de complex, va fi influențat mai ales de conjunctură și de experiența Societății Națiunilor, și se va încheia cu un succes remarcabil : crearea Organizației Națiunilor Unite.

Istoria genezei O.N.U. înregistrează două etape distincte, dar strîns legate între ele. Mai întîi faza consultărilor dintre marile puteri, începută practic prin adoptarea Cartei Atlanticului, în august 1941, și încheiată cu negocierea a ceea ce poate fi considerat a fi primul proiect de cartă, anume Propunerile de la Dumbarton Oaks date publicității în octombrie 1944 de către S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie și China. A urmat cea de-a doua mare etapă în care au fost asociate la pregătiri și statele mici chemate a se pronunța pe marginea Propunerilor cvadripartite și a le discuta apoi în cadrul Conferinței generale a Națiunilor Unite de constituire a organizației internaționale, de la San Francisco, din aprilie-iunie 1945. Reuniunea, așa cum se știe, s-a încheiat cu adoptarea Cartei, așadar cu constituirea Organizației Națiunilor Unite.

Întregul proces al genezei O.N.U. a fost marcat de influența marilor puteri aliate, a Statelor Unite în special. Dispunînd de condițiile cerute, respectiv de izolarea geografică față de conflict, de resursele și de voința necesară, administrația Roosevelt a inițiat întreaga serie de acțiuni ce va duce la adoptarea Cartei. Învățînd din experiența Societății Națiunilor, președintele Roosevelt și secretarul de stat Hull au adoptat deliberat decizia de a separa crearea noii organizații, a cărei necesitate nu era pusă la îndoială, de procesul reglementării păcii. Așa se face că pregătirile au început și au trebuit să se termine încă înainte de încheierea conflagrației.

www.dacoromanica.ro

Pe de altă parte, conjunctura a influențat întregul proces prin determinarea accentului pus pe crearea unui mecanism de securitate internațională eficace, ceea ce se putea obține numai prin cooperarea marilor puteri și asigurarea unei poziții speciale acestora în cadrul întregului sistem. Conjunctura și-a pus pecetea și asupra altor prevederi, cel mai tipic exemplu fiind acela al dezarmării, foarte slab conturată în Cartă. În anii războiului nu era de conceput că dezarmarea, cel puțin într-o perioadă rezonabilă de după conflagrație, putea duce la consolidarea păcii. Și mai explicabilă este absența oricăror referiri la dezarmarea nucleară, deoarece arma atomică era încă marele secret american și oricum Conferința de la San Francisco nu ar fi putut adopta soluții eficace în această privință dată fiind multitudinea celorlalte probleme care au trebuit rezolvate [3].

Așadar, inițiativa întregului proces a aparținut Statelor Unite ale Americii. Într-adevăr, încă în decembrie 1939, cînd S.U.A. era neutră, în cadrul Departamentului de Stat a fost creat un Comitet consultativ pentru problemele politicii externe postbelice condus de subsecretarul de stat Sumner Welles, avînd în componența sa 15 membri; acest organism avea trei secțiuni de lucru specializate în analiza problemelor [4] politice, economice și ale reducerii armamentelor. Foreign Office a analizat, în același timp, posibilitatea elaborării unei declarații generale cuprinzînd scopurile de război în vreme ce primul-ministru, Churchill, își manifesta convingerea că S.U.A. va intra în curînd în război și era logic ca să se inițieze deja o discuție preliminară privind statutul lumii postbelice. Conjunctura a fost însă nefavorabilă realizării ideii lui Churchill, Axa înregistrînd succese continue în Europa, iar ulterior și în Africa de Nord [5].

În așteptarea condițiilor prielnice pentru convocarea unei conferințe anglo-americane, guvernul britanic a apreciat ca necesară afirmarea publică a voinței statelor aliate de a lupta pînă la victorie. Ca urmare, încă din noiembrie 1940 s-a lansat ideea unei conferințe interaliate care, în final, a avut loc la Londra, în iunie 1941. Delegați ai Marii Britanii și ai Dominioanelor (Canada, Australia, Noua Zeelandă și Africa de Sud), precum și ai guvernelor în exil ale Belgiei, Cehoslovaciei, Greciei, Luxemburgului, Olandei, Norvegiei, Poloniei, Iugoslaviei și ai Franței libere, au semnat la 12 iunie 1941 o declarație prin care se angajau a continua lupta pînă la victorie. Semnatarii apreciau că singura bază reală a unei păci durabile era voința de cooperare a popoarelor libere într-o lume eliberată de pericolul agresiunii și care să permită instaurarea securității economice și sociale [6].

Contactele strînse, în scris și telefonic, dintre Roosevelt și Churchill, au facilitat calea spre o întrevedere personală a celor doi lideri ai lumii anglo-saxone. Consilierul personal al președintelui, Harry Hopkins, a actualizat această idee încă de la începutul anului 1941 dar diverse chestiuni urgente de ordin intern au amînat realizarea proiectului. Intrarea Uniunii Sovietice în război, în urma agresiunii naziste, a creat o nouă conjunctură și a impus o conferință la nivel înalt pentru soluționarea diverselor probleme politice și militare [7]. În final, reuniunea a avut loc în zilele de 9—14 august 1942, rămînînd în istorie sub denumirea de conferința de la Terra Nova. Unul din rezultatele importante a fost adoptarea unei declarații de principii numită ulterior Carta Atlanticului. Chiar în seara primei zile Roosevelt a sugerat elaborarea unei declarații comune, care să includă cîteva principii politice fundamentale. În discuția

www.dacoromanica.ro

care a urmat au fost menționate cîteva din ideile documentului, iar a doua zi, în baza acestor idei, britanicii au pregătit primul proiect de declarație. Revăzut de Churchill, proiectul a fost înmînat la 10 august subsecretarului de stat Sumner Welles care a studiat documentul, ce avea atunci cinci puncte, și i-a adus o serie de modificări. Apoi a intervenit președintele Roosevelt, la 11 august, reducînd preambulul și eliminînd mai ales referința la organizația internațională. Imediat Welles a pregătit o nouă variantă în baza observațiilor președintelui, care a analizat din nou proiectul împreună cu Churchill și cu o serie de consilieri [8].

În această fază Churchill a propus menținerea referirii la organizați internațională dar președintele nu a cedat deoarece în 1919, cînd era candidat în campania prezidențială, a susținut ideea aderării S.U.A. Societatea Națiunilor și ca urmare a pierdut orice șansă de a fi ales. Pe de altă parte, Roosevelt era urmărit de fantoma eșecului lui Wilson în chestiunea aderării la organizația internațională [9]. În schimb, britanicii au ridicat obiecțiuni la formularea americană a principiului libertății comerciale în lumea postbelică deoarece părea a interzice sistemul preferențial creat în cadrul imperiului britanic. De teama reacției Dominioanelor Churchill a sugerat ca mențiunea „fără discriminare" legată de ideea libertății comerciale să fie înlocuită cu precizarea : „cu respectarea obligațiilor existente". Pentru a nu întîrzia semnarea documentului, Roosevelt acceptă formula de compromis iar Churchill trimite imediat un mesaj la Londra pentru a obține asentimentul Cabinetului asupra conținutului documentului negociat. Mesajul primului-ministru a fost primit în seara de 11 august și Cabinetul s-a reunit imediat, discuțiile continuînd și a doua zi. Ca urmare a acestora guvernul britanic a acceptat în principiu conținutul declarației, dar a propus unele modificări, precum și includerea unei referințe la securitatea socială [10].

Roosevelt și Churchill au mai analizat odată textul, au adăugat referirea la securitatea socială dar o sugestie de ultimă oră venită de la Londra, privind reformularea ideii a accesului liber la materiile prime și piețele de desfacere, nu a mai putut fi luată în considerare. Churchill a apreciat că nu mai este posibil a redeschide discuția cu aspectele menționate deoarece Roosevelt nu era dispus a face nici o modificare, dorind a se da imediat publicității textul documentului negociat [11]. Într-adevăr, la 14 august 1941 Declarația comună anglo-americană, care nu a mai căpătat o formă finisată, în sensul că ultimul proiect de lucru nu a mai fost recopiat ci menținut cu adnotările celor doi lideri care și-au pus doar inițialele pe document, a fost adus la cunoștință opiniei publice în urma transmiterii textului prin stația de radio a navei prezidențiale.

Carta Atlanticului are un preambul precum și opt puncte care enunțau următoarele principii : 1. de a nu accepta nici o extindere teritorială sau de altă natură ; 2. de a nu se realiza nici o modificare a statutului teritorial fără voința liber exprimată a popoarelor în cauză ; 3. de a accepta dreptul popoarelor de a-și alege singure forma de guvernare și de a vedea restaurat dreptul de autoguvernare al popoarelor lipsite de acesta ; 4. de a promova, cu respectarea obligațiilor existente, accesul statelor la comerț și la sursele de materii prime în condiții de egalitate ; 5. de a realiza colaborarea economică deplină între națiuni, pentru ameliorarea condițiilor de muncă, progres economic și securitate socială ; 6. de a instaura o pace durabilă care să asigure securitatea statelor și o existență liberă pentru oameni ; 7. pacea să asigure călătoria liberă pe mări și oceane ; 8. toate

www.dacoromanica.ro

statele să abandoneze utilizarea forței; pacea să fie asigurată prin crearea unui sistem larg de securitate, bazat pe dezarmarea agresorilor și reducerea povarei înarmării [12].

Principiile enunțate erau de valoare generală, dar era tot ceea ce se putea adopta în acel moment deoarece S.U.A. era încă neutră. Însemnătatea profundă a Cartei Atlanticului derivă din aceea că a fost punctul de plecare al pregătirii unor planuri concrete legate de organizarea postbelică. Interesant de menționat asemănarea Cartei Altanticului cu cele 14 puncte ale președintelui Wilson, din ianuarie 1918. În ciuda diferențelor de formulare, cele opt puncte din Cartă preluau în fapt idei fundamentale din declarația lui Wilson : discutarea publică a condițiilor viitoarei păci (1); libertatea absolută a navigației pe mare (2); suprimarea barierelor comerciale (3); acordarea de garanții pentru realizarea reducerii armamentelor (4); dreptul popoarelor la autodeterminare (6 și 10); crearea unei asociații generale de națiuni care să ofere garanții pentru independența politică și integritatea teritorială a statelor mari și mici (14) [13].

Principiile formulate de Wilson se refereau, în chip logic, la situația concretă din anii primului război mondial (punctele 7, 8, 9, 11, 12 și 13). Carta Atlanticului a fost deliberat concepută sub forma enunțării unor principii abstracte. Pe de altă parte, cele peste două decenii trecute de la proclamarea Celor 14 puncte a permis o mai clară formulare a principiilor economice în Cartă care omitea însă orice referire la o organizație internațională. Concepția fundamentală însă, sau baza ideologică cum am spune, este aceeași la documentul din 1918 și la cel din 1941 [14].

Statele aliate care luptau împotriva Axei au cerut precizări guvernului britanic în legătură cu interpretarea Cartei Atlanticului. Ca urmare, Eden a sugerat o nouă conferință interaliată care să analizeze documentul și să subscrie la conținutul său. Reuniunea a avut loc la Londra, la 24 septembrie 1941, cu participarea delegațiilor Marii Britanii, Uniunii Sovietice, Belgiei, Cehoslovaciei, Greciei, Iugoslaviei, Luxemburgului, Olandei, Norvegiei, Poloniei și a Franței Libere. Luările de poziție au fost favorabile conținutului Cartei, dar o serie de delegați au cerut multiple sublinieri prin prisma intereselor lor naționale. Ambasadorul sovietic la Londra, care reprezenta Uniunea Sovietivă, a făcut o declarație specială privind interpretarea documentului [15]. În final a fost adoptată o declarație prin care participanții la reuniune își exprimau adeziunea la principiile comune incluse în Carta Atlanticului și își asumau obligația de a depune toate eforturile pentru a le transpune în practică [16].

Carta Atlanticului a fost prima declarație cuprinzătoare de principii la care s-au asociat toți aliații, inclusiv Uniunea Sovietică. Următoarea etapă logică a fost lărgirea bazei de adeziune. Acest obiectiv a fost facilitat de intrarea Statelor Unite ale Americii în război, la 6 decembrie 1941. Secretarul de stat Hull a cerut consilierilor săi să pregătească proiectul unei declarații generale privind scopurile de război. La 14 decembrie proiectul era încheiat și după discutarea lui de către factorii de decizie din Departament, a fost înaintat, la 19 decembrie, președintelui Roosvelt. Acesta a avut prilejul de a-l discuta și cu Churchill care sosea la Washington la 22 decembrie pentru consultări bilaterale. Primul-ministru britanic a primit cu entuziasm ideea unei declarații generale comune a tuturor statelor care luptau împotriva Axei și a Japoniei deoarece a văzut în aceasta un pas înainte în direcția angrenării S.U.A. în procesul de creare a unei noi organizații internaționale. Churchill a primit două proiecte

www.dacoromanica.ro

de declarație pe care le-a transmis imediat la Londra pentru a fi analizate de guvern [17].

Sugestiile Londrei au fost primite în scurt timp și cei doi lideri au adoptat o serie de modificări suplimentare realizînd astfel un proiect comun care a fost prezentat ambasadorilor de la Washington ai statelor aliate. Litvinov, ambasadorul Uniunii Sovietice, a primit, de asemenea, o copie pe care a înaintat-o la Moscova. Diversele opinii au fost primite pînă la sfîrșitul lunii decembrie 1941 și au generat doar mici modificări în textul anglo-american. Departamentul de Stat a apreciat ca foarte importantă acceptarea textului de către Uniunea Sovietică. La 30 decembrie, Roosevelt a operat ultimele modificări, a acceptat includerea Indiei, Cehoslovaciei și Luxemburgului între semnatari, dar a respins asocierea Franței Libere deoarece S.U.A. avea ambasadă la Vichy, și a stabilit forma finală [18].

Ca urmare a dorinței președintelui, la 1 ianuarie 1942 la Washington a fost semnată Declarația Națiunilor Unite de către Roosevelt, Churchill și ambasadorii Uniunii Sovietice și Chinei. A doua zi reprezentanții altor 22 de state au semnat documentul și în acest fel s-a creat un precedent în adoptarea unor documente comune întîi de către marile puteri și apoi de către statele mici. Semnatarii Declarației aderau, prin textul semnat, la principiile incluse în Carta Atlanticului, avînd convingerea că victoria în război era esențială pentru apărarea vieții, libertății și independenței. Guvernele se angajau a folosi toate resursele militare și economice în lupta împotriva inamicului comun și se obligau a nu încheia pace separată. Se prevedea posibilitatea aderării la Declarație a tuturor națiunilor care acordau asistență militară sau contribuiau la lupta împotriva hitlerismului [13].

Roosevelt a insistat pentru procedura de semnare, cu prioritate pentru marile puteri, și a sugerat, în ultimul moment, adoptarea denumirii de Națiunile Unite. Churchill a fost de acord, apreciind, în ce privea numele, că cel propus era mai potrivit decît acela de alianță sau de puteri asociate. Ideea a fost preluată de la denumirea Oficiului de informații interaliat, de la New York, care a avut apoi titulatura de Oficiul de informații al Națiunilor Unite. Numele a devenit foarte popular și a desemnat în timpul războiului forțele militare aliate [20].

Se cere a fi explicată rațiunea pentru care China, la insistența americană, a fost inclusă în rîndul marilor puteri. În optica președintelui Roosevelt sprijinul Chinei era esențial pentru lupta împotriva Japoniei. Rezistența Chinei susținea moralul tuturor popoarelor asiatice și permitea menținerea unui cap de pod aerian în atacarea Japoniei. Potențialul uman și economic chinez sugera, pe de altă parte, că în perspectivă China va ajunge realmente la statutul de mare putere care pentru moment îi era artificial asigurat [21]. Prin semnarea Declarației Națiunilor Unite se constituia de fapt cadrul, bazele pe care se vor clădi și pune în aplicare proiectele de creare a unei noi organizații internaționale. Pînă în primăvara anului 1945 alte 21 de națiuni vor adera la Declarație așa încît cele 47 semnatare (cu o singură excepție) vor fi prezente la conferința generală de constituire a organizației internaționale.

În anii 1941—1942 au fost formulate primele idei americane privind organizarea postbelică, dar acestea erau destul de confuze și lipsite de unitate. Mult timp declarațiile oficiale se limitau în sensul indicat, la simpla menționare a necesității soluționării problemelor comune pe calea

www.dacoromanica.ro

colaborării internaţionale. Iar în iulie 1942 Hull a amintit, pentru prima dată, necesitatea creerii unui mecanism eficace pentru menţinerea păcii. Mecanismul în cauză urma a avea la bază o agenţie internaţională, capabilă a utiliza la nevoie forţa, care să supravegheze permanent statele inamice, să iniţieze reducerea armamentelor şi ,mai ales, să soluţioneze pacific disputele prin intermediul unui tribunal. Era chiar ideea fundamentală a creerii unei noi organizaţii internaţionale şi este extrem de important faptul că administraţia Roosevelt a luat-o în considerare şi a început analiza posibilităţilor de realizare.

Aşa a început un lung şi complex proces de clarificare a poziţiei americane faţă de problema creerii organizaţiei internaţionale, ceea ce a fost decisiv pentru finalizarea ideii. Înalţi oficiali ai administraţiei, în frunte cu Roosevelt, Hull, Sumner Welles, experţii din Departamentul de Stat ca şi diverşi particulari sau organizaţii pacifice, şi-au formulat diverse gînduri care, la un moment dat, au fost centralizate şi o parte din ele au fost avute în vedere la definitivarea punctului de vedere oficial al S.U.A. Din şuvoiul tot mai mare de propuneri sosite la Departamentul de Stat, pe diverse canale se desprind ca influenţă ideile preşedintelui. Acesta nu s-a preocupat de elaborarea unui plan sistematic, dar a lansat diverse sugestii în discuţiile cu colaboratorii săi, sau în corespondenţa lui. Aşa s-a lansat ideea că statele mici nu se puteau apăra singure, că ele puteau rămîne chiar dezarmate şi că marile puteri trebuiau să-şi asume rolul decisiv în menţinerea păcii, în lume, prin recunoaşterea „funcţiei de poliţişti". Cei patru mari, cooperînd strîns, urmau a asigura securitatea internaţională, pregătind în acest fel terenul pentru crearea unei organizaţii internaţionale de genul Societăţii Naţiunilor [22].

Colaborator apropiat al preşedintelui, subsecretarul de stat Welles a preluat unele din ideile acestuia dar a avut şi păreri proprii care au fost înaintate Comitetului de studii din cadrul Departamentului de Stat. Acest organism a proiectat crearea unei organizaţii cu adevărat mondiale, încă înainte de terminarea ostilităţilor, pentru rodarea mecanismului şi realizarea unor acorduri internaţionale urgente. Iniţial se preconiza crearea unei organizaţii de tranziţie, pînă la definitivarea condiţiilor păcii, şi abia apoi a uneia permanente care să cuprindă toate statele iubitoare de pace şi care să aibă în frunte un comitet de conducere format din marile puteri şi delegaţii unor mari zone geografice. Aceasta era esenţa primului plan american, încheiat în mai 1942 şi care, la recomandarea lui Hull, a fost aprofundat prin adăugarea de detalii, devenind punctul de plecare al celorlalte proiecte încheiate în 1943 [23].

Paralel cu studiile pregătite de S.U.A., la Londra se depuneau eforturi pentru găsirea unui punct de vedere propriu care, mult timp, va gravita în jurul ideii fundamentale a creerii unor confederaţii şi organisme regionale, de genul Consiliului Europei. În ce priveşte Marea Britanie, planurile privind organizarea postbelică au fost influenţate de două surse: opiniile primului ministru, adesea combătute de experţi, şi cele ale specialiştilor din Foreign Office. Churchill a fost reţinut mult timp de chesti unile politice şi militare ale războiului aşa încît ideile sale vor apărea mai tîrziu. În schimb, în iunie 1942 deja în cadrul Foreign Office-ului era gata memorandumul intitulat sugestiv : *O proiectată confederaţie de state situate între Germania şi Italia pe de o parte Rusia şi Turcia pe de altă parte* [24].

www.dacoromanica.ro

Studiile privind crearea de confederaţii europene vor fi abandonate, ca inutile, în 1943. În schimb vor avansa analizele legate de crearea unei organizaţii mondiale de securitate care să aibă la bază cooperarea marilor puteri care era o soluţie şi pentru securitatea europeană care preocupa în cel mai înalt grad Londra. În octombrie 1942, Foreign Office avea gata şi *Planul celor patru puteri* care, pornind de la datele cunoscute prin canal diplomatic, asupra primelor idei americane, analiza compatibilitatea acestora cu interesele britanice. Concluzia experţilor care au pregătit documentul era că asigurarea colaborării marilor puteri era singura alternativă rezonabilă pentru Marea Britanie de a-şi menţine statutul de pînă atunci, neavînd resurse compatibile cu S.U.A. şi U.R.S.S. Londra trebuia să susţină proiectul celor patru încercînd mai ales a obţine garanţii pentru participarea americană la noul sistem internaţional [25].

Cabinetul britanic a discutat în cîteva şedinţe din luna noiembrie conţinutul Planului pregătit de Foreign Office, precum şi al unui memorandum întocmit de sir S. Cripps pe aceeaşi temă. În urma dezbaterilor şi a recomandărilor făcute a fost elaborat un nou document, la jumătatea lunii ianuarie 1943, anume *Planul Naţiunilor Unite*. Acesta, în nu mai puţin de 28 de puncte, preconiza crearea unei organizaţii internaţionale pornind de la mecanismul Societăţii Naţiunilor, dar cu un rol sporit al marilor puteri. Acestea urmau a controla un Consiliu mondial ce trebuia să colaboreze îndeaproape cu consiliile regionale (continentale) subordonate. Ideea acestor organisme regionale, grija pentru asigurarea unei poziţii privilegiate Commonwealthu-lui (şi nu doar Marii Britanii) ca şi dorinţa de a elimina cu orice preţ din competenţa noii organizaţii chestiunile coloniale constituie trăsăturile specifice ale Planului menţionat [26].

Începînd cu anul 1943 situaţia strategică a început a se modifica în favoarea Naţiunilor Unite de unde şi un optimism justificat ce a permis lărgirea atenţiei acordate problemelor postbelice de către S.U.A. şi Marea Britanie. Uniunea Sovietică, preocupată mai ales de problemele curente ale războiului, la fel ca şi celelalte state aliate, nu va găsi răgazul necesar pentru a-şi formula puncte de vedere proprii. Această situaţie se va menţine pînă la sfîrşitul anului 1944. În acest răstimp au fost perfecţionate continuu mai ales ideile americane. Mai mult ca în anii anteriori, în 1943 s-a făcut simţită influenţa opiniei publice americane. Organizaţii de mare influenţă, ca Asociaţia de politică externă, Comisia pentru studierea organizării păcii sau Consiliul pentru relaţii externe, au pregătit multiple planuri privind crearea unei organizaţii internaţionale. Unul din punctele lor comune, era dorinţa de evitare a falimentului înregistrat de Wilson, soluţia fiind educarea atentă a opiniei publice şi a Congresului în sensul angajării active în viaţa internaţională postbelică. Administraţia Roosevelt a avut grijă de a consulta asemenea asociaţii după cum a analizat valul de propuneri individuale trimise la Casa Albă, congresului sau Departamentului de Stat şi care, în esenţă, revendicau formarea unei organizaţii internaţionale. [27]

Experţii din Departamentul de Stat, la care au ajuns în final diversele sugestii venite de la asociaţii, particulari sau emise de înalţi oficiali în frunte cu preşedintele, au triat şi sintetizat propunerile şi le-au transmis Comitetului consultativ în probleme de relaţii externe. Acest organism a mai realizat o activitate foarte importantă: a analizat foarte critic activitatea Societăţii Naţiunilor în dorinţa de a prelua toate elementele bune şi a evita erorile. În decembrie 1941, chiar Hull, cu intenţia de a

www.dacoromanica.ro

impulsiona studiile, dizolvă vechiul organism și creează un Comitet consultativ pentru politica externă postbelică a cărui conducere și-o asumă. Ca o reflectare a complexității surselor planurilor americane postbelice, în comitet au intrat experți din Departament, dar și congresmani și diverși specialiști bine cunoscuți [28].

Hull a urmărit îndeaproape activitatea diverselor secțiuni ale Comitetului și a decis, în primăvara lui 1943, stimularea investigațiilor legate de securitatea internațională postbelică. De remarcat că erau studiate de către Comitet doar chestiunile politice, cele economice intrînd în competența unui alt organism, numit inițial Comitetul asupra politicii economice externe postbelice, iar ulterior Comitetul executiv în probleme de politică economică externă [29].

Ca urmare a impulsurilor generate de atenția lui Hull, în iunie 1943 era încheiat un *Proiect de constituție al unei organizații internaționale* [30]. Secretarul de stat a analizat documentul și a cerut o serie de modificări care au dus la un nou document intitulat *Carta Națiunilor Unite*, încheiat în august 1943. Și acest proiect a fost revizuit ca urmare a cererii președintelui, formulată după Conferința de la Teheran, de a i se prezenta un plan detaliat. În consecință, la sfîrșitul lunii decembrie 1943, Hull a înaintat la Casa Albă *Planul pentru crearea unei organizații internaționale pentru menținerea păcii și securității internaționale* care este un proiect detaliat, rezultat al unor influențe multiple și al unor eforturi de durată din partea experților [31].

Punctele de vedere american și britanic au fost confruntate cu ocazia vizitei lui Eden la Washington, în martie 1943 [32] și a celei a primului-ministru, din luna mai [33]. Cu aceste ocazii s-a vădit o diferență fundamentală: americanii preconizau o organizație mondială în timp ce britanicii optau pentru crearea unor puternice organisme regionale subordonate doar în chestiuni de securitate unui Consiliu mondial. Dar pentru ambele părți era foarte clar că era necesar acordul de principiu privind participarea Uniunii Sovietice la mecanismul de securitate postbelic. În acest fel s-a născut ideea negocierii unui acord al celor patru mari privind cooperarea postbelică. Proiectul era gata în iunie 1943 ca urmare a insistențelor lui Hull care a cerut experților două variante: una privind doar marile puteri și cealaltă restul Națiunilor Unite [34].

Cunoscînd mai bine intențiile americanilor în urma consultărilor bilaterale, Foreign Office a încheiat în iunie 1943 un *Plan al Națiunilor Unite pentru organizarea păcii și a prosperității* care era rodul analizei unui grup de experți conduși de Gladwyn Jebb. Documentul transmis la Washington, a fost interpretat ca o reflectare clară a ideilor deja expuse de Churchill în legătură cu organizarea regională a lumii [35]. Proiectul cuprindea cinci părți: considerații generale; aprecieri economice și sociale; aplicarea planului în Europa; aplicarea lui în Extremul Orient și în fine „eventuala organizație internațională". La bază era așezată ideea acceptării conducerii Națiunilor Unite de către marile puteri prin intermediul unui Consiliu mondial. Principiile regionalismului, cu grijă pentru evitarea creerii zonelor de influență, guvernau mecanismul de acțiune al viitoarei organizații internaționale [36].

Roosevelt și Churchill, însoțiți de miniștrii lor de externe și de consilieri s-au întîlnit la Quebec, în august 1943, pentru a discuta problemele politice și militare curente și cele ale cooperării viitoare [37]. Stalin a fost

www.dacoromanica.ro

invitat a participa dar a declarat că pentru moment este reținut de chestiunile urgente ale războiului. Liderul sovietic a sugerat în schimb o reuniune a miniștrilor de externe ai marilor puteri care să pregătească agenda de lucru a unei viitoare conferințe la nivel înalt a celor trei mari puteri. Propunerea a fost acceptată și după o minuțioasă pregătire a agendei de lucru [38], între 19—30 octombrie 1943 la Moscova a avut loc conferința miniștrilor de externe ai Uniunii Sovietice, Statelor Unite și Marii Britanii. Aceștia au abordat multiple probleme politice, economice și militare pe care le-au soluționat cu succes [39]. În acest context a fost discutat și proiectul Declarației celor patru puteri (se adăuga China) privind cooperarea postbelică prezentat de Hull. Ministrul de externe sovietic a sugerat unele modificări, care au fost amplu discutate așa încît în final s-a ajuns la adoptarea unui punct de vedere comun. Declarația a fost semnată la 30 octombrie 1943 și este foarte importantă deoarece consemna acceptarea de către marile puteri a necesității creerii unei organizații internaționale, bazată pe egalitatea suverană a statelor membre și deschisă aderării tuturor statelor iubitoare de pace, mari sau mici [40].

Roosevelt, Stalin și Churchill, întruniți, în sfîrșit, în cadrul conferinței de la Teheran la sfîrșitul lui noiembrie 1943, au aprobat deciziile luate de miniștrii lor de externe la Moscova în problema organizației internaționale. Totodată, Roosevelt l-a informat pe Stalin asupra concepției americane privind crearea unei organizații mondiale controlată de cele patru mari puteri cu „rol de polițiști" ai lumii. Liderul sovietic s-a declarat de acord cu unele din ideile expuse și mai ales cu cea a creerii unei organizații cu caracter mondial. În acest fel insistențele britanice pentru mecanismele regionale au început a pierde orice șansă de finalizare [41].

După conferințele de la Moscova și Teheran, Departamentul de Stat a intensificat pregătirile pentru definitivarea punctului de vedere american în negocierile internaționale ce urmau a avea loc pentru crearea organizației. Comitetul consultativ începe a picrde din importanță și practic el este înlocuit cu un grup informativ, numit curent Agenda Group, restrîns, și care va da forma finală oricărei propuneri. La acest nivel s-au decis organele viitoarei organizații, competența acestora ca și mecanismul practic de acțiune. Ca document de lucru a fost adoptat Planul din decembrie 1943 care a devenit punctul de plecare al elaborării proectului oficial american după ce, în martie 1944, Roosevelt l-a aprobat în principiu. În același timp, Hull acționa, în contact cu Londra și Moscova, pentru convocarea unei conferințe a marilor puteri la nivel de experți, pentru adoptarea unui punct de vedere comun [42]. După multiple amînări generate mai ales de întîrzieri în precizarea punctului de vedere sovietic și britanic, reuniunea celor patru mari puteri va avea loc în august-octombrie 1944, lîngă Washington, la Dumbarton Oaks.

Mai ales experții americani au analizat aspectele de securitate cu precădere, dar și cele ale cooperării economice, sociale și umanitare ale viitoarei organizații. Chestiunea tutelei internaționale, sugerată de Roosevelt ca o soluție a problemei coloniale, a întîmpinat opoziția fermă a Marii Britanii care se temea de soarta imperiului său. Dacă în alte chestiuni Londra se arăta dispusă a face concesii punctului de vedere american; în cea a tutelei Churchill s-a manifestat ferm împotriva oricărei prevederi care putea afecta integritatea Imperiului. Churchill a declarat energic că nu a devenit prim-ministru pentru a facilita distrugerea imperiului britanic [43]. În paralel cu studiile teoretice privind structurile viitoarei

www.dacoromanica.ro

organizații, președintele Roosevelt a dispus inițierea acțiunilor care să ducă la crearea de organisme specializate în sfera cooperării economice și sociale și care, pentru moment, să nu fie puse în legătură cu proiectata organizație centrală generală. Experiența Societății Națiunilor a dovedit utilitatea unor asemenea organisme specializate, dintre care cele privind munca, drogurile și justiția internațională continuau teoretic a exista.

Roosevelt a decis ca începutul să fie făcut în sfera agriculturii și alimentației unde exista un interes general și deci șanse sporite de succes. Ca urmare a pregătirilor făcute de Departamentul de Stat și de cel al Agriculturii, între 18 mai — 3 iunie 1943 la Hot Springs, în Virginia, a avut loc o conferință, la care au participat 44 de state dintre care 31 erau semnatare ale Declarației Națiunilor Unite și unele republici americane care au rupt relațiile diplomatice cu Axa, în problemele agriculturii și alimentației. În urma dezbaterilor s-a creat o Comisie internațională care a pregătit lucrările conferinței din octombrie 1945 care va duce la crearea Organizației Națiunilor Unite pentru alimentație și agricultură (F.A.O.) [44]. În același timp s-au pregătit negocierile pentru crearea unei agenții specializate în problemele reconstrucției. După negocierile intense din vara anului 1943, la 9 noiembrie la Casa Albă 44 de delegați semnau Acordul pentru crearea Agenției Națiunilor Unite pentru asistență și reconstrucție (U.N.R.R.A.). Acest organism a funcționat până în primăvara lui 1947 având un buget total de 4 milioane de dolari prin contribuția membrilor, 2,7 bilioane fiind furnizate de S.U.A. care a controlat efectiv agenția. Aceasta a distribuit tone de alimente, a furnizat medicamente, a construit spitale și drumuri, a repatriat milioane de persoane dispersate de război[45].

Acțiunea de creare a unor agenții specializate a fost extinsă în 1944 la sfera financiară. În iulie 1944 la Bretton Woods (S.U.A.), 44 de state au negociat și încheiat acordul privind crearea Băncii internaționale pentru reconstrucție și dezvoltare și a Fondului Monetar Internațional [46]. Ambele își vor începe activitatea în 1945 ele continuînd a funcționa și astăzi [47]. A fost revitalizată și Organizația internațională a muncii care a avut în mai 1944, la Filadelfia, cea de-a 26 sesiune. Cu acest prilej au fost analizate perspectivele de viitor și a fost adoptată o declarație de principii cunoscută sub numele de Carta din Filadelfia care preconizează multiple metode de acțiune pentru realizarea obiectivelor generale ale înlăturării șomajului și ale ridicării nivelului de trai [48]. Americanii au inițiat în 1943 negocieri pentru convocarea unei conferințe internaționale în materie de aviație civilă. Aceasta s-a întrunit în noiembrie-decembrie 1944 și a dus la crearea Organizației internaționale a aviației civile [49]. În fine, în 1944 a fost discutată și posibilitatea creerii unei agenții specializate în materie de educație. Negocierile duse pe canal diplomatic au dus la constituirea unui organism în februarie 1945, restructurat în aprilie și definitivat în noiembrie 1945 sub numele de Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură (U.N.E.S.C.O.) [50]. În acest fel au fost marcate începuturile procesului de creare a agențiilor specializate care va fi continuat după 1945 și va duce la formarea a peste o sută de asemenea organisme [51].

Revenind la evoluția negocierilor privind crearea organizației mondiale, este neîndoielnic că marele succes al anului 1944 a fost convocarea și încheierea cu rezultate pozitive a discuțiilor cvadripartite de la Dumbarton Oaks.

www.dacoromanica.ro

Convorbirile [52] de la Dumbarton Oaks au avut loc în două etape, cea sovietică, între 21 august — 28 septembrie 1944 (S.U.A., Marea Britanie și Uniunea Sovietică) și cea chineză, între 29 septembrie — 7 octombrie, în care U.R.S.S. a fost înlocuită cu China, ceilalți doi parteneri rămînînd aceeași. S-a recurs la acest artificiu al etapelor pentru a păstra aparența neutralității Uniunii Sovietice în războiul din Pacific. Fiecare participant a prezentat un set propriu de sugestii privind statutul viitoarei organizații internaționale: *Propuneri provizorii pentru o organizație generală internațională* (S.U.A.); *Memorandum asupra organizației internaționale de securitate* (U.R.S.S.); *Puncte esențiale în carta unei organizații internaționale* (China) și un set de cinci memorandumuri britanice care reflectau punctul de vedere al Londrei. De la bun început s-a văzut că proiectul american era cel mai detaliat și mai cuprinzător așa încît a fost adoptat ca document de lucru. Pe marginea lui s-au purtat negocierile anglo-americane cu sovieticii iar după găsirea punctului de vedere comun acest text a fost prezentat delegației chineze care a făcut doar observații minore.

Delegațiile au fost conduse de subsecretarul de stat Stettinius, de sir A. Cadogan, subsecretar permanent la Foreign Office, de A. Gromîko, ambasadorul sovietic la Washington și de V. K. Wellington, ambasadorul Chinei în S.U.A. [53]. Discuțiile au durat mai mult decît era necesar deoarece în multe chestiuni delegația sovietică a trebuit să se consulte cu Moscova. Ca organe de lucru s-au constituit, pentru fiecare fază în parte: un comitet de conducere format din șefii de delegații; trei subcomitete (juridic, de securitate și chestiuni generale); ulterior s-a creat un grup militar și un subcomitet pentru nomenclatură. Cu toate că au foat constituite aceste organisme, practic toate discuțiile importante au fost centrate în Comitetul de conducere [54].

Au fost amplu discutate mai ales chestiunile legate de sistemul de securitate deși controverse reale au fost generate doar de două probleme: sistemul de vot în Consiliul de securitate și cererea sovietică pentru reprezentarea individuală a celor 16 republici unionale ale U.R.S.S. Sugestia americană era ca unanimitatea marilor puteri să fie necesară în adoptarea tuturor deciziilor de sancționare a unui act de agresiune. Acest aspect a fost acceptat de celelalte delegații fără nici o dificultate. S-a pus însă în discuție situația în care una din marile puteri era parte într-o dispută. În acest caz votînd chiar împotriva discutării disputei de către consiliu o asemenea mare putere bloca orice inițiativă colectivă. Uniunea Sovietică s-a pronunțat pentru drept de voto absolut deci pentru necesitatea unanimității marilor puteri în orice decizie luată de Consiliu. Statele Unite, ulterior și Marea Britanie, au susținut o cale de compromis, ce putea fi acceptată de statele mici, anume: o mare putere, parte în dispută, trebuia să se abțină de la vot la discutarea chestiunii în Consiliu dar urma să voteze la adoptarea unei decizii de acțiune. Această soluție era de compromis deoarece permitea doar discutarea disputei însă bloca orice măsură coercitivă și prevenea astfel declanșarea unui conflict major între marile puteri [55].

Roosevelt și Churchill au intervenit prin mesaje personale adresate lui Stalin pentru a accepta formula de compromis, dar nu au avut succes. Chestiunea sistemului de vot în Consiliu de securitate ca și cea a reprezentării individuale a republicilor sovietice nu au fost soluționate la Dumbarton Oaks. După lungi discuții ambele probleme vor fi rezolvate abia la Conferința de la Ialta. Aceeași cale va urma și chestiunea tutelei inter-

www.dacoromanica.ro

naţionale care nici nu a fost abordată la Dumbarton Oaks. În toate celelalte aspecte marile puteri au căzut de acord, în esenţă asupra funcţiilor şi structurilor organizaţiei internaţionale. Propunerile de la Dumbarton Oaks pentru crearea unei organizaţii internaţionale reflectă punctul comun al marilor puteri. Documentul nu are, în mod deliberat, un preambul dată fiind dificultatea deosebită a redactării unui asemenea text, dar include 12 capitole privind: scopurile organizaţiei; principiile; componenţa; organele principale; Adunarea generală; Consiliul de securitate; Curtea internaţională de justiţie; aranjamente pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale; acorduri pentru cooperarea economică şi socială internaţională; secretariatul; amendamente şi aranjamente tranzitorii [56].

Convorbirile de la Dumbarton Oaks nu au abordat nici chestiunea statutului Curţii internaţionale de justiţie dar au soluţionat şi problema nomenclaturii diverselor organe: Adunarea generală; Consiliul de securitate; Consiliul economic şi social; Curtea internaţională de justiţie şi secretar general. Discuţii mai ample, pentru moment fără rezultat au avut loc pe marginea denumirii organizaţiei şi a documentului său fundamental. S-au pus însă în circulaţie termenele de Organizaţia Naţiunilor Unite şi de Cartă care ulterior vor fi adoptate [57].

Propunerile de la Dumbarton Oaks au fost date publicităţii la 9 octombrie 1944 împreună cu un comunicat care menţiona punctele asupra cărora nu s-a găsit încă un punct de vedere comun. În acest fel se încheia prima mare etapă din istoria Cartei O.N.U., etapa negocierilor dintre marile puteri, şi se va inaugura etapa a doua, cea finală, în care discuţiile se vor lărgi şi vor culmina cu Conferinţa generală de la San Francisco. Totodată în paralel cu discutarea propunerilor de către celelalte state aliate, marile puteri au negociat soluţionarea chestiunilor nerezolvate la Dumbarton Oaks şi în acest sens de o importanţă decisivă a fost Conferinţa de la Ialta.

Statele aliate şi-au precizat poziţia faţă de proiectul comun al marilor puteri în grup sau individual. Între 15 februarie — 8 martie 1945 la Mexico City a avut loc Conferinţa interamericană care a creat un comitet special de analiză a propunerilor de la Dumbarton Oaks. În cadrul discuţiilor care au avut loc statele latino-americane s-au arătat gata a sprijini propunerile dar în rezoluţia adoptată în acest sens au fost incluse şi sugestii privind democratizarea mai largă a mecanismului propus [58]. Conferinţa generală a Commonwealthului, de la Londra, din 4—13 aprilie 1945, a abordat şi chestiunea creerii organizaţiei internaţionale. Declaraţia finală de acceptare, adoptată în final, includea de asemenea numeroase propuneri pentru amendarea proiectului marilor puteri [53]. Canada şi-a precizat de altfel punctul de vedere şi individual, propunînd în esenţă crearea unei categorii de state mijlocii, în afara celor mari şi mici [60]. Se mai cere a fi menţionată şi luarea de poziţie a Franţei, care într-o notă din 21 martie 1945, a comentat Propunerile şi a sugerat lărgirea scopurilor organizaţiei, precizarea condiţiilor admiterii de noi membrii, adoptarea unui alt sistem de vot în Consiliu precum şi extinderea competenţei Consiliului economic şi social [61].

Aşa cum este bine ştiut, de maximă importanţă pentru soluţionarea unor probleme politice şi militare curente şi de perspectivă a fost Conferinţa de la Ialta din 4—11 februarie 1945. Între alte chestiuni liderii celor

www.dacoromanica.ro

trei mari puteri au abordat și soluționat punctele nerezolvate la Dumbarton Oaks. Chiar în a doua ședință plenară, din 6 februarie, a început discutarea formulei de vot din Consiliul de securitate prin expunerea formulei de compromis angloamericană [62]. A doua zi, la 7 februarie, Uniunea Sovietică a acceptat formula propusă dar a ridicat chestiunea admiterii individuale a cel puțin trei, și doar în ultimă instanță a două republici unionale cu titlu individual. În sprijinul tezei sovietice era invocată poziția Dominioanelor. Președintele Roosevelt a declarat unui grup de senatori, înainte de a pleca la Ialta, că menținerea tezei sovietice privind admiterea celor 16 republici unionale îl va face să ceară admiterea individuală în organizație a tuturor celor 48 de state ce formau S.U.A. Cum la Ialta sovieticii au acceptat formula de compromis pentru sistemul de vot din Consiliul de securitate și au cerut admiterea doar a trei sau cel puțin două republici, președintele a fost înclinat a accepta această revendicare. În final a fost adoptată o decizie prin care S.U.A. și Marea Britanie se angajau a susține, imediat după începerea lucrărilor conferinței de constituire, cererea U.R.S.S. privind primirea individuală a Ucrainei și Bielorusiei [63].

Miniștrii de externe au soluționat și chestiuni organizatorice : s-a ales data de 25 aprilie pentru începerea conferinței ce urma a se întruni la San Francisco la propunerea americană ; invitațiile urmau a fi lansate în comun de către marile puteri către toate statele care semnaseră Declarația Națiunilor Unite sau care urmau a o semna sau a declara război Germaniei pînă la data de 1 martie 1945. Stalin, Roosevelt și Churchill au acceptat aceste propuneri care au și fost incluse în documentele date publicității la sfîrșitul reuniunii [64]. Atît liderii celor trei state cît și miniștrii de externe au abordat și chestiunea tutelei internaționale atît de delicată ca urmare a intereselor speciale ale Marii Britanii. Soluția adoptată în final a fost tot una de compromis : tutela internațională urma a se aplica numai teritoriilor cu regim de mandat preluate de la inamic sau de sub egida Societății Națiunilor precum și teritoriilor dependente plasate voluntar de metropole sub acest regim [65].

Un ultim eveniment legat de pregătirea Conferinței generale de la San Francisco este reuniunea din 9—20 aprilie 1945, de la Washington, a unor juriști din 44 de state care au pregătit proiectul de Statut al Curții internaționale de justiției. În acest sens au fost adoptate multe din prevederile ce s-au dovedit a fi viabile, ale vechiului Statut, s-au operat unele modificări după cum s-au adus și elemente noi legate mai ales de integrarea în mecanismul general proiectat. Au rămas însă nesoluționate cîteva aspecte care au fost lăsate în sarcina conferinței generale : caracterul Curții de justiție (una nouă sau o continuare a celei vechi), numirea judecătorilor sau alegerea acestora, precum și caracterul jurisdicției (obligatoriu sau facultativ) [66].

După lansarea invitațiilor, la 5 martie 1945, de către S.U.A. U.R.S.S., Marea Britanie și China [67] și soluționarea participării mai multor state [68], s-au deschis în fine, la 25 aprilie 1945, lucrările Conferinței de la San Francisco. Prin 282 delegați și 1444 consilieri erau reprezentate 46 de state aliate. Ulterior vor fi admise și Argentina, Danemarca, Bielorusia și Ucraina, iar Poloniei i se va recunoaște mai tîrziu calitatea de membru fondator [69]. Sarcina conferinței era pregătirea Cartei organizației internaționale însărcinată cu menținerea păcii și securității în lume. Era un obiectiv clar, precis, net separat de orice reglamentare a păcii. Munca

www.dacoromanica.ro

depusă pentru finalizarea lui a fost enormă. Propunerile de la Dumbarton Oaks şi numeroasele amendamente aduse au fost analizate de cele patru comisii de lucru care aveau cîte trei comitete specializate pe probleme. Unele comitete au ţinut şedinţe chiar de trei ori pe zi pînă la ore tîrzii din noapte. Zilnic au fost elaborate peste 500 000 pagini, în final documentele scrise totalizînd mai mult de 78 tone de hîrtie [70].

Procesul de elaborare al Cartei a fost mai puţin spectaculos şi mai puţin dramatic decît cel al redactării Pactului Societăţii Naţiunilor, pentru simplu motiv că erau puţine noutăţi de aşteptat. Detaliile Pactului au fost precizate într-un timp scurt, practic în cîteva luni de la începutul lui 1919, şi ţinute în secret pînă în ultimul moment în timp ce Propunerile de la Dumbarton Oaks au fost multiplicate în mii de exemplare şi amplu discutate sau completate cu amendamente. La San Francisco exista sentimentul de „deja vu", lipsind deci febrilitatea care de obicei însoţeşte un fenomen cu totul nou. Aşa cum remarca un autor, la San Francisco nu s-a făcut istorie ci aceasta a fost rescrisă. Omenirea făcea o nouă încercare sau, cu alte cuvinte, îşi acorda o nouă şansă [71]. De asemenea la San Francisco au fost prezenţi 2 636 ziarişti şi comentatori de radio care au făcut cea mai mare publicitate posibilă evenimentului după cum conferinţa a avut un ziar special editat în tiraje de masă [72].

În aceste condiţii statele mici a avut şanse reale de a-şi evidenţia propunerile şi de a încerca a diminua poziţia privilegiată a statelor mari. Sub conducerea ministrului de externe australian, statele mici au lansat atacuri susţinute mai ales la adresa sistemului de vot din Consiliul de securitate dar marile puteri au făcut front comun şi au condiţionat chiar crearea organizaţiei de acceptarea formulei de vot adoptată la Ialta. În faţa acestui veritabil ultimatum statele mici au fost obligate a ceda dar au obţinut în schimb cîteva succese prin lărgirea atribuţiilor Adunării generale, prin extinderea scopurilor organizaţiei ca şi a competenţei Consiliului economic şi social [73].

Rezultatele negocierilor ,care au fost mai lungi decît se estimase dar oricum mai scurte în comparaţie cu sarcina dificilă asumată au fost consemnnate în proiectul de Cartă adoptat prin aclamaţii la 25 iunie 1945 şi semnat a doua zi, 26 iunie într-un cadru festiv. Aşa s-a născut Carta O.N.U., un document complex, nu lipsit de imperfecţiuni, dar în orice caz cel mai bun produs posibil al unor negocieri de două luni duse în condiţiile în care războiul din Europa era pe cale de a se încheia în timp ce acela din Pacific părea a mai dura mult timp. Carta O.N.U. are 111 articole divizate în 19 capitole, precedate de un preambul [74]. Prevederile documentului sînt amplu comentate în numeroase lucrări care evidenţiază semnificaţia diverselor articole [75].

Specialiştii au făcut interesante comparaţii între Pactul Societăţii Naţiunilor şi Carta O.N.U. sesizînd asemănări (documente, cu valoare de tratate internaţionale, ale unor asociaţii de state; unele scopuri, organe sau funcţii elaborate în termeni apropiaţi) dar şi multiple diferenţe (mecanisme de funcţionare, procedura de lucru, poziţia marilor puteri ş.a.) [76]. Asemănări şi deosebiri, dar mai puţin profunde se remarcă şi între Cartă şi Propunerile de la Dumbarton Oaks. Studierea în paralel a textului celor două documente relevînd completările majore incluse în Cartă (preambul, sistemul de tutelă şi Statutul Curţii de justiţie, formula de vot din Consiliu de securitate şi capitolul diverse, toate acestea ca părţi mari)

www.dacoromanica.ro

precum şi retuşuri cum ar fi : organizarea textului în 19 (în loc de 12 capitole, secţiunile devenind articole) ; amplificarea scopurilor şi principiilor ; precizarea condiţiilor aderării la organizaţie ; extinderea funcţiilor Adunării generale ; stabilirea criteriului de alegere a membrilor nepermanenţi ai Consiliului de securitate, etc., etc [77] A fost însă conservată esenţa Propunerilor mai ales în ce privea funcţia primară a organizaţiei, de menţinere a păcii şi securităţii cu poziţia specială a marilor puteri.

Elaborarea Cartei O.N.U. a fost aşadar un proces complex şi de durată care a suferit influenţa mai multor factori. Cei mai importanţi dintre aceştia sînt următorii : evoluţia anterioară a ideii de organizare internaţională, a experienţei Societăţii Naţiunilor mai ales, ca şi adoptarea unor agenţii specializate ca Organizaţia internaţională a muncii sau Uniunea poştală universală ; tendinţa de creare a unei noi ordini mondiale, chiar dacă afirmarea scopurilor naţionale a prevalat în poziţia delegaţilor de la San Francisco ; rolul constructiv realist, al statelor mici ; influenţa opiniei publice mondiale mai ales prin presiunile pacifiste a milioane de oameni ; rolul decisiv al marilor puteri care, în ciuda unor divergenţe dintre ele, au făcut front comun pentru crearea unei poziţii speciale[78] şi, în acest context, afirmarea iniţiativei şi a ideilor formulate de S.U.A. care, fără îndoială, a ghidat întregul proces al elaborării Cartei. [79]

Rezultanta interacţiunii unor asemenea factori a fost crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite care are un caracter general, prin compoziţie şi scopuri, are un caracter conservator deoarece menţine structurile sale la nivelul actual al organizării internaţionale bazat pe principiul egalităţii suverane a statelor, are un caracter retrospectiv deoarece nu lipsesc prevederile menite a preveni declanşarea unei noi agresiuni a Germaniei şi a Japoniei, are un caracter futurist, deoarece sugerează intenţia de a preveni un nou război după cum, mai presus de toate, are un caracter liberal prin preluarea unor idei specifice noului liberalism care favorizau deciziile deliberate în favoarea acţiunii colective pozitive, a acţiunii statelor aşadar [80].

Toate aceste caracteristici vor fi sesizabile în activitatea O.N.U. începută în fapt în 1946. Într-adevăr, conform prevederilor articolului 110, Carta a intrat în vigoare la 24 octombrie 1945 cînd a fost ratificată de marile puteri şi de 23 de alte state. Comisia pregătitoare, creată încă din iunie, s-a întrunit la Londra în august-noiembrie 1945 şi a pregătit lucrările primei sesiuni a Adunării generale. Aceasta se va întruni în ianuarie 1946, tot la Londra, şi în curînd se va constitui şi Consiliul de securitate [81]. Astfel a început a funcţiona mecanismul O.N.U. Tot în 1946, în luna februarie, la Geneva a avut loc ultima sesiune a Adunării generale a Societăţii Naţiunilor care a decis autodizolvarea şi transferarea bunurilor sale la O.N.U. Ultima chestiune legată de demarajul noii organizaţii era cea a-sediului permanent. În acest sens au avut loc ample discuţii care au sugerat oraşe europene (Geneva, Londra, Haga sau Praga), Tangerul sau Ierusalimul sau diverse oraşe americane (Chicago, San Francisco). În final a fost acceptată oferta fraţilor Rockefeller pentru un teren situat în estul insulei Manhattan din New York [82]. Aici a fost construit un uriaş palat din sticlă şi aluminiu în care s-a instalat sediul permanent al Organizaţiei ca un simbol al speranţelor lumii într-o evoluţie pacifică, bazată pe armonie şi prosperitate generală.

www.dacoromanica.ro

[1] *La Charte des Nations Unies commentée*, 3 édition, Departament de l'Information de l'O.N.U., New York, 1955, p. 11—12.
[2] G. Pordea, *Organisme de securitate internațională. De la Societatea Națiunilor la Națiunile Unite*, Cartea Românească, Cluj, 1946, p. 150—164.
[3] Ruth B. Russell, *A History of the United Nations Charter. The Role of the United States, 1940—1945*, The Brookings Institution, Washigton, 1958, p. 949—952.
[4] Cordell Hull, *Memoirs*, Macmillan, New York, 1948, p. 1626—1627.
[5] L. Woodward, *British Foreign Policy in the Second World War*, vol. II, H.M.S.O., London, 1971, p. 198—199.
[6] *United Nations Documents, 1941—1945*, London, 1947, p. 9.
[7] Robert E. Sherwood, *La memorial de Roosevelt d'aprés les papiers de Harry Hopkins*, vol. I, Plon, Paris, 1950, p. 226.
[8] John W. Wheeler — Bennett, Anthony Nicholls, *The Semblance of Peace. The Political Settlement after the second World War*, Macmillan, London, 1972, p. 39—40.
[9] Sumner Welles, *The Time for Decision*, Harper and Brothers, New York, 1944, p. 176.
[10] L. Woodward, *op. cit.*, vol. II, p. 200—201.
[11] W. S. Churchill, *The Second World War*, vol. VI, second edition, London, 1954, 58—60.
[12] *Ibidem*, p. 61. (fotocopia Cartei): *United Nations Documents, 1941—1945*. pp. 9—10.
[13] Pierre Renouvin, *Le Traité de Versailles*, Flammarion, Paris, 1969, pp. 130—140.
[14] Lazare Kopelmans, *L'Organisation des Nations Unies*, vol. I, Sircy, Paris, 1947, pp. 11 12.
[15] V. N. Durdenevski, S. V. Krilov, *Organizacja Obedinenyh Nacij-Sbornik documentar*, Moskva, 1956, p. 9.
[16] *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 10—11.
[17] L. Woodward, *op. cit.*, vol. II, pp. 211—213.
[18] C. Hull, *op. cit.*, pp. 1122—1124.
[19] *United Nations Documents, 1941—1945*, p. 11.
[20] Ruth B. Russell, *op. cit.*, p 52.
[21] *Ibidem*, p. 56.
[22] *Franklin Delano Roosevelt. His Personal Letters, 1928—1945*, edited by Elliot Roosevelt, vol. II, New York, 1950, pp. 1366—1367.
[23] *Postwar Foreign Policy Preparation, 1939—1945*. U. S. Department of State, Washington, 1949, pp. 88—90.
[24] L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, H.M.S.O., London, 1976, pp. 18—21.
[25] *Ibidem*, pp. 3—11.
[26] *Ibidem*, pp. 14—31.
[27] Ruth B. Ruscll, *op. cit.*, pp. 215 217.
[28] C. Hull, *op. cit.*, p. 1634.
[29] *Ibidem*, pp. 1640—1642.
[30] *Postwar Foreign Policy Preparation, 1939—1945*, p. 171.
[31] Gaddis Smith, *American Diplomacy during the second World War, 1941—1945*, John Willey, New York, 1966, pp. 12—16.
[32] L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, pp. 36—38.
[33] W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. VIII, pp. 337—359.
[34] Ruth B. Rusell, *op. cit.*, pp. 110—113.
[35] *Ibidem*, p. 114.
[36] L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, p. 51—61.
[37] Eddy Bauer, *Histoire controversée de la deuxième guerre mondiale 1943*, Editions Rombaldi, Paris, 1967, pp. 13—23.
[38] C. Hull, *op. cit.*, p. 1273.
[39] *Documents on American Foreign Relations*, vol. VI, Washington, 1945, pp. 229—230.
[40] *United Nations Documents, 1941—1945*, p. 13.
[41] Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 154—156; W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. V, 2, pp. 37—38.
[42] C. Hull, *op. cit.*, pp. 1653—1655.
[43] W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. V, 2, p. 116.
[44] G. Hambridge, *The Story of F.A.O.*, New York, 1955, 286 p.
[45] George Woodbridge, *The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration* 3 vol., New York, 1950.
[46] *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 28—92
[47] G. Pordea, *Acordul economic de la Bretton Woods, 23 iulie 1944. Cîteva considerații generale*, București, 1946, 34 p.
[48] *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 25—28.
[49] *Ibidem*, pp. 104—142.

www.dacoromanica.ro

[50] Ruth B. Russell, *op. cit.*, p. 173.

[51] *O.N.U. și instituțiile sale specializate. Documente fundamentale*, Edit. politică, București, 1970, 491 p.

[52] În mod deliberat s-a folosit termenul de convorbire și nu de conferință, de grupuri și nu de delegații, pentru a sublinia caracterul explorator al reuniunii și a minimaliza efectele unui eventual eșec.

[53] S. V. Krilov, *Materialy no istoriji O.O.N.*, I, Moskva, 1949, p. 33.

[54] Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 450—464.

[55] L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, pp. 139—140.

[56] *United Nations Documents, 1941—1945*, pp. 92—104.

[57] Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 420—422.

[58] *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, pp. 715—717.

[59] Lazare Kopelmans, *op. cit.*, vol. I, pp. 25—26.

[60] L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, p. 180.

[61] J. Gascuel, *Ce qu'est la Charte des Nations Unies*, Fayard, Paris, 1946, pp. 86 101

[62] W. S. Churchill, *op. cit.*, vol. VI, 2, pp. 8—9.

[63] Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 535—537.

[64] L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, pp. 288—289.

[65] *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, p. 411.

[66] Philip C. Jessup, *The International Court of Justice of the United Nations*, în „Foreign Affairs", vol. 21, 1945, no. 8, pp. 156—172.

[67] *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, pp. 411—412 (Franța a refuzat a participa la lansarea invitațiilor, deși a fost invitată).

[68] Nu a fost soluționată doar participarea Poloniei ca urmare a existenței „guvernului de la Lublin" și a celui „de la Londra" (L. Woodward, *op. cit.*, vol. V, p. 308).

[69] *Documents on American Foreign Relations*, vol. VII, pp. 423—426 (lista statelor participante).

[70] Al. Bolintineanu, M. Malița, *Carta O.N.U. Document al erei noastre*, Edit. politică, București, 1970, p. 40 : J. Gascuel, *op. cit.*, pp. 9—10.

[71] John W. Wheeler-Bennett, A. Nicholls, *op. cit.*, pp. 548—549.

[72] *Ibidem*, p. 549.

[73] F. M. Forde, H. V. Evatt, *Report by the Australian Delegates to the United Nations Conference on International Organisations*, Canberra 1945, pp. 68—86.

[74] *Charter of the United Nations together with the Statute of the International Court of Justice*, San Francisco, 1945, 86 p.

[75] Al. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, passim : *La Charte des Nations Unies commentées* 3 éditions, New York, 1955, 46 p. ; N. Bentwich, A. Martin, *A Commentary on the Charter of the United Nations*, London, 1951, pp. 16—238.

[76] Al. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, pp. 45—47 ; S. Hoffmann, *op. cit.*, pp. 265—276 ; G. Pordea, *Organisme internaționale* ...., pp. 184—268.

[77] S. V. Krilov, *Materialii no istoriji* ..., pp. 268—325.

[78] Inis L. Claude, *The Problem and Progress of International Organisation*, second edition, Random House, New York, 1963, pp. 66—71.

[79] Ruth B. Russell, *op. cit.*, pp. 949—966.

[80] Inis L. Claude, *op. cit.*, pp. 72—89.

[81] Lazare Kopelmans, *op. cit.*, vol. I, pp. 86—95.

[82] John W. Wheeler Bennett, A. Nicholls, *op. cit.*, pp. 552—553.

L'HISTORIQUE DE LA CHARTE DE L'O. N. U. (1941—1945)

Résumé

La création de l'O.N.U. a été un processus complexe et de longue dureé qui a porté l'emprente de la conjoncture, de l'époque respectivement le déroulement de la deuxième guerre mondiale, ayant bénéficié également de la l'expérience de la première organisation internationale, à savoir la Société des Nations. Spécifique pour la genèse de l'O.N.U. est la succession de deux grandes étapes : celle des préparatifs et des négociations menées seulement par les grandes puissances (les U.S.A., l'U.R.S.S., la Grande-Bretagne et la Chine), correspondant aux années

www.dacoromanica.ro

1941—1944 et la seconde, celle de l'extension des négociations à toutes les nations alliées (automne 1944 — jusqu'à la Conférence générale de San Francisco). Les moments les plus importants des deux premières étapes furent : l'adoption de la Charte de l'Atlantique, en août 1941 ; la signature de la Déclaration des Nations Unies, en janvier 1942 ; la Déclaration des quatre grandes puissances, négociée dans le cadre de la réunion de Moscou d'octobre 1943, des ministres des Affaires Etrangerès des grandes puissances et confirmée par la réunion au sommet de Téhéran ; les conversations à quatre de Dumbarton Oaks, d'août-octobre 1944, qui se sont soldeés par l'adoption d'une série de propositions des grandes puissances compléteés par certaines décisions de la conférence de Yalta ; et, finalement, la Conférence générale de San-Francisco d'avril-juin 1945, à l'issue de laquelle fut adoptée la Charte de l'O.N.U.

Ce document apparaît comme le résultat de l'interaction de plusieurs facteurs : l'expérience de la Société des Nations ; l'influence constructive des petits Etats ; l'influence de l'oopinion publique mondiale ; le rôle décisif des grandes puissances, notamment des U.S.A. Tous ces facteurs ont déterminécertains aspects de la Charte adoptée il y a 40 ans.

www.dacoromanica.ro

O.N.U. — REALIZĂRI ŞI PERSPECTIVE

ALEXANDRU BOLINTINEANU

Încercarea de a formula unele aprecieri şi judecăţi de valoare asupra evoluţiei Organizaţiei Naţiunilor Unite, în cele patru decenii ce s-au scurs de cînd a fost înfiinţată, presupune, firesc, integrarea ei în dezvoltarea vieţii internaţionale în perioada postbelică.

O comparaţie între lumea anului 1945 şi lumea anului 1985 nu poate decît să pună pregnant în lumină deosebiri frapante. În 1945 numărul statelor era încă redus. Numai 51 de state au fost statele fondatoare ale O.N.U. Noţiunea de mare putere, conceptul de „ţări învingătoare" şi „ţări învinse", imperialismul şi colonialismul şi-au pus amprenta pe elaborarea Cartei O.N.U. [1].

În prezent, numărul statelor membre în O.N.U. a crescut de peste trei ori faţă de 1945. Nu este vorba numai despre o creştere cantitativă, ci însăşi componenţa organizaţiei a suferit o profundă modificare calitativă.

La început, covîrşitoarea majoritate a statelor erau state capitaliste, cele mai multe cu o economie dezvoltată şi unele din ele posesoare a unor întinse imperii coloniale.

Ca urmare a creării de noi state socialiste, a afirmării tot mai puternice a socialismului în lume, ponderea ţărilor socialiste în O.N.U. a crescut în mod considerabil.

Ca urmare a decolonizării, au devenit membre ale O.N.U. zeci şi zeci de state noi independente, ţări nealiniate şi ţări în curs de dezvoltare. Prin urmare, O.N.U. reprezintă oglinda transformărilor profunde revoluţionare, naţionale şi sociale care au avut loc în lumea contemporană.

Aceste transformări au impus Organizaţiei Naţiunilor Unite o substanţială lărgire a activităţii şi sarcinilor care-i revin. Deşi în Carta O.N.U. a fost prevăzut, ca scop al organizaţiei, pe lîngă cel al asigurării păcii şi securităţii internaţionale, şi acela al dezvoltării cooperării dintre state în variate domenii, era greu de prevăzut dimensiunile noi pe care această cooperare o va căpăta, stimulată şi de revoluţia tehnico-ştiinţifică contemporană.

În momentul creării O.N.U., economia mondială se găsea într-o relativă stabilitate. Nivelurile de dezvoltare ale ţărilor lumii erau apropiate. Eliminarea colonialismului a învederat că ordinea economică internaţională existentă ascundea faptul esenţial al întemeierii „stabilităţii economiei mondiale" pe exploatarea ţărilor şi popoarelor coloniale.

Odată cu prăbuşirea colonialismului, deci cu schimbarea fundamentală a structurii comunităţii internaţionale, problemele economiei mondiale, ale lichidării subdezvoltării, ale restructurării relaţiilor economice se pun cu o deosebită acuitate.

O altă problemă globală care confruntă omenirea este cea a prevenirii războiului nuclear, care ar însemna încetarca existenţei speciei umane. Carta O.N.U. a fost adoptată în perioada „preatomică". Descoperirea bombei atomice, utilizarea ei, cursă fără precedent a înarmărilor nucleare,

www.dacoromanica.ro

ca și a înarmărilor în general, reprezintă evident o problemă cu dimensiuni și implicații majore pentru soarta omenirii.

Dacă adăugăm la acestea problemele alimentației, resurselor, mediului înconjurător, ale populației etc., apare limpede că Organizația Națiunilor Unite este pusă în fața unor responsabilități, a căror magnitudine nu putea fi, evident, avută în vedere de întemeietorii organizației.

Nici climatul internațional și evoluția sa nu au putut fi, firește, prevăzută de arhitecții Cartei. În momentul înființării O.N.U. între puterile coaliției antihitleriste, membri permanenți ai Consiliului de Securitate, având drept de veto, continua să existe colaborarea din timpul războiului.

Această situație s-a modificat curînd prin declanșarea „războiului rece" prin, competiția pentru obținerea unei paritați în domeniul armelor nucleare, și prin ascuțirea contradicțiilor între capitalism și socialism, transpuse și pe planul politicii internaționale.

Modul în care a evoluat situația internațională în perioada postbelică și caracteristicile sale actuale au fost analizate în mod științific, prin prisma materialismului dialectic și istoric, de partidul nostru, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu [2].

Astfel, tovarășul Nicolae Ceaușescu a învederat existența a două tendințe fundamentale pe arena mondială. Pe de o parte „politica imperialistă — de forță și dictat, de amestec în treburile altor state, de menținere și împărțire a sferelor de influență, de înarmare, care duce la creșterea pericolului unor războaie, inclusiv al unui război mondial. Pe de altă parte, se dezvoltă cu putere tendința spre lichidarea politicii imperialiste, colonialiste, a sferelor de influență, de amestec în treburile interne, tendința de instaurare a unor relații noi între state, bazate pe egalitate, pe respectul independenței și suveranității, pe neamestec în treburile interne, tendința de lichidare a politicii de forță și dictat, de asigurare a dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, independentă, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară. Această tendință unește tot mai puternic zeci și sute de milioane de oameni de pretutindeni, forțele realiste, progresiste, toate popoarele care năzuiesc spre libertate, spre independență, care năzuiesc să trăiască în pace" [3].

Trebuie avut în vedere, de asemenea, că există și numeroase alte contradicții care acționează pe planuri diferite, chiar dacă se subsumează viziunii de sinteză a confruntării dintre cele două tendințe, înfățișată mai sus.

Reamintim astfel contradicția dintre socialism și capitalism, definitorie pentru epoca noastră, noua contradicție dintre țările bogate și țările sărace, care prin amploarea și caracterul ei devine cea mai importantă contradicție a epocii contemporane, contradicțiile dintre marile puteri, dintre diferitele state și grupări de state.

În aceste condiții, evoluția vieții internaționale este ca însăși sinuoasă și contradictorie, perioada războiului rece fiind urmată de un început fragil de destindere, curînd întrerupt prin noi încordări ale vieții internaționale, care au dus la o agravare fără precedent a situației internaționale. Ca urmare, după cum se arată în documentele partidului nostru, de către președintele României socialiste, problema fundamentală a lumii actuale este problema păcii, a dezarmării, a prevenirii unei conflagrații nucleare.

Menținerea și recrudescența vechii politici de forță, de reîmpărțire a sferelor de influență, faptul că nu s-a putut instaura un climat inter-

www.dacoromanica.ro

național de colaborare pașnică, a avut drept consecințe numeroase conflicte armate, care au jalonat cei patruzeci de ani de la crearea O.N.U. Au avut astfel loc peste 120 de războaie, purtate pe teritoriile a zeci și zeci de state, în care și-au pierdut viața aproximativ 21 de milioane de oameni, mai ales din rîndul populației civile, provocîndu-se totodată și imense pierderi materiale.

Contradicția dintre cele două tendințe fundamentale care domină epoca noastră, se exprimă, firește, și în atitudinile diferite adoptate de state față de O.N.U. Astfel, tendinței conservatoare, imobiliste, care reflectă, în general, politica imperialistă i se opune tendința novatoare, de adaptare a organizației la exigențele noi ale vieții internaționale, de creștere a rolului ei pe plan mondial, care exprimă politica de pace și de colaborare a forțelor progresiste, a țărilor socialiste, a țărilor nealiniate și în curs de dezvoltare, a țărilor mici și mijlocii.

Aceste din urmă țări au considerat și consideră Organizația Națiunilor Unite ca o structură instituțională aptă să promoveze năzuințele lor de pace, de independență și progres, să contribuie efectiv la soluționarea marilor probleme ce confruntă omenirea.

Iată care sînt, în linii generale coordonatele în cadrul cărora se pot face unele aprecieri asupra succeselor, insuccesele și perspectivelor O.N.U. În scopul unei concretizări a acestor aspecte și formulării unor prognoze de viitor, ne vom referi în continuare la acțiunea O.N.U. în următoarele domenii principale ale vieții internaționale: întărirea principiilor care trebuie să stea la baza relațiilor dintre state; menținerea păcii și securității internaționale; lichidarea colonialismului și neocolonialismului; instaurarea noii ordini economice internaționale.

La acestea se adaugă și examinarea problematicii îmbunătățirii și democratizării activității Organizației Națiunilor Unite, ca o premisă indispensabilă pentru sporirea eficienței ei în viața internațională.

II

Crearea Organizației Națiunilor Unite exprimă prin ea însăși concepția potrivit căreia relațiile internaționale trebuie așezate pe baza principiilor dreptului internațional, sau, după expresia atît de fericită a lui Nicolae Titulescu, dreptul forței trebuie înlocuit prin forța dreptului.

Aceasta rezultă și din proclamarea încă în art. 2 din Cartă a principiilor fundamentale ale dreptului internațional și anume:

— egalitatea suverană;

— egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul lor de a dispune de ele însele;

— soluționarea diferendelor dintre state prin mijloace pașnice, în așa fel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie pusă în primejdie;

— abținerea în relațiile internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea forței;

— realizarea cooperării dintre state în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar;

— neamestecul în treburile care țin de competența internă a statelor.

Contribuția O.N.U. la promovarea acestor principii, la respectarea lor neabătută de toate statele în relațiile cu toate statele, reprezintă unul

www.dacoromanica.ro

din principalele obiective ale organizației [4]. Totodată, în concepția României, este necesar ca O.N.U. să acționeze în mod constant în scopul dezvoltării, precizării și adaptării normelor și principiilor relațiilor între state noilor realități și cerințe ale vieții contemporane [5].

Depunînd eforturi perseverente în această direcție, România a desfășurat o activitate susținută în elaborarea și adoptarea *Declarației privind principiile dreptului internațional referitoare la relațiile prietenești și cooperarea între state în conformitate cu Carta Națiunilor Unite.*

Adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în 1970, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de existență a organizației, această declarație a însemnat un pas esențial în precizarea, dezvoltarea, conținutului acestor principii, în codificarea lor.

O importantă inițiativă în direcția dezvoltării principiilor fundamentale ale dreptului internațional constă în propunerea făcută de România privind elaborarea și adoptarea în cadrul O.N.U. a unui Cod de conduită cu caracter universal, în care să fie statuate drepturile și îndatoririle fundamentale ale statelor [6].

Sensul acestei propuneri a fost astfel subliniat: „Adoptarea unui asemenea cod ar constitui o completare fericită și o precizare a principiilor Cartei O.N.U., sintetizînd vasta experiență acumulată de state în edificarea unor relații internaționale noi, pătrunse de spiritul dreptății, echității și eticii, respectului și încrederii reciproce între națiuni, ar avea o importanță inestimabilă pentru cauza păcii, securității, înțelegerii și colaborării internaționale, pentru independența și progresul fiecărei națiuni" [7].

În același context se înscrie propunerea făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1982, de a se elabora în cadrul O.N.U. o cartă privind principiile relațiilor economice internaționale [8].

În vederea adoptării de noi principii de drept internațional, în completarea celor consacrate de Carta O.N.U. România a inițiat în 1979 o acțiune urmărind, în ultimă analiză, codificarea principiului bunei vecinătăți care este de altfel formulat și în Cartă [9].

Dar inițiativele și acțiunile urmărind creșterea activității O.N.U. în domeniul dezvoltării și codificării principiilor Cartei întîmpină opoziția forțelor conservatoare care susțin că nu trebuie adăugat nimic la formulările principiilor cuprinse în Cartă.

Această atitudine este grăitor ilustrată, printre altele, în ceea ce privește realizarea propunerii, susținută perseverent de țara noastră, de a se elabora și adopta un tratat universal de nerecurgere la forță în relațiile internaționale. Din 1977, de cînd această problemă este dezbătută anual de Comitetul special pentru întărirea eficacității principiului nerecurgerii la forță în relațiile internaționale, nu s-au realizat nici un fel de progrese [10].

În același timp, datorită recrudescenței politicii de forță, de confruntare și de agravare a situației internaționale, Organizația Națiunilor Unite nu a reușit decît într-o măsură redusă să asigure respectarea universală a principiilor Cartei, și în primul rînd a principiului nerecurgerii la forță.

III

Menținerea păcii și securității internaționale reprezintă scopul primordial al O.N.U., principala rațiune a înființării ei, pentru salvarea generațiilor viitoare de flagelul războiului care, de două ori în cursul unei vieți

www.dacoromanica.ro

de om a provocat omenirii suferințe de nespus, după cum se spune în Preambulul Cartei.

Pentru atingerea acestui obiectiv, Carta a înscris în primul rînd obligația statelor membre de a nu recurge la forță în relațiile internaționale și nici la amenințarea cu forța, împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Cartei.

În al doilea rînd, Carta a instituit un sistem de securitate colectivă, întemeiat pe folosirea colectivă a forței armate, pe baza deciziilor Consiliului de Securitate, în scopul de a curma și reprima încălcările păcii și actele de agresiune [11].

A treia verigă a sistemului O.N.U. pentru apărarea păcii o constituie rezolvarea pașnică a diferendelor, singura alternativă admisibilă, față de existența interzicerii forței [12].

Desigur, folosirea colectivă a forțelor armate urma să intervină, în concepția Cartei, evidențiată și de succesiunea reglementărilor privind mai întîi soluționarea pașnică a diferendelor dintre state și apoi acțiunile în caz de amenințare împotriva păcii, de încălcări ale păcii și de acte de agresiune numai în ultimă instanță.

Dar ideea acțiunii armate colective, asigurată prin punerea la dispoziție a O.N.U. a unor forțe armate de către statele membre și crearea unui Comitet de Stat Major, întemeiată pe hotărîrea comună a marilor puteri membri permanenți în Consiliul de Securitate, reprezenta o pîrghie esențială în descurajarea agresiunii și în reprimarea ei, în cazul în care s-ar fi produs.

Această idee s-a dovedit curînd inoperantă. Comitetul de Stat Major deși înființat, nu funcționează, întrucît nu au putut fi încheiate acordurile prevăzute de Cartă pentru punerea la dispoziția Consiliului de Securitate a forțelor armate necesare punerii în aplicare a prevederilor Cartei privind acțiunile armate colective împotriva agresiunii.

În acest fel, sistemul de securitate prevăzut de Cartă, care, „se aseamănă foarte mult cu fostul directorat european, creat după războaiele napoleoniene, însă cu o arie universală" [13] nu a putut funcționa, așa cum a fost prevăzut în Cartă.

Cu toate acestea, s-au găsit unele soluții ca O.N.U. să poată exercita o anumită influență asupra conflictelor armate, prin crearea forțelor de menținere a păcii *(peace keeping forces)*. Asemenea forțe, militare sau paramilitare ale O.N.U., sînt amplasate într-o zonă în care a izbucnit sau poate izbucni un conflict internațional, în scopul de a înlesni soluționarea lui pașnică precum și aplicarea soluției la care s-a ajuns.

Scopul operațiunilor pentru menținerea păcii este acela de a „îngheța" conflictul, menținînd un armistițiu, asigurînd încetarea unor ostilități, diminuarea încordării, fără nici o modificare din punct de vedere juridic sau politic a situației existente.

Forțele de menținere a păcii sau forțele de urgență O.N.U., a căror creare și acțiune se bazează pe consimțămîntul tuturor statelor interesate, au fost create pentru prima oară în 1956, în cursul crizei Suezului (retrase în 1967). Ca alte exemple se pot menționa forțele de urgență din Congo (1960—1964) și cele care continuă să existe în Cipru, în Liban și la frontiera dintre Israel și Siria [14].

În scopul de a evalua rolul O.N.U. în rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale s-a încercat întocmirea unei statistici cuprinzînd 50

www.dacoromanica.ro

de diferende între 1945 și 1970 [15]. Rolul O.N.U. a fost socotit mai substanțial dacă problema a stat în atenția organelor O.N.U., mai mult sau mai puțin continuu, pentru o perioadă mai lungă de timp, dacă s-au adoptat mai multe rezoluții sau dacă au fost create organisme ad-hoc pentru rezolvarea diferendului. Dacă participarea O.N.U. la rezolvarea diferendului a fost redusă, acest rol a fost descris ca minim și, în sfîrșit, a fost definit ca nul, în cazul diferendelor la a căror rezolvare organizația nu a avut nici o participare.

Rezultatul acestei statistici a fost următorul : O.N.U. a avut un rol substanțial în 17 cazuri, un rol minim în 25 de cazurl și n-a jucat nici un rol în 8 cazuri.

Împărțind însă cele 50 de diferende în diferende care s-au stins prin trecerea timpului și diferende nerezolvate, autorii statisticii au ajuns la o concluzie diferită și anume : rolul O.N.U. a fost substanțial numai în 8 cazuri din cele 27 soluționate pașnic sau stinse și nu a fost substanțial în 4 dintre cele 10 diferende nesoluționate. Jumătate din diferendele la rezolvarea cărora O.N.U. nu a participat și-au găsit o soluționare.

S-a mai remarcat de către U Thant, fostul secretar general al O.N.U. că tendința operațiilor de menținere a păcii, instituite la origine ca un expedient temporar, de a dobîndi un caracter semi-permanent, pentru că nu s-a realizat nici un progres în rezolvarea cauzelor fundamentale ale conflictului, pune sub un serios semn de întrebare capacitatea O.N.U. de a rezolva diferende [16].

O analiză mai nuanțată subliniază că anumite diferende nu comportă o soluție imediată, deoarece pozițiile părților sînt efectiv ireconciliabile și interse vitale sînt în joc. În asemenea situații se impune o cooperare între O.N.U. și statele care au mai multe mijloace spre a determina părțile de a face eforturi spre o reglementare pașnică, ceea ce depinde în cea mai mare măsură de conjunctura politică.

În diferendele mai puțin grave, după cum a demonstrat experiența, O.N.U. își poate îndeplini rolul său, facilitînd contactele și desfășurarea negocierilor între părțile în diferend [17].

În orice caz, orice analiză a activității O.N.U. în domeniul rezolvării pașnice a diferendelor pune în lumină necesitatea de a se căuta căi și metode pentru sporirea rolului său în acest domeniu.

În acțiunile sale constante și perseverente vizînd întărirea rolului O.N.U. în apărarea păcii și securității internaționale și dînd expresie concepției președintelui Nicolae Ceaușescu, România a înscris pe ordinea de zi a Adunării Generale a O.N.U., în anul 1979, punctul privind „reglementarea pașnică a diferendelor dintre state".

Această inițiativă urmărește, în general, două obiective : întărirea angajamentelor statelor O.N.U. de a recurge la Organizație și la mijloacele pe care le oferă pentru rezolvarea pașnică a diferendelor dintre state, a principiului soluționării exclusiv pașnice a problemelor litigioase dintre state prevăzut în Carta O.N.U., și luarea de măsuri pentru îmbunătățirea mecanismelor existente în acest domeniu ; crearea unui nou mecanism care să exercite o influență puternică asupra părților în diferend, în scopul de a le determina să treacă la negocieri directe între ele.

Pe linia primului obiectiv, ca urmare a acțiunii diplomației românești, a conlucrării rodnice cu alte state, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat prin consens, în 1982 „Declarația privind reglementarea pașnică a diferendelor internaționale" [18]. Pe linia celui de al doilea obiectiv, pro-

www.dacoromanica.ro

punerea României privind crearea în cadrul Adunării Generale a unui organism special pentru bune oficii, mediere și conciliere, este în curs de examinare în organele competente ale O.N.U.

Calea cea mai sigură pentru asigurarea păcii, îndeosebi în lumea contemporană, este *dezarmarea*. Deși Carta O.N.U. conține un număr redus de prevederi în legătură cu problematica dezarmării, prima rezoluție în această privință adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., la prima sa sesiune, sub impresia puternică a folosirii bombei atomice la Hiroșima, la puțin timp după adoptarea Cartei, s-a referit la principiile care guvernează reglementarea generală și reducerea armamentelor. La aceeași sesiune a fost înființată o comisie pentru energia atomică.

Acțiunile O.N.U. în domeniul dezarmării au crescut în amploare de la an la an. Pe ordinea de zi a Adunării Generale figurează numeroase puncte referitoare la variatele aspecte ale dezarmării. În 1978, Adunarea Generală a consacrat o sesiune specială dezarmării, care a fost încheiată cu un important Document final.

În afară de Adunarea Generală, dezbaterile cu privire la dezarmare se desfășoară în cadrul Conferinței pentru dezarmare de la Geneva, la care participă un număr mai restrîns de state, și în Comisia de dezarmare la care participă toate statele.

În cadrul O.N.U. au fost adoptate o serie de tratate referitoare la unele măsuri pentru controlul armanentelor și dezarmare [19]. Dar, cu toată amploarea activității O.N.U. în domeniul dezarmării, nu s-au realizat pași concreți în această direcție. Deși Adunarea Generală a O.N.U. a declarat încă în 1959 în mod unanim că problema dezarmării generale și complete constituie cea mai importantă sarcină în fața comunității internaționale [20], acordurile care s-au realizat au efecte restrînse și nu reprezintă măsuri de reducere a armamentelor și de dezarmare, în primul rînd în domeniul armelor nucleare, domeniu care are prioritate.

Există în același timp tendința de a scoate negocierile de dezarmare din cadrul O.N.U. și de desfășurare a lor pe plan bilateral sau cu participarea unui număr restrîns de state. De aceea, se preconizează pe drept cuvînt, în concepția României, sporirea rolului O.N.U. în domeniul negocierilor de dezarmare și elaborarea de principii pe baza cărora aceste negocieri să se desfășoare [21].

Sînt bine cunoscute eforturile constante și activitatea susținută a României pentru înfăptuirea dezarmării, problemă fundamentală a vieții internaționale. Țara noastră a adus numeroase contribuții, pe baza unei concepții proprii, în scopul de a promova negocierile de dezarmare, de a le conferi un caracter concret a făcut numeroase propuneri și a prezentat adevărate programe de dezarmare, participînd activ la elaborarea tratatelor conținînd măsuri de dezarmare, și în special, la elaborarea tratatului de neproliferare, cu care prilej a formulat numeroase amendamente.

IV

Un alt domeniu important al activității O.N.U. și care a depășit cu mult prevederile Cartei, putîndu-se spune, de fapt, că le-a infirmat, este cel al *lichidării colonialismului*.

Într-adevăr, prevederile Cartei recunoșteau și consacrau colonialismul și creau și un organ special, Consiliul de Tutelă, sub administrarea

www.dacoromanica.ro

căruia, pînă la independență, erau puse în general fostele teritorii aflate sub mandatul Societății Națiunilor [22].

Acțiunea O.N.U., sub presiunea luptei popoarelor coloniale pentru independența lor, a parcurs două etape principale. Pînă în 1960, perioadă în care puterile colonialiste membre ale O.N.U., predominau, aceste acțiuni au avut un caracter foarte limitat. Din 1960 însă se poate considera că, prin sporirea continuă a membrilor organizației cu state eliberate de sub dominația colonială, O.N.U. a putut aduce o contribuție importantă la prăbușirea sistemului colonial.

La baza acestor acțiuni a fost pusă Declarația pentru acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale [23], document care proclamă în mod categoric incompatibilitatea colonialismului cu scopurile și principiile O.N.U. și cere să se pună imediat capăt acestuia. S-a creat și un organ special pentru controlul asupra modului de îndeplinire a Declarației, cunoscut în deosebi sub denumirea de „Comitetul celor 24" [24].

În prezent se mai află sub dominație colonială 20 de teritorii, pe o suprafață totală de peste 1.000.000 de km pătrați și o populație de peste 3.000.000 locuitori, la care trebuie să se adauge însă regimul colonial, de discriminare rasială și opresiune împotriva populației de culoare din Africa de Sud.

Cu începere din anul 1971, îndeosebi, acțiunile O.N.U. în direcția eliminării colonialismului s-au axat pe acordarea de ajutor moral și material popoarelor care luptă pentru independență, spre recunoașterea mișcărilor de eliberare națională ca reprezentante legitime ale popoarelor respective, pentru acordarea independenței Namibiei — teritoriu ocupat fără nici un drept de Republica Sud-Africană, și pentru combaterea și abolirea politicii de apartheid, desfășurată de regimul rasist de la Pretoria.

România socialistă care a susținut prin ajutor politic, moral și material lupta popoarelor coloniale pentru eliberarea lor de sub dominație străină, a acționat cu deosebită vigoare și în cadrul O.N.U. în această direcție.

România a sprijinit și s-a alăturat la toate acțiunile și rezoluțiile vizînd eliminarea colonialismului și neocolonialismului, recunoașterea dreptului tuturor popoarelor la autodeterminare. Țara noastră a acționat de asemenea cu perseverență pentru recunoașterea mișcărilor de eliberare națională și participarea lor ca observatori la lucrările O.N.U. România este membră în Consiliul pentru Namibia, din anul 1978, an în care componența sa a fost lărgită la 31 de membri.

V

O altă temă de deosebit de covîrșitoare importanță de pe ordinea de zi a O.N.U. privește instaurarea unei noi ordini economice internaționale. Aceasta constituie singura cale pentru înlăturarea prăpastiei dintre țările bogate și țările sărace, pentru asanarea economiei mondiale, și în general, pentru asigurarea păcii și progresului tuturor popoarelor, pentru edificarea unei lumi mai drepte și mai bune.

În această direcție, după cum se știe, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat o serie de documente esențiale care cuprind atît principiile ce trebuie să stea la baza noii ordini, cît și direcțiile principale de acțiune pentru instaurarea ei. Este vorba de Declarația și Programul de acțiune privind instaurarea unei noi ordini economice internaționale, adoptate la

www.dacoromanica.ro

cea de a VI-a sesiune extraordinară din 1974, de Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor adoptată în același an [25], precum și despre rezoluția privind Dezvoltarea și Cooperarea Internațională, adoptată la sesiunea extraordinară din 1975 (sesiunea a VII-a).

O serie de conferințe mondiale desfășurate sub egida O.N.U. privind probleme majore ale lumii contemporane, cum sînt : populația, alimentația și agricultura, industrializarea, mediul înconjurător, comerțul și dezvoltarea știința și tehnologia, resursele de energie noi și regenerabile, așezările umane, folosirea forței de muncă, au contribuit și ele la configurarea unor aspecte ale noii ordini economice internaționale [26].

Se poate considera că o serie de principii pe care să se întemeieze noua ordine economică internațională au fost formulate, atît în Declarația din 1974 cît mai ales în Carta drepturilor și obligațiilor economice ale statelor.

Dar aceste documente nu au o valoare angajantă obligatorie. De aceea România insistă asupra necesității elaborării unui instrument care să oblige toate statele membre să pună în aplicare principiile pe care le-ar cuprinde. Acestei orientări i se opun însă țările occidentale puternic industrializate care nu au fost de acord nici cu adoptarea Cartei drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor. Pe ordinea de zi a Adunării Generale a O.N.U. figurează problema „dezvoltării progresive a principiilor și normelor dreptului internațional privind noua ordine economică internațională", care a dat naștere la o serie de studii și dezbateri.

Dacă măsurile necesare instaurării noii ordini au fost în general stabilite în documentele menționate mai sus, punerea lor în aplicare implică desfășurarea unor negocieri în cadrul O.N.U. Acestea s-au desfășurat la început în diferite organisme și instituții specializate din sistemul O.N.U. În 1979, s-a ajuns la soluția ca negocierile globale să aibă loc în cadrul Națiunilor Unite cu participarea tuturor statelor, fără ca aceasta să ducă la vreo întrerupere a negocierilor care se desfășoară în alte foruri ale O.N.U.[27].

După cum se știe însă, țările occidentale puternic industrializate se opun acestor negocieri și ca atare nu s-a realizat nici un progres în direcția instaurării noii ordini economice internaționale.

Este cunoscută contribuția României, a președintelui ei Nicolae Ceaușescu la formularea conceptului de nouă ordine economică și politică internațională, la fundamentarea acesteia, la elaborarea strategiei necesare pentru realizarea ei. După cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român : „Soluționarea globală a problemelor economico-financiare, realizarea noii ordini economice internaționale constituie o necesitate obiectivă pentru depășirea crizei economice actuale, pentru stabilitatea și dezvoltarea armonioasă a economiei mondiale"[28].

VI

Dacă posibilitățile de acțiune ale O.N.U. sînt condiționate de climatul internațional, care a avut repercusiuni negative asupra dezvoltării organizației, nu este mai puțin adevărat că, așa cum s-a văzut, exigențele lumii contemporane au impus și impun în continuare operarea unor modificări în însăși mecanismele de funcționare ale organizației. Îmbunătățirea și democratizarea activității O.N.U., sporirea rolului ei în viața internațională este promovată consecvent și deosebit de activ de țara noastră.

www.dacoromanica.ro

Sintetizînd poziția României socialiste față de O.N.U., tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază următoarele: „Organizația Națiunilor Unite are un rol important în desfășurarea vieții internaționale; ea oferă un cadru organizat pentru ca toate popoarele să poată participa la soluționarea problemelor complexe ale lumii de azi. Este adevărat că nu toate statele participă așa cum ar trebui; mai sînt aspecte care trebuie îmbunătățite în activitatea Organizației Națiunilor Unite și a organismelor sale pentru a deveni mai eficiente și a da posibilitatea ca fiecare națiune să joace un rol mai activ în soluționarea problemelor. De aceea, cred că este în interesul popoarelor să se aducă îmbunătățiri și în ce privește funcționarea Orgyni-zației Națiunilor Unite, democratizarea activității sale ..."[29].

Înfăptuind această concepție, România a înscris pe ordinea de zi a sesiunii Adunării Generale din 1972 un punct special privind creșterea rolului O.N.U. Ca urmare, în 1975, Adunarea Generală a O.N.U., pe baza unei rezoluții inițiate de România împreună cu Filipine [30], a creat un Comitet special pentru Carta Națiunilor Unite și întărirea rolului organizației, al cărui mandat este de a examina în detaliu sugestiile și propunerile formulate de state privind întărirea O.N.U. și identificarea acelora asupra cărora este posibil un acord general.

Activitatea de pînă acum a Comitetului a dus la elaborarea unor planuri de măsuri detaliate privind îmbunătățirea activității O.N.U., printre care un loc important îl ocupă și propunerile din documentul prezentat de România în 1975, care a fost menționat mai sus. În cadrul Comitetului a fost elaborată Declarația privind reglementarea pașnică a diferendelor internaționale adoptată de Adunarea Generală în 1982. Tendința conservatoare și de imobilism la care ne-am referit împiedică însă progrese mai substanțiale în activitatea Comitetului.

★

Ce se poate reține din cele de mai sus în legătură cu Organizația Națiunilor Unite și perspectivele sale de viitor?

Ceea ce apare în mod evident este că în ciuda unor slăbiciuni ale sale, a faptului că organizația a fost și este deseori ocolită în ceea ce privește rezolvarea unor probleme esențiale pentru pace și progresul lumii, O.N.U. s-a dovedit o organizație internațională viabilă, o tribună de la care toate țările își pot afirma pozițiile și opiniile în marile probleme ale omenirii contemporane.

Trebuie să se aibe în vedere realitatea că O.N.U. nu este o organizație care să se plaseze deasupra statelor, să acționeze independent de ele. Dimpotrivă, așa cum este firesc, O.N.U. este o organizație interstatală, care nu poate oferi statelor decît posibilitatea să acționeze împreună, în spirit de colaborare și înțelegere, pentru găsirea de soluții problemelor vieții internaționale. Cu alte cuvinte, O.N.U. nu poate fi altceva decît ceea ce statele membre doresc să fie.

Este de aceea evident că atîta timp cît va exista o atitudine obstrucționistă din partea forțelor conservatoare față de tendințele de democratizare a organizației, de adaptare a ei la exigențele tuturor popoarelor, atîta timp cît politica de forță și de dominație va persista, Organizația Națiunilor Unite nu-și va putea îndeplini rolul central pe care este chemat să-l joace în lumea internațională.

Existența însă a unor forțe progresiste uriașe în lumea contemporană în măsură să asigura salvgardarea păcii și instaurarea unei noi ordini

www.dacoromanica.ro

internaționale constituie și chezășia îmbunătățirii și creșterii eficienței Organizației Națiunilor Unite, îndeplinirii rolului ei în consens cu năzuințele popoarelor.

NOTE

[1] Vezi Romulus Neagu, *Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lumii contemporane*, Bucureşti, Edit. politică, 1983, p. 38 și 122.

[2] Vezi pentru detalii Victor Duculescu, *Tendințe fundamentale ale vieții internaționale contemporane*, București Edit. politică 1984. p. 6 și urm.

[3] Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român 16—18 decembrie* 1982, Edit. politică București, 1982, p. 57—58.

[4] Marțian Niciu, *Rolul O.N.U. în promovarea principiilor dreptului internațional în relațiile dintre state*, Edit. politică, București, 1973, p. 5 și urm.

[5] *Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite, la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice* (Document prezentat la sesiunea Adunării Generale a O.N.U. în 1975), în *Contribuții ale României la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, Edit. politică, București, 1975, p. 44.

[6] *Ibidem*, p. 45—46.

[7] *Ibidem*, p. 48.

[8] Vezi pentru detalii Traian Chebeleu, *La nécessité et le contenu de la Charte relative aux principes et aux relations économiques internationales*, în „Revue de la Commission Nationale Roumaine pour l'Unesco", 1983, nr. 3—4, p. 329—333.

[9] Vezi Iftene Pop, *Buna vecinătate*, în „Revista Română de Studii Internaționale", nr. 3, 1982.

[10] Vezi pentru poziția României la dezbaterile acestui comitet în legătură cu tratatul privind nerecurgerea la forță, R. Neagu, *op. cit.*, p. 150 și urm.

[11] Capitolul VII din Cartă, art. 39—54.

[12] Capitolul VI din Cartă, art. 33—38.

[13] Opinia judecătorului de la Curtea Internațională de Justiție de la Haga, M. Alvarez, în „Advisory Opinion of the International Court of Justice, 1950", C. J. Reports, 1950, p. 25.

[14] Grigore Geamănu, *Drept internațional public. Tratat*, vol. II, Edit. didactică și pedagogică, București, 1983, p. 252 și urm.

[15] F. S. Northedge, M. D. Donellan, *International Disputes, The political aspects*, Londra, 1971, p. 226—239.

[16] Introducerea la raportul anual al secretarului general asupra activității organizatici, 16 iunie 1966 — 15 iunie 1967 (Doc. O.N.U. A/6701/Add. 1).

[17] A. Bolintineanu, *Diplomația multilaterală preventivă și Carta O.N.U.*, în „Revista Română de Studii Internaționale", nr. 2 1975, p. 154—160; *Idem*, *Reglementarea pașnică prin intermediul Organizației Națiunilor Unite*, în *Mecanisme de reglementare pașnică a diferendelor dintre state*, coordonator M. Malița, Edit. politică, București, 1982, p. 236—257.

[18] Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 37/10 din 15 noiembrie 1982.

[19] De exemplu, Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare din 1 iulie 1968, Tratatul cu privire la interzicerea amplasării armelor nucleare și altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor din 11 februarie 1971, Convenția cu privire la interzicerea perfecționării, producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și distrugerea lor din 10 aprilie 1972.

[20] Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 1378 (XVI) din 20 noiembrie 1959.

[21] R. Neagu, *op. cit.*, p. 214 și urm.

[22] Pentru aceste prevederi vezi capitolul XI „Declarație privind teritoriile care nu se autoguvernează" (art. 73—74) și capitolele XII și XIII privind sistemul și Consiliul de Tutelă (art. 75—91) din Cartă.

[23] Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 1514 (XV) din 14 decembrie 1960.

[24] Comitetul a fost creat prin rezoluția Adunării Generale 1654 (XVI) din 1961 avînd ca denumire aceea de Comitet special însărcinat cu studierea situației privind aplicarea Declarației referitoare la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale.

[25] Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 3281 (XXIX) din 12 decembrie 1974.

[26] Aceste Conferințe au adoptat declarații și planuri de acțiune, ca de exemplu Declarația pentru o lume mai dreaptă și mai bună (adoptată de Conferința mondială a populației de la București, la inițiativa României), Declarația pentru eradicarea foametei, Declarația și Planul de acțiune privind dezvoltarea și cooperarea industrială, Programul integrat pentru reglemen-

www.dacoromanica.ro

tarea pe noi baze a comerțului cu materii prime, Programul de acțiune privind știința și tehnologia în slujba dezvoltării.

[27] Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 34/138 din 14 decembrie 1979.

[28] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1984, p. 80 81.

[29] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Edit. politică, București, 1978, p. 149 150.

[30] Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 3499 (XXX) din 15 decembrie 1975.

O. N. U.—RÉALISATIONS ET PERSPECTIVES

Résumé

Dans la première partie de l'étude, l'auteur passe en revue les changements profonds, révolutionnaires, nationaux et sociaux qui se sont produits après l'adoption de la Charte et qui ont mis leur empreinte sur le développement de la vie internationale et, partant sur celui des Nations Unies. Par la suite, on décrit les deux attitudea principales des Etats membres envers l'organisation : une tendance conservatrice, immobiliste qui la pousse vers la périphérie de la vie internationale et une tendance réformatrice, visant à améliorer et à démocratiser son activité, à renforcer son rôle dans le vie internationale. La dernière tendance est celle de la grande majorité des Etats membres — Etats socialistes, non-alignés et en voie de développement, pays moyens et petits — qui souhaitent transformer les Nations Unies dans un instrument efficace pour resoudre les grands problémes qui confrontent l'humanité contemporaine et de lui conférer une place de premier ordre sur le plan mondial.

Pour illustrer ces tendances, on examine dans les autres parties de l'article les succès et les echecs des Nations Unies dans les domaines suivants : la codification des principes de la Charte et leur promotion dans la vie internationale ; le maintien de la paix et de la sécurité internationales ; la décolonisation ; l'instauration d'un nouvel ordre économique international. On traite après des problemes relatifs au perfectionnement de l'activité de l'ONU et des mesures proposés àcet effet.

En ce qui concerne les perspectives de l'ONU on souligne qu'en dépit de certains aspects négatifs, l'organisation a prouvé sa viabilité pendant une époque très complexe et difficile de la situation internationale. La mise en valeur de toutes les potentialités des Nations Unies dépend de l'affirmation de la politique de paix, de cooperation, du respect de la souveraineté de tous les pays, de l'instauration du NOEI et de l'élimination de la politique imperialiste.

www.dacoromanica.ro

ROMÂNIA ŞI CONFERINŢA DE LA PARIS — FEBRUARIE—IUNIE 1866 (I)

GRIGORE CHIRIŢĂ

1.

Preluînd conducerea statului, forţele politice care au înlăturat din domnie pe Cuza Vodă, în noaptea de 10/22—23 februarie 1866, arătau limpede — într-o proclamaţie adresată ţării şi difuzată în primele ore ale dimineţii — că se angajau să menţină „cele patru puncte votate de naţiune, şi de către Divanurile ad-hoc : unirea, autonomia, principele străin, guvernămînt constituţional" [1]. În consecinţă, pe temeiul acestui program adoptat încă din 1857 de edificare a statului român modern, Adunarea Deputaţilor şi Senatul, convocate în şedinţă comună de Locotenenţa Domnească în aceiaşi zi la orele 13, la propunerea lui Ion Ghica, Preşedinte al noului Consiliu de Miniştri şi ministru al Afacerilor Străine, au ales prin votul deschis şi unanim al celor prezenţi şi au proclamat domnitor al Principatelor Unite sub numele de Filip I pe fratele regelui Leopold al II-lea al Belgiei [2].

Peste trei ani, liberalii radicali au susţinut că prinţul Napoleon ar fi fost acel asupra căruia cei ce înfăptuiseră detronarea lui Cuza Vodă căzuseră de acord să fie proclamat domnitor, afirmaţie ce nu se confirmă documentar [4]. În focul disputelor polemice din 1869 ei l-au acuzat pe Ion Ghica de a-l fi impus la 11/23 februarie pe Filip de Flandra, deşi acesta ar fi declarat în mai multe rînduri — ultima oară, în toamna lui 1865, chiar celui care avea să-l propună ! — că nu putea primi tronul [5]. Se procedase astfel (conchideau radicalii) într-o manieră neprevăzută cu implicaţii periculoase, căci nu ar mai fi fost cu putinţă ca o rudă a lui Napoleon al III-lea să ocupe un tron refuzat de un principe aparţinînd familiei rivale de Orléans, deschizîndu-se, în acest fel, calea spre o domnie autohtonă [6], cel mai aproape de obţinerea ei fiind Ion Ghica datorită funcţiilor publice pe care le îndeplinea şi relaţiilor sale la Poartă. Materialele documentare cercetate lasă să se întrevadă că în aceste acuzaţii intra foarte puţin adevăr şi multă fabulaţie interesată. Cert este că în momentul cînd s-a hotărît înlăturarea lui Cuza Vodă din domnie nu era asigurată o candidatură a unui principe străin. Încercările discrete ale lui Ion C. Brătianu din decembrie 1865 — februarie 1866 de a obţine consimţămîntul unei rude a lui Napoleon III rămăseseră infructuoase, la fel ca şi stăruinţele lui Ion Ghica la Londra, Bruxelles şi Torino [7].

În starea de nesiguranţă şi provizorat în care se aflau, s-a preferat Filip de Flandra al cărui nume era cunoscut în Principate încă din 1855—1857 cînd ideia candidaturii lui la tronul viitorului stat naţional fusese înlăturată datorită protestelor Porţii [8]. Oamenii politicii români nădăjduiau să găsească la el acelaşi respect pentru principiile monarhiei constituţionale pe care îl manifestase constant tatăl său, modelul de organizare şi funcţionare al tînărului stat belgian exercitînd o mare putere de seducţie, mai ales printre liberali. Alegerea lui mai prezenta avantajul că excludea

www.dacoromanica.ro

din capul locului o eventuală candidatură a unui principe din imperiile vecine (aceasta era o condiţie încorporată programului unionist adoptat de Adunările ad-hoc) şi, fapt important, neaparţinînd nici uneia din dinastiile marilor puteri garante, putea evita o modificare a raporturilor de forţă şi de interese din această parte a Europei în avantajul uneia dintre ele, ceea ce ar fi condus la atenuarea dificultăţilor diplomatice. Se sconta, de asemenea, mai ales de Ion Ghica [9], pe concursul Angliei, dată fiind înrudirea dinastiei belgiene cu casa domnitoare a Marii Britanii, pentru a anihila opoziţia lui Napoleon al III-lea şi a convinge Turcia să-l recunoască. Dar, mai presus de toate aceste calcule, membrii Locotenenţei Domneşti, ai guvernului şi ai Corpurilor Legiuitoare, proclamîndu-l domnitor pe Filip de Flandra la numai cîteva ore după detronarea lui Cuza Vodă [10], au urmărit să releve din nou Europei persistenţa românilor în ideia *aducerii de către ei* pe tron a unui principe străin şi, totodată, căutînd să limiteze agitaţiile interne, bararea drumului candidaturilor autohtone ce s-ar fi putut ivi între timp [11]. Firește, ei procedau în acest fel ca urmare a propriilor lor convingeri politice, dar, în acelaşi timp, se prezentau în faţa opiniei publice şi ca executori ai voinţei şi intereselor naţionale de consolidare internă şi externă a statului, deoarece — cum se ştie [12] — înlăturarea domnitorului ales la 5 şi 24 ianuarie 1859 fusese în mare măsură justificată prin necesitatea împlinirii ultimului deziderat al Adunărilor ad-hoc.

Un nou consíderent, de o covîrşitoare însemnătate istorică, intrat deja printre obiectivele imediat realizabile, se adăugase între timp celor cunoscute care, potrivit concepţiei de atunci, vizau înscăunarea principelui străin. După înfăptuirea Unirii Principatelor şi recunoaşterea ei pe plan internaţional, după consolidarea şi modernizarea statului naţional prin adînci transformări economice şi politice înnoitoare de esenţă burgheză, devenise tot mai evidentă necesitatea ca noul stat să-şi cucerească independenţa pentru a putea promova nestînjenit o politică externă de sine stătătoare care să fie călăuzită numai de apărarea intereselor majore ale naţiunii române. În cercurile politice româneşti se considera, nu fără temei, că era posibil ca odată cu dobîndirea principelui străin să se obţină — concomitent ori ceva mai tîrziu, cu sprijinul statului de unde aceasta provenea — şi independenţa naţională, printr-un mijloc oarecare (cel mai des se avea în vedere capitalizarea tributului în scopul răscumpărării). Acest plan pornea de la premisa reală că unui domnitor ales dintr-una din casele domnitoare ale Europei i-ar fi fost greu să se împace cu condiţia de supus al Porţii. În gîndirea politică românească chestiunea principelui străin tindea astfel să se identifice cu aceea a obţinerii independenţei de stat [13], sau, altfel spus, cu desăvîrşirea planurilor urmărite statornic de români încă de pe la 1840 de consacrare pe planul relaţiilor internaţionale a României renăscute, unite şi independente. Dintre numeroasele dovezi documentare, iată doar cîteva. Cînd, în toamna anului 1865, consulii străini din Bucureşti raportau despre intenţia domnitorului Cuza de a abdica în favoarea unui principe străin, în chip obişnuit ei corelau această acţiune cu aceea a proclamării independenţei ţării [14]. În decembrie 1865 N. Blaremberg nu se sfia să scrie într-un periodic : „Ideia principelui străin implică şi dînsa neatîrnarea, însă indirect şi prin ocol putem ajunge la acel rezultat măreţ pe nesimţite" [15]. La fel vedeau lucrurile şi redactorii „Concordiei" române de la Pesta care scriau că „întrebarea primară e că rămîne România şi pe viitor sub suzeranitatea Porţii otomane ori ba ?"

www.dacoromanica.ro

În articol se exprima speranța — mereu vie în gîndurile tuturor românilor — că „frații noștri nu se vor îndoi un moment a prinde ocasiunea binevenită de a scăpa de suzeranul și de cei mai mulți tutori care astăzi se îmbulzesc a-i ocroti" [16]. Despre aceeași intenție există și o mărturie oficială : la 16/28 februarie 1866 consulul Belgiei J. Poumay raporta că Ion Ghica i-a declarat că membrii guvernului înțelegeau scrupulele contelui Filip de Flandra de a accepta coroana sub suzeranitatea Porții, dar ei urmăreau ca țara „să se constituie într-un stat independent" [17]. Este adevărat că în timpul crizei din 1866 conducătorii destinelor României au negat formal că urmăreau asemenea planuri, dînd în repetate rînduri asigurări Puterilor garante — și îndeosebi Porții — că vor respecta legăturile care uneau Principatele de Imperiul otoman. Aceasta era însă numai o tactică de moment menită a evita dificultățile cu statele ce-și asumaseră misiunea menținerii integrității Imperiului otoman și a liniști, totodată, temerile turcilor. În momentele critice, de impas, din primăvara și vara anului 1866, ceea ce va înclina balanța în favoarea inițiativelor luate de români va fi amenințarea ruperii legăturilor cu Poarta, ridicarea la luptă a populațiilor creștine din Balcani și redeschiderea în acest fel a chestiunii orientale. Așadar, problema prințului străin apărea în 1866 îngemănată cu aceea a dobîndirii neatîrnării, pentru realizarea ambelor obiective fruntașii politici arătîndu-se hotărîți să folosească toate împrejurările prielnice.

Cu o promptitudine care a deconcertat pînă și pe cei mai optimiști, la 13/25 februarie regele Leopold al II-lea a comunicat prin ministrul său de externe Ch. Rogier consulului J. Poumay că contele de Flandra „nu crede că poate accepta oferta" [18]. Refuzul, neînsoțit de vreo motivație, fusese determinat probabil de faptul că se anticipa opoziția lui Napoleon al III-lea care nu ar fi consimțit să se urce pe tronul României un nepot al fostului rege Ludovic Filip de Orléans [19]. Acestei rețineri i se vor fi adăugat, desigur, și alte motive ca teama de opoziția Puterilor garante, dependența față de Poartă, faptul că nu fusese consultat înainte de a fi fost ales ș.a. La 14/26 februarie J. Poumay a comunicat refuzul guvernului român [20]. În raportul său din 16/28 februarie el informa Bruxelles-ul că Ion Ghica și colegii săi, deși se așteptau la un asemenea răspuns, nu vedeau în el un refuz absolut, continuînd să spere că Filip de Flandra va reveni asupra deciziei în condiții stabilite de el însuși [21]. Pus într-o situație dificilă, guvernul nu a informat opinia publică despre acest refuz decît în momentul ivirii candidaturii principelui Carol de Hohenzollern.

Situația rămînea astfel încă de la început confuză, prelungirea vacanței tronului amplificînd dimensiunile, gravitatea și acuitatea unor probleme deja deosebit de complexe și dificile. Căci, oricum s-ar privi lucrurile, atunci, în februarie 1866, românii înșiși au readus în dezbaterile Puterilor garante probleme esențiale pentru soarta națiunii lor ca menținerea Unirii, respectarea autonomiei țării, recunoașterea principelui străin ș.a., oferind astfel unor Puteri posibilitatea revenirii la vechi metode și practici atît de hotărît și unanim respinse de poporul nostru prin modul cum realizase Unirea Principatelor și știuse să consolideze tînărul stat național. Dar în politică, de multe ori, succesul este de partea celor care cutează, însă nu oricum, la întîmplare, ci avînd ca suport credința nestrămutată în justețea cauzei lor, strîns împletită cu evaluarea exactă a propriilor mijloace și posibilități puse cu toată fermitatea în cumpănă într-un context internațional favorabil. Acestea par a fi, în ultimă expresie, sem-

www.dacoromanica.ro

nificațiile majore ale evenimentelor din 1866, cînd, într-adevăr, s-a depășit un moment extrem de greu.

2.

Răsturnarea politică de la București din 11 23 februarie a surprins și a iritat deopotrivă cercurile conducătoare ale Imperiului otoman, ale marilor puteri garante. A surprins fiindcă, deși fiecare dintre ele (exceptînd Italia și Prusia) erau nemulțumite de un aspect ori altul al politicii domnitorului Cuza, hotărîseră totuși în decembrie 1865 — ianuarie 1866 să-l sprijine pentru a depăși dificultățile și a se menține la conducerea statului. Ele nu se așteptau la un sfîrșit atît de apropiat al domniei acestuia, nefiind instruite de agenții lor diplomatici care — lipsiți de informații asupra acțiunii conspirative — transmiteau doar svonuri pe care de regulă nu se punea mare temei. Puterile garante erau în același timp iritate deoarece pentru a nu se ști cîta oară în mai puțin de un deceniu chestiunea Principatelor venea iarăși să tulbure raporturile dintre ele într-un moment cînd, absorbite de încordarea relațiilor din centrul Europei, aveau mai mult ca oricînd nevoie de liniște în sud-estul continentului. Puse încă odată în fața unui fapt împlinit, ele nu puteau ignora evenimentele de la Dunăre fără riscul agravarii complicatelor probleme internaționale. De aceea, au fost nevoite să-și definească poziția în raport cu noua situație din Principate.

Firește, Poarta, ca putere suzerană, era, dintre toate statele, direct și total interesată în această chestiune. După mai multe întrevederi preliminare, la 14/26 februarie reprezentanții puterilor garante la Constantinopol s-au întrunit, la cererea lui Ali Pașa, într-o conferință extraordinară. Rezumînd faptele, ministrul de externe turc a demonstrat devierea lor de la stipulațiile internaționale, a scos în evidență pericolul care amenința integritatea Imperiului otoman, solicitînd aplicarea protocolului Conferinței de la Paris din 25 august/6 septembrie 1859, adică trimiterea în Principate a unui comisar turc care, împreună cu delegați ai Puterilor, să restabilească ordinea legală [22]. Aceasta însemna o tentativă de desfacere a Unirii, acceptată vremelnic doar pe timpul domniei lui Al. I. Cuza. Reprezentantul Austriei, Prokesch-Osten, și al Rusiei, Ignatiev, s-au declarat pe loc de acord, în timp ce ambasadorul Franței, Moustier, și-a conservat dreptul de a examina problema vacanței tronului (și nu a unirii !) în lumina rezervei făcute de țara sa firmanului din 24 noiembrie/6 decembrie 1861 care consacrase unirea deplină a Principatelor. Ambasadorul Angliei, Lyons, nu a adoptat o poziție clară, lăsînd să se înțeleagă că ar înclina de partea Turciei. În cele din urmă s-a decis ca fiecare ambasador să ceară guvernului său instrucțiuni în legătură cu propunerile avansate de Poartă [23]. Totodată, ei au trimis consulilor din București instrucțiuni identice prin care îi invitau să nu întrețină cu autoritățile române decît raporturi oficioase și acelea numai în cazuri de strictă necesitate [24]. În timpul conferinței, Ali Pașa, primind știrea că Filip de Flandra refuzase tronul, a comunicat-o interlocutorilor săi cu un sentiment de satisfacție și ușurare [25].

Într-o notă transmisă prin N. Bordeianu puțin cam tîrziu, la 15/27 februarie, Ion Ghica, Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru al Afacerilor Străine, explica Porții rațiunile pentru care Cuza Vodă fusese înlăturat din domnie și proclamat Filip I, accentuînd asupra faptului că noua stare de lucruri constituia o dovadă a dorinței de a servi „marile

www.dacoromanica.ro

interese politice ale Porții" [26]. Această abilă interpretare a faptelor survenite la București nu a înrîurit atitudini lui Ali Pașa, asigurările formale ale guvernului român părîndu-i a nu fi în consens cu semnificațiile lor reale.

Luînd-o înaintea Porții, Ministrul Afacerilor Străine al Franței Drouyn de Lhuys a adresat, din ordinul lui Napoleon al III-lea, încă de la 12/24 februarie cabinetelor europene propunerea ca situația Principatelor să fie supusă dezbaterilor unei conferințe [27]. Ulterior, el a precizat că aceasta să se țină la Paris unde era deja convocată o conferință internațională pentru a discuta chestiunea navigației pe Dunăre. Sugestia franceză era menită să prevină o acțiune pripită, unilaterală și abuzivă a Turciei, să împiedice trimiterea unui comisar turc în țara noastră [28]. În același timp, a telegrafiat consulului Tillos, cerîndu-i să anunțe guvernului român refuzul contelui de Flandra și să-l sfătuiască să se limiteze la menținerea ordinei [29]. Ambele propuneri — a Franței și a Porții — au prilejuit numeroase consultări între Puterile garante, clarificări de poziții ale fiecăreia dintre ele. Deoarece majoritatea statelor a înbrățișat propunerea franceză, Turcia, temîndu-se să nu rămînă izolată și, deci, părăsită, a fost nevoită să-și dea și ea adeziunea la 22 februarie/6 martie sub rezerva acceptării de către parteneri a cîtorva condiții preliminare [30] pe care urma să le expună la inaugurarea lucrărilor conferinței. Prin inițiativa și concursul Franței au fost astfel temporizate și, apoi, anihilate primele reacții amenințătoare ale Porții, de care se temeau cel mai mult oamenii noștri politici.

Între timp, guvernul român nu a rămas inactiv. Pe lîngă expedierea unor scurte telegrame informative despre cele întîmplate în Capitală, el a luat măsuri pentru a-și consolida situația externă și a începe acțiunea în vederea îndeplinirii hotărîrii Corpurilor Legiuitoare din 11 februarie, făcînd abstracție de refuzul lui Filip I. Astfel, la 14/26 februarie Ioan Bălăceanu a fost numit, în locul lui I. Alexandri, agent diplomatic la Paris [31], iar la 15/27 februarie Th. Calimachi era înlăturat din postul pe care-l ocupase la Belgrad și înlocuit cu adjunctul său Prohasca [32] care, peste două săptămîni, va fi și el schimbat cu Ap. Mănescu [33]. Cîteva zile mai tîrziu, la 21 februarie/5 martie lui Al. G. Golescu i s-a încredințat misiunea de reprezentant al țării la Constantinopol [34], C. Negri fiind pus în disponibilitate. Totodată, guvernul a adresat la 20 februarie/4 martie consulilor Puterilor garante de la București o notă oficială în care — întreprinzînd un aspru și exagerat rechizitoriu domniei lui Cuza, fără a pomeni nimic de marile ei realizări — justifica înscăunarea prințului străin ca dorință veche și statornică a țării. De asemenea, el ținea să le asigure că „se va menține în limita stipulărilor cuprinse în tratate", sarcina lui, deocamdată, rezumîndu-se la păstrarea ordinii, rezolvarea treburilor curente și reprezentarea țării pe lîngă Puterile garante [35].

Către sfîrșitul lunii februarie cercurile conducătoare românești aveau deja elaborată o strategie unitară, inclusiv în privința modalităților de transpunere a ei în practică. În acest scop s-au constituit două deputațiuni : prima, alcătuită din Manolache Costachi Epureanu (desemnat de Cameră), G. Costaforu (ales de Senat) și Al. G. Golescu (numit de guvern) ; a doua, formată din V. Boerescu (reprezentînd Camera), L. Steege (din partea Senatului), I. C. Brătianu și Sc. Fălcoianu (numiți de guvern). După cum se poate vedea în ele intraseră atît moldoveni cît și munteni avînd orientări ideologice diferite. La 24 februarie/8 martie

www.dacoromanica.ro

s-a încheiat un proces verbal, semnat de Ion Ghica, în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri și de acei membrii ai deputațiunilor care se aflau în capitală. În el se stabilea că prima deputațiune urma să se deplaseze la Constantinopol pentru a intra în relații cu oficialitățile de acolo. Ea avea misiunea să comunice Porții votul Corpurilor Legiuitoare din 11/23 februarie și să-l susțină, invocînd nevoia înlăturării principiului electivității Domnului care adusese și Turciei atîtea nemulțumiri, insistînd asupra avantajelor pe care le va avea dacă țara, declarată neutră, va fi cîrmuită de un principe străin ereditar. Unirea Principatelor era considerată un fapt împlinit care „nu se mai poate schimba, nu numai în inima românilor, dar nici în consiliile diplomatice europene" [36]. Dacă miniștrii turci aveau să ridice — însă numai ei — problema legăturilor de vasalitate ale viitorului principe cu Poarta, atunci deputațiunea trebuia să răspundă că „românii lasă deslegarea ei la înalta înțelepciune a Puterilor", asigurîndu-i în același timp că oricare ar fi situația „ea nu va putea schimba întru nimic simțămintele seculare ale românilor pentru Imperiul otoman" [37]. În fine, delegații urmau să intre în relații cu reprezentanții Puterilor garante de la Constantinopol, silindu-se a le cîștiga simpatiile pentru cauza noastră. După încheierea misiunii — preliminată la 8—10 zile — membrii deputațiunii (fără Al. G. Golescu ce rămînea ca agent diplomatic) trebuiau să se întîlnească la Paris cu cealaltă deputațiune și împreună să meargă la Bruxelles spre a-i duce lui Filip de Flandra actul cu votul Corpurilor Legiuitoare, insistînd să vină în țară cît mai curînd pentru a lua cîrma statului. A doua deputațiune avea îndatorirea de a acționa pe lîngă Conferința de la Paris și, în particular, pe lîngă reprezentanții de acolo ai diferitelor Curți garante „pentru îndeplinirea dorințelor țării și pentru respectarea drepturilor ei" [38]. În continuare, în procesul verbal se stabileau norme privind modul de lucru : fiecare membru avea dreptul, în caz de divergență, să-și formuleze deosebit opinia sa ; guvernul trebuia să informeze pe delegați despre tot ce se întîmpla în țară și să le comunice știrile externe ; el nu putea da unuia dintre ei vreo instrucțiune care să nu fie cunoscută și de ceilalți ; fiecare delegat putea avea întrevederi și relații personale sub obligația de a comunica atît colegilor săi cît și guvernului rezultatele lor [39] etc.

În lumina acestui document, precum și a altor informații, se constată că oficialitățile române — în pofida renunțării formale la tron a lui Filip de Flandra și a opoziției majorității Puterilor garante — erau hotărîte să persevereze pe linia îndeplinirii votului din 11/23 februarie. În același timp, ele considerau că Unirea Principatelor înfăptuită în virtutea autonomiei țării, recunoscută de Puterile garante și de Poartă, avînd o întreagă și unitară organizare statală, nu mai trebuia pusă în discuție de nimeni. Inexistența unui angajament precis, termenii vagi prin care delegații trebuiau să menajeze scrupulele Porții în privința viitorului statut internațional al țării, ca și mențiunea privitoare la transferarea deslegării acestei chestiuni către marile puteri erau menite să lase un cîmp larg de acțiune pentru cazul cînd s-ar fi pus problema independenței de stat. Cele două deputațiuni, pornite din capitală la 28 februarie/12 martie (se înțelege, fără I. C. Brătianu și Sc. Fălcoianu aflați deja la Paris) vor respecta întru totul acest program politic [40], deși, în privința datelor întîlnirii lor, calendarul fixat va suferi modificări din cauza greutăților întîmpinate și a desfășurării evenimentelor.

www.dacoromanica.ro

La 26 februarie/10 martie 1866 s-a deschis la Paris, pentru a treia oară în mai puțin de opt ani, Conferința ambasadorilor Puterilor garante menită, între altele, discutării situației din Principate. Ea a fost prezidată de Ministrul Afacerilor Străine al Franței, Drouyn de Lhuys. Acesta, în cuvîntul introductiv, enumerînd actele internaționale în baza cărora s-a constituit statul român, a conchis că scopul Conferinței era de a examina chestiunile ridicate de vacanța tronului potrivit rezervelor ce însoțeau firmanul din 1861. Ambasadorul Turciei, Savfet Pașa, a citit o notă în care se arăta că țara sa va participa la Conferință numai dacă va fi înlăturată din desbateri problema prințului străin și va fi exclus principiul eredității tronului. Cum ambasadorul Rusiei, Budberg, era absent, s-a hotărît ca desbaterile să fie amînate. La sugestia lui Cowley, ambasadorul Angliei, s-a decis trimiterea unei note prin care guvernul român era înștiințat despre deschiderea Conferinței, recomandîndu-i-se să se mărginească la menținerea ordinei și să se abțină de la orice act care putea prejudicia deciziile Conferinței [41]. În 27 februarie/11 martie consulii au înaintat Ministrului Afacerilor Străine nota primită de la Paris [42], la care Ion Ghica a răspuns evaziv, la 2/14 martie, că guvernul — persistînd pe calea adoptată — nu va lăsa „să se producă nici un fapt de natură a deveni un obstacol pentru puterile chemate astăzi a delibera asupra soartei viitoare a Principatelor Unite" [43].

Chiar din prima ședință a Conferinței s-a întrevăzut că între Puterile garante existau mari deosebiri de opinii care vor fi greu, dacă nu imposibil, de conciliat. Pozițiile lor, derivînd din interese particulare, începuseră să se desemneze imediat după 11 februarie, cristalizîndu-se la sfîrșitul lunii februarie și începutul lunii martie.

Turcia, în calitate de putere suzerană, privise și mai înainte cu neliniște procesul de creare și consolidare a statului național român, deoarece acesta, contribuind la slăbirea continuă a autorității Porții asupra Principatelor, punea sub semnul întrebării conservarea legăturilor statornicite în urmă cu mai multe veacuri. Demnitarii turci vedeau în prințul străin o nouă dovadă a tendinței românilor de desprindere de Imperiul otoman, o virtuală manifestare a dorinței de neatîrnare a Principatelor [44]. Această impresie a lor se întemeia pe prezumția că nici un principe de oarecare greutate, provenind dintr-una din casele domnitoare ale Europei occidentale, nu va consimți să devină vasal al Sultanului. În schimb, s-ar fi găsit candidați dornici să ajungă în fruntea unei națiuni independente. De aceea, în 1866, la fel ca și în anii 1856—1858, Poarta s-a opus categoric înscăunării unui principe străin. În subsidiar, ea se temea că exemplul românilor va stimula lupta de eliberare a poporelor din Balcani [45], căreia îi făcea față din ce în ce mai greu. Îndărătniciei Porții îi era opusă perseverența, la fel de categorică, a cercurilor politice românești. Cum o conciliere a celor două poziții atît de deosebite părea imposibilă, Turcia credea că sunase ceasul desfacerii Unirii și înscăunării a doi domni pămînteni. Deși teoretic lucrul era posibil deoarece firmanele din 1859 și 1861 concedaseră Unirea Principatelor numai pe timpul domniei lui Al. I. Cuza, în practică dificultățile erau insurmontabile. Căci, o intervenție numai a ei în acest scop în Principate, așa cum intenționase inițial, ar fi însemnat o violare a reglementărilor internaționale în vigoare pe care, fără îndoială, cîteva din Puterile garante, neavizate în prealabil, ar fi dezaprobat-o. Și apoi, dacă ea ar fi făcut acest pas nechibzuit, con-

www.dacoromanica.ro

secinţele nu erau greu de întrevăzut : s-ar fi isbit de împotrivirea dîrză a românilor care, apărînd cu arma în mînă autonomia ţării, ar fi pus probabil capăt suzeranităţii turceşti. În publicaţiile periodice româneşti şi, îndeosebi, în „Românul", care trecea drept foaie guvernamentală, se scria fără echivoc că „cel dintîi turc ce va trece fruntaria românească va duce cu el proclamarea desfiinţării suzeranităţii" [46]. Într-un alt articol se sublinia că „chestiunea arzătoare a Orientului n-aşteaptă decît o scînteie spre a înflăcăra şi a deveni un incendiu formidabil şi c-această scînteie va sări în ziua cînd cea mai mică atingere s-ar aduce autonomiei României" [47]. Turcia, înţelegînd că acestea nu erau simple ameninţări, nu putea, în starea de slăbiciune în care se afla, să întreprindă faţă de Principate un gest de autoritate şi nici să-şi atragă nemulţumirea Puterilor. Aşa că îi rămînea în fapt numai posibilitatea de a-şi pleda cauza pe lîngă statele garante, sperînd ca, împreună, să ajungă la o soluţie convenabilă pe care s-o impună Principatelor în numele tuturor. Planurile Porţii se întemeiau în bună măsură pe iluzii, fiindcă era puţin probabil ca punctul ei de vedere să întrunească unanimitatea voturilor participanţilor la Conferinţă, unanimitate cerută prin tratatul de la Paris din 1856 spre a se putea adopta o hotărîre potrivit sistemului garanţiei colective a marilor puteri şi, apoi, a se stabili procedura de aplicare în practică a acesteia. Ştiind acest lucru, reprezentanţii Turciei mergeau la Paris pradă unei adînci deprimări, temîndu-se cum relata Lyons — „că vor fi părăsiţi la Conferinţă" [48].

Dintre Puterile garante Turcia conta, în primul rînd, pe sprijinul Rusiei şi al Austriei. Rusia, care în 1856—1859 acţionase în general în favoarea Unirii Principatelor, îşi schimbase atitudinea încă de prin 1863. Secularizarea averilor mănăstireşti (ţarul, ca protector al ortodoxismului, fusese profund iritat de ceea ce A. M. Gorceakov, vice-cancelarul Rusiei, numise cu brutalitatea-i caracteristică „incalificabila spoliere a mănăstirilor închinate", care, în realitate, nu era decît un act natural, firesc de reintrare a statului român în deplinătatea drepturilor sale suverane inalienabile asupra teritoriului său, aşa cum, de altfel, procedaseră mai înainte şi alte state) existenţa libertăţii de manifestare publică a radicalilor şi de exprimare a opiniilor socotite prea avansate ale unei bune părţi a presei, găzduirea acordată polonezilor după înăbuşirea răscoalei lor din 1863, — constituiau tot atîtea motive de nemulţumire ale ţarismului faţă de politica internă şi externă a lui Cuza Vodă. Înlăturarea lui din domnie a surprins totuşi guvernul ţarist, l-a găsit nepregătit [49]. El nu a ezitat însă să se pronunţe de la început împotriva alegerii oricărui prinţ străin pe tronul rămas vacant şi să ceară revenirea la situaţia anterioară Unirii Principatelor [50]. Într-adevăr, în instrucţiunile date la 23 februarie/ 7 martie 1866 de Gorceakov ambasadorului rus la Paris, Budberg, relevîndu-se că ţarul „găseşte că Unirea Principatelor nu a dat roadele pe care moldo-valahii le aşteptau pentru bunăstarea şi prosperitatea lor" [51], se sublinia că apropiata Conferinţă trebuia să-şi întemeieze lucrările pe Convenţia din 1858 care, se ştie, menţinea existenţa de sine stătătoare a fiecăruia din cele două Principate, în pofida unor măsuri unificatoare. Secondînd Turcia atît cît era posibil, fără însă a lua iniţiativa şi a dezvălui intenţiile reale, Budberg trebuia să stăruie pentru aplicarea integrală a Convenţiei în sensul separării celor două Principate. Dacă sub presiunea Puterilor garante opoziţia Porţii avea să slăbească, prevalînd Unirea, atunci ambasadorul rus era autorizat să declare că, exclusă fiind ideia prinţului străin, guvernul rus nu avea nici o preferinţă în privinţa persoanei

www.dacoromanica.ro

viitorului domn autohton [52]. În adoptarea acestei poziții un rol important l-au avut informațiile inexacte trimise la Petersburg de consulii ruși din Principate. Astfel, Offenberg raporta din București că evenimentele „riscă să ducă țara la anarhie" [53] din cauza ajungerii la putere a radicalilor, solicitînd intervenția puterilor și în primul rînd a turcilor, în timp ce consulul Leks trimetea informații greșite de la Iași despre pretinsa existență a unui curent separatist în Moldova [54]. Rusia țaristă, urmărind suprimarea obligațiilor umilitoare ce-i fuseseră impuse prin tratatul de la Paris, a respins propunerea intervenției otomane în Principate dar a îmbrățișat ideia separării lor [55]. Inversunarea ei împotriva prințului străin era cu atît mai mare cu cît se prelimina că acesta ar fi contribuit la consolidarea unui stat ce ar fi reprezentat un obstacol în realizarea planurilor țarismului de dominare a sud-estului european [56]. Avînd în vedere izolarea diplomatică în care se afla încă Rusia, țarul găsea inoportună redeschiderea chestiunii orientale în primăvara anului 1866. Din acest motiv, diplomația rusă (în pofida opoziției ostentative afișate față de revendicările românilor, a concentrării unor trupe la granițe [57]) a fost în realitate lipsită de fermitate și continuitate, fiind deci ineficientă.

Ajutorul pe care Turcia îl aștepta de la cealaltă mare putere, Austria, nu a venit sub nici o formă. Și aceasta nu pentru că Imperiul habsburgic și-ar fi schimbat politica tradițională de ostilitate față de Principate. Consolidarea statului național român apărea și în 1866 diplomaților austrieci ca o piedică în calea extinderii influenței Austriei în zonele limitrofe Dunării inferioare și, totodată, ca o gravă amenințare a integrității Imperiului din cauza mișcărilor iredentiste, a puterii de atracție și impulsionare pe care acesta le exercita asupra aspirațiilor și luptei milioanelor de români din Transilvania și Bucovina. Așadar, motivele care determinaseră Imperiul habsburgic să lupte împotriva Unirii Principatelor rămăseseră intacte, ba chiar se amplificaseră prin crearea României moderne. Cu toate acestea, el nu a mai acționat cu energia de altădată. Pentru că, întreaga lui atenție îi era absorbită de evenimentele din centrul Europei unde avea de rezolvat problema vitală a însăși existenței sale. În instrucțiunile adresate la 1/13 martie ambasadorilor de la Paris și Londra, ministrul de externe Mensdorff preciza că „noua complicație din Principatele Dunărene este cu atît mai regretabilă pentru Austria cu cît vine într-un timp cînd atenția noastră ar trebui îndreptată, mai înainte de toate, asupra afacerilor Germaniei, unde politica aventuroasă a contelui Bismarck amenință să provoace o criză" [58]. În împrejurări normale, Austria s-ar fi pronunțat imediat și cu tărie în sensul separării Principatelor, s-ar fi opus viguros oricărei combinații menite să submineze legăturile lor cu Poarta [59]. Perspectiva unui război cu Prusia îi dicta însă o atitudine prudentă, conciliantă în problema Principatelor pentru a nu-și spori dificultățile. Vrînd să mențină Franța într-o dispoziție binevoitoare, diplomația austriacă s-a arătat dispusă la foarte mari concesii vizînd perpetuarea Unirii și, în caz extrem, chiar acceptarea unui principe străin luat dintr-o casă domnitoare care să nu-i fie ostilă [60]. Dar fiindcă în realitate nu voia ca politica Franței să izbutească, ea a încercat pe de o parte să ridice pieziș tot felul de obiecțiuni privind așa zisa dorință de separare a românilor, iar pe de altă parte să încurajeze rezistența Turciei și a Rusiei. Această subtilă tactică duplicitară nu a dat roadele scontate, în cele din urmă Austria rămînînd „martora pasivă și îngrijorată a unor evenimente pe care nu le putea împiedica" [61].

www.dacoromanica.ro

Franța imperială a lui Napoleon al III-lea avea încă în 1866 un rol important în deslegarea multor afaceri europene. Ascultate cu respect, examinate cu grijă de cabinetele celorlalte mari puteri, sugestiile, punctele ei de vedere influențau adeseori decisiv soluționarea crizelor ivite în sfera relațiilor internaționale. De aceea atitudinea pe care avea s-o adopte în chestiunea Principatelor era de o covîrșitoare importanță. Sprijinitoare statornică, vreme de un deceniu, a tuturor eforturilor românilor canalizate în direcția formării și consolidării statului lor național, Franța nu putea — avînd în vedere propriile ei interese în această parte a continentului — să rămînă indiferentă în fața tentativelor separatiste ale unor puteri, să asiste inactivă la distrugerea unei creații politice pe care o protejase necontenit. În consecință, ea a adoptat de la început o atitudine hotărîtă în favoarea menținerii Unirii Principatelor pe care, legitimînd-o prin stipulațiile actelor internaționale din 1861 și 1864, întemeiind-o pe voința poporului român, a susținut-o mereu cu o neslăbită energie. Cît privește cealaltă problemă, aceea a prințului străin, convingerea oficialităților franceze din anii 1855—1857 nu se schimbase: ele continuau să creadă în avantajele înscăunării unui domnitor străin. O exprimase deslușit Napoleon al III-lea la începutul lunii aprilie 1866 lui Cowley [62], o dezvoltase Drouyn de Lhuys în mai multe note diplomatice, printre care circulara din 4/16 martie [63] și o susținuse în dezbaterile Conferinței de la Paris. Cum însă, întocmai ca și în 1857, ideia prințului străin stîrnea împotrivirea majorității Puterilor garante, Franța, decisă să apere Unirea printr-o acțiune concertată cu Anglia la care să adere și alte puteri, a fost nevoită să o treacă pe un plan secundar în reuniunile oficiale iar în tratativele diplomatice să o lase în umbră. Desfășurarea evenimentelor va arăta limpede că politica de evaziune și tergiversare a chestiunii prințului occidental a fost menită să încurajeze pe romani în opera de precipitare a unui nou fapt împlinit pe care l-a inspirat și l-a ocrotit, opunîndu-se, în baza dreptului său de veto, oricăror încercări de pedepsire și constrîngere a Principatelor. În sfîrșit, este important de reținut că cercurile guvernamentale franceze considerau că un principe străin — la fel ca și un domnitor pămîntean — putea să se afle sub suzeranitatea Porții sau, cu alte cuvinte, că între principala revendicare a românilor și interesele Turciei nu exista o incompatibilitate. În soluționarea crizei politice românești această opinie care treptat s-a impus tuturor a avut consecințe importante sub trei aspecte: 1) a spulberat speranțele conducătorilor români în obținerea independenței de stat a țării concomitent cu dobîndirea principelui străin prin concursul anumitor Puteri garante și în primul rînd al Franței; 2) a apărat făți integritatea Imperiului otoman lăsînd să se înțeleagă că nu va tolera nici un act de ostilitate împotriva lui de oriunde ar fi venit și sub orice formă; 3) a deschis calea concilierii intereselor Porții cu ale Principatelor. În ultimă instanță, politica concesivă a lui Napoleon al III-lea se explică prin grija lui de a nu permite redeschiderea chestiunii orientale în momentul cînd o înfruntare de forțe în centrul continentului lor iminentă.

De altfel, hotărîrea Franței de a descuraja orice tentativă susceptibilă a duce la dezmembrarea Imperiului otoman — preocupare majoră, constantă și a diplomației engleze [64] — a favorizat înțelegerea la care s-a ajuns între cele două state încă de pe la sfîrșitul lunii februarie 1866. Scopurile urmărite de Anglia erau — așa cum se scria în instrucțiunile trimise la Paris lui Cowley la 24 februarie/8 martie — „menținerea dreptu-

www.dacoromanica.ro

rilor Sultanului, recunoscute și asigurate prin tratate solemne și prin garanții internaționale și promovarea prosperității, bunăstării și fericirii locuitorilor Principatelor, asigurîndu-le conducerea liberă a propriilor lor afaceri" [65]. În pofida anumitor dificultăți, oficialitățile engleze socoteau că cele două obiective putea fi armonizate în sensul că, dacă Principatele vreau să mențină Unirea, Poarta nu trebuia să se expună primejdiei de a le sili să se întoarcă la un sistem pe care-l dezaprobau. Altfel spus, Anglia, ținînd cont de dorințele românilor, era de acord să apere, împreună cu Franța, Unirea și autonomia Principatelor. În schimb, oficial și pe față, ea era împotriva alegerii unui principe străin deoarece o asemenea acțiune „ar fi incompatibilă cu înțelegerea încheiată între Puteri și Poartă, periculoasă independenței Turciei" [66]. Neoficial însă, în întrevederi cu oameni politici români din martie-aprilie, fermitatea englezilor în apărarea punctului lor de vedere începuse să slăbească. Poate sub presiunea Franței, și, desigur, impresionat de perseverența românilor, Cowley mărturisea într-o scrisoare particulară : „Nu pledez pentru un domnitor străin, dar cu cît mă gîndesc mai mult la această chestiune, cu atît mai mult încep să mă împac cu o atare idee" [67]. Fapt este că atunci cînd a apărut candidatura lui Carol de Hohenzollern, Anglia nu a reacționat așa cum mulți se așteptau, ci a rămas destul de indiferentă.

Cuvîntul ultimelor două Puteri garante, al Prusiei și al Italiei, nu avea o pondere prea mare. Lipsite de interese proprii de apărat în regiunea dunăreană, fiecare din ele încerca să tragă din complicațiile pricinuite de Principate cît mai multe foloase pentru acțiunile diplomatice și militare ale desăvîrșirii unității lor statale, aflate atunci la ordinea zilei. În acest scop atît Prusia cît și Italia au sprijinit (e drept, cu oarecare circumspecție, mai ales în răstimpul februarie-martie din partea lui Bismarck) inițiativele și poziția Franței pentru a consolida înțelegerile anterioare, asigurîndu-și astfel nu numai concursul ei diplomatic ci și neutralitatea ei binevoitoare în apropiatul război cu Austria.

Așadar, în momentul cînd la Paris urma să înceapă lucrările Conferinței, Puterile garante se găseau mai mult sau mai puțin aliniate în două tabere : de o parte Turcia și Rusia erau pentru desfacerea Unirii și înscăunarea a doi domni pămînteni, de alta Franța, Anglia, Prusia, Italia și Austria (ultima, cu rezervele amintite), într-un evident spirit conciliant, se arătau dispuse să apere Unirea și autonomia țării, înlăturînd însă prințul străin. Între acestea se prelimina o confruntare înverșunată și îndelungată. Ea era de natură să sădească în multe minți îndoiala atît în privința posibilității ajungerii la un rezultat comun, cît și, mai ales, a eficienței deliberărilor și rezoluțiilor adoptate.

Ca și cum desbinarea puterilor în chestiunea viitorului Principatelor nu ar fi fost suficient de îngrijorătoare, încă de pe la sfîrșitul lunii februarie se ivise din nou o idee nenorocită care, privindu-ne îndeaproape, avea să complice și să înăsprească mai mult relațiile dintre marile state europene. Era vorba de reluarea (de astă dată din inițiativa anumitor conducători ai Italiei [68]) propunerii de cedare către Austria a Principatelor în schimbul Veneției, propunere care — astăzi o știm bine — contravenea flagrant sensului dezvoltării procesului istoric, deoarece nesocotea drepturile la existența liberă ale poporului, aflîndu-se într-o contradicție vădită cu principiul naționalităților.

Între ideia și acțiunea politică a unor fruntași români în timpul revoluției de la 1848 de constituire a unui bloc românesc în cadrul monarhiei habsburgice și propunerile din anii următori ale cabinetelor europene

www.dacoromanica.ro

de cedări teritoriale nu exista decît aparente analogii, marile puteri neţinînd seama de noua realitate politică de la Dunărea de jos : existenţa trainică, de sine stătătoare, recunoscută ca atare pe plan internaţional, a statului naţional al poporului român ca însemnat factor de progres şi stabilitate în sud-estul Europei. Ideia schimbării Principatelor cu Veneţia ori alte teritorii italiene, veche încă de pe timpul lui Napoleon I şi Talleyrand, reactualizată în 1859 şi în 1863—1864 de Napoleon al III-lea, fusese reluată în 1866 cînd se aprecia că se iviseră condiţii favorabile pentru ca propunerea să fie discutată cu oarecari şanse de reuşită. Pînă prin aprilie 1866 între Franţa, Italia, Anglia de o parte şi Austria de alta (Turcia şi Rusia [69] nici măcar nu erau informate oficial!) au avut loc o seamă de tratative confidenţiale [70]. În cele din urmă, Austria, din diverse motive, între care se detaşa dorinţa de a nu-şi atrage duşmănia de temut a Rusiei, s-a opus irevocabil, zădărnicind încă odată acest proiect.

Despre aceste planuri cercurile guvernamentale române n-au fost oficial instruite, însă primise prompt informaţii de la trimişii lor în străinătate. Amici statornici ai ţării noastre ca G. Vegezzi—Ruscalla [71] şi F. Colson [72] aduseseră şi ei la cunoştinţă lui Ion Ghica, a altor lideri politici discuţiile din culisele diplomaţiei europene, prevenindu-i asupra pericolului care pîndea existenţa statului naţional român. Ei sugerau ca pe această temă să se facă în ţară şi în străinătate o largă publicitate spre a paraliza în faşă intenţii atît de condamnabile. Cu toate acestea, guvernul, temîndu-se să nu-şi înstrăineze sprijinul vital al Franţei şi, probabil, convins de imposibilitatea ajungerii la un acord între parteneri, nu a întreprins nimic. Singura consecinţă a discuţiilor a fost adîncirea neîncrederii dintre Puterile garante, răsfrîntă — ca de obicei — în paguba Principatelor. Şi aceasta nu într-o etapă istorică oarecare, ci într-un moment foarte greu pentru viitorul României.

A doua reuniune a Conferinţei de la Paris a avut loc la 6/18 martie 1866. Cererea ambasadorului Budberg ca Conferinţa să ia ca bază a discuţiilor Convenţia din 1858 a fost respinsă de ambasadorii Prusiei, Italiei, Angliei şi de Ministrul Afacerilor Străine al Franţei pe temeiul că reunirea lor s-a făcut pentru a examina problema vacanţei tronului în lumina rezervelor anexate firmanului din 1861. Trecîndu-se, apoi, la discutarea condiţiilor preliminare ale Porţii — eliminarea din deliberările Conferinţei a prinţului străin şi a eredităţii tronului — Drouyn de Lhuys a arătat că Franţa încă de la Conferinţa de la Viena din 1855 s-a pronunţat în favoarea îndeplinirii dorinţelor poporului român ; că în ce o privea ea „ar dori să se lase Principatelor dreptul de a numi un principe, fie el străin, fie indigen" [73] ; că nu ar vrea a priori să consimtă la înlăturarea ideii de prinţ străin fără a şti care vor fi deciziile ulterioare ale Conferinţei ; în sfîrşit, dacă s-ar consacra menţinerea Unirii, el ar fi dispus să dea mai puţină importanţă şi insistenţă principelui străin căci nu ar dori să prejudicieze, printr-o opoziţie izolată, o soluţie care ar întruni adeziunea tuturor. Reprezentanţii Turciei, Rusiei, Austriei şi Angliei au respins revendicarea românilor considerînd că „un principe străin în Moldo-Valahia este incompatibil cu menţinerea integrităţii Imperiului otoman" [74]. În cele din urmă s-a hotărît ca chestiunea principelui străin — în pofida recunoaşterii exprese că rezolvarea ei era dorită de populaţia Principatelor — să rămînă rezervată, adică în afara deliberărilor.

În continuare, luîndu-se în discuţie problema Unirii, Savfet Paşa a invocat firmanul din 1861 care aprobase Unirea deplină a Principatelor

www.dacoromanica.ro

numai pe durata domniei lui Cuza. În consecinţă, el a solicitat punerea în aplicare a art. 6 şi 7 ale firmanului unde, în cazul vacanţei tronului, se stabilise procedura de urmat : alegerea a două Adunări care să numească cîte un domnitor autohton în fiecare Principat. Luînd imediat cuvîntul, plenipotenţiarul Rusiei a declarat că guvernul său dorea să se dea populaţiei posibilitatea să se rostească liber, încă odată, în problema Unirii, el fiind avizat că majoritatea moldovenilor era pentru separaţie. Amintind că Rusia atît prin Regulamentul organic cît şi în timpul Congresului de la Paris a susţinut Unirea [75], reprezentantul Franţei s-a pronunţat cu tărie — la fel ca şi ambasadorul Italiei — în favoarea Unirii care, progresînd treptat de la 1859, intrase în firea lucrurilor, exista în fapt. Întrucît şi ambasadorii Austriei şi Angliei erau pentru o nouă consultare a voinţei poporului român, Conferinţa s-a găsit în situaţia dificilă de a stabili mijlocul practic care să corespundă mai bine acestui scop. Ne-ajungînd, după un viu schimb de opinii, la o hotărîre unanimă, participanţii la Conferinţă au decis să transfere guvernelor lor sarcina de a opta pentru una din cele cinci căi ce se vehiculaseră în timpul discuţiilor : 1) Adunarea în funcţiune să numească un nou domnitor pămîntean, rezervîndu-se în prealabil deputaţilor moldoveni dreptul — în cazul cînd ei l-ar revendica — să voteze separat pentru sau contra Unirii ; 2) Adunarea să se pronunţe asupra Unirii ori separaţiei printr-o votare separată a deputaţilor moldoveni şi munteni ; 3) deputaţii moldoveni să meargă să voteze la Iaşi în chestiunea Unirii, iar cei munteni la Bucureşti ; 4) să se facă alegeri pentru o singură Adunare care să numească un domnitor autohton şi, la nevoie, să se pronunţe şi în privinţa Unirii ; 5) să se convoace două Adunări, una la Bucureşti şi alta la Iaşi, cum se făcuse în 1857 cu Adunările ad-hoc [76]. A doua şedinţă a Conferinţei se încheia, deci, fără a se ajunge la un acord asupra ceea ce trebuia întreprins pentru reglementarea situaţiei Principatelor. Respingînd principele străin, puterile garante se găseau în imposibilitate de a elabora prompt o soluţie unanim acceptată.

Oricît ar părea de curios, guvernul român a fost acel care a simplificat dintr-o singură lovitură chestiunea metodei ce trebuia folosită pentru consultarea voinţei Principatelor. În timp ce guvernele statelor garante îşi definitivau preferinţele pentru una din cele cinci căi propuse de Conferinţă [77], la Bucureşti Locotenenţa Domnească a dizolvat Adunarea Deputaţilor, a închis Senatul şi a hotărît alegeri pentru o nouă Adunare. Fie că cercurile conducătoare româneşti aflaseră despre intenţiile manifestate în Conferinţă (ea se desfăşura cu uşile închise dar guvernul era informat prin I. Bălăceanu despre deliberările ei) fie că ele se lăsaseră călăuzite în acel pas de alte motive de ordin intern [78], fapt este că noul act de autoritate înfăptuit în baza autonomiei Principatelor a surprins Puterile garante, punîndu-le în faţa unei situaţii noi. Într-adevăr, Conferinţa, convocată în grabă la 19/31 martie la cererea ambasadorului Cowley, a luat act cu insatisfacţie şi îngrijorare de evoluţia evenimentelor de la Bucureşti. Reprezentanţii Puterilor garante şi-au dat seama că trebuiau să acţioneze rapid şi în bună înţelegere dacă vreau ca reuniunea lor să nu-şi piardă prestigiul şi raţiunea de a fi. Rezumînd faptele, Drouyn de Lhuys a reţinut că în noile împrejurări nu mai erau decît trei căi de urmat : 1) să lase Principatele să-şi hotărască singure soarta ; 2) să se ia repede hotărîri în acord cu dorinţele românilor ; 3) să li se impună cu silă deciziile Conferinţei. Amintind că Franţa prefera prima cale, că cea de a doua ar fi indicată în cazul ajungerii la un consens, el a subliniat, totodată,

www.dacoromanica.ro

că cea de a treia ar fi fost puțin recomandabilă deoarece ar fi provocat neîndoielnic serioase și neprevăzute complicații. Cum plenipotențiarii Rusiei și Angliei așteptau noi instrucțiuni, Conferința s-a văzut nevoită să amîne iarăși luarea unei hotărîri [79]. Impasul în care se aflau reprezentanții Puterilor era evident.

El a ieșit pregnant în relief cîteva zile mai tîrziu, la 23 martie/4 aprilie cînd, întîlnindu-se din nou, după o lungă și inutilă dezbatere, participanții nu au găsit altceva mai bun de făcut decît să adopte o declarație prin care „lăsa guvernului provizoriu toată răspunderea măsurei (se referea la dizolvarea Adunării — n.n.), precum și a urmărilor ce ar putea rezulta din ea" [80]. În așteptarea veștilor din Principate, Conferința și-a suspendat activitatea. Întrucît recomandările anterioare ale Conferinței adresate guvernului român de a se abține de la luarea unor măsuri care i-ar fi putut prejudicia lucrările nu fuseseră întru totul respectate, era greu de crezut că noua declarație avea să aibă o altă soartă. Slăbiciunea Conferinței era atît de invederată încît ideia falimentului ei se impunea de la sine oricui urmărea eforturile ei neputincioase de a ajunge la un rezultat concret. Această impresie se înstăpînise pînă și în cugetele celor care luaseră loc la masa tratativelor : cînd Poarta, profund îngrijorată, căutase să afle ce gîndea ambasadorul englez de la Paris despre suspendarea ședințelor, acesta îi răspunsese lui Savfet Pașa că de fapt „Conferința nu era stăpînă pe situație" și că în ce o privea era „mult mai bine să rămînă o simplă spectatoare decît să încerce a interveni" [81]. Fără îndoială, această situație convenea cercurilor guvernante românești. Sterilitatea lucrărilor Conferinței demonstra că timpul lucra, în realitate, în folosu lor. Eliberate oarecum de obsesia acțiunilor concertate ale Puterilor garante, ele vor putea prelua, cu concursul Franței, inițiativa unui nou și decisiv fapt împlinit.

4.

În timpul desfășurării primelor reuniuni ale Conferinței conducătorii destinelor României au dezvoltat o bogată activitate. Principala lor preocupare era de a încerca prin toate mijloacele să convingă Puterile garante despre necesitatea luării urgente a unei hotărîri în acord cu dorințele românilor ,pentru a se pune astfel capăt situației de provizorat care putea provoca oricînd situații neplăcute. În acest scop Ion Ghica a trimis agenților diplomatici români mai multe note, instrucțiuni în care se insista asupra avantajelor înscăunării unui principe străin atît pentru țară, cît și pentru liniștea Europei, stabilitatea relațiilor internaționale [82]. Ele erau aduse prompt la cunoștința reprezentanților marilor puteri. Totodată, el a încercat să ralieze punctului său de vedere importanți oameni politici străini cum era, de pildă, ministrul Gladstone căruia la 8/20 martie îi descria marile perspective pe care o organizare politică stabilă și înțeleaptă a Principatelor ar deschide-o capitalurilor și industriei engleze[83].

După începerea Conferinței, guvernul român a întreprins demersuri pentru ca delegați ai săi să participe la lucrările ei [84], firește, fără drept de vot. La 2/14 martie guvernul, prin Ion C. Brătianu, a adresat lui Drouyn de Lhuys în dubla sa calitate, de Ministrul al Afacerilor Străine al Franței și Președinte al Conferinței, cererea ca reprezentanții săi să fie admiși pentru a da „toate lămuririle și explicațiile care ar putea fi necesare", nimeni altcineva ne-cunoscînd mai bine nevoile și aspirațiile poporului

www.dacoromanica.ro

român [85]. Cererea, întru totul îndreptăţită, a fost şi de astădată respinsă, la fel ca şi în cazul conferinţelor diplomatice anterioare. S-a admis, totuşi, că fiecare membru al Conferinţei avea încuviinţarea să primească verbal sau în scris comunicările oficialităţilor române [86]. Uzînd de acest drept, s-a înaintat Conferinţei un amplu memoriu datat 3/15 aprilie [87] redactat de V. Boerescu şi semnat de V. Boerescu, L. Steege, Sc. Fălcoianu în care erau expuse metodic argumentele de ordin intern şi extern în favoarea înscăunării unui principe străin, subliniindu-se cu fermitate îndatorirea tuturor statelor de a respecta drepturile dobîndite de Principate şi consfinţite prin acte internaţionale [88].

Concomitent cu aceste demersuri, noii agenţi diplomatici de la Paris şi Constantinopol, membrii deputaţiunilor trimise peste hotare au avut în luna martie numeroase contacte diplomatice, întrevederi cu reprezentanţi ai Puterilor garante la Conferinţă. Peste tot ei au fost primiţi cu multă amabilitate, argumentele lor fiind ascultate cu atenţie şi bunăvoinţă. Din seria acestora se detaşează, prin însemnătatea lor, cele din capitalele Turciei şi Franţei. La 8/20 şi 16/28 martie Al. G. Golescu a fost primit neoficial de ministrul de externe Ali-Paşa şi, respectiv, de marele vizir Fuad-Paşa. În pofida asigurărilor formale că înscăunarea prinţului străin nu trebuia luată ca un indiciu al aspiraţiilor Principatelor de a rupe legăturile cu Poarta ci ca o expresie a grijii pentru întărirea stabilităţii şi prestigiului lor în interesul însuşi al Imperiului, demnitarii turci — fără a ridica problema desfacerii Unirii — s-au declarat pentru respectarea suzeranităţii turceşti şi alegerea unui domnitor autohton [89]. Ei au dezvoltat aceleaşi idei şi în întrevederea acordată la 19/31 martie deputaţiunii române [90]. Cît priveşte Sultanul, acesta i-a încredinţat într-o manieră evazivă pe deputaţii români că va răspunde dorinţei Principatelor, ţinînd seama totodată de drepturile Porţii [91]. În timpul convorbirilor, diplomaţii turci au lăsat să se înţeleagă că un aranjament direct (aşa cum sugera Franţa) era irealizabil, trebuind să se aştepte hotărîrile Conferinţei de la Paris. Ori acolo, cum s-a văzut, atît limbajul cît şi atitudinea Turciei erau în bună măsură diferite.

La sosirea sa la Paris (24 februarie/7 martie) I. Bălăceanu constatase că evenimentele de la 11/23 februarie, puţin cunoscute, erau defavorabil interpretate [92]. În întrevederea ne-oficială avută cîteva zile mai tîrziu, Drouyn de Lhuys l-a asigurat de amiciţia şi concursul Franţei, asupra lui făcînd o puternică impresie declaraţia agentului diplomatic român — vădit exagerată — că prinţul străin era condiţia indispensabilă a menţinerii Unirii Principatelor [93]. Atît I. Bălăceanu cît şi membrii deputaţiunii trimise la Paris au avut şi alte convorbiri cu Ministrul Afacerilor Străine al Franţei în care acesta, pronunţîndu-se pentru salvgardarea Unirii, nu credea posibilă acordarea prinţului străin [94] din cauza opoziţiei celorlalte puteri. Trebuie reţinut faptul important că în repetate rînduri el a sfătuit pe interlocutorii săi să nu atingă chestiunea suzeranităţii turceşti [95], spulberînd astfel definitiv intenţiile oamenilor politici români de a obţine independenţa de stat a ţării cu ajutorul unora dintre marile puteri. În fine, la 13/25 martie, în cursul unei audienţe oficioase în care I. Bălăceanu a expus situaţia Principatelor, Napoleon al III-lea a promis să facă tot posibilul pentru a da statului român un principe străin, regretînd că aceasta nu depindea în întregime de el [96]. Ştirea primirii lui I. Bălăceanu de Napoleon al III-lea — echivalînd aproape cu o recunoaştere oficială

www.dacoromanica.ro

a noilor autorități române — și promisiunile acestuia au fost primite la București cu mare bucurie [97].

Reprezentanții guvernului român aflați la Paris au avut încă multe alte întrevederi cu diverse personalități franceze, precum și cu ambasadorii de acolo ai Puterilor garante. Opiniile exprimate individual de aceștia din urmă erau, aproape în toate cazurile, identice cu cele susținute în Conferință [98]. Deși nu au putut influența lucrările Conferinței în sensul pe care-l doreau, diplomații români au reușit totuși să stabilească contacte directe care le-au permis să aprecieze mai exact atitudinea Puterilor garante, ponderea fiecăreia dintre ele în conjunctura specifică a concertului european, să constate în ce măsură se putea sprijini pe unele dintre ele — sau, dimpotrivă, să se teamă din partea altora — în problema vitală a perpetuării Unirii și a înscăunării unui principe străin. Concluziile desprinse din febrila lor activitate diplomatică se vor dovedi utile cînd va apărea candidatura prințului Carol de Hohenzollern.

NOTE

[1] „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române", nr. 33. 12 24 februarie 1866, p. 151 (În continuare se va cita: Mon. of.).

[2] *Ibidem*, nr. 35, 15/27 februarie 1866, p. 158.

[3] „Românul", București, an XIII, 24—25 martie 1869, p. 270. Această versiune a intrat în istoriografie prin lucrările lui M. Theodorian-Carada, *Eugeniu Carada (1836—1910)*, București, 1922, p. 40 și *Efemeride. Însemnări. Amintiri*, vol. I, București, 1930, p. 61.

[4] În ianuarie-februarie 1863 cînd se înfăptuise alianța vremelnică dintre conservatori și radicali (cunoscută sub denumirea de „monstruoasa coaliție") ce supusese unei violente critici opera de guvernare a lui Cuza Vodă, dorindu-se, mai ales de către conservatori, înlocuirea sa printr-un principe străin, informațiile trimise din București de consulul francez Tillos relevau insistența cu care se vehiculau în cercurile politice candidaturile prințului Napoleon și a ducelui de Leuchtenberg. Însăși domnitorul Cuza căutase să afle opinile guvernului francez în privința candidaturii prințului Napoleon, declarînd că nu vrea să-i fie acestuia un obstacol (Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Paris, Correspondance Politique, Bucharest, volume 23; Arhivele Statului București. Colecția microfilme Franța, rola 10 (vol. 23), c. 166 v.; în continuare se va cita: Arh. St. Buc., microfilme Franța, r ..., c ...). În citeva rînduri (la 18 ianuarie, 10 și 13 februarie st. n. 1863) guvernul francez i-a cerut consulului Tillos să răspundă celor interesați că Împăratul nu autoriza candidatura prințului Napoleon, adăugînd, în același timp, că Rusia dezavuase și ea la Londra și la Paris candidatura ducelui de Leuchtenberg (Ibidem, c. 156, 157, 184, 185, 195—197). O eventuală acceptare a candidaturii de către prințul Napoleon fără știrea și avizul Împăratului (cum lăsa să se întrevadă în 1864 și 1866 unii oameni politici români, ideie preluată mai tîrziu de istorici) pare foarte puțin probabilă dacă se are în vedere că acesta, lansîndu-se pe cont propriu într-o acțiune incertă, își periclita poziția sigură de urmaș dinastic la tronul Franței. În ce ne privește, nu am găsit nici un document din epocă conținînd vreo știre pozitivă în acest sens; în 1866 nici un om politic român și nici un diplomat, nu s-au referit niciodată la candidatura prințului Napoleon.

[5] Ion C. Brătianu, *Acte si cuvîntări*. Publicate de G. Marinescu și C. Grecescu, vol. I, partea II, București, 1935, p. 101.

[6] Proclamarea lui Filip de Flandra „dovedea lămurit că majoritatea guvernului plecase numai din gură după alegerea unui prinț străin, iar prin fapte lucra să nu-l găsească cu scopul de a se întoarce din nou la domnia pămînteană" (gen. Al. Candiano-Popescu, *Amintiri din viață-mi*, vol. I, București, 1944, p. 118).

[7] *1866—1896. Treizeci de ani de domnie a regelui Carol I. Cuvîntări și acte*, vol. I, 1866 — 1890, București, 1897, p. XIV.

[8] Gh. Platon, *Le diplomate belge Edouard Blondeel van Cuelebroeck dans les Principautés Roumaines (1856—1857)*, în „Revue Roumaine d'Histoire", XVI (1977), nr. 1, p. 43—66; Dan Berindei, *Les antécédents de l'abdication du Prince Cuza*, în „Revue Roumaine d'Histoire", XVII (1979), nr. 4, p. 802; Paul Henry, *L'Abdication du Prince Couza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie*, Paris, 1930, p. 45—46, 180 184.

www.dacoromanica.ro

[9] Ion Ghica il cunoștea personal pe Filip de Flandra. De două ori — în 1855 și 1860 el fusese decorat de regele Leopold I (Biblioteca Academiei, secția manuscrise, Arhiva Ion Ghica, mapa IV, actele 18, 19 și 29).

[10] D. A. Sturdza și I. Bălăceanu au susținut („Pressa" București, an II, nr. 45. 18 martie 1869, p. 177) că Filip de Flandra, „a fost aclamat domnitor de armată pe piața teatrului încă înaintea zorilor zilei de 11 februarie, îndată după darea semnalului abdicării principelui Cuza". Radicalii au contestat veridicitatea acestei versiuni („Românul", anul XIII, 24 25 martie 1869 p. 270). Este interesant de adăugat că și lt. col. E. Lamy, șeful misiunii militare franceze în Principate, într-un raport din 14 26 februarie 1866 adresat mareșalului Randon, scria despre delegații ale corporațiilor de meseriași și negustori care, în dimineața zilei de 11 februarie, deci înaintea întrunirii Corpurilor Legiuitoare, aclamau pe contele de Flandra (Arh. St. Buc. microfilme Franța, rola 78, c. 508).

[11] „Românul", an X, 26—27 martie 1866, p. 135; Armand Lévy, *L'Autonomie Roumaine et les Puissances Garantes*, Paris, 1866, p. 10.

[12] Pentru geneza, locul istoric și semnificațiile acestei revendicări a se vedea studiul nostru *Preludiile și cauzele detronării lui Cuza Vodă*, în „Revista de istorie", XXIX (1976), nr. 3, p. 350—355; V. Russu, *„Monstruoasa coaliție" și detronarea lui Al. I. Cuza*, în vol. *Cuza Vodă. In memoriam*, Iași, Edit. Junimea, 1973, p. 533—550; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 785 802.

[13] Dan Berindei, *De la Unirea Principatelor la independența României*, în vol. *Independența României*, Edit. Acad. R.S.R., București 1977, p. 105 117; Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și independență (1859—1877)*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 143, 282-284.

[14] Biblioteca Academiei, msse., Arh. Cuza Vodă, pachet IV, f. 331. (conceptul scrisorii din 3 15 noiembrie 1865 a lui Baligot de Beyne către I. Alexandri unde se rezuma o convorbire avută cu Tillos); P. Henry, *op. cit.*, p. 141.

[15] Christodul I. Suliotis, *Nicolae Blaremberg. Omul și faptele lui*, vol. I, Brăila, 1894, p. 121.

[16] „Concordia", Pesta, an VI, nr. 15 (478) 20 februarie/4 martie 1866, p. 61.

[17] Arh. St. Buc., microfilme Belgia, rola 69/3, c. 452.

[18] Arh. Stat. Buc., microfilme Belgia, rola 69/3, c. 429—430.

[19] Paul Lindenberg, *Charles Ier, roi de Roumanie*, Paris, 1912, p. 51.

[20] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Arhiva istorică, vol. 125, dos. 32, f. 28 29. (În continuare ne va cita : Arh. M.A.E.).

[21] Arh. Stat. Buc., microfilme Belgia, rola 69/3, c. 450 452.

[22] T.W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale. 1856 1866*, București, 1944, p. 625.

[23] Ibidem. P. Henry, *op. cit.*, p. 195—197; Arh. Stat. Buc., Fond Casa Regală, dos. 11/1866, p. 71—74.

[24] P. Henry, *op. cit.*, p. 195.

[25] Arh. Stat. Buc., Fond Casa Regală, dos. 11/1866, f. 43.

[26] Arh. M.A.E., vol. 125, dos. 32, p. 31—32. În conceptul notei, prevăzută inițial a fi trimisă la 12/24 februarie, în locul asigurării ambigui de mai sus figura formularea precisă că noua situație „nu va modifica cu nimic legăturile și raporturile cu Poarta" (Ibidem, f. 7 8)

[27] P. Henry, *op. cit.*, p. 187, 199.

[28] Într-o audiență acordată lui I. Alexandri la 14/26 februarie, Drouyn de Lhuys și-a exprimat dorința fermă de a înlătura pericolul unei imixtiuni printr-o înțelegere cu Puterile garante și de a le recomanda cererile românilor (Arh. M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 46 47)

[29] P. Henry, *op. cit.*, p. 187, 198.

[30] *Ibidem*, p. 213—214; Arh. St. Buc., Fond Casa Regală, dosar 11 1866, fi. 119.

[31] Arh. M.A.E., vol. 125, dos. 32, f. 12. Plecat din București în aceiași zi, el va ajunge la Paris la 23 februarie/7 martie cînd va prelua oficial funcția încredințată (Bibl. Acad., msse, Fond corespondență, inv. 84600).

[32] Bibl. Acad., mss. rom. 5314 (dosar D. A. Sturdza, II, 1866), f. 36—37

[33] Bibl. Acad., msse., Fond Corespondență, inv. 82559.

[34] Arh. M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 13.

[35] Mon. of., nr. 52, 6 18 martie 1866, p. 232; Bibl. Academiei, mss. rom, 5314 (dosar D. A. Sturdza, II, 1866), f. 19—24.

[36] D. A. Sturdza, *Însemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 octombrie 1857*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice", seria II, t. XXXIV (1911 1912), București, 1912, p. 795.

[37] *Ibidem*.

[38] *Ibidem*, p. 796.

[39] *Ibidem*. Procesul-verbal original, cu semnăturile autografe, în Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 48—50.

www.dacoromanica.ro

[40] În broșura *Apelul românilor către Conferință*, datat 18/30 martie, Ion C. Brătianu pleda și el în același sens pentru : 1) respectarea autonomiei țării ; 2) Unirea Principatelor să fie eliminată din discuții ; 3) acordarea unui principe străin (*Din scrierile și cuvîntările lui Ion C. Brătianu 1821—1891*, vol. I, partea a II-a (1848—1868), București, 1903, p. 402—414.

[41] Protocoalele Conferinței au fost publicate de D. A. Sturdza în lucrarea *Însemnătate* ... p. 793 și urm. Textul original al protocoalelor, redactate în l. franceză, a apărut prima dată în „Archives diplomatiques. Recueil de diplomatie et d'histoire", Paris, VII (1867), tome II, p. 617—679.

[42] Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 100.

[43] Ibidem, f. 120 ; D. A. Sturdza, *Însemnătatea* ..., p. 799.

[44] Încă din mai 1856 ambasadorul Franței la Constantinopol Ed. Thouvenel informa Parisul că Poarta se teme nu atît de Unirea Principatelor, cît, mai ales, de consecințele acestei acțiuni, adică „numirea unui Prinț străin, întronarea unei dinastii ereditare și, probabil, într-un timp dat, o separație absolută" (*Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, p. 458). Timp de zece ani Poarta și-a menținut această opinie în toate împrejurările

[45] P. Henry, *op. cit.*, p. 226—227.

[46] „Românul", an X, 20 martie 1866, p. 113. Menționăm că periodicul era datat pe stil nou.

[47] Ibidem, 9 martie 1866, p. 78.

[48] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 632.

[49] G. Hilke, *Russlands Haltung zur rumänischen Frage 1864—1866*, în „Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universitat Halle-Wittenberg", Gesselschafts-und Sprachwissenschaftliche Reihe, XIV (1965), Haft 4, p. 205.

[50] V. I. Grosul, E. E. Certan, *Rossia i formirovanie rumînskogo nezavisimogo gosudarstva*, Moscova, 1969, p. 146.

[51] „Archives diplomatiques ...", tome I, p. 272.

[52] Ibidem, p. 271 273.

[53] V. I. Grosul, E. E. Certan, *op. cit.*, p. 146.

[54] *Ibidem*, p. 148.

[55] *Ibidem*.

[56] Bibl. Acad., arh. I. Bălăceanu, I, mss. 1, *Souvenirs politiques et diplomatiques, 1848—1903*, p. 108.

[57] Mihai Dimitri Sturdza, *La Russie et la desiunion des Principautés Roumaines 1864—1866*, în „Cahiers du monde russe et sovietique", vol. XII, MCMLXXI, 3 cahier, p. 263—265 ; vezi și W. E. Mosse, *England, Russia and the Rumanian Revolution of 1866*, în „The Slavonic and east european Review", vol. 39 (1960), p. 73—77.

[58] Arh. Stat. Buc., Fond Casa Regală, dosar 11 1866, f. 59 ; T. W. Riker, *op. cit.*, p. 635.

[59] P. Henry, *op. cit.*, p. 204.

[60] *Ibidem*.

[61] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 636.

[62] *Ibidem*, p. 633—634.

[63] „Archives diplomatiques ...", Paris, VII (1867), tom. I, p. 244—247.

[64] W. E. Mosse, *loc. cit.*, p. 77—80.

[65] I. I. Podea, *Sir Austen Layard și Principatele Române. Două acte privitoare la politica engleză față de Principate în martie 1866*, în volumul *Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu. La împlinirea vîrstei de 60 de ani*, București, 1936, p. 706.

[66] *Ibidem*, p. 707.

[67] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 646.

[68] *Ibidem*.

[69] Cînd știrile despre aceste discuții ajunseseră și la Petersburg, în cercurile diplomatice se vorbea că țarul notase pe o depeșă „Inadmisible, jusqu'à la guerre", rezoluție care nu se știa dacă vrea să însemne „pînă la ..." sau „inclusiv" un război (Ibidem, p. 631 ; P. Henry, *op. cit.*, p. 242).

[70] P. Henry, *op. cit.*, p. 197, 205—207, 217, 221, 231—232, 238, 254—255, 258 ș.a. Vezi și N. Corivan, *Principatele Unite în combinațiile politice internaționale ale lui Napoleon al III-lea din anul 1866*, în „Studii și materiale de istorie", Muzeul județean Suceava, III (1973), p. 195—215.

[71] Bibl. Acad., msse. Fond Corespondență, inv. 84178 și 84179 (scrisori din 25 februarie (st. n.) și 17 martie (st. n.) 1866 trimise de G. Vegezzi-Ruscalla lui Ion Ghica).

[72] Ibidem, inv. 122359 (scrisoare din 26 martie (st. n.) 1866 a lui F. Colson adresată, probabil, lui Ion C. Brătianu).

[73] D. A. Sturdza. *Însemnătatea* .., p. 803.

[74] *Ibidem*, p. 802—803.

[75] În legătură cu semnificația acestei abile rememorări a faptelor vezi (G. Hilke, *loc. cit*, p. 208).

www.dacoromanica.ro

[76] D. A. Sturdza, *Însemnătatea* ..., p. 808.

[77] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 641—642; P. Henry, *op. cit.*, p. 249, 252, 260, 263 ș.a.

[78] Gr. Chiriță, *România în 1866. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în „Revista de istorie", XXXI (1978), nr. 12, p. 2202—2203.

[79] D. A. Sturdza, *Însemnătatea* ..., p. 874—877.

[80] *Ibidem*, p. 885.

[81] T. W. Riker, *op. cit.*, p. 647.

[82] Vezi, de exemplu, nota din 2 14 martie 1866 adresată lui Ion Bălăceanu (Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 32, f. 118—120).

[83] D. A. Sturdza, *Charles Ier. Roi de Roumanie. Chronique. Actes. Documents.* Publiès par ..., tom. I, 1866—1875, Bucharest, 1899, p. 132—136.

[84] Bibl. Academiei. mss. rom. 5314 (dosar D. A. Sturdza, II, 1866), f. 258.

[85] Biblioteca Centrală de Stat. Fond Ion C. Brătianu, pachet LI, dosar 17, nepaginat; data de 14 februarie este, evident, greșită.

[86] Ibidem, dosar 13, nepaginat.

[87] El a fost predat la 8 20 aprilie (Arh. St. Buc., Casa Regală, dosar 19 1866, f. 1)

[88] D. A. Sturdza, *Însemnătatea* ..., p. 819 833.

[89] Bibl. Academiei, msse. rom. 5314, f. 411—418, 420 421.

[90] D. A. Sturdza, *Charles Ier* ..., p. 73 78; Bibl. Acad. msse, coresp. inv. 84740 și 84 737.

[91] Bibl. Acad., msse., coresp. inv. 84636.

[92] Ibidem, inv. 84640.

[93] Ibidem, inv. 28717.

[94] Ibidem, arh. Ion Ghica, VIII (1), varia 12, f. 2.

[95] D. A. Sturdza. *Însemnătatea* ..., p. 814—815.

[96] Bibl. Academiei, msse., coresp., inv. 84 601.

[97] Arhiva M.A.E., vol. 125, dosar 2, f. 161.

[98] Bibl. Academiei, msse., coresp., inv. 84640.

LA ROUMANIE ET LA CONFÉRENCE DE PARIS FÉVRIFR—JUIN 1866(I)

Résumé

Pour la première fois au cours des dernières décennies, l'étude, fondeé dans une grande mesure sur une documentation inédite, analyse l'action politico-diplomatique roumaine déployeé dans le pays et à l'étranger pour l'accomplissement de l'un des points essentiels du programme de constitution de l'etat national roumain moderne, à savoir l'instauration au trône d'un prince descendant d'une famille régnante d'Occident. Dans une connexion organique avec cette question on traite également de la manierè dont ont réagi diverses puissances européennes qui, par le traité de Paris de 1856 s'étaient constituées en tant que garantes des Principautés Unies Roumaines.

Après avoir présenté les raison pour les quelles en février 1866 fut proclamé prince Philippe de Flandra, à la place du colonel Al. I. Cuza, qui avait été contraint à abdiquer, on expose les premières attitudes hostiles de la Porte Ottomane, d'autres puissances européennes, pour relever ensuite les modalités par lesquelles les autorités roumaines cherchaient à aboutir à l'acomplissement de la mission qu'elles avaient assumée. Un ample espace a été consacré à la presentation de la position des sept puissances garantes, dont les ambasadeurs se sont réunies dans conférence à Paris, inaugurée le 10mars 1866 et présidée par le ministre des Affaires

www.dacoromanica.ro

Etrangeres de France — qui se sont allignés en deux camps : d'une part la Turquie et laRussie qui se prononçaient contre l'Union et pour l'instauration au trône de deux prince autochtones et d'autre part, la France, l'Angleterre, l'Italie, la Prusse et l'Autriche (la dernierè avec réserves) qui se sont montrées disposéés à maintenir l'Union mais avec l'éviction du prince étranger. Du fait des divergences d'opinions, la Conférence ne pouvant aboutir à une solution, a suspendu temporairement son activité, ce qui a permis aux Roumains de prendre l'initiative d'un nouveau et décisif fait accompli.

www.dacoromanica.ro

POLITICA INTERNĂ ŞI EXTERNĂ A DOMNITORULUI GRIGORE AL II-LEA GHICA

MATEI D. VLAD

Principele Grigore Ghica şi-a început domnia pe tronul Moldovei, după mazilirea lui Mihai Racoviţă. El a reuşit să conducă efectiv Moldova şi Ţara Românească timp de peste două decenii (1726—1752), avînd o singură întrerupere de 5 ani şi 7 luni, timp în care a fost exilat (în urma mazilirii din 1741) de către Poarta otomană, în insula Tenedos.

Transferul de pe scaunul de la Iaşi în cel de la Bucureşti s-a făcut, cu precădere, între el şi vărul său primar Constantin Mavrocordat. Spre deosebire de acesta (cu 10 guvernări în ambele ţări), Grigore al II-lea Ghica a avut „noroc" de numai 5 domnii, trei în Moldova (1726—1733; 1735—1741 şi 1747—1748) şi două în Ţara Românească (1733—1735 şi 1748—1752), durata lor totală fiind însă numai cu 9 luni mai scurtă decît cea a domniilor lui Constantin Mavrocordat (21 ani).

Dacă Constantin Mavrocordat şi-a început cariera de suveran în Ţara Românească (1730) şi a sfîrşit-o (pe a zecea) în Moldova (1769), Grigore Ghica îşi începe prima sa domnie în Moldova (1726) şi o termină (pe a cincea) în Ţara Românească (1752), murind în scaunul de la Bucureşti, după cum vărul său, Constantin Mavrocordat, s-a stins în scaunul de la Iaşi. Este de reţinut şi faptul că primele trei domnii ale lui Grigore al II-lea Ghica în ţările române au o continuitate perfectă de 15 ani, după cum şi ultimele sale două domnii (în Moldova şi Ţara Românească) s-au desfăşurat, de asemenea, fără nici un fel de întrerupere, timp de 5 ani şi 3 luni. În aceste consideraţii nu s-a avut, desigur, în vedere răstimpul septembrie-octombrie 1739 cînd Moldova s-a aflat sub ocupaţia militară rusă a generalului Münich şi cînd, de fapt, Grigore al II-lea Ghica şi-a păstrat titlul de domnitor al Moldovei.

După ştirile cuprinse în izvoarele interne şi externe, Grigore al II-lea Ghica a fost fiul lui Matei Ghica şi al Ruxandrei Mavrocordat, fiica lui Alexandru Exaporitul. Bunicul său, dinspre tată, Grigore I Ghica, a domnit în două rînduri în Ţara Românească (1660—1664 şi 1672—1673), iar străbunicul Gheorghe Ghica a fost domn mai întîi în Moldova (1658—1659) şi apoi în Ţara Românească (1659—1660) [1]. Boierul istoric Mihai Cantacuzino afirmă în *Genealogia Cantacuzinilor* că familia Ghica ar fi fost originară din oraşul grecesc Ianina şi că străbunicul lui Grigore al II-lea Ghica ar fi sosit ca negustor în Moldova, în anul 1634, în timpul domniei lui Vasile Lupu. Acesta l-a făcut mare postelnic, iar mai tîrziu l-a numit *capuchehaia* la Constantinopol, dregătorie care i-a deschis calea spre scaunul Moldovei şi apoi spre cel al Ţării Româneşti [2].

Grigore al II-lea Ghica s-ar fi născut, după unele izvoare, la Istanbul, prin anii 1690—1695, petrecîndu-şi acolo copilăria şi adolescenţa [3]. Aici s-a aflat — se arată în *Cronica domnilor Moldovei (1661—1729)* — „în

www.dacoromanica.ro

purtarea de grijă a moşu-său, lui Alexandru Exaporitul ... pînă s-au mai ridicat" [4]. Acest fapt este confirmat şi de *Cronica Ghiculeştilor*, unde întîlnim precizarea că „Grigore Ghica vodă şi fratele său [*Alexandru*], rămînînd orfani din copilărie au crescut, după moartea tatălui lor, sub supravegherea bunicului lor Alexandru Exaporitul, care era vestit nu numai pentru înţelepciunea sa, dar şi pentru cinstea şi faima de care se bucura" [5].

Un rol important în formarea şi educaţia lui Grigore Ghica l-a avut şi mama sa Ruxandra, sora domnitorilor Nicolae şi Ion Mavrocordat [6]. După informaţiile rămase de la J. A. Mniszech, conte şi mareşal al Lituaniei, care a cunoscut-o bine pe Ruxandra, aceasta era o femeie „inteligentă, cu o creştere aleasă, avînd o perfectă iniţiere în afacerile turceşti". A fost deci firesc ca Ruxandra Ghica să pună accentul în creşterea dată fiului ei pe cunoaşterea limbilor şi a politicii europene şi, desigur, a celei otomane. Din unele izvoare rezultă că tînărul Grigore Ghica cunoştea perfect limbile greacă (inclusiv cea antică), latină şi italiană. În *Cronica Ghiculeştilor* se arată că fiind îndrumat de Alexandru Exaporitul, el „*a învăţat foarte bine limbile greacă şi turcă, precum şi celelalte limbi europene*" (s.n.) [7]. Autorul *Cronicii anonime* este uimit de uşurinţa cu care Grigore Ghica a reuşit să-şi însuşească limba română. El povesteşte că în momentul înscăunării sale pe tronul de la Iaşi (1726), Grigore Ghica „nice limbă moldoveniască n-au ştiut", dar continuă ei — „*iarăş de mierat lucru că pănă la 6 luni şi limba moldoveniască au învăţat, grăind asemenea la tot cuvîntul*" [8]. Cronicarul explică învăţarea rapidă a limbii româneşti, pe de o parte, prin „*mintea lui cia întriagă ce un uita cuvîntul dacă-l audziia*" [9], iar pe de altă parte datorită faptului că „*şi limba lătinească, frînceaşcă ce le ştiie toate l-au deschis aşia curund la limba moldoveniască*" (s.n.) [10]. Nu este exclus, totuşi, ca principele Ghica să fi ştiut cît de cît româneşte din moment ce — spune cronica oficială — la intrarea sa în Iaşi (1726), mitropolitul Moldovei „*a rostit în limba română o scurtă cuvîntare de bun venit*", pe care *domnitorul* „*a ascultat-o cu bunăvoinţă*" (s.n.) [11]. În cazul folosirii unui tîlmaci, prezenţa acestuia n-ar fi scăpat atenţiei cronicarului, înclinat mai totdeauna spre redarea detaliilor de tot felul.

În privinţa limbilor, A. D. Xenopol susţine că Grigore al II-lea Ghica cunoştea „mai cu deosebire limba italiană, de care se slujea în corespondenţă" [12]. Tot aşa de bine stăpînea însă şi limba turcă, fapt pentru care, în timpul războiului din 1735—1739, marele vizir — spune cronica — a apreciat „foarte mult isteţimea lui Grigore vodă şi l-ar fi lăudat înalţilor demnitari ai Porţii, admirîndu-l ... cît de bine vorbea limba turcă" [13]. Dionisie Fotino relatează şi el că după ispăşirea exilului din insula Tenedos, prezentîndu-se la Poartă (în 1747), Grigore Ghica „a adresat vizirului un discurs de mulţumire în limba turcească, într-un limbaj atît de frumos încît s-au minunat toţi acei ce l-au ascultat" [14]. Coroborînd ştirile, se poate aprecia că domnitorul Ghica cunoştea în afară de greaca modernă şi veche, latina, italiana, franceza şi româna.

Trăind mult timp în atmosfera de cultură dar şi de intrigă a Fanarului, Grigore Ghica s-a căsătorit prin anii 1713—1714 cu Zoiţa Mano [15], fiica grecului Mihail Mano, personaj vestit la Constantinopol, cu studii în străinătate, unde obţinuse şi titlul de doctor în filosofie şi medicină, practicînd-o însă numai pe aceasta din urmă.

În anul 1716, după ce unchiul său Ioan Mavrocordat ajunge în scaunul Ţării Româneşti, Grigore Ghica „încă tînăr la vîrstă", dar avînd „înţelepciunea unui om bătrîn" [16], este numit în funcţia de mare dragoman

www.dacoromanica.ro

al Porții, pe care a deținut-o timp de 10 ani [17]. La Istanbul, el a avut posibilitatea să-și perfecteze cunoștințele în limbile de circulație ale vremii și să pătrundă tot mai adînc în tainele diplomației otomane și ale altor state europene cu care Poarta avea diverse legături politice sau economice. În septembrie 1726, profitînd de mazilirea lui Mihai Racoviță, într-un moment cînd „itele erau destul de încurcate și sforile destul de bine trase" [18], sprijinit de mama sa Ruxandra Mavrocordat, de soția sa Zoița Mano, precum și de velpostelnicul Constantin Ipsilanti (bunicul viitorului domn Alexandru Ipsilanti), cu mare trecere la Constantinopol, Grigore Ghica reușește să obțină domnia Moldovei (1726—1733). Postelnicul Manolachi Drăghici afirmă în *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani* că Poarta l-a numit în scaunul de la Iași pentru „*a-i răsplăti ostinelile sale*" (s.n.), rînduind în locu-i pe fratele său Alexandru Ghica [19].

În timpul celor două decenii de guvernare efectivă pe tronurile de la Iași și din București (1726—1752), Grigore al II-lea Ghica s-a manifestat, în general, ca un domnitor hotărît să urmeze linia politică a voievozilor pămînteni sau — după expresia lui A. D. Xenopol — „să continuie trecutul, cu toate relele, nedreptățile și jafurile lui" [20]. Oricum, în comparație cu alți domnitori fanarioți dinainte și de după el (exceptînd pe cei iluminiști), Ghica a recurs mai puțin la măsuri fiscale excesive și aceasta numai în împrejurări excepționale, ca urmare a exigențelor sporite ale Porții otomane. Referindu-se la politica internă, Enache Kogălniceanu spune despre Ghica vodă că în timpul cît „au stătut acest domn în țările acestea" [Moldova și Țara Românească] el le-a înzestrat „cu mari orînduieli" și că „*giudecățile foarte le căuta . . ., nepoftind asupreală săracilor*" (s.n.) [21]. La rîndul său, autorul *Cronicii anonime* afirmă că Ghica, în calitate de deținător al funcției supreme în stat, „n-au căutat să strîngă avere cu nedreptate, să facă multă agonisire, *ce mai vîrtos s-au silit nume bun să-și cîștige . . . ca să nu strîce numele părinților, a moșilor săi*" [22]. În vederea acestui țel — continuă cronica — domnitorul „să siliia și să osteniia foarte multu cetind toate jalobele țării tot singur", preocupîndu-se „*pentru săraci să nu fie năpăstuiți, să nu să afle în strîmbătăți*" (s.n.) [23].

Autorul *Cronicii Ghiculeștilor* tentat, între altele, să dea sfaturi istoricilor munteni de a fi „nepărtinitori" și cu „dragoste de adevăr" atunci cînd relatează domniile din Țara Românească ale lui Grigore al II-lea Ghica, spune despre acesta că, în timpul guvernărilor din Moldova, a fost „*nu numai un părinte și un binefăcător, dar și un foarte bun apărător al săracilor*". Nici unul dintre boieri — continuă izvorul — „*nu îndrăznea să treacă peste limită, să calce drepturile poporului și să-l nedreptățească*" (s.n.) [24]. Într-adevăr, chiar în privința slujitorilor greci care îl însoțiseră în țară, cronica spune că „nu le dădea obraz într-atîta încît să supere pe cineva, cum . . . se întîmpla cu alți domni, ale căror slugi erau oameni mîndri și disprețuitori și nu cinsteau pe nimeni" [25]. În cazul cînd unii dintre ei s-au dedat la abuzuri, n-a ezitat să ia măsuri drastice împotriva lor. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu Macri, staroste de Cernăuți, care — scrie Manolachi Drăghici — deși era „boieriu însămnat dintre greci", el a fost „rădicat în fer cu grele ciubote" de către Grigore al II-lea Ghica. După ce a fost pus în temniță, domnitorul „l-au degradat, hotărînd a nu să mai rîndui în nici o slujbă, pentru jafurile ce făcusă în strîngerea văcăritului" [26]. De altfel — cum a remarcat A. D. Xenopol — divanul domnesc a fost compus aproape numai „*din boieri români*" (s.n.), greci fiind numai velpostelnicul Constantin Ipsilanti și cumnatul său Andronache Vlasto,

www.dacoromanica.ro

comis [27]. Tot de la Țarigrad — spune Atanasie Comnen Ipsilanti — își adusese „pe grămăticul său Ioan Calinuki, care în acest interval și-a schimbat numele în Calimah" [28].

Dintre cronicarii care îl prezintă pe Grigore al II-lea Ghica într-o lumină mai puțin favorabilă, față de cea schițată mai înainte, este Ion Neculce. Acesta, avînd de suferit de pe urma domnitorului, și fiind — cum spune chiar Neculce „închis ... cîtiva dzîle", deoarece Ghica îl bănuise „amestecatu la niscaiva fapte", pe „vremea moscalilor" (1735—1739) [29], îi face un portret compus dintr-un „joc de umbre și mai rar de lumini" [30]. Era Grigore vodă — scrie Neculce — om „cu toane, atîta cît la unele să arăta prè harnic, bun și vrednic, milostiv și răbdătoriu" [31], pentru ca în altă parte să susțină că „era foarte grabnicu și năselnic" [violent] [32]. Neculce îi încondeiază, cu asprime, mai ales pe colaboratorii săi care „îl sfătuia și-l purta ei", făcînd să „stîngă" țara și pe mazili, sub povara unor biruri „pentru care nu puțin blăstăm i-au rămas" [33]. Cronicarul moldovean își manifestă indignarea și pentru că „făcut-au și acestu obicei Grigorii-vodă de să bată boierii cei mari la talpe, turcește" [34]. În pofida acestor aprecieri, unele vădit subiective, același Neculce recunoaște totuși, este adevărat cu o indulgentă ironie, că „Grigore-vodă, precumu-i era firea, de-ar fi avut niscai oameni cu frica lui Dumnezeu pre lîngă dînsul sfetnici, *ar fi fost de mirare și de pomenire ... în domnii cei de frunte și de laudă*" (s.n.) [35].

Inaugurîndu-și prima domnie în Moldova, Grigore al II-lea Ghica și-a îndreptat de la început atenția spre redresarea stării economice și demografice a țării, întrucît predecesorul său Mihai Racoviță (1715—1726) îi lasase o moștenire grea în această privință. Mai întîi — spune cronica — Grigore vodă a desființat „acéle obiciae réle" pe care „li-au aflat aicia în țară: prisăcărit, morărit, cărcimărit, țigănărit și altele de acestea, *în dzilele acestui domnu n-au suferit să fie*" (s.n.). De asemenea și „alte dări ce socotiia pe țară ... încă să siliia în tot chipul ca să aibă toți pămîntiani o dreptate" [36].

Mutat în Țara Românească, Grigore al II-lea Ghica găsește — cum aflăm din hrisovul emis la 17 iulie 1733 — „un obiceiu de multă stricăciune țării aceștia" și anume „două văcărituri într-un an, *care obiceiu fiind pricină de multă pagubă țării și de sărăcie pămîntenilor*" (s.n.), hotărăște să desființeze văcăritul al doilea, lăsînd numai unul pe an [37].

Conștient de dezechilibrul creat în încasarea dărilor, Grigore al II-lea Ghica a socotit necesar, în cele două decenii de domnie în țările române (1726—1752), să întreprindă unele acțiuni menite nu numai să împiedice fuga țăranilor, dar să-i și anihileze consecințele în domeniul demografic și în ultimă instanță în cel financiar. Printre măsurile preconizate în această direcție se înscrie și strădania sa de a repopula satele„ sparte" ori pe cele rămase cu puțini locuitori. În *Cronica Ghiculeștilor* se apreciază că Grigore al II-lea Ghica a reușit „*să atragă în țară cea mai mare parte din poporul fugit cu mulți ani în urmă spre malurile Dunării și astfel s-au strîns mulți oameni în țară*" (s.n.) [38]. Numeroase alte izvoare conduc spre aceeași concluzie. Astfel, pentru a da numai cîteva exemple, prin actul din 14 aprilie 1732, Ghica vodă împuternicea pe boierul Dumitrașcu Tăutu cu dreptul de „a-și chemaré oameni streini dintr-alte locuri" [39]. La fel procedează și în Țara Românească. La 14 mai 1750 emite un hrisov prin care se adresează „tuturor ungurenilor rumâni, celor streini și *celor ce să vor fi înstreinat din pămîntul țării mai denainte și vor vrea să vie*

www.dacoromanica.ro

să sălăşluiască în pămîntul ţării" (s.n.) [40]. Hrisoave similare au mai fost date de Grigore al II-lea Ghica la 14 septembrie 1728, 1 mai 1734, 1 martie 1740, 20 aprilie 1741 [41]. Aceste acte au avut darul să readucă în satele lor de baştină pe locuitorii refugiaţi în timpul atacurilor tătare sau în timpul războiului ruso-austro-turc din 1735—1739. Ele au avut însă ecou şi în rîdul multor ţărani şi păstori români din Transilvania. Pentru aceştia din urmă, cum erau, de pildă, bîrsanii „aşăzaţi aicî în ţeară, la Putna şi la Bacău", Grigore al II-lea Ghica a dispus, prin hrisovul de la 1 martie 1740, că fiind ei „oameni streini şi pentru ca să aibă osebire de altă ţeară", să fie tocmiţi „cu rupta la cămară, ca să dea toţi bîrsanii 3000 lei vechi într-acest an şi aceşti bani să-i dea pe 4 civerturi" [42]. Interesant este faptul că „sferturile" erau fixate în prima lună a fiecărui anotimp al anului, adică în martie, iunie, septembrie şi decèmbrie. Sistemul ruptoarei, cu plata în patru sau mai multe rate, a fost aplicat de Grigore al II-lea Ghica şi în Ţara Românească, ceea ce dezvăluie caracterul unitar al măsurilor luate de el în cele două ţări române de la est şi sud de Carpaţi. Astfel, în baza hrisovului din 17 februarie 1752, domnitorul hotăra ca locuitorii aşezaţi pe moşia mănăstirii Măxineni din Rîmnicu Sărat, să-şi dea „dreaptă ruptoarea lor la cămara domniei meale de şase ori într-un an, la şase ciferturi", pentru că — se motivează în actul respectiv — sînt „oameni streini veniţi din streinătate" [43].

Una din măsurile însemnate luate de Grigore al II-lea Ghica a fost, desigur, cea privitoare la obligaţiile de clacă ale ţăranilor faţă de stăpînii de moşii. După opinia lui Florin Constantiniu *(Relaţiile agrare din Ţara Românească în secolul al XVIII-lea)*, Grigore al II-lea Ghica a modificat regimul clăcii din Ţara Românească fixat de Constantin Mavrocordat prin reforma din 1746 [44]. Astfel, el a redus numărul zilelor de clacă de pe moşiile bisericeşti de la 12 la 6, cu scopul de a statornici un regim uniform şi egal de obligaţii atît pentru localnici cît şi pentru „înstrăinaţii" reîntorşi în satele lor. Aşadar, toţi oamenii de pe moşiile mănăstireşti erau datori „prin testamentul domniei mele" (care însă nu s-a păstrat) [45] — cum citim în hrisovul din 14 mai 1750 — „*să clăcuiască stăpînului moşii într-un an zile şase, iar mai mult nu*" (s.n.) [46]. Aceste zile trebuiau îndeplinite — se arată în actul din 10 iunie 1748 — „2 zile la coasă, 2 zile la sécere şi 2 zile la arătură după cum clăcuescu şi alţii du pe moşiile altora" [47]. În schimb, pe moşiile boiereşti, Grigore al II-lea Ghica a menţinut, cu unele excepţii, cele 12 zile stabilite de Constantin Mavrocordat. Concludentă în acest sens este jalba clăcaşilor de la Izvorul de Jos (Vlaşca), din 14 aprilie 1751, adresată domnitorului: „*Mărita ta ai hotărît 12 zile să clăcuim stăpînului cu moşiia, şi le clăcuim*" (s.n.) [48].

În Moldova, conform hrisovului din 19 noiembrie 1729, numărul zilelor de clacă, datorat de sătenii din Iubăneşti (Dorohoi) pentru mănăstirea Sucevita, era de numai două zile într-un an, o zi la coasă şi una la arătură [49]. Dar, pe moşia Totoeşti, aparţinînd boierului Ioan Cantemir, locuitorii trebuiau — se arată în hrisovul lui Ghica vodă, din 29 decembrie 1747 — „să-i facă slujbă opt dzile într-un an, însă 4 zile să-i clăcuiască de vară şi 4 zile de iarnă" [50], *deci numai o treime din totalul celor 24 zile cîte se vor stabili prin reforma din 1747 a lui Constantin Mavrocordat.*

De la Grigore al II-lea Ghica datează—cum se exprimă A. D. Xenopol—„şi primele încercări de a întemeia industria în Moldova" [51]. Meşteşugarii organizaţi în bresle, avînd în fruntea lor cîte un staroste, reuşesc să beneficieze de unele scutiri fiscale, obţinînd acum o situaţie mai favorabilă

www.dacoromanica.ro

față de perioada anterioară. Important este și hrisovul din 30 august 1733 acordat de Grigore al II-lea Ghica mănăstirii Sinaia, pe cînd el se afla în scaunul Țării Românești. Prin acest act mănăstirea era împuternicită să stăpînească „*trei fîntîni de păcuri izvorîtoare și o groapă de pămînt ce să lucreză păcura într-însa*" (s.n.) [52]. Tot în acest an, Grigore al II-lea Ghica a trecut la reorganizarea vămii sau „carvasaralei" din București, iar în anul următor (1734) — cum scrie Mihai Cantacuzino — la instituirea unui nou sistem vamal al Țării Românești, menit să contribuie la sporirea veniturilor statului [53].

Dealtfel, încă de la prima sa domnie în Moldova, Ghica a acordat atenție comerțului, hotărînd să înființeze, nu departe de mănăstirea Galata, „patru iarmaroace pe an, pentru folosul obștesc al acelui ținut". Scopul principal al acestei inițiative — citim în *Cronica Ghiculeștilor* — era ca „săracii să-și vîndă prisosul și să-și cumpere cele trebuincioase" [54].

Fiind un om cult, iubitor de frumos, sub toate formele, și cu înțelegere pentru trecutul țării, cum îl caracterizează succint Constantin C. Giurescu [55], domnitorul Grigore al II-lea Ghica s-a dovedit un ctitor de seamă a multor așezăminte de cultură și binefacere, actele sale anticipînd cu cîteva decenii unele măsuri similare luate în această privință de către principele iluminist Alexandru Ipsilanti.

Grigore al II-lea Ghica a fost, într-adevăr, ctitorul a numeroase lăcașuri și clădiri civile, multe dintre ele — spune cronica de curte — „*neîntrecute ca frumusețe și înfățișare artistică*" (s.n.) [56]. Încă de la prima sa guvernare în Moldova s-a remarcat — observă Dionisie Fotino — prin „multe lucruri bune și îmbunătățiri în țară" [57]. O deosebită impresie a lăsat asupra contemporanilor palatul domnesc de la Frumoasa (lîngă Iași), ridicat în anul 1729. Așa cum se precizează în majoritatea izvoarelor contemporane, el a fost ridicat „după modelul celor din Constantinopol, cu meșteri aduși anume". Lîngă palat, domnitorul a poruncit să se construiască „havuzuri [bazinc cu apă] și chioșcuri" înzestrate cu „pavilioane de fantazie", precum și „o grădină desfătătoare cu fel de fel de flori". Era un fel de parc irigat, apa „trecînd de la un havuz la altul pe niște pietre și în felul acesta curgea în toată grădina". De atunci — spune cronica — „această grădină a fost numită în limba moldovenească Frumoasă" [58]. Chiar și Neculce notează că Grigore vodă „au făcut curți scumpe și hălășteu cu iaz la Frumoasa, să fie de primblare domnilor" [59], fapt reținut și de Enache Kogălniceanu care vorbește de „un foișor în dealul Copoului, foarte frumos", construit după „făptură [model] de Țarigrad cu tot felul de boiele [vopsele]" [60]. Markos Antonios Katsaitis, cu prilejul călătoriei pe care o face la Iași, în anul 1742, scrie că a văzut la Frumoasa „*un palat de desfătare*", realizat „*în parte după maniera turcă, în parte după cea franceză și este cel mai frumos edificiu din întreaga Moldovă*" (s.n.) [61].

Lui Grigore al II-lea Ghica îi aparține și inițiativa aducerii apei, prin conducte, în capitala Moldovei. În *Cronica Ghiculeștilor* se relatează că „Iașul ducea mare lipsă de apă de băut și de aceea oamenii erau nevoiți în timpul verii să bea orice apă găseau și se îmbolnăveau de fel de fel de boli" [62]. Pentru a curma acest neajuns, domnitorul a reușit cu „multe cheltuieli" să aducă „apă limpede și bună de băut și a zidit trei fîntîni în fața curții, orînduind și o anumită răspundere pentru unul din acei meșteri străini aduși din altă parte" [63]. Apa era adusă în aceste „cișmele", scrie Neculce, din depărtare, „pre oale" [64] sau — după altă mărturie —

www.dacoromanica.ro

„*pe trei țiavi, cu șuruburi, lucru ce nu să mai făcusă de alți domni*" (s.n.) [65]. În sfîrșit, după cum aflăm din aceleași izvoare, Grigore vodă „au făcut și turnul cel naltu den poarta cia mare a curților domnești", așezînd „într-însul și ceasornic cu clopot mare ce bătia de să audziia peste tot tîrgul" [Iașul] [66].

Mutat în Țara Românească, Grigore al II-lea Ghica a hotărît, prin hrisovul din 5 martie 1735, să întemeieze „pre apa Colintinii", în partea de est a Bucureștiului, un „*spital de săraci bolnavi*" (s.n.) [67]. Construcția spitalului Pantelimon, cum este numit în unele izvoare, a început la 12 octombrie 1735. Din păcate, după o lună și cîteva zile (16 noiembrie 1735), domnitorul este transferat la Iași, continuarea lucrărilor fiind lăsată, în aceste împrejurări, pe seama mitropolitului Ștefan. Dar, construcția n-a avansat cu nimic și numai după revenirea lui Grigore al II-lea Ghica în scaunul de la București (aprilie 1748), zidurile au început să capete, din nou, contururi, clădirea cu toate anexele, fiind terminată după patru ani [68]. Din porunca domnitorului s-a construit și aici, „în fața porții [spitalului] ... *o fîntînă cu apă de băut, adusă de departe cu multe cheltuieli*" (s.n.) [69]. Spitalul propriu-zis era destinat femeilor și bărbaților suferinzi de boli cronice. Lîngă acesta se afla o spițerie [farmacie] și, ceva mai departe, alte „osebite spitaluri" pentru cei care ar „pătimi de primejdioase boale" (adică de ciumă). Orînduind epitropia așezămîntului său, prin hrisovul din iulie 1752, Ghica vodă nu a îngăduit, fapt semnificativ, pe nimeni din propria sa familie la conducerea spitalului. Sarcina aceasta a fost încredințată vel-vistiernicului și vel-logofătului aflați în slujbă, puși sub președinția mitropolitului [70]. Pentru întreținere, Grigore al II-lea Ghica a dăruit spitalului și mănăstirii (ctitoria sa) trei moșii mari în județele Prahova, Ialomița și Teleorman, plus viile domnești de la Sărata [71].

★

Grigore al II-lea Ghica a fost, de asemenea, unul din promotorii de seamă ai reorganizării învățămîntului superior în cele două țări române extracarpatice. Pe bună dreptate, V. A. Urechia și Constantin C. Giurescu îi recunosc „*meritul de a fi restaurat școala publică*" (s.n.) [72]. El a trecut la această reorganizare mai întîi în Moldova. „În al doilea an a domniei sali — citim în *Cronica anonimă* — au aședzat domnul școala de învățătura cărții, în oraș în Iaș, cu cheltuiala sa : școală eliniască, grecească, *moldoveniască*, cu dascăli învățați. *La care școale nu numai cei săraci, ce nu aveau cu ce plăti învățătura*, ce și feciorii boiarilor celor mari și a mici, a tuturor, de obște, *au eșit învățați și încă și dentr-alte țări copii săraci năzuisă aicia la învățătură*" (s.n.). [73]. Prevederile hrisovului din 23 noiembrie 1736, emis de domnitor în a doua sa guvernare în Moldova, întăresc știrile cuprinse în cronica sus-menționată. Între altele, hrisovul înputernicește pe „mitropolitul cel după vreme [în funcțiune], a avea purtare de grijă și necontenită cercetare asupra dascălilor ca să pue nevoință asupra ucenicilor să-i învețe pre cum se cade" [74]. Una din prevederile foarte importante ale acestui act și care lasă să se întrevadă că principele Grigore al II-lea Ghica era stăpînit de idei luministe și mai ales filantropice, se referă la școlarii silitori și lipsiți de posibilități materiale. Conform prevederii respective, elevii „*care se vor sili cu învățătura și vor fi săraci, lipsiți de cele trebuincioase, încă să aibă grijă mitropolitul ai ocroti și a-i chivernisi de cele ce le vor trebui, pre unii cu leafă [bursă], pre alții*

www.dacoromanica.ro

cu îmbrăcăminte, pre alții cu hrană, pentru ca să nu lase învățătura dintru acea pricină" (s.n.) [75].

Din nefericire, în timpul mazilicii sale (1741—1747) școlile superioare din Moldova intră în declin, deoarece domnitorii care i-au urmat în scaunul de la Iași (Constantin și Ioan Mavrocordat) au considerat — se arată în hrisovul din 25 decembrie 1747 — că este mai bine „a se plăti lefile dascălilor de la vistierie" și nu cum se stabilise în așezământul lui Grigore al II-lea Ghica, când „leafa dascălilor se orînduise asupra boierilor ...și a dregătorilor" [76]. Modificările aduse de cei doi Mavrocordați, bine intenționate, s-au dovedit însă ineficiente și au pus vistieria în situația — precizează hrisovul de mai sus — de a nu putea „plăti lefile dascălilor", ceea ce a dus la „strămutarea școalelor" [77].

Hrisovul din 25 decembrie 1747, emis de Grigore al II-lea Ghica în ultima sa domnie pe tronul de la Iași, a fost socotit — și pe bună dreptate — unul din cele mai importante așezăminte privitoare la reorganizarea școlilor din Moldova, mai ales prin ideile pe care le conține și prin „problematica pe care o ridică" [78]. Prin acest așezământ, întărit cu semnătura și pecetea domnească, Grigore al II-lea Ghica urmărea să dea școlilor durabilitate și să le asigure o funcționare permanentă. De aceea, nu întîmplător, în preambulul hrisovului domnitorul arată, cu un ton de indignare, că în Moldova „din nepurtare de grijă a domnilor, neobișnuindu-se mai dinainte vreme a se ține școale de învățătură, era multă prostie, că și cei puternici [boierii], ce cu puterea lor ținea dascăl pentru copiii lor, încă și cu învățătura cea desăvîrșită nu se procopsiia, *iar prostimea cu totul, se afla lipsită de podoaba învățăturii*". Grigore al II-lea Ghica era ferm convins că „*școalele sînt ca o fîntînă din care se adapă obștescul norod cu îndestularea învățăturei și a înțelepciunei*" și că numai școala „*procopsește pe oameni cu înfrumusețarea vorbei și practica cuvintelor*" (s.n.) [79].

Prin acest așezămînt, domnitorul reînființează nu numai cele patru școli superioare din Iași, decăzute în perioada 1741—1747, dar pune bazele și altora noi. Pornind de la faptul — citim în hrisov — că „unele ținuturi fiind departe, nu pot ajunge toți locuitorii cu copiii lor, la școalele de la Iași, *și mai vîrtos cei săraci, fără putință*, și pentru ca să cuprindă, să se împărtășească toți de această milă, s-au socotit ... *să se mai așeze trei școale slavonești și românești*, la trei episcopii, la Roman, și Rădăuți și la Huși". Conform prevederilor așezămîntului, dascălii „de la acele trei școale" erau „*datori a se sili cu învățătura copiilor, atît cu sîrbia cît și cu românia*" (s.n.). Pentru plata dascălilor ce funcționau la toate școlile din Moldova, domnitorul creiază un buget nou, ce trebuia obținut „de la preoți, iertîndu-i pe dînșii de alte dăjdii". În plus, dascălii de la școlile din cele trei ținuturi, erau scutiți „*de birul vistieriei, nici un ban să nu dea, numai să păzească slujba lor, grijindu-se de învățătura copiilor*" (s.n.) [80].

În anul următor (1748), fiind transferat pentru ultima oară în Țara Românească, Grigore al II-lea Ghica reorganizează și aici școala după modelul aplicat în Moldova, în 1747, vădindu-se și cu acest prilej caracterul unitar al măsurilor luate în cele două țări române. În acest scop, domnitorul emite hrisovul din 17 ianuarie 1749, în preambulul căruia face din nou elogiul învățăturii, arătînd că „*din cîte lucruri împodobescu pre om într-această viiață, învățătura iaste mai aleasă și mai naltă*" (s.n.).

Așezămîntul are în vedere numai cele două școli din cadrul Academiei domnești, cea elinească și slavonească, amîndouă fiind „de mare folos nu numai lăcuitorilor Țării Rumânești, ci și tuturor celor streini carii

www.dacoromanica.ro

vinu pentru dragostea învăţăturii". Domnitorul a urmărit prin acest hrisov, la fel ca şi în Moldova, să asigure un buget stabil şi sigur Academiei pentru ca „ dascălii" să fie uşuraţi de „grija turburătoare şi zăticnitoare lucrurilor lor" şi „*să-şi ia plata mai cu lesnire*". Vistieria, cu „*multe trebi şi deosebite cheltuieli*" s-a dovedit, şi în Ţara Românească incapabilă să achite plata regulată a dascălilor, ajungîndu-se la situaţia ca aceştia să rămînă fără leafă „*şi cîte patru şi cinci luni*". Pentru a pune capăt unei asemenea stări de fapt, domnitorul a numit ca „ispravnic" pe mitropolitul Neofit, a cărui sarcină principală era „purtarea de grijă a şcoalelor". El trebuia să strîngă „de la preoţii ţării darea cea dupre an care s-au orînduit lor" şi din suma totală „*să împartă didascălilor simbriile ceale, tocmite*" (s.n.) [81]. După opinia exprimată de Ariadna Camariano-Cioran unul din cei doi dascăli aflaţi la şcoala slavonească era de limba română şi avea salariu egal cu al dascălului de limba slavă [82]. La Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi, limbile de predare care precumpăneau erau desigur, cele clasice şi în primul rînd cea greacă. Nici nu se putea altfel, scrie N. Iorga, dar predîndu-se „latineşte şi greceşte — continuă marele istoric — *nici vorbă de o prigonire a limbii româneşti*" (s.n.) [83].

Nu trebuie să pierdem din vedere că reaşezarea învăţămîntului în cele două ţări române de către Grigore al II-lea Ghica, va declanşa unele iniţiative particulare privind întemeierea de şcoli. Astfel, pentru a cita un singur exemplu, precizăm că în anul 1750, fostul sărdar Sandu Bucşănescul şi jupîneasa sa Maria zidesc la Berislăveşti (Argeş) o biserică şi în incinta ei hotărăsc să înfiinţeze o şcoală pentru „*copiii săraci, fără părinţi, care nu ar avea nici un fel de chiverniseală, să se aleagă 6 copii, să înveţe carte la Schit*" [84] (s.n.)

Reorganizarea învăţămîntului iniţiată de Grigore al II-lea Ghica, ca şi de vărul său Constantin Mavrocordat, va influenţa pozitiv întreaga viaţă culturală din cele două ţări române, îndeosebi prin traducerea şi tipărirea unor cărţi laice ori de cult în limba română. Aceste cărţi vor contribui, la rîndul lor, la dezvoltarea unităţii de neam şi de limbă a poporului nostru într-o verme cînd — susţine Alexandru Duţu — „adevărurile formulate de istoricii umanişti deveniseră idei curente în societatea românească" [85]. În această privinţă, o muncă plină de dăruire va depune harnicul tipograf Duca Sotiriovici. Cunoscînd la fel de bine limbile greacă, latină şi română, aceasta îl va ajuta să tipărească la Bucureşti, „în zilele preaînlăţatului domn Ioan Grigorie Ghica voevod", o *Psaltire* în limba română [86]. Însoţindu-l pe domnitor în Moldova, Duca Sotiriovici a tipărit la Iaşi, în 1747, un *Triod* ce conţinea stema unită a Ţării Româneşti şi Moldovei. Cartea a fost „*tipărită pre limba moldovenească, spre desăvîrşita înţelegere şi urmata folosinţă a lăcuitorilor ţării aceştiia*" [87]. În predoslovie, învăţatul tipograf aduce elogii lui Grigore vodă care prin „*înţelepciune şi blîndeţe*" a reuşit „*să robească inimile supuşilor săi*" şi să contribuie la „*mărirea cea obştească şi osebita laudă a neamuiui*" (s.n.). [88].

În timpul ultimei sale domnii, în anul 1750, s-au mai tipărit în româneşte şi alte cărţi şi anume o *Evanghelie* (Bucureşti) [89], o *Cazanie* [90], un *Catavasier* şi un *Octoih* (Rîmnic) [91]. În prefaţa Octoihului, dedicată lui Grigore al II-lea Ghica, se arată că această carte „s-au tipărit pentru mai buna înţelegere acestui neamŭ rumânescŭ", deoarece „*cu dreptate iaste şi acestor pravoslavnici creştini ai limbii rumâneşti să ştie legile ... întru a lor limbă*" (s.n.) [92].

www.dacoromanica.ro

În timpul primei sale guvernări în Moldova, cum rezultă din însemnarea făcută la 20 august 1732 de către diaconul Dimitrie Grigoriavici, s-a alcătuit un „Hronograf sau Leatopiseț, adecă adunare și strîngere noao a multe istorii". „S-au scris această carte — notează același diacon — în dzilele ... blagocestivului domn și stăpînitoriu Țării Moldovii Io Grigore Ghica voevoda" [93].

Fiind cu înțelegere pentru „*numele bun al strămoșilor săi*" (s.n.) [94] — cum citim în cronica de curte —, Grigore al II-lea Ghica este, după știința noastră, *singurul* dintre domnitorii fanarioți care a întreprins o călătorie cu caracter istoric la mănăstirile și cetățile din nordul Moldovei. Aceasta este amintită lapidar într-o însemnare din 11 septembrie 1732, aflată pe un manuscris, unde se pomenește de „*vizita făcută pe la mănăstirile din Bucovina de către domnul Grigore Ghica*" (s.n.) [95]. Date mai cuprinzătoare găsim însă în letopisețul lui Ion Neculce. „Au fost Grigore vodă — spune cronicarul — la Baia și la Săcul, apoi la Slatina și la Dragomirna și la Soceavă. Și au îmblat prin cetatea Socevii de-au vădzut-o. Apoi la Pobrata și apoi la Păscani și la Ruginoasa, apoi s-au pogorît în Iași. *Așè într-o săptămînă au îmblat de-au vădzut toate mănăstirile și locurile ... ca să știe cum să ține*" (s.n.) [96].

În aceeași ordine de idei, Grigore al II-lea Ghica este, după opinia cercetătorului Veniamin Ciobanu, domnitorul care a cerut autorităților poloneze „*restituirea inventarului Mitropoliei Moldovei, dus în Polonia de fostul mitropolit Dosoftei*" [97], în anul 1686, cu prilejul expediției regelui Ioan Sobieski în Moldova, cînd au fost luate — spune Neculce — „*toate hainele și odoarăle mitropoliei*" [98] (s.n.). În vederea recuperării acestui inventar, Ghica vodă l-a trimis în Polonia, în 1732, pe postelnicul Alexandru Duca.

Cunoscînd bine limba română și fiind transferat de pe tronul de la Iași la București și invers, Grigore al II-lea Ghica și-a dat perfect seama de unitatea de neam și de limbă a poporului ce trăia la sud și est de Carpați, fapt ilustrat, între altele, de caracterul aproape similar al măsurilor luate de el pe tărîm economic, demografic, fiscal, administrativ și cultural în cele două țări române extracarpatice. O dovadă în acest sens, o constituie și faptul că după ce a fost schimbat din Moldova în Muntenia (1733—1735), domnitorul și-a compus stema unită a celor două țări. Aceasta figura în cîmpul sigilar a două scuturi suprapuse, în cel de jos fiind scena Corvineștilor, iar în cel de sus capul de bour și acvila cruciată [99]. Stema unită a Moldovei și Țării Românești se întîlnește în mod constant la Grigore al II-lea Ghica. Astfel, ea mai apare într-un sigiliu domnesc din 1733, într-un *Triod* și *Molitvenic* tipărite la Iași, primul în 1747, iar al doilea în 1749 [100] (cînd domnitorul fusese deja mutat în Țara Românească), precum și pe hrisoavele din 12 martie și 14 noiembrie 1734, 20 ianuarie și 5 septembrie 1735, toate emise de Grigore al II-lea Ghica în răstimpul primei sale domnii muntene [101]. Ideia unității rezultă în chip pregnant și din inscripția pusă de Grigore al II-lea Ghica, în anul 1751, la fîntîna de lîngă biserica Pantelimon (ctitoria sa) și în care domnitorul este numit „*gloria românilor Daciei*" (s.n.). În sfîrșit, pe piatra sa funerară de la Pantelimon, ce poartă data de 26 august 1752, se află stema unită a celor două țări cu o inscripție în *limba română*, în care se amintește de „*Grigorie cel prea înalt vodă, încoronat domn în Țara Românească și în cea Moldovenească*" (s.n.) [102].

www.dacoromanica.ro

În domeniul politicii externe, Grigore al II-lea Ghica s-a dovedit un diplomat de seamă, fiind la curent cu cele mai rafinate intrigi ale cabinetelor europene, experiență dobîndită de el în răstimpul celor 10 ani (1716—1726) cît s-a aflat în funcția de mare dragoman al Porții otomane.

În cele două decenii de domnie în țările române (1726—1752), Grigore al II-lea Ghica a acționat nu odată — cum a remarcat și A. D. Xenopol — *„contra intereselor turcești"* (s.n.), descori în colaborare cu fratele său, Alexandru Ghica, ce deținea funcția de dragoman la Constantinopol. Ambii au acționat în acest fel — continuă Xenopol — pentru „a-și păstra neatinse pozițiile lor" [103], deoarece — cum observa și N. Iorga — majoritatea domnitorilor fanarioți „erau legați, nu atît de țară, cît de domnie" [104].

Dar, după cum se știe, au existat și excepții. Unii dintre principii fanarioți, ridicîndu-se, în anumite împrejurări, deasupra intereselor personale, au apărat autonomia și integritatea teritorială a țărilor pe care le conduceau. Din rîndul acestora face parte și Grigore al II-lea Ghica care, în cele două decenii de guvernare, a reușit, cu abilitate diplomatică, să păstreze neștirbită autonomia Moldovei și Țării Românești, deși în acest răstimp ele au cunoscut invaziile frecvente ale tătarilor (Moldova) și mai ales prezența oștilor turcești, rusești și austriece în timpul desfășurării războiului din anii 1735—1739. În pofida acestor greutăți — spune cronica — „cu megiiașii de penpregiur bine să avea acestu domnu, cît la toți avia nume bun", cu excepția „tătarîlor nohai" care pentru Moldova erau „megiiașii răi" [105]. Bazîndu-se pe cei „7000 de oameni", ce formau „oastea lui" de pedeștri și călăreți [106], Grigore al II-lea Ghica a izbutit, încă din primii ani de domnie în Moldova să dea o lovitură grea tătarilor, încît — spune același izvor — „au rămas țara în bună odihnă și în mare răsuflare despre nohai" [107]. Și, lucru mai rar întîlnit, în urma acestei înfrîngeri, hanul tătarilor a trebuit (în 1729) „să plătiască paguba Moldovii". Domnitorul însuși a însărcinat doi mari dregători (pe marele vistier Sandul Sturza și pe sărdariul Iordache) care *„au îmblat pen țară și au dat banii oamenîlor pe pagubele lor"* (s.n.) [108]. El a reușit, de asemenea, să readucă în „hotarul Moldovii" un „loc de țară" pe care-l „împresurasără nohaii în sila lor de vro 30 ani" [109]. Împotriva boierilor potrivnici politicii sale antitătare, el a recurs la măsuri capitale, cum s-a întîmplat — arată Manolachi Drăghici — cu acel *„Gheorghe stolnicul [cărnuia] i-au tăiat capul, ca trădător patriei sale"* (s.n.) [110].

Față de abuzurile și încălcările teritoriale săvîrșite de turci, Grigore al II-lea Ghica a reacționat cu aceeași vehemență. În timpul „acestui viteaz domn" — se arată în Cronica Ghiculeștilor — nici „otomanii nesupuși din cetățile vecine [raiale] nu putcau să tulburc liniștea țării" [111]. Mai mult chiar — afirmă Manolachi Drăghici — el „au scos de supt împresurarea benderliilor turci, o parte bună din Moldova ci o ținea de cîtva timp în putere, statornicind hotarele precum au fost mai naînte" [112]. Totodată, la insistența domnitorului, pașa de Hotin a fost obligat să emită porunca din 29 decembrie 1729 prin care toți turcii care posedau „locuințe în hotarul Moldovei" urmau să fie izgoniți „în cazaua Hotinului", iar „locuințele lor să fie dărîmate" [113].

O atitudine similară a adoptat Grigore al II-lea Ghica și atunci cînd s-a aflat în scaunul domnesc de la București. Față de abuzurile comise de turcii ce trăiau „pe malurile Dunării și în Silistra" și care își extinseseră stăpînirea asupra unor terenuri ce făceau parte integrantă din „pămîntul Țării Românești", domnitorul intervine pe lîngă sultanul

www.dacoromanica.ro

Mahmud I şi obţine firmanul din 24 iunie — 3 iulie 1733, motivînd că acele locuri se aflau „*în mîinile*" românilor „*din moşi strămoşi*". În baza acestui firman, Grigore al II-lea Ghica era împuternicit „să încaseze şi să strîngă dările cuvenite" de la acei turci şi totodată „*să le ruineze cîşlele* [*casele*] *pe care le-au înfiinţat*" (s.n.) [114]. Despre o asemenea împotrivire aminteşte şi autorul *Cronicii Ghiculeştilor* care susţine că domnitorul n-a mai admis ca turcii „să întemeieze sate şi odăi pe pămîntul Ţării Româneşti". Indignat de faptul că aceştia „pricinuiau multe supărări poporului", el „a izbutit să ia un firman împărătesc" şi în temeiul lui „să dărîme toate odăile lor, iar pe ei i-a izgonit peste Dunăre" [115].

Un rol extrem de important l-a jucat Grigore al II-lea Ghica în diplomaţia şi desfăşurarea evenimentelor politice şi militare din vremea războiului ruso-austro-turc (1735—1739). Aşa, de pildă, el a intervenit pe lîngă diplomaţii ruşi, căutînd să-i determine să încheie un tratat cu Poarta otomană înainte de a rămîne singuri în luptă, mai ales că Austria se decisese să încheie pace separată cu turcii [116]. Pentru atingerea acestui scop, el s-a întîlnit, la Isaccea, cu Veşniakov, reprezentantul rus la Constantinopol. În timpul discuţiilor — se arată într-un izvor — Ghica vodă i-a replicat diplomatului rus că „*vorbele lui erau înşelătoare, iar faptele la care a recurs împărăţia rusească nedemne*" (s.n.) [117].

Cu prilejul evenimentelor din anii 1735—1739, Grigore al II-lea Ghica şi-a dat seama nu numai de scopurile cotropitoare ale Rusiei, dar şi ale Austriei. În această privinţă, domnitorul moldovean — după cum citim în Cronica Ghiculeştilor — „scrisese de mult Porţii otomane despre vicleniile şi scopurile împăratului Austriei" [Carol al VI-lea — 1711—1740], care „în loc de mijlocitor al păcii" poruncise oştirilor sale să pornească „împotriva Vidinului, *altele în Ţara Românească şi altele aici în Moldova*" (s.n.) [118]. Într-adevăr, în acest timp — cum remarca Constantin Erbiceanu — „Rusia se lupta cu Austria care din ele să posede aceste ţări ale românilor" [119]. De altfel, după „intrarea oştilor imperiale în Moldova", Grigore al II-lea Ghica încearcă să se împotrivească acestei invazii „*strîngînd oaste de străini şi de pămînteni*" [120]. El a depus eforturi stăruitoare pentru a convinge boierii filo-austrieci că „*oştile imperiale n-au nici un temei în Moldova*" şi că boierii trebuie „*să se gîndească la viitor* (s.n.) [121]. Dar, Grigore al II-lea Ghica — cum s-a putut observa — nu era un susţinător sincer nici al turcilor. Dimpotrivă, el s-a străduit să diminueze cît mai mult cu putinţă consecinţele nefaste rezultate de pe urma desfăşurării operaţiunilor militare pe teritoriul românesc. Deşi primise poruncă de la Poartă să ocupe poziţii cu trupele sale între Cernăuţi şi Snytin, pentru a contracara un eventual atac din partea Poloniei, el a acţionat în aşa fel încît — după relatarea lui Neculce — furniturile necesare pentru „trebile împărăteşti" le punea la dispoziţia „*moldovenilor : le da carne, pită, ordzu*" (s.n.) [122]

Diplomat abil, cu largi relaţii în cercurile conducătoare de la Istanbul, Grigore al II-lea Ghica — după opinia lui Veniamin Ciobanu — „era considerat de către otomani ca omul cel mai indicat să se afle în acele împrejurări critice pentru imperiu, pe tronul Moldovei" [123]. Spre a fi la curent cu planurile diplomaţiei europene, Grigore al II-lea Ghica a trimis numeroşi agenţi în capitalele statelor vecine cu scopul de a culege informaţii necesare Porţii şi mai ales de a cunoaşte tot ceea ce se urzea la Petersburg şi la Viena în legătură cu soarta ţărilor române, cele mai vizate în conflictul declanşat între cele trei mari imperii (Turcia, Rusia şi Austria). În acest

www.dacoromanica.ro

scop, — cum a remarcat A. D. Xenopol — Grigore al II-lea Ghica falsifica „veştile politice ce le transmitea Porţei otomane", chiar dacă acestea „făceau turcilor o slujbă din cele mai rele" [124].

După mazilirea sa din septembrie 1741, el a devenit un aprig sprijinitor al intereselor Suediei şi Prusiei, ţintind la învrăjbirea Turciei cu Rusia şi Austria, sperînd să obţină din nou scaunul de la Iaşi şi Bucureşti cu „ajutorul diplomatic al celor două state nordice, mai ales că în februarie 1741, fratele său Alexandru Ghica, marele dragoman, fusese decapitat la Constantinopol pe motiv că în textul tratatului de la Belgrad (1739), nu „statornicise bine hotarele" cu Austria, dînd ulterior posibilitatea acesteia să pună stăpînire pe „hotarele de la Mehadia şi Ruşava" [125] sau — cum scrie Neculce — că „*au vicleanit împărăţia*" şi „*s-au învoit creştinilor*" (s.n.) [126].

În acţiunile sale diplomatice, Grigore al II-lea Ghica s-a condus după principiile — după cum observa A. D. Xenopol — că „prieteniile noi sînt cele mai dulci, precum duşmăniile vechi sînt cele mai înverşunate" [127] În acest sens, el a început, la un moment dat, să sprijine făţiş — remarcă Pompiliu Eliade — „pe suedezi împotriva turcilor", dar luînd în calcul riscurile acestei politici a renunţat în favoarea vărului său Constantin Mavrocordat, căutînd, după unele opinii, să-l compromită pe acesta în ochii Porţii otomane [128].

Pe plan politic, Grigore al II-lea Ghica s-a comportat întotdeauna, chiar în situaţii critice, ca un principe demn, neacceptînd umilinţa nici faţă de stăpînitorii săi turci. Markos Antonios Katsaitis notează în însemnările sale din anul 1742 că, după mazilirea din 1741, Ghica s-a îndreptat spre Constantinopol „*cu o suită numeroasă şi fastuoasă, mai mult în chip de învingător decît de exilat şi proscris*". Trecînd pe teritoriul Bulgariei — povesteşte Katsaitis — observînd că emisarul Porţii, ce-i adusese firmanul de mazilire, nesocoteşte „acel respect pe care i-l datora", Grigore Ghica „a dat imediat ordin să fie legat de un copac". Înspăimîntat de duritatea acestui gest, unul din colaboratorii voievodului şi-a îngăduit să-i spună că este mazil şi că se află „între graniţele Turciei". La această remarcă continuă Katsaitis — domnitorul a replicat că „*fie în Moldova, fie în Turcia, fie în orice loc, el a fost, este şi va fi domn*" (s.n.), nerenunţînd la ordinul dat anterior [129].

Ultima guvernare a lui Grigore al II-lea Ghica în Ţara Românească (1748—1752) a reprezentat — precizează cronica — „o bună cîrmuire şi îndreptare a ţării" [130]. La rîndul său, Dionisie Fotino notează că, din punct de vedere fiscal, Ghica vodă „*a urmat adunarea dărilor după sistema lui Constantin Mavrocordat*" (s.n.) [131].

Domnia lui Grigore al II-lea Ghica a luat sfîrşit în ziua de 23 august 1752, cînd, la vîrsta de circa 60 de ani, el cade la pat, fiind doborît de o boală grea. Doamna Zoiţa Ghica, alarmată de starea critică a soţului, a trimis după tatăl ei, doctorul Mihail Mano, care, sosit urgent, de la Istanbul, i-a administrat ginerelui său — se spune în *Cronica Ghiculeştilor* — „o doctorie numită de către europeni theriaca celesta, adică tiriac". După ce a intrat într-un „*somn care nu se deosebea deloc de moarte*" [132], s-a stins, după trei zile, la 26 august 1752, fiind înmormîntat — precizează acelaşi izvor — „*în plînsetele şi bocetele norodului*" (s.n.) în mănăstirea Pantelimon „zidită de dînsul în chip frumos şi minunat" [133]

www.dacoromanica.ro

[1] *Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729)*, ed. Dan Simonescu, Edit. Academiei, București, 1975, p. 121. (În continuare: *Cronica anonimă ...*); *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695—1754*, ed. Nestor Camariano și Ariadna Camariano, Edit. Academiei, București, 1965, p. 245, 247, 249 și 251. (În continuare: *Cronica Ghiculeștilor ...*,); Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Edit. de stat pentru literatură și artă, București, 1955, p. 337.

[2] Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. N. Iorga, București, 1902, p. 396.

[3] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. IX, Iași, 1896, p. 47.

[4] *Cronica anonimă ...*, p. 121.

[5] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 251 și 253.

[6] *Cronica anonimă ...*, p. 121.

[7] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 253.

[8] *Cronica anonimă ...*, p. 125.

[9] *Ibidem*, p. 126.

[10] *Ibidem*, p. 125—126.

[11] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 255.

[12] A. D. Xenopol, *Epoca fanarioților (1711—1821)*, Iași, 1892, p. 666.

[13] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 387.

[14] Dionisiu Fotino, *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, a Țării Muntenești și a Moldovei*, traducere George Sion, tom. III, București, 1859, p. 104.

[15] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I-a, București, 1942, p. 280.

[16] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 253.

[17] *Ibidem.*

[18] *Ibidem*, p. 55.

[19] Postelnic Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în zilele noastre*, tomul II, Iași, 1857, p. 10.

[20] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 542.

[21] Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țerei Moldovei (1733—1774)*, în Mihail Kogălniceanu, *Cronicele României*, tomul III, București, 1874, p. 211—212.

[22] *Cronica anonimă ...*, p. 125.

[23] *Ibidem*, p. 126.

[24] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 613.

[25] *Ibidem*, p. 259.

[26] Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 15.

[27] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 529—530.

[28] Apud D. Russo, *Studii istorice greco-române*, tom. I. București, 1939, p. 203.

[29] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 396.

[30] G. G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Edit. Minerva, București, 1972, p. 222.

[31] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 349.

[32] *Ibidem*, p. 399.

[33] *Ibidem*, p. 350.

[34] *Ibidem*, p. 381.

[35] *Ibidem*, p. 351.

[36] *Cronica anonimă ...*, p. 124.

[37] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III (1601—1821), partea II-a, București, 1946, p. 640.

[38] *Cronica Ghiculeștilor ...*, p. 363.

[39] Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV—XVIII)*, Edit. Academiei, București, 1973, p. 101.

[40] *Ibidem*, p. 81.

[41] *Ibidem*, p. 106, 97, 149—150 și 101.

[42] Matei D. Vlad, *»Ruptoarea«, o instituție caracteristică a regimului fiscal al satelor de colonizare din Țara Românească și Moldova (secolele XVII—XVIII)*, în „Revista Arhivelor", nr. 2, XII (1969), p. 77.

[43] *Ibidem.*

[44] Florin Constantiniu, *Relațiile agrare din Țara Românească în secolul al XVIII-lea*, Edit. Academiei, București, 1972, p. 137.

[45] *Ibidem*, p. 138.

[46] *Documente privind relațiile agrare în secolul al XVIII-lea*, Țara Românească, vol. I, Edit. Academiei, București, 1961, p. 493—494. (În continuare: *D.R.A.*).

[47] *Ibidem*, p. 480.

[48] *Ibidem*, p. 503.

[49] *D.R.A.*, Moldova, vol. II, Edit. Academiei, București, 1966, p. 174.

[50] *Ibidem*, p. 285.

www.dacoromanica.ro

[51] A. D. Xenopol. *op. cit.*, p. 524.

[53] Constantin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV-începutul secolului XIX*, Edit. științifică, București, 1973, p. 127.

[55] Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 156; vezi și Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Edit. pentru literatură, București, 1966, p. 96, col. II-a.

[54] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 291.

[55] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III (1601 1821), partea I-a, București, 1942, p. 231.

[56] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 619.

[57] Dionisiu Fotino, *op. cit.*, p. 98.

[58] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 291.

[59] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 341.

[60] Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 198.

[61] Markos Antonios Katsaitis, *Călătorie de la Constantinopol la Iași și de la Iași la București în anul 1712*, în volumul: *Saeculum*, Edit. Junimea, Iași, 1977, p. 77.

[62] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 291.

[63] *Ibidem*, p. 293.

[64] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 341.

[65] *Cronica anonimă* ..., p. 114.

[66] *Ibidem*, p. 125.

[67] Constantin C. Giurescu. *Istoria Bucureștilor* ..., p. 96, col. I-a,

[68] G. Barbu, *Arta vindecării în Bucureștii de odinioară*, Edit. științifică, București, 1976, p. 66.

[69] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 619.

[70] G. Barbu, *op. cit.*, p. 66.

[71] Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor* ..., p. 96, col. II-a.

[72] V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, tomul I, București, 1892, p. 19; Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III (1601—1821), partea I-a, București, 1942, p. 232.

[73] *Cronica anonimă* ..., p. 141.

[74] V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 12—13.

[75] *Ibidem*, p. 13.

[76] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. I, București, 1891, p. 144.

[77] *Ibidem*, p. 145.

[78] Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, *Învățămîntul românesc în date*, Edit. Junimea, Iași, 1979, p. 37.

[79] V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. I, p. 144.

[80] *Ibidem*, p. 145—146.

[81] Arh. St. Buc., *Diplomatice*, dosar 21, f. 1.

[82] Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, Edit. Academiei, București, 1971, p. 37—38.

[83] N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Edit. Minerva, București, 1977, p. 148.

[84] V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, tom. I, București, 1892, p. 13.

[85] Alexandru Duțu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, Edit. Minerva, București, 1978, p. 121.

[86] Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508—1830)*, tom. II (1716—1808), București, 1910, p. 49—50.

[87] *Ibidem*, p. 102—103.

[88] *Ibidem*, p. 104.

[89] *Ibidem*, p. 112—113.

[90] *Ibidem*, p. 105—106.

[91] *Ibidem*, p. 112—114.

[92] *Ibidem*, p. 116.

[93] Gabriel Strempel, *Catalogul manuscriselor românești*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 341.

[94] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 259.

[95] Gabriel Strempel, *op. cit.*, p. 32.

[96] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 346.

[97] Veniamin Ciobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, Edit. Academiei, București, 1980, p. 60.

[98] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 175.

www.dacoromanica.ro

[99] Aurelian Sacerdoțeanu, *Sigiliul domnesc și stema țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă și rolul avut în formarea ideii de unire*, în „Revista arhivelor", nr. 2, XI (1968), p. 20.
[100] *Ibidem*, p. 23, 35 și 37.
[101] *Ibidem*, p. 41—42.
[102] *Ibidem*, p. 52.
[103] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 540.
[104] N. Iorga, *op. cit.*, p. 149.
[105] *Cronica anonimă* ..., p. 128.
[106] *Ibidem*, p. 134.
[107] *Ibidem*, p. 149.
[108] *Ibidem*, p. 136.
[109] *Ibidem*, p. 137.
[110] Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 11.
[111] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 613.
[112] Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 11.
[113] Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455—1774), Edit. Academiei, București, 1976, p. 217.
[114] *Ibidem*, p. 222.
[115] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 361.
[116] Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 269.
[117] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 389.
[118] *Ibidem*, p. 395.
[119] Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p. 148, nota 74.
[120] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 403.
[121] *Ibidem*, p. 405.
[122] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 374.
[123] Veniamin Ciobanu, *op. cit.*, p. 63.
[124] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 540.
[125] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 509.
[126] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 398.
[127] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 121.
[128] Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, Edit. Univers, București, 1982, p. 92.
[129] Markos Antonios Katsaitis, *op. cit.*, p. 77.
[130] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 615.
[131] Dionisiu Fotino, *op. cit.*, p. 157.
[132] *Cronica Ghiculeștilor* ..., p. 651
[133] *Ibidem*, p. 653.

LA POLITIQUE INTÉRIEURE ET EXTÉRIEURE DU PRINCE GRÉGOIRE II GHICA

Résumé

Grégoire II Ghica a régné plus de 20 ans divisés en cinq gouvernements successifs : trois en Moldavie (1726—1733 ; 1735—1741 ; 1747—1748) et deux en Valachie (1733—1735 et 1748—1752).

Régnant dans les deux principautés roumaines, Grégoire II Ghica a saisi les aspirations des Roumains à l'unité et à l'indépendance. Animé des ideés de la philosophie des Lumières, des nouveaux principes qui se faisaient jour dans la mentalité de l'époque, il s'est efforcé d'agir sur le plan de la transformation de la société roumaine en conformité avec le niveau atteint pendant cet intervalle par les forces productives. D'ailleurs, son long regne (1726—1752) s'explique, au premier rang, par la concordance entre ses actions et les intérêts du pays.

www.dacoromanica.ro

Dans le domaine de la politique intérieure, Grégoire II Ghica a recours moins à des mesures fiscales exceesives, supprimant même certains impots. En Valachie, il a diminué le nombre des jours de corvée sur les domaines des monastères, alors qu'en Moldavie les paysans étaient obligés seulement à un tiers par rapport à celles qui seront fixées par la réforme 1749 de Constantin Mavrocordato.

Etant un homme cultivé et plein de compréhension pour le passé du pays, Grégoire II Ghica a déployé une intense activité reliées à la réorganisation de l'enseignement, à la création de maints établissements de culture et de bienfaisance.

La réorganisation de l'enseignement a influé de manière positive sur toute la vie culturelle des deux pyas roumains, déterminant l'accroissement du nombre des textes imprimés, les livres contribuant à leur tour au développement de la conscience de l'origine et de la langue communes du peuple roumain.

Sur le plan extérieur, Grégoire II Ghica a poursuivi la défente des intérêts des principautés roumaines, de leur autonomie, se levant contre les abus et les ingérences étrangères même lorsque celles-ci venaient de la part de la Porte Ottomane.

www.dacoromanica.ro

TINERETUL ÎN ISTORIA NAȚIONALĂ ȘI UNIVERSALĂ: PARTICIPARE, DEZVOLTARE, PACE (II)

Ion Apostol: În noile condiții ale făuririi statului național unitar, al avîntului revoluționar s-au deschis noi posibilități pentru o largă transformare democratică a societății românești, în care un rol de seamă revenea clasei muncitoare. A avut loc un proces de consolidare organizatorică și unificare a mișcării tineretului socialist din România. Ample dezbateri de idei pentru definirea unui program revoluționar se desfășurau pe fondul unor tumultoase mișcări de clasă ale proletariatului român, afirmat tot mai deschis ca promotorul cel mai consecvent al luptei pentru realizarea deziderateloг sociale ale oamenilor muncii. Programele mișcării muncitorești, ale partidului clasei muncitoare s-au constituit în programe ale mișcării revoluționare de tineret care au jalonat întreaga lui activitate teoretică și practică.

Cercetarea istorică românească din ultimele două decenii, adîncind investigațiile, a elucidat noi aspecte ale luptei tineretului muncitor pentru organizare și unificare. Pe fondul unui amplu proces de radicalizare, de numeroase acțiuni muncitorești, de efervescență politică, reprezentanții Mișcării Tineretului Socialist din România, ai Uniunii Tineretului Muncitor din Ardeal și Banat, ai Uniunii Tineretului Socialist din Bucovina cu prilejul unor reuniuni și congrese au discutat problema creierii unei organizații unice, comuniste. Un rol însemnat în acțiunea de dezvoltare a mișcării de tineret pe plan ideologic, politic, în munca organizatorică l-a avut gazeta *Tineretul socialist*, care încă de la apariție a desfășurat o intensă muncă de educație politică a tineretului muncitor.

Semnificația politică deosebită a Conferinței generale a tineretului socialist de la București din 19—20 martie 1922 constă în faptul că a reunit pentru prima dată în istoria mișcării revoluționare de tineret reprezentanți ai organizațiilor din toate provinciile istorice ale României, a pus bazele organizației revoluționare unice pe plan național. Rapoartele prezentate, dezbaterile pe marginea lor, pătrunse de spirit comunist, au relevat succesele obținute de mișcarea de tineret în toate regiunile țării pe coordonatele dezvoltării și maturizării sale sub aspect organizatoric, politic și ideologic. S-a evidențiat necesitatea că organizațiile de tineret trebuiau și în viitor să acorde o atenție deosebită muncii de organizare în rîndul tinerilor muncitori, dar și în rîndurile tineretului de la sate, elevilor, studenților și militarilor, să intensifice activitatea de propagandă și de educație politică.

Desigur, în virtutea mandatului încredințat din partea organizațiilor pe care le reprezentau, delegații la Conferință au susținut punctul de vedere al Comitetului Central provizoriu, pronunțîndu-se pentru unificarea mișcării de tineret într-o organizație centralizată la nivel național, opțiune fundamentală a tineretului revoluționar. S-a hotărît în continuare menținerea autonomiei mișcării de tineret față de toate organizațiile politice și profesionale ale clasei muncitoare în condițiile scinziunii politice a clasei muncitoare, autonomie care a permis menținerea unității tineretului revoluționar, ceea ce a contribuit la dezvoltarea în continuare a activității sale revoluționare desfășurată sub conducerea și îndrumarea partidului comunist.

Mișcarea tineretului revoluționar din România a continuat și dezvoltat relațiile de prietenie și colaborare cu o serie de organizații similare din diferite țări europene. Informat despre activitatea revoluționară a tineretului din numeroase țări din Europa și America, tineretul din țara noastră a fost solidar cu proletariatul rus în timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și ulterior împotriva contrarevoluției interne și intervenției străine. A participat la Congresul de constituire al Internaționalei Comuniste a Tineretului de la Berlin din 1919 și la Congresul al II-lea. al I. C. T. de la Moscova din 1921.

Acum, la scurgerea a peste șase decenii de la desfășurarea primei Conferințe generale a tineretului socialist, locul, rolul și importanța ei în istoria mișcării de tineret din România, în istoria patriei a crescut, s-au amplificat sensurile ei majore atît prin hotărîrile adoptate privind orientarea comunistă, prin larga sa reprezentare, cît și, mai ales, prin faptul că a pus bazele mișcării revoluționare de tineret centralizată pe plan național.

Petre Otu: În perioada interbelică, în condiții internaționale care au cunoscut o evoluție permanent agravantă datorită ascensiunii fascismului și revizionismului, apărarea independenței și integrității teritoriale a României a reprezentat o problemă de o importanță deosebită. În contextul acestor preocupări, tineretul, în spiritul tradiției poporului nostru, a fost un element de mare valoare, în măsură să-și aducă o contribuție directă la întărirea capacității de apărare a patriei.

www.dacoromanica.ro

Aportul lui era deosebit de prețios în perspectiva materializării conceptului *națiunea înarmată*, devenit predominant în gîndirea și practica militară interbelică, și care avea tradiții în istoria poporului român. În virtutea acestei concepții — citez dintr-o lucrare, tipărită în 1938, *Pregătirea națiunii pentru apărarea ei în caz de război*, de generał A. Anastasiu : „(. . .) apărarea și soarta bunurilor celor mai sfinte ale unei națiunii, ale unui popor, adică : hotarele și bogățiile materiale ale statului național, limba, credința, cultura și cel mai mare din bunurile cetățenești, libertatea, nu se pot lăsa pe seama numai a unei minuscule părți din populația țării. Aceste bunuri integrale nu se pot apăra suficient decît de întregul popor, de întreaga forță validă a națiunii".

Și în această perioadă, pregătirea tineretului pentru apărare nu era limitată doar la latura militară, ci era gîndită într-o optică largă. Adică alături de problemele militare să se cuprindă trainice convingeri patriotice, o pregătire fizică ireproșabilă, cunoștințe și deprinderi tehnico-științifice în consens cu noile condiții de purtare a războiului, o pregătire psiho-morală corespunzătoare luptei moderne.

O măsură deosebit de importantă a fost legiferarea pregătirii premilitare a tinerilor prin Legea nr. 83 din 8 mai 1934. Potrivit acestui act normativ, pregătirea premilitară — instituție de completare și întărire a educației integrale a ostașului și cetățeanului de mîine și de inițiere a tineretului în îndeplinirea datoriei de apărător al țării — era obligatorie pentru toți tinerii de 18, 19 și 20 de ani. Durata pregătirii era fixată la 40—50 ședințe anual, desfășurate, de regulă, în zilele de sărbătoare, la care se adaugă o concentrare anuală de 4—7 zile. Pregătirea cuprindea elemente de educație morală, fizică, național-patriotică și cetățenească, precum și instrucția elementară militară.

După adoptarea legii — publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 107/11 mai 1934 — s-a desfășurat o intensă activitate de consolidare a cadrului organizatoric, de îmbunătățire a bazei materiale pentru pregătirea personalului instructor. Ca urmare a eforturilor întreprinse, la 1 noiembrie 1935 pregătirea premilitară se desfășura cu 400 000 de tineri ; numărul celor cuprinși a sporit în anii următori.

Situația internațională tot mai complexă, pericolul unei agresiuni fasciste asupra țării au determinat luarea și altor măsuri pentru întărirea capacității de apărare. Astfel, în mai 1939 a fost promulgată Legea pentru organizarea și folosirea tineretului în caz de mobilizare (publicată în „Monitorul Oficial", nr. 110, din 15 mai 1939). Actul normativ stipula obligația tuturor tinerilor, băieți pînă la 18 ani și fete între 17—21 ani, de a presta serviciu patriei în caz de mobilizare. Ei urmau să asigure : înlocuirea unui număr însemnat de ostași și specialiști necesari armatei ; completarea unei anumite părți din personalul plecat la unități militare, de la întreprinderi și instituții ; necesarul de brațe de muncă în agricultură, încadrarea personalului formațiunilor de apărare pasivă ; completarea mîinii de lucru în întreprinderi și depozite militare etc.

Cu toate eforturile făcute, pregătirea tineretului pentru apărare nu și-a putut găsi însă o soluție deplină, datorită realităților politice, economice și ideologice contradictorii ale societății capitaliste ; proiectele și reglementările din perioada interbelică au însă o încărcătură germinativă valoroasă, reprezentînd contribuții notabile la tradițiile apărării patriei de către întregul popor. Prin intermediul lor tineretul a învățat meseria de apărător al patriei, continuînd tradiția strămoșească de a fi în primele rînduri în lupta pentru salvgardarea țării, a independenței și suveranității, pentru înscrierea ei pe coordonatele unui progres economico-social mai rapid.

Gheorghe Sbârnă : În anii de creștere a pericolului fascist, în țara noastră forțele revoluționare, democratice au dus o amplă activitate de cultivare permanentă în rîndurile tineretului a ideilor progresiste, înaintate, în spiritul patriotismului sincer, a fost puternic demascată politica fascismului de orișiunde. „Fascism — scria un manifest al U. T. C. din 1935 — înseamnă terorizarea cea mai sălbatică a muncitorilor și țăranilor cu ajutorul poliției, armatei, a bandelor de bătăuși plătiți și înarmați de burghezie. Fascismul înseamnă militarizarea tineretului, încercarea de a îndrepta pe tineri pe drumul urii de neam, înseamnă creșterea primejdiei războiului".

Un viu interes a trezit în rîndurile tinerei generații democratice, în opinia publică progresistă din țara noastră reuniunile antifasciste internaționale ale tineretului pentru apărarea păcii.

În vederea Congresului mondial al tineretului pentru pace de la Geneva din septembrie 1936, o amplă activitate propagandistică a desfășurat Frontul tineretului pentru pace, care reunea numeroase organizații de tineret : Uniunea Tineretului Comunsit, Frontul Studențesc Democrat, Tineretul Socialist, Tineretul Blocului Democrat, Tineretul radical-țărănesc, Tineretul național-țărănesc ș. a. Evidențiind că acest congres pentru prima dată în istoria organizațiilor de tineret va reuni tineri comuniști, socialiști, radicali, catolici, protestanți, membri ai organizațiilor culturale și sportive, tineri neorganizați care toți acționau pentru un ideal comun, gazeta *Cuvîntul liber* din 11 iulie 1936 nota : „Organizațiile de avangardă ale tineretului muncitor se fălesc de a fi stat *întotdeauna în primele rînduri ale luptei pentru pace și de a fi desfășurat o largă activitate și organizare în acest scop*".

La Conferința pentru pace a tineretului din țările Europei centrale care a avut loc la Praga între 25—27 februarie 1939, delegația română a jucat un rol activ și a reușit prin cele opt refe-

www.dacoromanica.ro

rate prezentate în comisiile economică și culturală, cît și prin participarea la discuții, să expună principiile și poziția consecventă a tineretului român în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru extinderea colaborării cu toate forțele iubitoare de pace din lumea întreagă.

O poziție activă, militantă, avea să evidențieze delegația tineretului român și la al doilea congres internațional pentru pace al tineretului de la New York din august 1938, de la tribuna căruia delegații români au exprimat hotărîrea fermă a tinerei generații democratice din România de a lupta cu toate forțele sale pentru apărarea păcii, integrității și independenței țării. În același timp, reprezentanții tineretului din țara noastră au susținut cu căldură hotărîrile adoptate de Congres în sprijinul poporului cehoslovac, a cărei dramă a provocat în România, precum se știe, o puternică mișcare de solidaritate frățească.

Odată cu participarea, prin reprezentanții săi, la majoritatea reuniunilor internaționale din acea perioadă, tineretul român și-a manifestat simpatia și aderiunea față de o serie de congrese și conferințe ale mișcării mondiale pentru pace. În mesajul trimis Conferinței mondiale pentru pace și democrație, care s-a întrunit la Paris în mai 1939, un grup de tineri români, afirmîndu-și cu tărie poziția antirăzboinică, arăta : „Noi, tineretul român, ridicîndu-ne cu hotărîre contra războiului" de agresiune, nu sîntem însă nici un moment dispuși să admitem ecalaltă alternativă în fața căreia se vor strădui statele fasciste să ne pună capitularea".

Prin toate aceste acțiuni, tineretul revoluționar, democrat, îndrumat de P.C.R., de alte forțe antifasciste, patriotice, și-a adus o apreciabilă contribuție, alături de masele de muncitori, țărani, intelectuali, la stăvilirea ascensiunii fascismului spre putere, la apărarea suveranității și independenței naționale, a păcii periclitate de fasciști, și-a format și astfel o însemnată tradiție care prin ea însăși susține astăzi necesitatea Anului Internațional al Tineretului, și justețea fundamentală a obiectivelor sale.

Ion Spălățelu : Este de domeniul evidenței, al adevărului istoric faptul esențial că, de-a lungul istoriei, în momentele ei cruciale, tineretul român, păstrător al însușirilor de largă deschidere spre universalitate ale poporului căruia îi aparține, s-a situat pe poziții înaintate, ale progresului, păcii și prosperității. Nu a existat moment de seamă din epoca modernă și contemporană, ca să ne referim, mai ales la aceste perioade din istoria României, în care tineretul să nu-și fi adus contribuții dintre cele mai de seamă.

Totodată, istoria noastră națională, și, în același timp, istoria universală au reținut la loc de cinste participarea tineretului român la o serie de evenimente internaționale, care au înrîurit profund istoria întregii omeniri. Au fost atîția fii ai poporului român care au luptat cu arma în mînă pe baricadele Comunei din Paris, ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ori în tranșeele primului război mondial, mulți dintre ei făcînd supre.na jertfă, pentru progresul propriului popor, cît și al întregii omeniri.

Să ne referim și mai concret la perioada interbelică, destul de apropiată zilelor noastre prin multe probleme asemănătoare celor care frămîntă în prezent omenirea.

Pe arena internațională, așa cum se subliniază în *Programul* partidului nostru, sfîrșitul primului război mondial a generat schimbări profunde, radicale. În viața internațională au început să îndeplinească un rol tot mai însemnat țările mici și mijlocii, între care și România.

După confirmarea internațională prin tratatele de la Versailles (1919—1920) a hotărîrilor de unire adoptate de poporul român în 1918, masele largi populare, tineretul țării, au acționat pentru dinamizarea activității politico-diplomatice, țara noastră preocupîndu-se de realizarea unor raporturi de înțelegere și bună vecinătate, de colaborare cu toate popoarele. România a militat pentru constituirea unor alianțe defensive, pentru păstrarea statu quo-ului teritorial, pentru pace și securitate colectivă, împotriva revizionismului și războiului.

Deosebit de interesant în apărarea intereselor fundamentale ale țării a fost tineretul. El s-a situat de fiecare dată în primele rînduri ale acțiunilor desfășurate pentru apărarea păcii, împotriva revizionismului hitleristo-horthyst și a războiului. Tineretul român a avut simțul acut al pericolului războaielor pentru soarta propriului popor și a întregii omeniri.

Orice privire retrospectivă ne înfățișează, așadar, eroismul și înalta dăruire patriotică din partea tineretului în slujirea cu devotament și abnegație a intereselor poporului, ale întregii umanități. Cel mai înălțător exemplu în această privință îl reprezintă personalitatea de dimensiuni naționale și universale a tovarășului Nicolae Ceaușescu, viața și activitatea sa revoluționară, în care se împletesc indescifrabil nețărmurita iubire de țară cu lupta neobosită pentru împlinirea celor mai înalte idealuri ale poporului.

Milică Moldoveanu : Pilduitoare a fost atitudinea tineretului în cadrul puternicei mișcări de rezistență a popoarelor în timpul celui de-al doilea război mondial, al profundelor procese social-politice și economice din primii ani postbelici.

A doua conflagrație mondială a aliniat într-o tabără sau alta zeci de mii de tineri : unii îndoctrinați, în spiritul războiului, de o propagandă revanșardă sau împinși cu forța într-un război de cotropire ; alții avînd conștiința necesității apărării independenței țărilor lor, și a civilizației umane în general.

www.dacoromanica.ro

În confruntarea pe teatrul marilor operațiuni militare, au ieșit victorioase popoarele care-și apărau dreptul la independență, la viață liberă și ale căror armate aveau în mod obiectiv ca nucleu forțele viguroase ale tineretului. A mai existat însă și un al doilea front, așa numitul front din umbră, adică puternica mișcare de rezistență a popoarelor, dezvoltată în condiții extrem de complexe în țările ocupate de fasciști sau militariști, dar și în cele dominate de aceștia. A fost firesc ca în rîndurile mișcării de rezistență o contribuție de seamă să-și aducă tineretul. Prezența tinerilor la toate formele de luptă, spontană sau organizată — începînd cu încetinirea ritmului de muncă conform principiului „lucrează încet", cu demonstrațiile de stradă și organizarea de greve, crearea grupurilor clandestine de sabotaj sau diversiune, a detașamentelor de partizani, și sfîrșind cu puternicile ridicări insurecționale dintre care unele au devenit victorioase datorită bunei lor pregătiri și a realizării consensului național în condițiile unui context internațional favorabil, altele, înfrînte datorită inexistenței acestor factori necesari obținerii victoriei — a reliefat marea abnegație, curajul deseori dus pînă la sacrificiu suprem.

Tineri de vîrste diferite, mulți dintre ei elevi din școli gimnaziale, muncitori din întreprinderi sau pe ogoare, studenți în țările dominate de fasciști și militariști sau foști studenți în cele ocupate, s-au aflat în primele rînduri ale mișcării de rezistență din numeroase țări europene, africane sau asiatice.

Răsfoind marea cartă a rezistenței popoarelor îi vom găsi prezenți pe tineri, băieți și fete, alături de maturi sau în grupuri special organizate luînd parte la acțiuni de pedepsire a fruntașilor fasciști sau militariști „înscăunați" în diverse țări ocupate cu scopul subordonării acestora mașinii de război fasciste. Numeroși tineri au participat în cadrul unor puternice detașamente de partizani la mari bătălii care s-au înscris cu nume de rezonanță în istoria Rezistenței.

În puternica încleștare între rezistență și cotropitorii fasciști și militariști au căzut din rîndul tineretului zeci și sute de participanți. Au pierit schingiuiți în beciurile Gestapoului sau în camerele de tortură ale polițiilor speciale fasciste sau militariste de tipul Kempetai-ului nipon, în lagărele de muncă, concentrare sau exterminare, sau în marile confruntări armate directe cu cotropitorii. Numeroși tineri sau organizații de tineret antrenați în mișcarea de rezistență s-au situat de partea eforturilor făcute de stînga pe linia realizării unor fronturi naționale generale de luptă împotriva ocupanților, a fasciștilor și militariștilor în general, pronunțîndu-se totodată pentru profunde transformări democratice după eliberare. De fapt, mișcarea de rezistență a fost acel laborator în retortele căruia s-au format nu numai caractere umane, ci și germenii unei noi orînduiri, care va ieși victorioasă într-o serie de țări din Europa și Asia.

Înscriindu-se în primele rînduri ale rezistenței antifasciste, antihitleriste, luptînd cu abnegație pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste și a Japoniei militariste, numeroși tineri care participaseră la mișcarea de rezistență s-au implicat în procesele complexe care au avut loc în numeroase țări pe linia democratizării vieții social-politice și economice, dintre care unele țări din Europa și Asia au declanșat profunde transformări ce vor deschide, la rîndul lor, calea păși rii unor popoare pe drumul construirii unei noi orînduiri.

Mișcarea de rezistență antifascistă a avut trăsături specifice în funcție de condiții istorice și ca s-a desfășurat de fapt — dar în grade diferite ca intensitate și extindere — în toate țările care într-un fel sau altul au suferit de pe urma dominației puterilor Axei. După cum rezultă din cîteva din intervențiile precedente, în România, dealtfel ca și în alte țări, mișcarea antifascistă s-a transformat — urcînd la nivel superior — în Rezistență antifascistă după instaurarea în septembrie 1940 a dictaturii militar-fasciste antonesciene, după pătrunderea — indiferent sub ce formă — a trupelor hitleriste în țară și după declanșarea de către Hitler a războiului antisovietic. Reconstituită, Uniunea Tineretului Comunist a dat, pînă în august 1944, însemnate contribuții în lupta grea de salvagardare a țării. Îndrumat de P.C.R., U.T.C-ul a militat cu mare perseverență pentru unitatea de acțiune patriotică, a tineretului, ca parte a unității întregului popor român. Moment culminant al participării tineretului român la Rezistența antifascistă a fost contribuția sa la Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, începută la 23 August. Din numeroasele consemnări făcute chiar atunci, în ziare și documente, amintim ce scria *Luptătorul*, ziar al Comitetului județean Ilfov al P.C.R.: „Neclintite sub ploaia de gloanțe și bombe ucigătoare ce se abăteau în cercuri asupra Capitalei, gărzile tineretului au luptat fără șovăire alături de armata română". Animați de puternice sentimente patriotice, tineri — civili și militari —, în lupta încleștată cu forțele hitleriste au căzut jertfă, și amintim pe uteciștii Paraschiv Dragu, pe sublocotenetul de artilerie antiaeriană Virgil Sălăgeanu, pe elevii batalionului de parașutiști Cornel Crăciunescu și Gheorghe Circiumaru, și așa am mai putea cita pe mulți alții. Pilde de măreț eroism au dat tinerii participînd — inclusiv în formațiuni de voluntari — la războiul pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub dominația fascistă, și mai departe pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la victoria finală, împotriva Germaniei naziste. Sînt cunoscute faptele de vitejie ale lui Constantin Godeanu, Alexandru Rusu, Aurel Suciu, Ludovic Czeller-Báll, Dumitru Negrea, Ioan Prică, Petre Vâșu, Moise Bunica, Ion Prunaru, Iosif Petru și ale multor altora.

Gheorghe Sbârnă: Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, din România se înscrie ca un moment epocal al întregii istorii a țării.

www.dacoromanica.ro

Ea a determinat o cotitură radicală în destinele poporului nostru, a deschis era înfăptuirii celor mai înalte idealuri de libertate și progres social spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul veacurilor generații după generații, patrioții cei mai luminați, forțele cele mai înaintate ale societății românești.

În fața poporului român se ridicau spre rezolvare sarcini de prim ordin — naționale, antifasciste și sociale, general-democratice : mobilizarea tuturor forțelor umane și materiale în scopul ducerii războiului antihitlerist pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și participarea, în continuare, alături de coaliția națiunilor aliate și asociate, la lupta pentru victoria finală asupra fascismului ; refacerea economică a țării, înfăptuirea reformei agrare și a altor reforme cu caracter democratic-revoluționar ; democratizarea vieții politice a țării și instaurarea unui guvern democratic.

Definind rosturile și sarcinile tineretului în marea bătălie a maselor populare pentru o viață liberă și independentă la care au aspirat și pentru care s-au jertfit cele mai luminoase figuri ale înaintașilor, în primul număr legal al ziarului *Scînteia* din 21 septembrie 1944, secretarul C.C. al U.T.C., tovarășul Nicolae Ceaușescu, scria : „Tineretul este viitorul unui popor, spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său, tineretul este o forță creatoare, care, pusă în serviciul științei și progresului, poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a unui popor. Dar, pentru ca lupta să poată fi dusă cu succes, tineretul trebuie să se organizeze în grupe patriotice peste tot, în fabrici, sate, cartiere, în cămine, școli și universități".

Traian Udrea : Acest proces al transformărilor revoluționar-democratice din anii 1944—1948, care a avut ca prim rezultat făurirea României democrat-populare, trecerea principalelor mijloace de producție și transport, a băncilor, a comerțului exterior în mîinile poporului muncitor, trecerea la construcția socialismului, au cuprins fără egal în istorie contribuția tineretului.

Nici o categorie de vîrstă nu e mai receptivă la nou, nu e mai potrivnică conservatorismului, structurilor închistate, privilegiilor nemeritate ca tineretul dornic să-și croiască prezentul dar mai ales viitorul, pe măsura năzuințelor generale de progres social-politic, dorinței realizării tuturor posibilităților lui de afirmare plenară.

Participînd din plin în cadrul unităților militare și ca voluntari (vezi epopeea faptelor de arme ale batalionului de voluntari U.T.C. pe frontul din Cehoslovacia) la zdrobirea militară a hitlerismului, participînd totodată la defascizarea și democratizarea aparatului de stat, a vieții politice în general, la făurirea și consolidarea noii puteri revoluționar-democratice tineretul și-a dat întreaga măsură a patriotismului și dragostei sale de progres. El a participat la campaniile de ajutorare a zonelor pustiite de război sau calamitate de secetă, epidemii, în munca de refacere postbelică și reconstrucție economică pe noile temelii socialiste. Însă—poate nicăieri nu s-a manifestat mai spectaculos și mai pregnant avîntul tineresc ca în momentul creierii brigăzilor de voluntari pe frontul reconstrucției economice. Agnita-Botorca în gerul iernii și primăverii reci a anului 1948, Bumbești-Livezeni, Salva-Vișeu, tunelurile de la Predeal în primăvara, vara și toamna anului 1948, urmate de numeroase șantiere de construcții industriale, ameliorări și asanări de terenuri agricole (Lunca Prutului etc.) au intrat în legendă, oferind subiecte generoase artei, literaturii și noii cinematografii.

Gheorghe Surpat : Tînăra generație, participînd activ la edificarea noii orînduiri sociale pe pămîntul patriei, la înflorirea continuă a națiunii, se bucură, totodată, de roadele acestei activități. Societatea socialistă creează tinerei generații condiții minunate de învățătură, de muncă și viață, posibilități de formare și educare revoluționară, de afirmare plenară în toate domeniile. Constituția țării prevede drepturi social-politice în mod egal, atît pentru tineret cît și pentru ceilalți cetățeni. Importante prevederi relative la tineri sînt cuprinse în Codul Muncii și în alte legi și regulamente menite să asigure protecția tinerilor și o serie de avantaje, bunăoară concedii de odihnă sporite, concedii pentru studii, anumite ore de muncă reduse, toate la retribuții egale. De asemenea, Uniunea Tineretului Comunist se preocupă permanent de îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale tinerilor, de studierea și rezolvarea problemelor economice și sociale ale tineretului și, conlucrînd cu sindicatele, cu organele economice și administrative, cu alte organizații obștești, inițiază proiecte de acte normative în probleme care privesc tineretul.

Învățămîntul, larg deschis tuturor tinerilor, asigură o temeinică pregătire întregului tineret, cadrele necesare dezvoltării materiale și spirituale a societății socialiste. Condițiile materiale propice asigurate au determinat creșterea populației școlare în raport cu sporirea populației țării de la 11,4% în anul școlar 1938—1939 la 24,7% în anul școlar 1984—1985.

Adîncirea democrației socialiste prin instituționalizarea autoconducerii muncitorești, creșterea răspunderilor fiecărui colectiv de oameni ai muncii, a fiecărui om la locul de muncă, asigurarea unei înalte rentabilități a muncii și calității producției au impus o implicare sporită a tinerilor, a organizațiilor de tineret în activitatea decizională. Prim-secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist face parte din Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. și din guvern în calitate de ministru pentru problemele tineretului. Reprezentanții

www.dacoromanica.ro

tinerei generații fac parte din organele supreme și locale ale puterii de stat — Marea Adunare Națională și consiliile populare, din organele de conducere colectivă ale unităților economice, din consiliile de conducere ale cooperativelor agricole de producție. Tineretul studios își are reprezentanții săi în conducerea institutelor de învățământ superior, în școli.

Lărgirea democrației socialiste în viața politică și social-economică s-a răsfrînt pozitive și în participarea întregului tineret la rezolvarea problemelor majore care privesc societatea, socialistă românească, munca și viața sa. Totodată, înarmarea tineretului cu multiple cunoștințe științifice, tehnice, de asemenea din domeniul științelor economice, sociale, politice, permite tineretului să se situeze în primele rînduri ale progresului tehnic, modernizării producției în toate domeniile, ridicării productivității, eficienței și calității muncii.

Ovidiu Bădina: Tineretul constituie o parte însemnată a ansamblului populației din multe țări și al populației mondiale. Pe baza unei anchete realizate în 14 țări, un raport al Națiunilor Unite stabilea că în 1980 din populația lumii 55% avea sub 25 de ani, iar 60% din acești tineri proveneau din țările în curs de dezvoltare. În cadrul populației active tinerii sub 20 de ani dețin o pondere însemnată în toate țările lumii. E adevărat că în țările caracterizate prin expansiune industrială și progres educațional tendința este ca ponderea tinerilor în cadrul populației active să se micșoreze. În țările în curs de dezvoltare însă această pondere rămîne extrem de crescută.

Ce ne arată o analiză a datelor oficiale publicate de O.N.U., analiză făcută asupra populației totale și a populației active, pe sexe și grupe de vîrstă? Dacă privim această chestiune în funcție de nivelul de dezvoltare a diferitelor regiuni observăm că:

a) dacă în regiunile dezvoltate populația de pînă la 15 ani reprezenta 283.031.000 persoane, adică 25% din totalul populației acestor regiuni (1.131.684 persoane), în regiunile mai puțin dezvoltate această categorie de vîrstă reprezintă 1.145.153.000 persoane, din totalul de 2.836.370.000, adică 40,37%. La aceeași categorie de populație, privită însă la nivel mondial, observăm că ea reprezintă 36% din totalul populației;

b) populația activă, a aceeași categorie de vîrstă în regiunile dezvoltate reprezintă cca 1.549.000 din 283.031.000 persoane din grupa de vîrstă respectivă, adică 0,5%, pe cînd în regiunile mai puțin dezvoltate avem o cifră de 53.168.000 populație activă din 1.145.153.000 persoane din aceeași grupă de vîrstă, adică 4,6%.

c) discrepanțe între zonele dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate în structura populației active de vîrsta amintită, privită pe sexe: 3,8% femei din regiunile mai puțin dezvoltate față de 0,4% în regiunile dezvoltate; iar la bărbați 5,4% în regiunile mai puțin dezvoltate față de 0,7% în regiunile dezvoltate.

d) presupunînd că este unanim acceptat că în categoria de tineret intră acea populație care are vîrsta cuprinsă între 15—24 ani, o analiză a materialului faptic ne-ar da următoarea imagine:

Ponderea tineretului (15-24 ani) în populația totală și populația activă pe sexe

	Bărbați		Femei		Total	
	Total	Populație activă	Total	Populație activă	Populația totală	Populația activă
nivel mondial	18,95	24,61	18,36	27,57	18,66	25,65
regiuni dezvoltate	16,93	20,04	16,22	23,75	17,05	21,52
regiuni mai puțin dezvoltată	19,33	26,50	19,31	29,72	19,30	27,56

Ce se observă la o primă privire asupra acestor ponderi? Mai întîi că ponderea populației de această vîrstă din regiunile mai puțin dezvoltate deși este doar cu 2,25% mai mare decît cea din regiunile dezvoltate, în ceea ce privește ponderea populației active diferența crește la 6,04% între aceste regiuni. La fel stau lucrurile și cînd analizăm datele grupate pe sexe.

Aceste date referitoare la *categoria tineret* sînt valabile pe ansamblu, însă ele nu arată că în spatele acestor cifre se află unele aspecte ce ne obligă să punem în discuție afirmații

www.dacoromanica.ro

făcute în legătură cu definirea globală a tineretului. O analiză pe grupe de vîrstă ne-ar atrage atenția asupra acestui aspect :

Ponderea populației tinere în populația totală și populația activă, pe sexe și grupe de vîrstă

	Bărbați		Femei		Total	
	Total	Populația activă	Total	Populația activă	Total	Populația activă
Nivel mondial						
—15	36,62	3,05	35,36	3,84	35,99	3,35
15—19	10,06	10,38	9,71	12,32	9,89	11,06
20—24	8,89	14,23	8,65	15,25	8,77	14,59
Regiuni dezvoltate						
—15	26,39	0,31	23,71	0,28	25,01	0,30
15—19	*9,20*	*7,21*	8,29	8,89	*8,73*	*7,88*
20—24	8,73	12,83	7,93	14,86	8,32	1,64
Regiuni în curs de dezvoltare						
—15	40,51	4,18	40,32	5,83	40,37	4,72
15—19	10,38	11,69	10,39	14,25	10,35	12,53
20—24	8,95	14,81	8,95	15,47	8,95	15,03

Se observă cu ușurință că la categoria de vîrstă 15—19 ani dacă ponderea acestei populații în totalul populației (8,73%) este mai mare decît ponderea acestei categorii în totalul populației active (7,88%), în regiunile mai puțin dezvoltate lucrurile stau invers, adică ponderea populației ocupate în vîrstă de 15—19 ani în totalul populației ocupate (12,53%) este mai mare decît ponderea acestei categorii de populație în populația totală (10,35%).

Louis Roman : Sînt foarte interesante și concludente situațiile acestea cifrice despre *tineret* sub raportul ponderii lui în populația totală, cu aș dori, în continuare, să abordez un aspect al demografiei, care vine și el să atragă atenția asupra marilor prefaceri din anii socialismului. Se știe că, actualmente, durata medie de viață în țara noastră este în jur de 70 de ani, dar în 1932 nu era decît de 42, în 1899 abia de 36, iar în 1866 nici de 35. În secolele precedente, adesea s-a găsit chiar între 25 și 30 de ani. Asemenea problemă merită a fi scrutată în acest context cel puțin din trei puncte de vedere.

1. Socialismul a asigurat condițiile pentru o prelungire a vieții medii cu peste 25 de ani, în timp de regimului trecut i-au trebuit aproape șapte decenii pentru a o deplasa cu numai 7 ani (de la 35 la 42) (anii 1866—1932); în perioadele anterioare ritmul a fost și mai lent. Tineretul epocii noastre a căpătat astfel posibilitatea deplinei maturități, adică a împlinirii personale : a satisfacțiilor creației ; a farmecului creșterii, ajunși a fi folositori țării și așezați la casele lor. Țara a obținut prin aceasta o tot mai numeroasă forță de muncă — de diverse specialități, cu un tot mai înalt grad de profesionalitate — necesară măreților sale realizări economice, social-politice și culturale.

2. Pentru a trece de la o speranță de viață de 42 la una de 70 de ani, Franței i-au trebuit peste opt decenii, interval utilizat și de S.U.A. pentru creșterea ei cu 28 de ani ; este ceea ce socialismul a făcut în România într-un interval de două ori mai redus : ultimii aproape patruzeci de ani. Sînt însă multe țări — slab dezvoltate și în curs de dezvoltare — în care durata medie de viață este și în momentul de față între 40 și 50 de ani, un foarte mare număr de copii neputînd ajunge la bucuria tinereții, fără a mai vorbi de cea a maturității și a senectuții. Iar cauzele sînt prea cunoscute pentru a mai fi necesară o subliniere specială : urmările politicii colonialiste și neocolonialiste, ale enormului decalaj în care se găsește o mare parte a zonelor lumii față de țările dezvoltate, efectele „ordinei" economice mondiale actuale.

3. Unul dintre factorii determinanți ai precarității traiului oamenilor a fost, timp îndelungat, flagelul războiului. Desigur, acțiunile militare pentru apărarea patriei, a independenței și onoarei sale, pentru eliberarea socială și națională sînt necesare și demne, și poporul nostru a demonstrat aceasta de nenumărate ori de-a lungul istoriei, dînd atîtea jertfe pentru realizarea unor firești năzuințe de dreptate. Dar războaiele nedrepte, cele purtate cu scopuri de cucerire și pradă, aducătoare de distrugeri și nimiciri în orașe și sate, în interesul unor grupuri de posedanți de pe alte meleaguri. Societatea românească a suferit cumplit de pe urma expedițiilor cotropitoare ale puterilor limitrofe, ceea ce a influențat puternic timp îndelungat scăderea duratei de viață.

Pornind și numai de la acest unic element — evoluția, în decursul vremurilor, a speranței de viață în țara noastră — apare evidentă nevoia de pace a tineretului ei, sprijinul fierbinte

www.dacoromanica.ro

acordat politicii partidului, materializat în opera de făurire, împreună cu întregul popor, a societății socialiste multilateral dezvoltate, în eforturile de întărire a cauzei păcii în lume. Se evidențiază năzuința tineretului lumii — frumos conturată în deviza Anului Internațional: *Participare, dezvoltare, pace* — de a preîntîmpina războaiele, de a lichida conflictele locale, de a înlătura vestigiile colonialismului, de a înfăptui o nouă ordine economică și politică internațională.

Ion Zară: Pentru a se întrevede rosturile tineretului lumii contemporane este necesar, pe de o parte, să se înțeleagă mai întîi care sînt particularitățile actualelor generații tinere și, pe de altă parte, acestea să fie puse în corelație cu realitățile economice, social-politice și culturale din prezent. Aceste serii de date trebuie apoi analizate — cel puțin pe termen scurt — în legătură cu viitorul previzibil. Evident, tineretul are de învățat și din trecut, dar pe baza învățăturii din trecut interesul său față de prezent și viitor se împlinește în mod și mai consistent.

Dacă, în general, la activul generației tinere au fost puse energia clocotitoare, aspirațiile înalte, spiritul revoluționar și de sacrificiu, în schimb lipsa de experiență și de luciditate i s-au trecut adesea la pasiv. Părerea aceasta pare a exprima un adevăr elementar, o problemă de la sine înțeleasă, un truism. Totuși, a vorbi în acești termeni și la modul general despre tineretul de azi, atît în ce privește pasivul cît și activul, mi se pare incorect, neautentic.

Tineretul este influențat de o serie de procese sociale și psihosiale noi, care, desigur, antrenează efecte noi: a) se observă o *maturizare*, un grad mai înalt de cunoaștere și autocunoaștere mai rapide și mai de timpuriu la tineretul de azi față de generațiile anterioare; b) o aspirație mai puternică spre independență și autonomie a tinerilor, și chiar a copiilor față de părinți; c) o dorință de afirmare a propriei personalități încă de la o vîrstă foarte tînără, odată cu luarea unei distanțe, uneori de critică și chiar de dezaprobare, față de modelele reale ale celor mai în vîrstă. Deci, un discernămînt critic mai accentuat, defetișizant.

La cele de mai sus trebuie adus cel puțin un amendament, ca urmare a unor efecte inverse ale proceselor de *învățare*.

Pentru cea mai mare parte a tineretului actual, învățămîntul are un rol hotărîtor în formarea destinului, a viitorului său. Ori, se poate observa că tocmai prelungirea perioadei de învățare, ca și unilateralizarea în direcția învățămîntului teoretic apare, de la un moment încolo, ca un factor de temporarizare a maturizării și afirmării tînărului, a integrării sale în societate. Se pune, pe bună dreptate, întrebarea: ce fel de integrare socială, ce fel de personalitate are un tînăr care pînă la vîrsta de 20 de ani sau chiar de 25 de ani nu știe să facă altceva decît să *învețe* din cărți, care nu face altceva decît să lucreze cu cartea? În lumina acestei chestiuni ne dăm seama ce mare importanță are pentru formarea tineretului aplicarea cu seriozitate a principiilor legării unitare a învățămîntului, a cercetării și a producției; participarea tineretului la muncă, la viață social-politică, asumarea unor răspunderi și participarea la conducerea unităților productive, a instituțiilor, la conducerea societății.

Există, de asemenea, tineri care prind gustul învățării mai tîrziu și își dau seama de valoarea ei. Unii care au intrat mai de tineri în producție, alții care în timpul anilor de școală nu prea le-a plăcut cartea. Pentru toți aceștia este necesară relația inversă: nevoia de a-și completa studiile, de a învăța permanent pentru a se putea menține la nivelul cerințelor actuale.

Tinerii suferă cel mai puternic impact cu viața. Ei au, în genere, calitățile pentru al depăși. Dar nu întotdeauna. Problemele tineretului sînt problemele societății. Numai prin integrarea în societate ele pot fi rezolvate. Pentru orice om, dar mai ales pentru tînăr, este imperios necesară găsirea unei rațiuni pentru a trăi, pentru a munci. Dacă privim la scenă internațională vedem că uneori tinerii sînt tentați de experiențe limită; parazitism, droguri, participare la organizații teroriste, misticism, alcoolism etc. Cauzele sînt multiple: lipsa unei supravegheri în perioada de creștere, a educației. Apoi, lipsa unui loc de muncă, eșecuri repetate în viață, în muncă, la învățătură, în dragoste, violența socială.

Pentru cine vrea să înțeleagă și să rezolve problemele trebuie să pornească de la întrebarea: de ce aspirațiile tineretului nu coincid sau nu se armonizează cu societatea existentă, cu tendințele societății actuale? Filosofia marxistă punînd idealul unei societăți mai bune și mai drepte nu numai că dă rațiunea de a trăi viața, dar dă și un sens de a o trăi într-un mod superior, plenar, la o mare tensiune, într-un mod clocotitor — mod de viață care dă satisfacție omului mai tînăr. Comunismul este o societate a tineretii. În același timp, filosofia materialist-dialectică, pledînd pentru defetișizarea realității prin cunoaștere, critică și practică, permite deopotrivă evitarea rătăcirii în soluții extreniste ca și meripularea tineretului. Participarea la viață socială prin intermediul cunoașterii realității oferă terenul de afirmare plenară a personalității tineretului actual din țara noastră.

Elena Voiculescu: Condiția tinereții în societatea socialistă, politica față de tineret și rolul tineretului de participant la înfăptuirea prezentului și a viitorului sînt indestructibil legate de o concepție umanistă, de punere în centrul atenției, și de la nivelul acestei trepte istorice, a Omului. Umanismul are o firească și multilaterală răsfrîngere în lumea tineretului, după cum

www.dacoromanica.ro

tineretul a găsit și găsește în Umanism o specifică întruchipare a dorinței lui de prietenie, dreptate multiplicare a talentelor și virtuților.

Nimeni nu a putut și nu va putea dovedi sau justifica o apreciere sau alta care ar nega faptul că umanismul — în înțelesul său cel mai general și mai profund — a fost și este o intrinsecă cerință a omului, de toate vîrstele. Fericirea, libertatea, prietenia au fost și sînt idealuri permanente ale Omului. „Prietenia, spunea anticul Epicur, cutreieră în ritm de dans pămîntul și ne invită pe toți să ne redeșteptăm pentru preamărirea fericirii". După mai multe secole, D'Holbach—remarcabil reprezentant al materialismului francez — în cunoscuta-i lucrare *Morala universală sau îndatoririle omului bazate pe natura sa*, ajunge la încheierea că „Un suflet într-adevăr mare cuprinde în afecțiunea sa tot genul uman și ar dori să vadă pe toți oamenii fericiți." În realitate, tot ce face Omul este să adauge cărămizi noi la construcția umanitară a sa.

Cugetarea românească nu a fost mai prejos în această privință : dimpotrivă, în spiritul orientării raționaliste, apoi și al concepției materialist-istotice, literatura noastră de specialitate a substanțializat distinct reflecția despre umanism și umanitate. Potrivit filozofului P.P. Negulescu „Omul are conștiința că nu e singur, pe acest pămînt, că existența sa e strîns legată de aceea a tuturor celorlalte ființe asemenea cu el", că „soarta sa atîrnă de aceea a omenirii întregi și nu poate fi prieepută decît printr-însa". Ilustru diplomat și om de știință, Nicolae Titulescu se gîndea că „Există o putere care stă mai presus de forță și că aceasta este conștiința solidarității umane". Repugîndu-i egoismul și luînd poziție față de el, Alexandru Vlahuță, într-o formulă metaforică și cu o nedisimulată ironie, scria : „Raza de soare care te încălzește pe tine nu ți-e împuținată prin faptul că se mai încălzește în ea vecinul tău" Să ne mai întrebăm asupra semnificației pătrunzătoare conținută în acest aforism al lui George Călinescu : „Umanismul este cauza și efectul păcii".

Umanismul a constituit una din constantele de bază ale gîndirii noastre filosofice, social-politice încă de la începuturile ei. Alături de gîndirea raționalist-materialistă care s-a impus la noi în opera unor filosofi, politologi, logicieni, precum D.D. Roșca, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Athanase Joja, Mihai Ralea și alții, umanismul a constituit o puternică trăsătură, o viziune mobilizatoare în lumea cugetului, a acțiunii practice. De altfel, fiindcă anul acesta omenirea, în cadrul căreia tînăra generație are un cuvînt greu de spus, a sărbătorit patru decenii de la înlăturarea fascismului, s-ar cuveni să constatăm cu satisfacție și mîndrie că dacă în România fascismul, misticismul, obscurantismul nu s-au răspîndit, atît de mult, acest lucru se explică, după opinia mea, prin cel puțin trei cauze mai importante pe care noi, filosofii, politologii, istoricii, sociologii ar trebui să le analizăm mai bine, și anume : a) prezența și influența gîndirii raționalist-materialiste umaniste, de care s-a izbit doctrina fascistă ; b) pătrunderea și influența puternică a gîndirii marxiste, începînd încă de la sfîrșitul secolului trecut prin traduceri integrale sau parțiale ale unor lucrări ale clasicilor ; c) activitatea desfășurată de mișcarea social-democrată, socialistă, apoi comunistă.

Concepția umanistă este o trăsătură de seamă a României socialiste, ceea ce de mai mult timp a fost sesizat de opinia publică internațională, de oameni de știință, artă și cultură din alte țări. Așa se explică de ce pentru Jean Cassou, de pildă, România este o țară de libertate și poezie", pentru Nazin Hikmet „cuvîntul România" e sinonim cu Libertatea", iar pentru Pablo Neruda „Cinstea și dragostea, o România,/Cresc în tine ca două tinere viițe /Inteligența privește cu ochii tăi, Pe buzele tale ciorchinii zîmbesc".

Iată de ce pentru noi este evident că în România, și pe plan mondial, în prezent, ca și în trecut tînăra generație a fost și este interesată în promovarea umanismului, a democratismului, atît în domeniul activității practice cît și în cel teoretic.

Constantin Amarifei : Anul 1985 — cu adevărat foarte însemnat pentru tineret întrucît este declarat de O.N.U., la inițiativa României, An Internațional al Tineretului — este semnificativ pentru modul în care presa din țara noastră a promovat și susținut problematica specifică tinerei generații. Încă de la începutul anului (la 4 ianuarie) *Scînteia* a publicat un amplu articol semnat de tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului, președintele Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T, în care se scoate în evidență faptul că în concepția românească Anul este nu doar un an *despre* tineret, ci, mai ales, un an *pentru* tineret.

„Viitorul depinde de prezent și cei ce vor orienta și vor conduce destinele popoarelor, ale planetei, de mîine, sînt tinerii de astăzi", scrie *România liberă*, din 6 aprilie 1985, amintind că „1445 de milioane de persoane — reprezentînd 30 la sută din populația mondială—au astăzi o vîrstă cuprinsă între 10 și 24 de ani. Aceasta reprezintă, proporțional, cel mai mare număr de tineri care au existat vreodată pe planeta noastră".

Popularizînd și susținînd amplu acțiunile tineretului prilejuite de Anul Internațional al Tineretului, *Scînteia tineretului* a lansat ancheta internațională intitulată *Anul tinerei generații — o viziune internațională*, care își propune să evidențieze în întreaga sa dinamică și varietate ansamblul de preocupări la nivel local, național, regional, internațional și mondial pentru a se

www.dacoromanica.ro

face din A.I.T. o manifestare de referință, de natură să ofere o imagine clară a marilor probleme și aspirații specifice ale tinerei generații de pretutindeni, să stimuleze eforturile în direcția ameliorării substanțiale a condiției politice, economice, sociale și culturale a tineretului. Chestionarul anchetei în cinci limbi de circulație internațională, însoțit de o scrisoare explicativă semnată de președintele Comitetului național român pentru A.I.T., a fost expediat tuturor șefilor de state, de guverne, conducătorilor partidelor politice, altor personalități ale vieții politico-sociale, științifice și cultural-artistice din lumea întreagă. Întrebările se referă la importanța A.I.T., ce a făcut și ce face organizația, țara sau instituția respectivă pentru marcarea A.I.T., precum și aprecieri la adresa politicii promovate de România pentru îmbunătățirea permanentă a statutului tinerei generații.

Așadar, presa din țara noastră, prin activitatea sa dintotdeauna și, mai ales, prin cea desfășurată în acest an, a demonstrat marile ei posibilități de a promova cu perseverență bogata problematică a tinerei generații, de a susține rolul ei în constituirea unei lumi a înțelegerii colaborării și păcii pe planetă.

Importante alte organe de presă din toată lumea au abordat, deasemenea, problemele tineretului. Publicația săptămînală engleză *Observer*, de exemplu, a consacrat tineretului patru din aparițiile sale din acest an (numerele 3, 10, 17 și 24 din februarie). Cu specificarea expresă că reprezintă o contribuție la A.I.T., cele patru numere de revistă reflectă preocupări, și manifestări ale tinerilor din Anglia. Presa internațională oferă nenumărate exemple care demonstrează că una din problemele statornice de care s-a ocupat în trecut și care va rămîne în centrul atenției opiniei publice este cea a tineretului, pentru simplul motiv, așa cum se sublinia șiin *Scînteia* din 4 ianuarie „1985", că „Tineretul este, prin definiție, o existență în viitor, mai exact o legătură funcțională între prezent și viitor".

Marian Stroia: Ca parte a acestor realizări și concepții de rezonanță universală, promovate în patria noastră, cu multă putere și forță creatoare mai ales în ultimele două decenii, trebuie să situăm apariția în România a unei bogate literaturi despre tineret și lupta lui revoluționară: după cîte știm, România, în această privință, se află în lume pe un loc fruntaș. Vă rog să observați că urmăresc aici elementul *literatură despre tineri, pentru tineri*. La acest capitol amintesc că o succintă, dar exactă trecere în revistă a literaturii privind istoria tineretului din România, a mișcării sale revoluționare, am efectuat în *Revista de istorie*, (nr. 4/1982, p. 554—555). La aceasta se adaugă literatura social-politică pentru tineret, dintre care numai la Editura politică au fost publicate între anii 1944—1974 un număr de 72 titluri.

Un alt aspect, care de asemenea trebuie evidențiat este acela că s-a realizat și o însemnată literatură selectivă pentru tineri. În afară de editura specializată, Albatros, și celelalte case editoriale (Minerva, Eminescu, Univers, Dacia, Scrisul românesc, Cartea Românească ș.a.) își orientează o parte din planul de apariții (volume, monografii, opere literare — recente sau reeditări ș.a.m.d.) spre tematica destinată tinerei generații.

O a doua categorie pe care vrem s-o individualizăm este cea a literaturii *scrisă de tineri*. Fie că este vorba de producții științifice, sau beletristice, destinate pieței generale a cărților, ea se remarcă prin caracterul său responsabil, angajat, reflectînd problemele majore care stau în fața societății și, nu în ultimul rînd, cele care privesc tineretul însuși.

Gheorghe Surpat: Organic integrată în eforturile poporului român de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate tînăra generație a țării noastre susține activ politica externă a partidului și statului, se manifestă, totodată, ca o importantă forță în mișcarea tineretului pe plan mondial.

Activitatea internațională a organizațiilor tineretului din România promovează pe plan extern, prin forme specifice, respectarea fermă în relațiile internaționale a principiilor deplinei egalități în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța, de asigurare a pării, a dreptului popoarelor la viață, la libertate și progres. Ele militează pentru realizarea unității de acțiune a tinerei generații de pretutindeni în luptă pentru progres economic și social pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi pe calea tratativelor pașnice, pentru a pune capăt politicii de forță și dictat, pentru o lume a colaborării, lume fără războaie.

În spiritul politicii noastre externe, de largă deschidere, tineretul român, organizațiile sale dezvoltă largi relații de prietenie și solidaritate cu tineretul din alte țări, cu toți tinerii care luptă pentru progres, securitate și pace. În 1985, organizațiile de tineret din România întreține relații de prietenie, cooperare, solidaritate militantă cu peste 550 organizații, asociații și mișcări naționale — din țările socialiste, în curs de dezvoltare și nealiniate, din țări capitaliste — cu organizații regionale și internaționale ale tinerei generații.

În cadrul F.M.T.D. și U.I.S., desfășoară o bogată activitate, și, totodată, inițiază în România întîlniri, seminarii, simpozioane și conferințe dedicate unor probleme arzătoare ce preocupă omenirea în ansamblul său, și, în primul rînd, tineretul: dezvoltarea, edificarea noii ordini economice mondiale, dezarmarea, securitatea, lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste. Activ[illegible] Congresul al XII-lea și Congresul

www.dacoromanica.ro

al XIII-lea al P.C.R., țara noastră a fost gazda unor însemnate reuniuni de tineret și studenți : Seminarul european *Accesul tinerilor la muncă și participarea la viața publică — 1979*; Reuniunea internațională cu tema *Contribuția tinerei generații la edificarea păcii și securității la înfăptuirea dezarmării în Europa* — 1980; Masa rotundă *Tineretul anilor '80—1982*; Seminarul internațional *Tineretul și studenții — solidaritate pentru pace, dezvoltare națională, dreptate socială și o nouă ordine economică internațională* — 1983; *A XXV-a Conferință generală a Mișcării Internaționale a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite (I.S.M.U.N.)*—1983; *Reuniunea-europeană consacrată A.I.T*—1983; *Conferința europeană a Crucii Roșii de tineret*—1984; Reuniunea *Cercetarea științifică a tineretului în perspectiva Anului Internațional al Tineretului—1984.*

Tineretul român își exprimă atitudinea fermă în apărarea păcii și prin participarea împreună cu întregul popor, la numeroase manifestări publice, marșuri etc., încadrîndu-se astfel, în amplele acțiuni de masă pentru dezarmare și pace, care mobilizează oameni de cele mai diverse convingeri din toate țările. Un profund ecou au avut în rîndurile generației tinere din țara noastră amplele mitinguri și marșuri desfășurate în 1981 și 1983 sub deviza *Tineretul României dorește pacea*; de asemenea, în anul 1985 în cadrul unor impresionante adunări și mitinguri, tineretul și-a exprimat, împreună cu întregul popor, deplina adeziune la noile inițiative de pace ale președintelui României, Nicolae Ceaușescu, la ideile cuprinse în Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Ion Spălățelu : Ideea nobilă a proclamării Anului Internațional al Tinerctului, în 1985, cînd s-au împlinit patru decenii de la înfrîngerea fascismului, se înscrie pe linia unei suite de propuneri românești făcute de-a lungul anilor la O.N.U. în direcția promovării în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, înțelegere și respect între popoare. Comitetul Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al tineretului — al cărui președinte este reprezentantul României, tovarășul Nicu Ceaușescu — cu sprijinul comitetelor naționale de coordonare, constituite în peste 130 de state, a elaborat Programul de măsuri și activități, avînd continuitate și după 1985, pentru ameliorarca condiții tinerei generații, pentru a-i asigura un cadru adecvat de participare la procesul de dezvoltare, de edificare a unei lumi a păcii și progresului.

Populația tînără a Terrei, persoane în vîrstă de la 15 la 25 de ani, era în 1984 de peste 922 milioane, ceea ce reprezenta 19,4 la sută din total. A fost firesc, deci, ca propunerea țării noastre de a se acorda o atenție cu totul aparte tinerei generații să concentreze interesul celor mai de seamă factori de decizie, al opiniei publice mondiale. *Participarea* tinerei generații la viața socială, economică, politică și culturală reprezintă o cerință obiectivă a societății, ilustrată plenar în însemnătatea ei capitală de realizările remarcabile în orînduirea noastră socialistă. La rîndul ei, situația pe care o are tinerctul din majoritatea țărilor capitaliste, cel mai afectat de șomaj, reclamă o serie de măsuri urgente care să asigure participarea efectivă a lui în exercitarea unuia dintre drepturile fundamentale ale omului, dreptul la muncă. La rîndul ei, *dezvoltarea* — termen component al devizei Anului Internațional al Tineretului — își are rațiunea de a fi situat în prim planul acțiunilor de seamă privind condiția tinerei generații, reducerea progresivă și climinarea în final a subdezvoltării, a decalajelor dintre statele bogate și sărace. Subdezvoltarea este fenomenul care generează continuu foamete, ignoranță, sărăcie. În sfîrșit, *pacea* reprezintă condiția *sine qua non* a împlinirii tuturor aspirațiilor întregii lumi tinere, ca și ale întregii umanități. Dreptul la viață se înscrie în existența fiecărui om ca drept sublim, fundamental. Cursa nestăvilită a înarmărilor, stocările și amplasările masive de arme de distrugere în masă ridică pretutindeni conștiințele lucide, tineretul, popoarele la luptă pentru dreptul la viață, împotriva morții nucleare.

În toate aceste direcții — participare, dezvoltare, pace — tineretul României își manifestă din plin vocația sa, capacitatea creatoare. Niciodată ca acum tinerii din patria noastră n-au fost chemați cu mai multă căldură și însuflețire să se afirme atît de plenar și pe planuri multiple. „Epoca Ceaușescu", cea mai fertilă din întreaga noastră istorie, chemările și îndemnurile secretarului general al partidului adresate la Congresul al XIII-lea al P.C.R. tinerctului român se materializează prin eforturi de zi cu zi, pretutindeni în țară, în noi și măreție izbînzi.

Gheorghe I. Ioniță: Anul 1985 — an al unor multiple afirmări ale României socialiste în cele mai diverse domenii de activitate internă și internațională, an jubiliar dacă ne raportăm la sărbătorirea împlinirii a două decenii de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a ales în fruntea partidului pe cel mai iubit fiu al națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu — găsește tinerctul român puternic angajat în pregătirile ce se fac pe întreaga planetă în vederea marcării Anului Internațional al Tineretului, sub deviza : *Participare, Dezvoltare, Pace* :

Însușirea de către Adunarca Generală a O.N.U. a inițiativei României privitoare la marcarea acestui evcniment de excepțională însemnătate a dat și dă o strălucită expresie concepției profund umaniste a Președintelui țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind locul și rolul tinerctului în lumea contemporană. Potrivit acestei concepții — materializată pe deplin în realitatea românească —, tînăra generație reprezintă o uriașă forță a progresului, a luptei pentru transformări înnoitoare în societate.

www.dacoromanica.ro

Ne aducem aminte cu deosebită satisfacție de faptul că, în 1965, Adunarea Generală a Națiunilor Unite, ca urmare a unei inițiative românești, a adoptat *Declarația cu privire la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare*, document care a pus pentru prima dată în fața comunității internaționale obiectivul intensificării cooperării internaționale pentru educarea tineretului în vederea edificării unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni. Pe baza prevederilor acestei declarații, problematica tineretului a intrat în preocupările sistematice ale O.N.U. și instituțiunilor sale specializate, făcînd obiectul unei multitudini de programe și manifestări privind educarea tinerei generații în consens cu marile valori umaniste, recunoașterea dreptului și capacității acesteia de a participa activ și responsabil la viața societății, la soluționarea problemelor internaționale.

Din 1965 și pînă în acest an, țara noastră, prin glasul și inițiativele Președintelui Nicolae Ceaușescu, a înscris mereu noi și noi pagini pline de expresivitate și consecințe pozitive în analele vieții internaționale pentru progres, democrație, colaborare și pace pe care o desfășoară tineretul lumii. Inițiativa proclamării Anul Internațional al Tineretului reprezintă continuarea firească și, în același timp, punctul culminant al acestui ansamblu de preocupări legate de integrarea tineretului în activitatea economică și socială, de pregătirea sa pentru viață și muncă, de soluționarea problemelor specifice și complexe cu care tînăra generație se confruntă.

În realitatea românească, la cotele de afirmare specifice anului 1985, un întreg popor, o întreagă țară, Partidul Comunist Român, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, acționează cu consecvență și în chip unitar pentru ca tineretul — viitorul națiunii — să se dezvolte într-un spirit sănătos, al muncii, al dragostei față de țară, al înțelegerii și colaborării permanente cu toate popoarele, al angajării și răspunderii față de destinul de pace și liniște al lumii în care trăiește.

Crescînd și afirmîndu-se într-o țară liberă și independentă, tinerii aparținînd tuturor categoriilor socio-profesionale au și vor avea o contribuție activă la crearea valorilor materiale și spirituale în societatea românească.

Participarea tineretului — în diverse forme — la viața națională se corelează organic cu participarea sa la viața internațională, astfel încît el se manifestă activ în cadrul mișcării internaționale de tineret, studenți și copii, dezvoltînd contacte și raporturi de cooperare cu organizații de diferite orientări și convingeri politice, filosofice, ideologice și religioase, de pe platforma comună a luptei împotriva anacronismelor economice și sociale, pentru pace, dezarmare, independență, democrație și progres.

În consens cu năzuințele fundamentale ale poporului român, tineretul patriei își aduce contribuția la realizarea și consolidarea unității de acțiune a tinerei generații de pretutindeni, în lupta pentru făurirea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni.

Istoria fierbinte și plină de semnificații a prezentului va înscrie, fără îndoială, pentru posteritate anul 1985 drept anul de mare efort al tineretului lumii dornic de a face să triumfe pe planeta noastră sensurile majore ale devizei *Participare, Dezvoltare, Pace* și în primele rînduri ale luptătorilor pentru realizarea acestor deziderate vor rămîne gîndul și fapta izvorîte din inima tineretului României socialiste, contribuția remarcabilă pe care țara noastră, la îndemnul și sub conducerea înțeleaptă a Președintelui Nicolae Ceaușescu, o aduce la făurirea unei istorii contemporane pe măsura strădaniilor luminoase ale generațiilor trecute, pe măsura năzuințelor frumoase de azi și de mîine ale tuturor locuitorilor străbunei noastre patrii.

Îndrumat cu aceeași clară viziune și pasiune revoluționară, comunistă de partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, întregul popor român — cu participarea directă, entuziastă a tineretului — va reuși să înscrie cu litere de aur cu forța de convingere a faptelor — noi și luminoase pagini în istoria contemporană, în istorie, în general. Și toate acestea îl vor consacra, în continuare, pe strălucitul nostru conducător — cel mai bun și mai luminos prieten și sfătuitor al tineretului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, — ce pe un autentic făuritor de istorie prin întreaga sa viață și participare la mișcarea revoluționară, la activitatea Partidului Comunist Român.

www.dacoromanica.ro

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

A XVIII-A EDIȚIE A LECTORATULUI DE VARĂ AL SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE ISTORICE DIN R.S. ROMÂNIA

Între 22—31 iulie 1985 s-au desfășurat cursurile de vară ale cadrelor didactice organizate de Societatea de Științe istorice din țara noastră în două centre și anume la Suceava și Sibiu. La cel din *Suceava* aflat la a XV-a ediție consecutiv au participat aproape 60 de profesori, de licee și școli generale provenind din județele : Argeș, Bacău, Brașov, Caraș Severin, Călărași, Dolj, Galați, Giurgiu, Ialomița, Iași, Mureș, Mehedinți, Prahova, Suceava, Teleorman, Timiș, și municipiul București.

Ședința inaugurală a avut loc în ziua de 22 iulie la Institutul de subingineri Suceava fiind prezenți Alex. Vornicu, șeful Secției de propagandă a Comitetului județean al P.C.R. Suceava, Vasile Danielescu, inspector județean cu probleme de istorie, dr. Constantin Șerban, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga" din București, conducătorul lectoratului, lect. univ. Mihai Iacobescu, Institutul de subingineri Suceava și președintele filialei S.S.I. Suceava, lector univ. Mihai Lazăr Institutul de subingineri Suceava. În cuvîntul de deschidere Constantin Șerban, a subliniat importanța lucrărilor lectoratului pentru continua pregătire profesională și ideologică a profesorilor de istorie și apoi a comunicat programul lucrărilor lectoratului. În continuare a urmat la cuvînt : Alex. Vornicu, care după ce a adus un salut călduros din partea organelor de partid și de stat locale și județene a scos în evidență faptul că actuala ediție a cursurilor de vară ale S.S.I. se desfășoară sub semnul aniversării a două decenii de la Congresul al IX-lea al P.C.R. eveniment care a marcat începutul unei epoci în dezvoltarea multilaterală a patriei noastre. V. Danielescu s-a referit la principalele obiective social-economice și culturale, în special valoroasele monumente istorice și de artă din orașul și județul Suceava cuprinse în programul de aplicații practice din cadrul lectoratului. M. Iacobescu, a evocat caracterul complex pe care l-au îmbrăcat în acest an cursurile de vară prin abordarea în lumina celor mai noi cercetări ale istoriografiei contemporane a unor teme de de istoria românilor și de istorie universală. Tot în ședința inaugurală au fost prezentate și două prelegeri și anume : Alex. Vornicu, *Județul Suceava în anii glorioși ai epocii Ceaușescu* ; și M. Iacobescu, *Lupta de eliberare națională a românilor din Bucovina în epoca modernă.*

În zilele următoare au fost expuse prelegerile : prof. Dr. Gh. Platon, Universitatea Al. I. Cuza din Iași : *Revoluția de la 1821 și 1848/1849 geneză, caracter, urmări* ; prof. univ. dr. E. Bold, Universitatea Al. I. Cuza din Iași, *Politica externă a României în primul deceniu după marea Unire din 1918* ; prof, univ. V. Ionescu, Institutul de petrol și gaze din Ploești, *Însemnătatea istorică a Congresului al IX-lea al P.C.R.* ; lector univ. Mihai Lazăr, Institutul de subingineri Suceava, *Aspecte ale fiscalității în Moldova medievală* ; dr. Constantin Șerban, cercetător principal Institutul de istorie „N. Iorga" din București, *Legăturile politice între țările române în prima jumătate a secolului al XVI-lea* ; dr. Dan Berindei, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga" din București și membru în Biroul Consiliului de conducere al S.S.I., *Procesul de formare a statelor naționale în Europa (România, Italia, Germania), deosebiri și asemănări* ; prof. dr. Nichita Adăniloaie, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga" din București, și vicepreședinte al S.S.I., *Ideea de independență constantă permanentă în istoria poporului român și C. A. Rosetti (100 de ani de la moarte).* Toate prelegerile au fost urmate de vii discuții din partea cursanților. Totodată a mai fost organizată și o dezbatere cu tema : *Factorii interni și externi în dezvoltarea istorică*, condusă de Constantin Șerban.

În timpul lectoratului profesorii de istorie au mai efectuat și trei aplicații practice, în timpul cărora au fost vizitate importante obiective cu caracter istoric și artistic. Prima (23—24 iulie), pe traseul : Suceava, Gura Humorului, Vama, Cîmpulung moldovenesc (statuia Dragoș vodă ucigând zimbrul de I. Jalea), Iacobeni, Ciocănești, Cîrlibaba (obeliscul ridicat în amintirea trecerii lui Dragoș vodă în sec. XIV), Prislop, Borșa, Moisei (complexul arhitectural de Vida Gheza, casa memorială a croilor antifasciști), Bogdan vodă (monument de artă din sec. XVII), Rozavlea, Sighet, Săpînța (necropola comunei), Baia mare (centrul istoric, turnul lui Ștefan, bastioanele cetății, casa lui Iancu de Hunedoara), Dej (zidul cetății, monumente de artă din sec. XVI—XVIII), George Coșbuc (casa memorială a marelui poet), Liviu Rebreanu (casa memorială a renumitului romancier), Bistrița (cetatea medievală, casa argintarului, monument de artă din sec. XVI-), Vatra Dornei, Suceava. A doua aplicație (26 iulie), a fost făcută pe traseul : Suceava, Fălticeni, Baia (monumente de artă și istorice din sec. XIV—XV), Tîrgu Neamț, (casa memorială Veronica Micle), cetatea Neamț, Mînăstirea Neamț (muzeul, biblioteca,

www.dacoromanica.ro

monument de artă din sec. XV), Vînători, (casa memorială Mihail Sadoveanu), Secu (muzeul, Sihăstria (monument de artă din sec. XVII), Humulești (casa memorială Ion Creangă), Piatra Neamț (complexul curții domnești din sec. XV, casa memorială Calistrat Hogaș), Viișoara Bistrița (monument de artă din sec. XV, muzeul de artă feudală), Agapia (monument de artă sec. XVII, muzeul), Varatec (monument de artă sec. XVIII, muzeul). A treia aplicație practică (30 iulie) s-a efectuat pe traseul Suceava, Ciprian Porumbescu (casa memorială a marelui compozitor), Gura Humorului, Humor sat (monument de artă sec. XVI), Voroneț (monument de artă sec. XV), Vatra Moldoviței (monument de artă sec. XVI, muzeul de artă feudală), Sucevița (monument de artă sec. XVI, muzeul), Marginea, Putna (monument de artă sec. XV, muzeul de artă medievală), Rădăuți (muzeul etnografic, necropola domnească din sec. XIV, Dragomirna (monument de artă sec. XVII muzeul). De asemenea în orașul Suceava au fost vizitate : ruinele cetății medievale, Casele domnești, Muzeul județean de istorie, cetatea Scheia, Planetariul, Întreprinderea de tricotaje „Zimbrul", casa memorială Simion Florea Marian, hanul domnesc, monumente de artă feudală Mirăuți, Zamca, Hagigadar.

În ziua de 31 iulie a avut loc ședința de închidere a lectoratului. Cu acest prilej Constantin Șerban a făcut o analiză a desfășurării cursurilor de vară subliniind valorosul conținut al prelegerilor prezentate cît și reușita lucrărilor practice efectuate. În continuare Nichita Adăniloaie a mulțumit în numele Consiliului de conducere al S.S.I. organelor de partid și de stat locale pentru sprijinul acordat la buna desfășurare a acestor cursuri iar M. Lazăr a remarcat climatul științific care a însoțit timp de 10 zile această formă de perfecționare ideologică-profesională a cadrelor didactice care predau istoria în învățămînt. La rîndul lor cursanții și-au exprimat deplina satisfacție pentru prilejul ce li s-a acordat să participe la aceste cursuri și au prezentat apoi propuneri și sugestii interesante pentru viitoarea desfășurare a lectoratului.

La lectoratul din Sibiu au participat 40 profesori din județele : Arad, Argeș, Bacău, Bihor, Brașov, Botoșani, Caraș-Severin, Călărași, Cluj , Constanța, Galați, Giurgiu, Iași, Mureș, Neamț, Prahova, Sibiu, Satu Mare, Timișoara, municipiul București. De asemenea au participat 15 profesori din municipiul Sibiu și din comunele învecinate.

Deschiderea lectoratului a avut loc la 22 iulie la Casa armatei din oraș, în prezența prof. dr. Grigore Beldeanu, secretar al Comitetului județean P.C.R. Sibiu, care a prezentat expunerea : *Județul și Municipiu Sibiu în cei 20 ani care au trecut de a Congresul a IX-lea al P.C.R.* ; Au fost prezenți : lector univ. Ion Șendrulescu, Universitatea din București, secretarul S.S.I. și conducătorul lectoratului care în cuvîntul rostit a subliniat importanța lectoratelor de vară, organizate de Societate pentru perfecționarea profesorilor de istorie în domeniul specialității lor și al metodicii predării istoriei, prof. dr. Carol Göllner președintele Filialei S.S.I. Sibiu, prof. univ. Vasile Ionescu, Institutul de petrol și gaze Ploiești, care a prezentat comunicarea : *Însemnătatea istorică a Congresului al IX-lea al P.C.R.*, conf. univ. dr. I. Scurtu, Universitatea din București, prof. V. Cîmpeanu, inspector la Inspectoratul școlar județean Sibiu, vicepreședintele Filialei S.S.I., Sibiu, care a prezentat comunicarea : *Sibiul și împrejurimile sale-vatră de istorie națională,* lt. col. Paul Abrudan, Școala de ofițeri activi Sibiu, care a ținut comunicarea : *Istoriografia sibiană în ultimii douăzeci de ani* și prof. Virginia Ardelean, directoarea Liceului Pedagogic din Caransebeș și președintele Filialei S.S.I., Caransebeș. În după amiaza acelciași zile cursanții au vizitat cabinetele de la Liceul Industrial Textile „7 Noiembrie" și au audiat apoi expunerea : *Revoluțiile din 1821 și 1848/1849 geneză, caracter și urmări* ținută de lector univ. Ion Șendrulescu.

În cadrul lectoratului au mai fost ținute următoarele expuneri : prof univ. dr. Radu Manolescu, Universitatea din București, *Orașele din Europa Apuseană și Centrală centre de creare și răspîndire a culturii în secolele XII—XV și contactele lor culturale cu orașele din țările române*; Lector univ. dr. Iuliu Paul, Institutul de subingineri Sibiu, *Unitate în diversitate, continuitate în istoria străveche a României*; conf. univ. Mihail Guboglu, Universitatea din București, membru al Societății de Istorie din Turcia, *Imperiul otoman de la Mahomed al II-lea la Soliman al II-lea Magnificul*; dr. Cornel Bucur, directorul Muzeului tehnica populară Dumbrava Sibiu :*Considerații etnografice în reconstituirea istoriei civilizației românilor;* conf. univ. dr. I. Scurtu, Universitatea din București *Caracteristicile vieții politice românești din perioada 23 August 1944 — 30 decembrie 1947*; prof. univ. dr. Gh. Ioniță, decanul Facultății de istorie-filozofie și director al Institutului de studii sud-est europene din București, *Exigențe actuale ale cercetării, interpretării și predării istoriei unitare a poporului român* ; lector univ. Ion Șendrulescu, *Valențele educative ale istoriei în concepția secretarului general al P.C.R. tovarășul Nicolae Ceaușescu.*

Pe lîngă aceste expuneri audiate cu mult interes de cursanți s-a organizat și un program de activități practice și de documentare la muzee, locuri istorice, obiective industriale și social-culturale pe următoarele trasee : I. Sibiu, Șelimbăr, Tălmaciu, Sadu, Cisnădie, Cisnădioara, Rășinari, Sibiu ; II. Sibiu, Mediaș, Bratei, Dumbrăveni, Sighișoara, Sibiu ; III. Sibiu, Cozia, Rîmnicu Vîlcea, Horezu, Sibiu ; IV, Sibiu, Orlat, Sibiel, Săliște, Lancrăm, Alba Iulia, Sibiu ; V. Sibiu, Selimbăr, Avrig, [illegible]

www.dacoromanica.ro

În afara acestor aplicații practice în timpul cărora au fost vizitate și unele școli cu cabinete de istorie funcționale, cursanții au avut prilejul să cunoască monumentele istorice din orașul Sibiu și anumite muzee ca : Complexul muzeal Sibiu (secțiile de istorie și artă), Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiu.

Inspectoratul școlar al județului Sibiu cu sprijinul Comitetului județean P.C.R. Sibiu a asigurat condiții optime pentru desfășurarea activităților prevăzute în programul lectoratului de vară iar conducerile unor întreprinderi industriale și școlilor din Biertan, Dumbrăveni, Orlat și Sălișteare au fost vizitate în timpul aplicațiilor practice au făcut cursanților o călduroasă primire.

La închiderea lucrărilor lectoratului de vară, din ziua de 31 iulie la casa de Cultură a Sindicatelor din oraș, cursanții și-au exprimat satisfacția pentru buna desfășurare și organizare a acestei forme de perfecționare profesională subliniind valoarea științifică și metodică a expunerilor audiate și a aplicațiilor practice efectuate care le-au oferit prilejul să cunoască locuri bogate în istorie. De asemenea prof. Ana Nicolau, inspectoare generală a Inspectoratului școlar-județean Sibiu și lector univ. Ion Șendrulescu au subliniat utilitatea acestor lectorate, ca formă de perfecționare a profesorilor de istorie, bucurîndu-se că Sibiul a fost gazda a celei de a XVIII a ediții a acestor cursuri organizate de Societatea de științe istorice din R.S. România.

Constantin Șerban, Ion Șendrulescu

CĂLĂTORIE DE STUDII ÎN S.U.A. ȘI MAREA BRITANIE

În perioada 3 aprilie — 15 mai 1985 am efectuat, împreună cu prof. dr. Dinu Giurescu, o deplasare în S.U.A. și Marea Britanie pentru a participa la conferința anuală a Societății americane de studii și a prezenta în cadrul unor expuneri și întîlniri cu oamenii de știință din cele două țări contribuția României la înfrîngerea Germaniei hitleriste, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la terminarea celui de al doilea război mondial.

Conferința „Societății de studii române" s-a desfășurat în zilele de 4—6 aprilie la Columbus (Ohio) și a reunit o însemnată parte a specialiștilor din S.U.A., interesați de problemele României. În afara delegației noastre venite de la București, au participat lectorii de limbă română și istoria României, trimiși de statul român.

Tematica programului de comunicări a fost de o remarcabilă varietate, cuprinzînd teme de istorie, politologie, lingvistică, poetică, literatură, artă. Au fost prezentate peste 30 de comunicări, care au pus în lumină efortul autorilor de a spori sau adînci cunoștințele despre România, istoria, limba și cultura ei. Comunicările consacrate trecutului poporului român, prezentate de D. Dvoicenko - Markov *(Ștefan cel Mare al Moldovei și Ivan al-III-lea cel Mare al Moscovei)*, Radu R. Florescu *(Cercetări românești recente despre Dracula)*, James Niessen *(Mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu)* și Gerald J. Bobango *(Victor Place și unirea Moldovei cu Muntenia)*, Paul E. Michelson *(Dezvoltarea națională a României în opera lui Ștefan Zeletin)* au relevat o bună cunoaștere a problemelor tratate și, mai ales, abordarea, în spiritul adevărului istoric și al onestității intelectuale, a problemelor tratate.

Comunicările istoricilor români au prezentat probleme fundamentale ale istoriei noastre precum formarea statului național unitar, politica externă a României în perioada interbelică, însemnătatea internațională a Actului revoluționar de la 23 August 1944.

În ansamblu, conferința a constituit un bun prilej de dialog între specialiștii români și cei americani, de cunoaștere mai adîncă și de mai bună înțelegere a punctelor de vedere. Chiar dacă partenerii discuției nu au fost întotdeauna convinși de temeinicia punctului de vedere al interlocutorului, aceste schimbări de opinii mi s-au părut deosebit de folositoare pentru a face cunoscute punctele noastre de vedere într-un șir de probleme fundamentale ale istoriei României (continuitatea, unitatea, rolul românilor în istoria universală).

După încheierea conferinței, am plecat la Champaign-Urbana (Illinois), unde l-am întîlnit pe prof. Keith Hitchins, unul din cei mai buni specialiști americani în istoria României. Prin amabilitatea sa, Andrei Busuioceanu (aflat ca bursier în S.U.A.) și cu mine, am avut o întîlnire cu studenții cursului de istorie a României, unde am prezentat o expunere despre contribuția țării noastre la victoria asupra celui de al treilea Reich.

După scurte vizite la Ann Arbor și Stanford (unde am avut norocul de a găsi continuarea jurnalului diplomatului român Raoul Bossy pentru anii 1941—1955), m-am reîntors la New York unde m-am reîntîlnit cu prof. Dinu Giurescu. Am conferențiat amîndoi la Biblioteca română din New York, el despre formarea statului național român, eu despre contribuția României la victoria asupra Germaniei naziste.

Prof. Randolph Braham a organizat un prînz-dezbatere la City University of New York în timpul căruia prof. Dinu Giurescu și cu mine am răspuns la întrebări privind situația Româ-

www.dacoromanica.ro

niei în anii 1940—1944, Actul de la 23 August 1944 și impactul său internațional, participarea României la războiul antihitlerist, aspecte ale construcției socialismului în țara noastră.

În Marea Britanie, împreună cu prof. Dinu Giurescu, am participat la colocviul româno-englez organizat la Slavonic School (Universitatea din Londra), conferințe și discuții la Darwin College (Cambridge), St. John's College (Oxford), Politehnica Londrei Centrale, Grupul parlamentar româno-britanic și Asociația de prietenie româno-britanică.

În cadrul acestor manifestări prof. Dinu Giurescu a prezentat situația României în anii 1940—1944 iar eu am vorbit despre contribuția României la înfrîngerea Germaniei naziste. În discuțiile ce au urmat, problemele cele mai des abordate au fost : situația țării noastre în vara anului 1940, condițiile instaurării regimului de dictatură militaro-fascistă, colaborarea Partidului Comunist Român cu celelalte partide în lupta antifascistă, însemnătatea strategică a zonei în care a luptat armata română în războiul antihitlerist.

Împreună cu prof. Dinu Giurescu, am acordat un interviu secției române a B.B.C., în care am evocat contribuția României la zdrobirea fascismului și care a fost transmis chiar la 9 mai, Ziua Independenței și a Victoriei.

Florin Constantiniu

ETAPE DIN ISTORIA METALURGIEI FIERULUI

dr. ing. PARVAIZ HABIBU'LLAH
(Pakistan)

Dintre cele mai vechi obiecte din fier cunoscute, se pot enumera : o piesă descoperită în marea piramidă a lui Cheops construită în anul 2900 î.e.n. și alta într-un mormînt de la Abydos de dată mai recentă (2600 î.e.n.) ambele în Egipt, un cub de fier găsit într-un mormînt de la Knossos (insula Creta).

Dintr-un timp mai tîrziu (circa 1500 î.e.n.) provin unele piese din fier descoperite în complexe funerare miceniene finale. Un presupus furnal s-a găsit la Ur în Mesopotamia și se crede că datează din anul 3100 î.e.n. Se consideră că nici unul din obiectele menționate nu au fost confecționate din fier extras din minereu.—uneltele din fier produse de om au fost descoperite la Gerar lîngă Gaza, în Palestina, ca și unele cuțite din fier găsite, se pare că datează din jurul anului 1350 î.e.n. Rămășițe ale cuptoarelor de reducere a minereurilor de fier datează din 1230 î.e.n. Datele de mai sus nu sînt totuși concludente, deoarece cercetările arheologice sînt în curs, descoperindu-se noi dovezi care au obligat să se procedeze la unele revizuiri cronologice. În scrierile foarte vechi se relatează că în China și India, fierul era cunoscut și folosit încă de la circa 2000 î.e.n. dar nu există nici o dovadă că acesta ar fi fost extras din minereu —unii cercetători atribuie descoperirea topirii fierului popoarelor din India într-o perioadă foarte veche.

Pe baza unor dovezi existente, topirea minereului în vederea obținerii fierului pare să fi început într-o arie geografică relativ restrînsă și anume în Asia Mică, încă de la mijlocul mileniului al II-lea î.e.n. După această dată procesul producerii fierului începe să devină general, fiind practicat de unele popoare mai avansate. Există îndoieli asupra folosirii fierului de către vechii evrei, înaintea contactului cu „popoarele mării". Odată cu dispariția monopolului hittit metalurgia fierului s-a difuzat în tot spațiul egeco-mediteranean și de aici în Europa Continentală. Gradul de stăpînire a meșteșugului nu era același.

Dacă, cu vremea romanii deveniseră aproape experți în metalurgia fierului, căpătînd experiență în producerea și folosirea acestuia, datorită nevoilor impuse de războaiele lor de cucerirea altor popoare, precum celții din Gallia și Britania erau rămase în urmă din punct de vedere tehnologic, Astfel, Iuliu Caesar, în *De bello Gallico* menționează că în anul 55—54 î.e.n. cînd a traversat Canalul Mînecii și a invadat Britania, a găsit obiecte din fier folosite de populația autohtonă. Nu se poate spune care popoare au contribuit la îmbogățirea tehnicii topirii fierului în același grad și în aceeași perioadă de timp. Populațiile izolate din India, Africa și Malaia folosesc încă procedeul topirii fierului după procedee asemănătoare cu acelea cunoscute cu 3000 de ani în urmă. De asemenea, nu se poate afirma că imediat ce s-a putut extrage fierul din minereu a fost posibilă înlocuirea imediată a pietrei, bronzului, aramei și altor materiale folosite în acea perioadă. În cîteva regiuni, uneltele și armele din piatră și metal s-au folosit un timp împreună pînă cînd metalul a luat definitiv locul pietrei. Datorită proprietăților sale superioare, fierul a înlocuit treptat arama și bronzul.

Începînd de prin anul 1350 î.e.n. metalul din care se produceau uneltele și armele era produs direct din minereu. Reducerea minereului de fier avea loc în condiții simple în cuptoare

www.dacoromanica.ro

mici, care foloseau drept combustibil mangalul. Aerul necesar combustiei era asigurat printr-un tiraj natural, cuptorul fiind construit pe panta unui deal în direcția vîntului. Mult mai tîrziu s-au inventat procedeele de suflare a aerului în cuptorul de topire pentru a asigura o independență față de vînt și locul de amplasare. Un alt procedeu folosit era acela care utiliza efectul aspirant al unui jet de apă care reușea să creeze o anumită presiune de intrare a aerului prin așa-numitele guri de vînt ale cuptorului.

Cuptoarele descoperite în săpăturile de la Harappa, care reprezintă o civilizație veche de aproximativ 2500—2000 ani î.e.n. arată că topirea, turnarea și forjarea aliajelor a fost folosită în perioada acestei civilizații. Zgura vitrificată găsită pe pereții cuptoarelor și bucățile de mangal găsite pe vatra cuptorului, dovedesc că cuptoarele au fost folosite pentru încălzirea intensă, mai ales pentru topirea metalelor. Existau și locuri pentru baterea aliajului (forjare).

Fierul obținut prin procedeele vechi este moale, cu rezistență redusă și ductil, ceea ce arată că are carbon foarte scăzut, deoarece creșterea cantității de carbon în fier duce la o rezistență ridicată. Acest fapt arată că minereul de fier nu a fost tratat la o temperatură ridicată, pentru că la temperatură mai ridicată, în absența aerului, masa spongioasă de fier putea să intre în reacție cu carbonul din combustibil. Ridicarea conținutului de carbon la peste 1 % putea duce la un metal a cărui rezistență era sporită prin procedeul călirii. Explicația trebuie să fie căutată în procedeele vechi ale reducerii minereurilor de fier, adoptate.

*

Autorul mulțumește domnișoarei Ligia Bîrzu, lector la Facultatea de Istorie, pentru sprijinul acordat, în corectarea și revizuirea acestui articol.

www.dacoromanica.ro

ROMULUS NEAGU, *Organizația Națiunilor Unite. Adaptare la cerințele lumii contemporane*, Edit. politică, București, 1983, 463 p.

Romulus Neagu, cunoscut în literatura românească de specialitate ca autor al unor lucrări consacrate politicii externe a României sau unor probleme stringente ale lumii contemporane [1], abordează acum o temă de mare actualitate, o temă care de mai mulți ani polarizează interesul și eforturile unui mare număr de oameni politici, șefi de state cît și specialiști în domeniul dreptului internațional : *perfecționarea* Organizației Națiunilor Unite, *adaptarea* ei la cerințele lumii contemporane.

Autorul are meritul de a fi elaborat această lucrare într-un moment semnificativ al efortului Organizației de a-și depăși „tiparul" de la Dumbarton Oaks și San Francisco, de a-și potrivi „pulsul" cu cel al lumii contemporane și de a fi oglinda marilor transformări prin care aceasta trece și a problemelor cu care ea se confruntă. Lucrarea sa nu reprezintă un bilanț ci *adîncimea unui proces*. Căci, adaptarea Organizației Națiunilor Unite la cerințele lumii contemporane este *un proces*. Un proces al cărui moment final ar fi greu de prevăzut pentru simplul motiv că el va dura atît cît va dura Organizația ! Dealtfel, autorul afirmă undeva că adaptarea Organizației Națiunilor Unite la imperativele lumii contemporane „a început practic a doua zi după crearea Organizației" (p. 94). Să fi fost Organizația Națiunilor Unite atît de puțin corespunzătoare timpului și deciderateior pentru care ea a fost creată ? Sau, poate, *acest timp* s-a aflat într-o continuă schimbare impunînd Organizației — ca o condiție *sine-qua-non* a viabilității sale un efort continuu de perfecționare ? Autorul a fost preocupat de limpezirea acestei probleme. El dă lucrării o structură care-i permite să demonstreze că O.N.U. — ca și lumea în care există și pe care o reflectă (sau ar trebui să o reflecte) — *este în continuă schimbare*. Organizația Națiunilor Unite — scrie Romulus Neagu — ca și actul său fundamental, Carta, sînt produsul unei perioade specifice în evoluția relațiilor internaționale (p. 11). Așa cum au subliniat și alți autori români [2], Romulus Neagu apreciază că Organizația Națiunilor Unite „apare ca o continuare, pe o treaptă superioară, a eforturilor început încă după primul război mondial, de a se asigura forța dreptului în fața dreptului forței". O.N.U s-a născut din realitățile lumii postbelice și ea a avut la bază progresul realizat în dezvoltarea organizării internaționale, inclusiv cel obținut în perioada existenței Ligii Națiunilor, chiar dacă finalul acesteia a relevat un eșec. Organizația Națiunilor Unite a reflectat o necesitate istorică — pe de o parte. Ea a fost, în același timp, expresia raportului de forțe creat în timpul și după al doilea război mondial. Totodată Organizația Națiunilor Unite reprezintă „un proces în care dinamica lumii contemporane se reflectă în mersul său ascendent către o ordine internațională mai bună, mai dreaptă" (p. 11). Autorul analizează condițiile internaționale în care a apărut Organizația Națiunilor Unite, preocupările care au existat — încă în timpul celui de al doilea război mondial — pentru organizarea lumii postbelice și crearea unui mecanism internațional care să asigure pacea și securitatea în lume. În paginile consacrate *creării Organizației* autorul prezintă variantele imaginate de cei ce se gîndeau la organizarea postbelică a lumii relevînd — fără părtinire — eșafodajul de interese pe care acestea erau clădite. Pentru Winston Churchill — de pildă — viitoarea organizație internațională trebuia să fie o „coaliție de rezistență" împotriva oricărui act de agresiune întreprins de orice putere. În ale sale „gînduri de dimineață *(Morning Thoughts. A Note on Postwar Security)* formulate spre sfîrșitul anului 1942 și transmise lui F. D. Roosevelt, Churchill își prezenta conceptul privind securitatea postbelică, exprimîndu-și totodată speranța că S.U.A. vor coopera cu această coaliție. Preocupat de menținerea imperiului britanic și a dominației Marii Britanii în lume (preocupare care nu l-a părăsit niciodată !) Churchill considera că Marea Britanie — avînd în vedere populația și teritoriile de care dispunea (de care mai dispunea atunci !) — „va lua chiar conducerea lumii (...) în acțiunea politică de a preîntîmpina tendințele de agresiune, înainte ca acestea să erupă într-un război deschis". Potrivit concepției lui Winston Churchill viitoarea „coaliție de rezistență" trebuia să se bazeze pe trei consilii regionale : unul pentru emisfera vestică, unul pentru Europa și unul pentru Pacific. Împreună cu Marile Puteri reprezentanții acestor consilii trebuiau să alcătuiască ... Consiliul Suprem al lumii ! [3]. Studii ample au fost întreprinse și în S.U.A. Toate conceptele privind organizarea lumii postbelice și a securității ei — indiferent de formulele avansate : federații, confederații, alianțe mondiale sau asociații mondiale erau străbătute de aceeași idee : rolul principal — chiar hegemon — trebuia să revină, *of, course*, Statelor Unite ! Pentru președintele S.U.A., F. D. Roosevelt, lumea postbelică trebuia să intre sub ascultarea celor „patru mari" *(Four Policemen)* adică : Anglia, S.U.A.,

www.dacoromanica.ro

U.R.S.S. și China, care erau (puteau fi !) singurele state cărora li se acorda dreptul de a dispune de forțe armate ofensive. Celelalte state — restul lumii ! — urmau să fie dezarmate, ele avînd dreptul să păstreze forțe armate *numai* pentru asigurarea ordinei interne. Nu mai puțin dominate de spiritul epocii erau și conceptele elaborate în U.R.S.S. Se admitea crearea unei singure organizații mondiale cu sublinierea cu rolul principal în viitoarea organizație să aparțină Marilor Puteri Aliate cărora le revenea și răspunderea pentru asigurarea păcii după război. Potrivit concepțiilor sovietice viitoarea organizație trebuia să fie cu adevărat o „organizație de securitate". În acest scop ea trebuia să dispună de forțe armate aeriene. Problemele de altă natură — economice, sociale, umanitare, etc. etc., — puteau să facă obiectul unei alte organizații- !

În cursul celor cîțiva ani care au premers înființarea Organizației Națiunilor Unite, în cadrul întîlnirilor și conferințelor interaliate „ideile" s-au cristalizat, deși interesele — și aspirațiile la dominația asupra lumii — nu s-au confundat. Negocierile secrete de la Dumbarton Oaks (august — septembrie 1944) între reprezentanții S.U.A., Angliei și U.R.S.S., cît și lucrările Conferinței de la San Francisco (aprilie-iunie 1945) au fost marcate de interesele marilor puteri, fiind străbătute de concepte și metode care mai tîrziu aveau să intre în contradicție cu tendințele și curentele progresiste ale lumii contemporane. Ceremonia semnării Cartei — moment ce a însemnat în fapt înființarea Organizației — a reflectat — și ea — concepțiile care au dominat etapele creerii Organizației. În legătură cu acest moment autorul scrie : „Pentru a nu dezminți spiritul în care a fost elaborat acest document (Carta O.N.U. — n.n.) mai întîi au semnat cele patru mari puteri : Anglia, China, S.U.A. și U.R.S.S., apoi Franța, după care au urmat cele lalte țări mici și mijlocii" (p. 38). Treizeci de ani mai tîrziu, referindu se la momentul constituirii O.N.U. reprezentantul Kenyei la Organizația Națiunilor Unite avea să spună : „cele cîteva state mici și slabe care au participat atunci și care au fost integrate în calitate de coautori ai Cartei, în realitate au fost, cu tot respectul, ceva mai mult decît observatori privilegiați" [4]. Romulus Neagu apreciază că acest document fundamental al Organizației care este Carta reflectă situația contradictorie și raportul de forțe existent în timpul elaborării lui. După opinia sa, Carta este „de la început și pînă la sfîrșit plină de compromisuri". (p. 38). Însă, cu toate limitele sale, Carta Națiunilor Unite (și, adăugăm noi, Organizația ca atare) a constituit și constituie un jalon de anvergură istorică pe calea instaurării unor relații noi în lume, bazate pe principiile fundamentale ale dreptului internațional.

Dar, imaginea lumii (și problematica ei !) nu s-a oprit la cea oglindită în Conferința de la San Francisco. În anii care au urmat „lumea a suferit transformări pe care membrii fondatori ai Națiunilor Unite puteau cu greu să le prevadă sau să și le imagineze. Astăzi Organizația este cu mult diferită de felul cum arăta ea în momentul intrării în vigoare a Cartei" [5]. În primul rînd *au crescut rîndurile* Organizației, „cu precădere în favoarea țărilor socialiste și în mod deosebit a țărilor în curs de dezvoltare, nealiniată. Romulus Neagu analizează schimbările intervenite în lume cît și în cadrul Organizației Națiunilor Unite relevînd astfel procesul *creșterii* Organizației, al *lărgirii funcțiilor* și *reorientării preocupărilor* ei. La început — arată autorul — procesul a fost destul de greu din cauza „mașinii de vot" occidentale care deținea majoritatea covîrșitoare în Organizație și a politicii imperialiste de împiedicare a accesului la independență al popoarelor din colonii. În primul deceniu de la crearea sa, în Organizație au intrat doar 9 state. În 1955 însă „blocajul" a fost rupt prin intrarea în rîndurile O.N.U. a 16 state printre care și România). În deceniul următor (1955—1965) numărul membrilor O.N.U. a crescut la 115, pentru ca în 1983 să ajungă la 158.

Modificările în componența Adunării Generale au avut efectul unei reacții în lanț". Ele au determinat modificări în componența *altor* organisme ale O.N.U. : Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Secretariat, etc., de asemenea în climatul dezbaterilor cît și în preocupările Organizației. După perioada de „conlucrare" între marile puteri (de la început) cînd a dominat acțiunea concertată a acestora, conceptul de „învingători și învinși" și cînd acțiunile țărilor mici și mijlocii erau practic blocate, după perioada întinsă a „războiului rece" dominată de așa zisa „confruntare est-vest" și funcționarea „mașinii de vot" a urmat perioada afirmării fără precedent a voinței popoarelor de a trăi libere și a participa activ la soluționarea echitabilă, luînd în considerare interesele tuturor, a marilor probleme cu care este confruntată omenirea" (p. 96). Autorul arată cum locul controverselor sterile, al unor încercări de amestec în treburile interne ale altor state l-a luat tot mai mult problematica lumii contemporane chiar dacă aceasta „zgîrie urechile occidentale". Urmărind aspectele pozitive care au avut loc în cadrul Organizației autorul nu ignoră consecințele politicii imperialiste, a practicilor neocolonialiste. El nu ignoră impactul recrudescențelor politicii de reîmpărțire a sferelor de influență, a atitudinilor de „mare putere", ceea ce a determinat (mai determină !) în activitatea O.N.U. „un șir de neajunsuri". Unele prevederi ale Cartei sau hotărîri ale Organizației „nu au fost transpuse în viață sau au fost realizate numai parțial". În organele și organismele Organizației chemate să elaboreze măsuri concrete și efective „examinarea problemelor a luat adesea cursul unor discuții și dezbateri îndelungate în detrimentul concentrării eforturilor asupra acțiunilor ce se impun". Con-

www.dacoromanica.ro

flicte grave în diferite zone ale lumii sau fenomene economico-sociale cu implicații mondiale „nu au fost abordate în cadrul O.N.U. ci în afara Organizației". (p. 99). Alteori, sub egida O.N.U. au fost promovate acțiuni străine de spiritul și țelurile Cartei. Toate acestea — arată Romulus Neagu — au fost favorizate și de structura Organizației care „nu a ținut pasul cu ritmul viguros al schimbărilor petrecute în lume".

Iată, deci, argumente pentru o *analiză critică* a structurii cît și a modului de funcționare a Organizației în vederea îmbunătățirii, a perfecționării întregii sale activități. Însă, în ciuda unor evidențe, nu s-a obținut „acordul la unison", eforturile n-au putut fi concertate așa încît n-au lipsit controversele, curentele de opinii (și interese !). Țările mici și mijlocii s-au pronunțat pentru îmbunătățirea prevederilor Cartei, pentru aducerea acesteia „la zi", corespunzător tendințelor de progres și aspirațiilor vitale ale popoarelor lor. Marile puteri, o serie de state occidentale au afirmat însă că textul Cartei conține „lecțiile dezvoltărilor care au dus la război", ale luptei comune și ale victoriei antihitleriste, ale luptei împotriva fascismului, etc. etc., ca atare, orice modificare a unei părți a Cartei ar atrage după sine o alta. În cortegiul „argumentelor" foarte des a fost uzitat faptul că fiecare stat, atunci cînd a devenit membru al Organizației Națiunilor Unite și-a luat angajamentul să respecte, fără rezerve, prevederile Cartei. De aci concluzia că textul Cartei ar fi ... intangibil ! Urmărind discuțiile purtate pe această temă autorul reliefează curentele de opinii, deosebirile, chiar divergențele,create în jurul ideilor și acțiunilor privind îmbunătățirea Cartei și a structurilor Organizației Națiunilor Unite. El apreciază că în cadrul acestui proces, *de mare adîncime și durată în timp*, care este procesul de adaptare a Organizației la cerințele lumii contemporane absolutizarea unei poziții în detrimentul alteia nu ar putea oferi o bază corespunzătoare pentru o abordare constructivă și că trebuie folosite „toate posibilitățile pe care le oferă legea de bază (Carta — n.n.), structura și regulile de procedură ale Organizației" (p. 108).

Autorul urmărește dialogul purtat la O.N.U. în vederea îmbunătățirii activității Organizației, a structurilor sale. În acest dialog el distinge *vocea* României. De-a lungul întregii sale cărți, Romulus Neagu prezintă pe larg *concepția românească* în ansamblul preocupărilor privind adaptarea Organizației Națiunilor Unite la cerințele lumii contemporane, poziția sa față de textul Cartei cît și de structurile O.N.U. El relevă esența propunerilor românești formulate încă în 1972, în cadrul Conferinței Naționale a P.C.R., propuneri dezvoltate în 1973 și îndeosebi în 1975 cînd România a prezentat în *viziunea sa* întreaga problematică a creșterii rolului Organizației Națiunilor Unite în viața internațională. Pe măsura accentuării dialogului privind îmbunătățirea Organizației Națiunilor Unite — dar și a afirmării României în viața internațională — contribuția țării noastre la acest proces s-a amplificat și diversificat. În toamna anului 1975 România a depus, succesiv, la O.N.U. trei documente cu privire la problemele de fond ale îmbunătățirii activității Organizației : instaurarea unei noi ordini economice internaționale, dezarmarea generală și în primul rînd a celei nucleare, îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite. Autorul subliniază că documentele românești au fost „larg apreciate la O.N.U." (p. 111) și că ele au constituit baza unor dezbateri fructuoase în Adunarea Generală cît și în organisme subsidiare acesteia. Corespunzător propunerilor românești, în cadrul marelui dialog deschis la O.N.U. pentru perfecționarea și adaptarea organizației la cerințele lumii contemporane trebuie avute în vedere o multitudine de probleme. Autorul se oprește asupra acestor propuneri care vizează : elaborarea unui cod de conduită a statelor, încheierea unui tratat universal cu privire la nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, îmbunătățirea modului de funcționare a Adunării Generale și a organismelor sale subsidiare, restructurarea unor sectoare — economic și social — din sistemul Națiunilor Unite, îmbunătățirea modului de organizare și funcționare a forțelor O.N.U. de menținere a păcii, inițierea unor acțiuni hotărîte în vederea lichidării neocolonialismului, elaborarea unor programe mondiale privind lichidarea inechității și a discriminării față de femei, crearea unui Consiliu al O.N.U. pentru problemele tineretului și altele. Propunerile românești — ca și ale altor state — au creat în cadrul O.N.U. un curent constructiv. „Discuțiile — arată autorul — au fost largi, îmbrățișînd întreaga gamă a structurii și activităților O.N.U." (p. 109). Ca urmare au fost adoptate mai multe rezoluții, iar în 1975 Comitetul ad-hoc pentru îmbunătățirea Cartei a fost restructurat, devenind *Comitet special pentru Carta Națiunilor Unite și pentru întărirea rolului Organizației*, compus din 47 de state printre care și România.

Consacrată unei teme generale, cu *valoare universală* (adaptarea Organizația Națiunilor Unite la cerințele lumii contemporane) lucrarea lui Romulus Neagu este, dedicată deopotrivă, *României, activității sale la Organizația Națiunilor Unite*. Din acest punct de vedere ea are o dublă valoare. Se cuvine reliefată probitatea științifică a autorului, capacitatea sa de a parcurge o întinsă bibliografie consacrată temei lucrării, bucuriei sale de a o pune în circuitul științific din România. Pentru cei interesați de problematica lucrării sînt valoroase lucrările speciale menționate de autor dar mai cu seamă *documentele de primă mînă*, documente izvorîte din chiar viitoarea curentului creat la O.N.U. în direcția perfecționării Organizației. Sînt documente pe care autorul a avut prilejul să le cunoască direct sau — grație activității sale în cîmpul diplomației românești contemporane — să contribuie la elaborarea lor. Ca și în cazul unei alte lucrări

www.dacoromanica.ro

apărute sub semnătura sa (Romulus Neagu, *Securitatea europeană. Afirmarea unui nou concept*, Editura politică, București, 1976), și în cazul lucrării de față autorul a avut șansa de a cunoaște procesul de îmbunătățire a Organizației Națiunilor Unite nu doar pe cale livrească, nu doar prin observație și analiză ci și prin implicare. Cu alte cuvinte nu din afară, ci din interior. Acest fapt nu a diminuat obiectivitatea autorului, luciditatea analizei sale. Dimpotrivă, se poate spune că Romulus Neagu a știut să valorifice această ipostază a sa în beneficiul cărții — și evident și al nostru !. Este locul să mai adăugăm că prin modalitatea de abordare a temei autorul se detașează de mulți dintre acei autori care pînă nu demult vedeau Organizația Națiunilor Unite numai la superlativ, ca un sistem perfect și deci infailibil. Unghiul lui Romulus Neagu este însă un unghi critic — și deci constructiv. Indicele cărții (întocmit de Vasile Fornea) este, fără a fi un indice tematic, un veritabil catalog al unei bune părți a documentelor elaborate s-au prezentate la O.N.U., inclusiv a celor românești. Acuratețea stilului — mai exact sobrietatea lui — invită la lectură nu numai pe cercetătorul interesat. Noua lucrare a lui Romulus Neagu își găsește astfel în bibliografia românească consacrată problemelor vieții politice internaționale, activității României pe plan extern, un loc distinct, bine meritat.

Elisabeta Petreanu

NOTE

[1] Romulus Neagu, *Securitatea europeană. Afirmarea unui nou concept*, Edit. politică, București, 1976.

[2] În literatura românească consacrată Organizației Națiunilor Unite vezi îndeosebi : A. Bolintineanu și M. Malița, *Carta O.N.U. Document al erei noastre*, Edit. politică, București, 1970 ; vezi de asemenea : Marțian Niciu, *Rolul O.N.U. în promovarea principiilor dreptului internațional în relațiile dintre state*, Edit. politică, București, 1973.

[3] Frank Donovan, *Mr. Roosevelt's Four Freedoms, The Story Behind the United Nation Charter*, Dold, Mead and Co., New York, 1966, p. 54—55.

[4] Doc. O.N.U. A/P.V., 2362, p. 12.

[5] *Mesajul Secretarului general, Kurt Waldheim, cu ocazia Zilei Națiunilor Unite, 24 octombrie 1978*, Centrul de informare al O.N.U. pentru România, București, 1978.

* * * *Titulescu și strategia păcii* *, Edit. Junimea, Iași, 1982, 502 p.

Elaborată pe baza a numeroase documente din arhivele române și străine, lucrări de specialitate istorice, juridice, economico-financiare, politologice, memorialistice, pe studii și articole publicate în reviste și în presă, scrisori cu caracter oficial și personal, *Titulescu și strategia păcii*, reprezintă o lucrare densă, de amplă informație și analiză, înfățișînd concepțiile și activitatea ilustrului om politic, jurist, diplomat, economist, patriot și înțelept umanist român în contextul politicii europene și internaționale interbelice, al luptei pentru consolidarea desăvîrșirii unității naționale a României, a sistemului de la Versailles și a creației acestuia — Societatea Națiunilor — apărării păcii și securității internaționale.

Structurată pe XIII capitole, conținînd o bogată bibliografie și un număr apreciabil de documente arhivistice, sau extrase din acestea, lucrarea reprezintă o valoroasă cercetare consacrată elucidării și analizării contribuției teoretice și acțiunilor practice ale lui Titulescu la fundamentarea doctrinei și filosofiei sale despre pace, despre strategia păcii, prin drept, ca unică alternativă a războiului.

Pornind de la tezele filozofice antice, ilustrate de Platon, Aristotel, Seneca, de la concepțiile lui Grotius, Nicolae Titulescu, ca strălucit reprezentant al umanismului român, relevă că pacea, starea de pace, este starea normală și natural a raporturilor dintre state, pe cînd războiul, războiul de agresiune, este un fenomen anormal, o crimă care trebue înlăturată din viața societății. În celebra sa conferință, *Dinamica Păcii*, rostită în 1929 la invitația lui Stresemann, în fața parlamentarilor germani, Nicolae Titulescu sublinia : „Îmi exprim aici convingerea mea profundă, care se sprijină pe constatarea că războiul nu este niciodată, dar într-adevăr niciodată, soluția unui conflict. Războiul, în cazul cel mai bun, adică războiul victorios, nu poate decît schimba termenii problemei ; nemulțumitul de mîine va lua locul nemulțumitului de astăzi. Unui război dus în numele dreptății îi va urma un alt război dus în numele justiției. Și așa la nesfîrșit. Și cu ce preț ? Cu un preț imens plătit de întreaga comunitate internațională pentru motivele subiective ale unuia sau mai multora din membrii săi" [1].

www.dacoromanica.ro

În vederea prevenirii și înlăturării războiului din viața societății, el considera că comunitatea internațională dispune de numeroase posibilități și în primul rînd de legi internaționale — cum se exprima el — de dreptul internațional, consacrat în tratate și acorduri internaționale — ca drept al păcii, care apără și servește pacea, interzice războiul ca mijloc de politică națională, de instituția rezolvării diferendelor dintre state, prin mijloace pașnice de organizații regionale, continentale și universale care apără pacea și securitatea internațională. Paralel cu studierea cauzelor conflictuale dintre state și găsirea remediilor adecvate, soluționării lor, pașnice, precum și înmulțirea, diversificarea, suprapunerea instrumentelor politico-juridice bilaterale, regionale, multilaterale de consacrare și consolidare a păcii și de prohibire a războiului, Titulescu considera că trebuie practicată o sistematică politică de colaborare și cooperare multilaterală dintre state, îndeosebi pe tărîm economico-financiar, cultural etc., de sădire în conștiința umanității a ideilor păcii și a imperioaselor ei comandamente, de creare a unei mentalități de pace, liniște, încredere și respect reciproc, de înlăturare a disensiunilor și animozităților care-i separă pe oameni. El era adeptul fervent al tezei spiritualizării constante și progresive a frontierelor, al apropierii popoarelor și națiunilor. Peste frontiere și doctrine considera că este imperios necesar să circule oamenii, ideile, bunurile materiale și spirituale care întruchipează măiestria geniului național și semnifică aportul comun la tezaurul civilizației universale.

În această cruciadă împotriva răului, care, potrivit concepției sale, îl constituia războiul el asocia masele, popoarele, opinia publică, întrucît numai cu ajutorul lor putea fi construit edificiul păcii.

De asemenea, el își exprimă convingerea într-o colaborare fructuoasă dintre juriști, oamenii politicii și oamenii de știință și cultură, în salvgardarea păcii, în realizarea operei de pace și securitate pentru toate statele și popoarele, indiferent de zona geografică în care se află de nivelul dezvoltării și orînduirea căreia îi aparțin, relevînd că pacea este unică și indivizibilă. El chema oamenii politici și juriștii secolului nostru ca, printr-o conlucrare rodnică „să înlocuiască construcția juridică pe care Grotius la începutul secolului al XVII-lea a axat relațiile internaționale" [2], adaptînd-o la exigențele secolului al XX-lea, „înlăturînd terminologia absurdă a dreptului războiului, adică a dreptului de exercitare a crimei prin admiterea unui singur drept; acela al păcii?" [3], în condițiile respectului independenței, suveranității, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, coexistenței pașnice între state.

Încă în anul 1929, Nicolae Titulescu, cu spiritul său vizionar își exprima convingerea într-o „mișcare ritmică a relațiilor umane către un stadiu în care forța brutală să-și piardă din ce în ce mai mult din preponderență în reglementarea conflictelor dintre națiuni". Evident că gîndurile și acțiunile întreprinse de N. Titulescu și alte minți luminate ale epocii interbelice de înlăturare a folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile internaționale de împiedicare a războiului nu au avut ecoul cuvenit și omenirea a fost aruncată în cel mai distrugător măcel, plătind un extraordinar de greu tribut de sînge pentru a învinge fascismul german și militarismul japonez și a cuceri din nou pacea.

În prezent, această pace — viața însăși pe planeta noastră — este din nou amenințată de cel mai catastrofal război — cel racheto-nuclear — care aduce în actualitate filosofia păcii profesată cu tenacitate de unul dintre cei mai străluciți umaniști ai veacului nostru. De aceea salutara apariție a strategiei titulesciene a păcii, la Iași, unde ilustrul nostru compatriot și-a început cariera universitară ca profesor de drept civil se înscrie pe linia tradiției spiritualității românești și vocației permanente de pace și bună vecinătate a poporului nostru cu vecinii săi, de acțiuni ferme, conjugate cu cele ale altor state și popoare de menținere și conservare a păcii internaționqale, de apărare a pămîntului strămoșesc, a României, care numai în condiții de muncă pașnică — cum releva Titulescu — a prosperat, punînd în valoare zestrea sa națională și energia sa creatoare.

Lucrarea prestigiosului grup de istorici, diplomați, politologi și publiciști debutează cu un cuvînt înainte al acad. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România care sintetizează liniile directoare ale personalității și activității lui N. Titulescu, strălucit savant în domeniul dreptului civil și internațional, om politic și de stat, deținînd în cite două rînduri portofoliile de ministru al afacerilor externe și al finanțelor, deputat, (p. 12) universitar și academician de renume, diplomat de excepție, orator prestigios, fervent protagonist al scenei politice românești și internaționale în perioada interbelică, soldat și arhitect al păcii, care nu a cunoscut demobilizarea și descurajarca, om al păcii și al epocii, expresie a geniului creator al poporului român. Titulescu a personificat vocația de pace a poporului român, tendințele și realitățile obiective din viața internațională a epocii sale îndreptate spre consolidarea statelor naționale, create după primul război mondial, consolidare și aplicarea principiilor dreptului internațional în sfera raporturilor interstatale, întărirea și creșterea prestigiului și autorității primei or[illegible] [illegible] [illegible] [

fascismul, politica agresivă a acestor state, militînd cu fervoare pentru crearea instrumentelor și organizațiilor regionale și mondiale de realizarea securității colective, dezarmării, intensificării colaborării dintre toate statele în opera de pace pentru toți. Mesajul umanist al gîndirii și acțiunii titulesciene are un profund ecou și prelungiri în contemporaneitate, unde forța dreptului și a principiilor dreptului internațional prevalează și trebuie să prevaleze, să guverneze raporturile interstatale, să anime și conjuge eforturile tuturor statelor în asigurarea unui viitor pașnic al omenirii, ca unica alternativă a coșmarului nuclear.

Capitolul I, referitor la coordonatele activității diplomatice a lui Nicolae Titulescu în perspectivă istoriografică, stărnie asupra conceptului diplomației în mișcare practicată de el, receptivă la imperativele timpului, avînd drept scop să unească și coordoneze eforturile tuturor sau majorității statelor în opera de pace considerată de el ca „o stare de spirit alcătuită din încredere, din înțelegere reciprocă, din nădejde în ziua de mîine" (p. 19). Pentru marele umanist român, pacea constituia un scop, o direcție de acțiune, o organizare legală, o neconteneită luptă pentru dobîndirea ei, efort care în viziunea sa „are un caracter sacru" (p. 19) și permanent. De aceea, diplomația sa nu este una conjuncturală, ci o diplomație a păcii globale, a strategiei menținerii și conservării păcii, a indivizibilității păcii, de rezolvare reciproc avantajoasă a marilor probleme ale timpului său: securitatea europeană și internațională, definirea agresiunii, pactele regionale, dezarmarea, cooperarea pentru dezvoltare, inclusiv cooperarea intelectuală, ceea ce a îndrituit pe mulți contemporani ai săi să-l considere „cel mai mare diplomat al timpului său", arhitectul păcii, „le plus grand '« europeens » d'aujourd'hui" (p. 45). Titulescu este, după cum subliniază autorii și numeroși specialiști străini ca: W. M. Bacon, Jr. S. Miculicz, J. de Launay ș.a., diplomatul „realist" (p. 48), care „a conceput pacea ca un sistem organizat și dinamic bazat pe tratatele de pace și pe Pactul Ligii Națiunilor" (p. 48), deci care a militat pentru construirea păcii prin drept, consacrată prin forța instrumentelor juridice care exprimau voința și interesele statelor contractante. Pacea în viziunea titulesciană constituia nu numai un imperativ intern românesc menit să asigure consolidarea unității naționale a României și creșterea prestigiului ei în lume, ci și „pacea planetei întregi" (p. 47) ca expresie a principiului indivizibilității acesteia.

Nicolae Titulescu — patriot și diplomat de renume mondial formează obiectul capitolului II în care este examinată geneza preocupărilor sale juridice, didactice și politice, insistînd asupra principalelor momente ale activității sale politico-diplomatice: adept al reformelor înaintate pe plan intern, luptător pentru realizarea idealului unității naționale, semnatar al Tratatului de la Trianon, făuritor al alianțelor regionale: Mica Antantă și Înțelegerea Balcanică, întărirea forului de la Geneva, lupta împotriva agresiunilor și folosirii forței în relațiile internaționale, stabilirea relațiilor diplomatice cu Uniunea Sovietică; îmbunătățirea raporturilor cu alte state vecine și țări, ceea ce a determinat pe unii ziariști și oameni politici, ai timpului să-l considere „nu numai un mare șef de legație, un eminent financiar, un abil diplomat și un adevărat savant ... un scriitor strălucit și spiritual și un om indispensabil în actualitatea politică română și în mișcarea universală de reînnoire ... simbolul unei politici ... o forță europeană, aproape fără pereche" (pp. 66—67).

În capitolul III se evidențiază fundamentele strategiei păcii pe temeiul „Jurnalului" lui N. Titulescu în care sînt relevate liniile de forță ale gîndirii și acțiunii sale politico-juridice și diplomatice, utilizarea geniului său juridic și diplomatic pentru promovarea intereselor României pe arena internațională, pentru a duce „România în lume" cum s-a exprimat el și crearea unui climat internațional general de pace și securitate pentru toate popoarele prin corelarea intereselor, prin atenuarea și rezolvarea amiabilă a diferendelor interstatale, asocierea la această operă a tuturor personalităților și partidelor din România și din străinătate a mijloacelor de informare care în concepția sa aveau datoria de a propaga ideile păcii, cooperării și încrederii între națiuni.

Din succinta prezentare a ideilor fundamentale din „Jurnal", autorul acestui capitol constată că încă foarte puțini cercetători au avut privilegiul să studieze documentele Titulescu aflate la Fundația Hoover din cadrul Universității Stanford și în special să se aplece asupra nelipsitului însoțitor al marelui diplomat român care-l constituia „Jurnalul", în care celebrul umanist nota de prin 1920 reflecțiile, aprecierile sale cu privire la fapte, evenimente, acțiuni, reacțiuni, persoane etc. și care constituie gîndirea intimă a ilustrului nostru compatriot.

Cele 187 caiete împreună cu Jurnalul ce însumează peste 9350 file (p. 72) reprezintă materializarea unei metodice și clocotitoare activități puse în slujba României și a comunității internaționale, a idealurilor de pace și progres social sub formă de: note, rapoarte, memorandumuri, telegrame cifrate sau în clar, manuscrisele unei lucrări științifice, conferințe, proiectele unor interviuri și articole de presă, telegrame de felicitare (p. 72) transmise oamenilor politici, de afaceri, unor juriști, diplomați români și străini. Aceste documente, împreună cu scrisorile primite de N. Titulescu de la cei mai remarcabili oameni politici ai timpului ca: I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Take Ionescu, Iuliu Maniu, L. Blum, W. S. Churchill, David Lloyd George, F. Kellogg, Eduard Herriot, Jan Massaryk, N. Politis, J. P. Boncour ș.a. și în special lucrarea sa *La politique étrangère de la Roumanie*, definitivată în anul 1937 și predată spre

www.dacoromanica.ro

publicare Editurii Flammarion din Paris (p. 73).reprezintă liniile directoare ale gîndirii și acțiunii titulesciene. Lucrarea sus menționată prezintă un interes deosebit pentru istoria politică a României și Europei interbelice. În celebrele sale conferințe: „Dinamic păcii" (p. 79), „Politica și pacea", „Progresul ideii de pace", „Ordinea în gîndire", „Despre metodele practice de a păstra pacea actuală" ș.a., a fundamentat și dezvoltat ideile sale, doctrina sa privind dreptul la pace, la securitate, la independență, la libera afirmare și dezvoltare a tuturor statelor și popoarelor, în plină suveranitate, coordonare și libertate (p. 80), principiile generale ale dreptului internațional care guvernează raporturile interstatale.

Moștenirea sa teoretică reprezintă un bun al umanității, care merită a fi pe deplin pus în valoare, pentru ca colectivitatea internațională și în primul rînd, România ale cărei interese le-a servit în chip magistral Titulescu pînă în ultimele clipe ale vieții sale să poată beneficia de ea. Aceasta reclamă în primul rînd trecerea la publicarea întregii opere a lui N. Titulescu, care se prelimină la aproape 15 volume. Cercetătorilor români de azi și de mîine le incumbă obligația de onoare de a uza de această impresionantă moștenire „pentru a restabili adevărul în interesul țării și al meu", astfel cum cerea N. Titulescu prietenilor și colaboratorilor săi politici în Codicilul la testamentul din 18 noiembrie 1937. Prin concepția sa vizionară și prospectivă, N. Titulescu a interogat și servit viitorul cu idei, teze, raționamente și opțiuni, care-și păstrează actualitatea și perenitatea. Momentul Titulescu „constituie unul din capitolele de excepție în evoluția istoriei diplomatici românești și universale" (p. 86), cum pe bună dreptate subliniază autorii și care se cere a fi studiat în toate conexiunile sale și aprofundat. N. Titulescu — promotor al lărgirii relațiilor externe ale României, este titlul capitolului IV în care autorul subliniază contribuția conducătorului necontestat al diplomației României, întregite la amplificarea relațiilor țării cu noi state din Africa, Asia și America (p. 92). Situîndu-se pe linia tradițiilor înaintate ale politicii externe și diplomatice românești moderne ilustrată de N. Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Take Ionescu, exprimînd imperativele epocii interbelice, școala diplomatică titulesciană a asigurat țării o conjunctură internațională propice activității creatoare, amiciții și alianțe, relații normale și amicale cu toate statele și în primul rînd cu cele vecine, călăuzindu-se după principiul „de la național, prin regional la universal". În acest context merită a fi relevată contribuția lui N. Titulescu la reluarea relațiilor diplomatice dintre România și Uniunea Sovietică, primirea acesteia în Societatea Națiunilor, negocierea și parafarea pactului de asistență mutuală româno-sovietic în 1936 (p. 95—96), practicarea unei politici de prietenie și colaborare față de vecinul de la răsărit.

Celelalte capitole ale lucrării referitoare la: dimensiunile economice și financiare ale activității lui N. Titulescu; rolul puterilor mici în viața internațională contemporană; N. Titulescu și Liga Națiunilor; interesele păcii și drepturile României în dezbatere parlamentară; poziția partidelor politice față de activitatea diplomatică a lui N. Titulescu; N. Titulescu și problema strîmtorilor Mării Negre; Un eșec al păcii globale: Demiterea lui N. Titulescu; Noi documente străine privind activitatea diplomatică a lui N. Titulescu (p. 329); N. Titulescu și strategia păcii: o bibliografie (p. 349): N. Titulescu și strategia păcii: Documente (p. 363), deși conțin unele repetări, înfățișează în impostaze diverse și în momentele respective pluridimensionalitatea personalității și activității multilaterale a Talleyrandului epocii interbelice, strădaniile sale perseverente consacrate întăririi și conservării păcii, prevenirii stărilor conflictuale, rezolvării diferendelor dintre state prin mijloace pașnice, înmulțirea și suprapunerea instrumentelor politico-juridice menite a garanta pacea și împiedica războiul, creșterea eficienței Societății Națiunilor în opera de pace, crearea unei mentalități, unei filozofii a păcii, amplificarea prieteniei și colaborării între toate statele lumii, asigurarea păcii prin dezarmare, securitate colectivă și drept.

În ciuda avertismentelor și acțiunilor lui N. Titulescu și a altor personalități proeminente ale epocii interbelice, omenirea a fost aruncată în al doilea război mondial, dezlănțuit de fascismul german. Pacea a fost cîștigată cu prețul unor ireparabile sacrificii. Și în prezent pacea este în pericol. Cursa înarmărilor, îndeosebi cea racheto-nucleară și preconizatul război al stalelor este un pericol iminent al însăși vieții pe planeta noastră.

Învățămintele celui de-al doilea război mondial nu trebuie să fie date uitării, gîndirea umanistă militantă a lui N. Titulescu, reflectată în această lucrare valoroasă, de înaltă ținută, cheamă la acțiuni tot mai energice și conjugate pentru apărarea păcii, deoarece așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la lucrările Forumului Național al Tineretului se impune să asigurăm „o lume fără arme și războaie, a păcii și prieteniei, a frăției tuturor oamenilor de pe planeta noastră!".

Acestor imperative le răspunde politica și acțiunea diplomatică a României socialiste pe arena internaționare care pornește dela tradițiile înaintate și exigențele contemporaneității de a consacra și perpetua cea mai înaltă valoare în care sînt vital interesate toate popoarele și națiunile: PACEA.

Ion Grecescu

www.dacoromanica.ro

* Cuvînt înainte de prof. univ. dr. docent Mihnea Gheorghiu, Președintele Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România ; Gheorghe Buzatu (coordonator), I. Agrigoroaiei, Emilian Bold, Constantin Bușe, I. Ciuperceă, N. Dascălu, Valeriu Dobrinescu, Gh. I. Florescu, M. Iacobescu, D. Ivănescu, A. Karetchi, N.Z. Lupu, Vasile Matei, Mircea Mușat, Ion Pavelescu, Emil Popescu, George G. Potra, I. Saizu, Ioan Scurtu, Ilie Seftiuc, D. Șandru, Constantin I. Turcu.

[1] N. Titulescu, *Dinamica păcii*, în *Documente diplomatice*, Edit. politică, București, 1967, p. 296.

[2] *Ibidem*, p. 298.

[3] N. Titulescu, prefață la lucrarea comandorului Preda C. Fundățeanu, *Libertatea mărilor și prizele maritime* ', Fundația pentru literatură și artă, 1935, pp. 20—21.

Vicente Palacio Atard *La Espana del siglo XIX*, 1808—189i, Madrid, 1978, p. 140

CONSTANTIN BUȘE, *De la Bolivar la Cardenas*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 365 p.

Cartea pe care Constantin Bușe, cu ajutorul, mereu binevoitor, al Editurii științifice și enciclopedice, o oferă cititorilor din țara noastră reprezintă, pe de o parte, o încununare a eforturilor pe care acest tenace investigator le face pentru a desluși sensurile evoluției istorice a țărilor latino-americane în epoca contemporană, iar pe de altă parte, se înscrie ca o realizare de frunte a istoriografiei actuale românești în ceea ce privește tendința de a cuprinde în sfera de cercetare procesele și fenomenele istoriei universale.

Lucrarea reprezintă o culegere de opt studii, unul de istorie modernă, iar celelalte de istorie contemporană și se sprijină pe o bogată bibliografie, precum și pe un interesant material inedit pe care autorul a avut posibilitatea să-l culeagă din Arhivele Ministerului de Externe de la Paris, Fondul America Latină și din Arhivele Ministerului de Externe de la noi, din rapoartele și corespondența diplomaților români acreditați în diferite state latino-americane.

Deși cele opt studii sînt independente unele de altele în ceea ce privește subiectele tratate, problematica urmărită de autor în fiecare dintre ele, în primul rînd lupta pentru libertate și independență națională purtată de popoarele latino-americane, la început împotriva metropolelor din Europa, iar mai tîrziu împotriva marelui vecin din nord, le conferă valențele unui ansamblu unitar, bine închegat, cu o legătură organică între părțile componente.

Studiul cu care se deschide lucrarea se intitulează *Repere la o posibilă introducere în istoria modernă a Americii Latine. Simón Bolivar (1783—1830)* (pp. 13—53) și este alcătuit din două părți principale. În prima sînt scoase în evidență evenimentele și evoluțiile mai importante care preced declanșarea revoluției de emancipare a coloniilor latino-americane și sînt punctate momentele esențiale ale acestei revoluții, arătîndu-se că ea a fost cu precădere o revoluție politică și nu una social-economică, iar în partea a doua este prezentată, pe scurt, activitatea și gîndirea lui Simón Bolívar, insistîndu-se asupra concepției sale politice și subliniindu-se democratismul ideilor sale. Plasarea acestui studiu la începutul lucrării a fost necesară și binevenită, deoarece el îl introduce și-l avertizează pe cititor asupra problematicii pe care autorul își propune să o urmărească pe parcursul întregii sale investigații.

Cel de-al doilea studiu al lucrării *O viață de erou și o operă exemplară: José Carlos Mariategui (1895—1930)* [1] (pp. 54—84) analizează activitatea și gîndirea primului și celui mai însemnat propagandist și teoretician al marxismului în America Latină, a celui mai de seamă interpret al realităților latino-americane de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric. În privința activității practice a marelui gînditor și om politic, autorul subliniază faptul că toate acțiunile sale au fost subordonate obiectivului strategic fundamental, acela al constituirii partidului politic de clasă al proletariatului peruan, obiectiv înfăptuit în 1928, prin crearea Partidului Socialist Muncitoresc Țărănesc Peruan, precum și obicetivului de creare a unei centrale unice, socialiste a sindicatelor, acțiune încununată de succes în 1929 cînd a luat ființă Confederația Generală a Muncitorilor din Perú, organizație la baza căreia stăteau principiile luptei de clasă. Este scos în evidență faptul că, în concepția lui Mariategui, lupta de eliberare socială și cea de eliberare națională constituie două laturi inseparabile ale aceluiași proces istoric în fruntea căruia trebuie să se afle proletariatul în alinată cu țărănimea și cu alte forțe sociale progresiste care doresc cu adevărat independența țării. În partea a doua a studiului este abordată activitatea teoretică a lui Mariategui, analizîndu-se principala sa lucrare, *Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana*, apărută în 1928, lucrare ce oferă o viziune materialist-dialectică, marxist creatoare asupra istoriei și societății peruane și se remarcă prin profunzimea aprecierilor, calitatea și vigoarea

www.dacoromanica.ro

În cel de-al treilea studiu, intitulat *Țăranii „cacos" înfruntă infanteria marină americană* (pp. 85—101), autorul analizează relațiile americano-haitiene în intervalul 1914—1934, practicile americane la adresa acestei mici țări și insistă asupra eroicei rezistențe a țăranilor „cacos", conduși de Charlemagne Masséna Peralte, împotriva ocupației militare americane.

Următorul studiu, *Marele eroism al unei țări mici. Epopeea lui Sandino* [2], (pp. 102—139) abordează problematica luptei de eliberare socială și națională desfășurată de poporul nicaraguan împotriva oligarhiei interne și a intervenției armate nord-americane, insistînd în mod deosebit asupra perioadei cînd în fruntea acestei lupte s-a aflat Augusto César Sandino. Autorul subliniază, cu multă îndreptățire, faptul că semnificația luptei sandiniste a depășit cu mult granițele micii republici din America Centrală și a căpătat o adevărată valoare de simbol pentru toate popoarele latino-americane.

Capitolul următor, intitulat *Tenentismul. Coloana „Cavalerului speranței". Revoluția națională din 1930. Insurecția din 1935* (pp. 140—190) se ocupă cu analiza luptelor revoluționare ale maselor populare din Brazilia în deceniile trei și patru ale secolului nostru. Autorul prezintă răscoalele tenentiștilor, tineri ofițeri inferiori, care au avut loc în diferite orașe braziliene, cea mai importantă și ultima fiind condusă de căpitanul de geniu Luis Carlos Prestes, revoluția liberală din 1930 care a adus la putere pe Getulio Vargas și insurecția din noiembrie 1935, care a fost prima luptă conștientă condusă de Partidul Comunist Brazilian împotriva opresiunii străine, împotriva latifundiarilor și guvernului latifundiarilor și marilor capitaliști. Se remarcă, prin profunzimea și claritatea ei, analiza programului pe care comuniștii l-au propus maselor în 1935 și a cauzelor ce au dus la înfrîngerea insurecției populare.

Cel mai cuprinzător capitol, ca număr de pagini, al acestei lucrări, *30 de ani de glorie* (pp. 191—294), se ocupă de lupta revoluționară a poporului mexican în prima jumătate a secolului nostru și cuprinde două studii. Primul dintre acestea, intitulat *Revoluția mexicană, 1910—1917. Începutul luptei pentru cea de-a doua independență a Americii Latine* [3] (pp. 191—235) analizează situația Mexicului în timpul regimului dictatorial al lui Porfirio Díaz (1876—1880 : 1884—1911), insistînd, în principal, asupra gravității problemei agrare, a accelerării procesului de pătrundere a capitalului străin în economia națională și a dezvoltării proletariatului, factori care au stat la baza declanșării revoluției mexicane din 1910—1917. În ceea ce privește problematica revoluționară propriu-zisă, autorul subliniază faptul că revoluția mexicană a avut un pronunțat caracter social și național și că votarea și promulgarea constituției de la Querétaro (31 ianuerie, 5 februarie 1917) a reflectat tendințele și aspirațiile fundamentale ale revoluției, ea avînd un net caracter social și național-antiimperialist.

Al doilea studiu al acestui capitol, *De la principii la realitate. Un om pentru poporul său : Lázaro Cárdenas (1895—1971)* (pp. 235—294) analizează situația Mexicului în perioada postrevoluționară, oprindu-se, mai ales, asupra mandatului prezidențial al lui Lázaro Cárdenas (1934—1940), perioadă în care pe plan intern sînt înfăptuite cîteva reforme de evidentă orientare socialistă (naționalizarea căilor ferate, a industriei petrolului etc.) iar pe plan extern este promovată o politică caracterizată prin antifascism, repulsie față de regimurile totalitare, reacționare, și sprijin diplomatic, material și moral acordat luptei popoarelor pentru independență și libertate. Autorul scoate în evidență faptul că guvernarea lui Cárdenas a fost o continuare, prin reformele economice și prin opțiunile sale politice și ideologice, a revoluției din 1910—1917 și, în acest sens, a realizat îndeplinirea deziderateloor burghezo-democratice ale constituției din 1917.

Ultimul studiu al lucrării, *De la „democrația reprezentativă" a lui Balmaceda la guvernarea Frontului Popular* (pp. 295—341) este, poate, și cel mai interesant prin profunzimea analizei pe care autorul o întreprinde asupra împrejurărilor în care s-a desfășurat lupta revoluționară a poporului chilian la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului nostru. În prima parte a studiului este prezentată guvernarea președintelui José Manuel Balmaceda (1886—1891), politician cu convingeri liberale care, prin reformele introduse, a încercat să lovească în casta privilegiaților funciari și în interesele capitalului străin, dar, finalmente, înfrînt de opoziția acestor sectoare a fost obligat să se sinucidă. În partea a doua autorul analizează evenimentele cu o profundă semnificație istorică cum ar fi insurecția populară din iunie 1932 care a dus la instaurarea, pentru două săptămîni, a Republicii Socialiste Chile și guvernările Frontului Popular, începute în 1938, care în 1946 ajung la punctul lor culminant prin introducerea în guvern, pentru prima dată, a trei miniștri comuniști. Din păcate, obiectivele economice și politice ale Frontului Popular s-au putut realiza doar parțial datorită înverșunatei opoziții a reacțiunii interne și a situației externe, în care presiunea Statelor Unite a fost factorul hotărîtor.

În ansamblu, putem afirma cu toată convingerea că lucrarea lui Constantin Bușe reprezintă o reușită a istoriografiei românești contemporane în ceea ce privește studiile de istorie universală. Ea se adresează, în egală măsură, atît specialiștilor cît și cititorilor pasionați de istorie, tot mai mulți în ultimii ani, prin riguroasa abordare metodologică, prin ineditul multora dintre informațiile pe care le aduce, prin stilul ingrijit și alert care face lectura pasionantă și,

www.dacoromanica.ro

lucrul cel mai important, prin mesajul umanist pe care îl conține. Pe lîngă valoarea științifică, indiscutabilă, lucrarea lui G. Bușe reprezintă însă și o importantă contribuție la mai buna cunoaștere a istoriei Americii Latine în țara noastră și, pe această cale, la întărirea legăturilor de prietenie și solidaritate dintre poporul român și popoarele latino-americane. Pentru toate aceste considerente cartea trebuie citită iar Editura științifică și enciclpedică merită cele mai sincere felicitări.

Eugen Denize

NOTE

[1] Vezi și C. Bușe, *Viața și opera lui José Carlos Mariategui (1895—1930)*, în „Revista de istorie", 33 (1980), nr. 12, pp. 2315—2334.

[2] Idem, *Mișcarea de eliberare socială și națională din Nicaragua (1909—1934)*, în Revista de istorie", 31 (1978), nr. 12, pp. 2259—2284.

[3] Idem, *Revoluția mexicană (1910—1917), începutul luptei pentru cea de-a doua independență a Americii Latine*, în „Revista de istorie", 33 (1980), nr. 1, pp. 117—146.

CAMIL MUREȘAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PĂIUȘAN, *Downing Street 10*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p.

La mai bine de un deceniu după ce oferise cititorului român un volum cuprinzînd portretele istorice ale președinților americani *, Camil Mureșan și Alexandru Vianu împreună cu Robert Păiușan au publicat recent un volum asemănător consacrat celor care de peste două secole și jumătate conduc destinele politice ale Marii Britanii în calitate de prim-miniștri.

Lucrarea se deschide cu două capitole introductive, primul intitulat „La Downing Street" analizînd succint evoluția raporturilor politice dintre rege și Parlament și modul în care se ajunge la instituirea funcției de prim-ministru în condițiile în care primul rege hanovrian George I (1714—1727) și urmașii săi, germani ca origine și puțini cunoscători ai limbii engleze, vor lăsa problemele politice în seama guvernului ales din reprezentanții partidului majoritar în Parlament. Se evidențiază de asemenea modul în care se perfecționează sistemul politic englez prin reformele electorale din 1832, care va desființa circumscripțiile mărunte și repartizînd mai echitabil locurile din parlament între zonele urbane și rurale, îngrădea posibilitățile de influențare a alegerilor și din 1867 care reducînd censul a permis intrarea în corpul electoral a păturilor mijlocii fapt ce va avea profunde consecințe politice.

În încheierea capitolului sintetizînd poziția politică a premierilor englezi, autorii afirmă, cu deplin temei, că aceștia pînă la 1832 au fost dependenți de coroană și parlament, între 1832 1867 mai ales de parlament, iar după acea dată de corpul electoral.

Următorul capitol „Grandoarea și declinul unui imperiu „face o scurtă trecere în revistă a istoriei Angliei de la începutul secolului al XVIII-lea pînă în zilele noastre.

Este relevat faptul că Anglia grație superiorității sistemului ei politic și a forței sale economice datorate revoluției industriale devine o putere mondială, posesoare a unui mare imperiu colonial, controlînd comerțul mondial și anihilînd cu succes încercările spre hegemonia mondială ale Franței, definitiv în 1815.

Pierderea supremației economice în favoarea S.U.A. și a Germaniei, noile puteri economice la începutul secolului XX și, mai ales, eforturile depuse pentru înfrîngerea Germaniei în primul război mondial au marcat declinul puterii engleze ce va deveni tot mai evident după al doilea război mondial cînd își va pierde aproape în întregime vastul său imperiu colonial.

Pe planul vieții politice interne evenimentul major se va produce la sfîrșitul primului război mondial cînd echilibrul tradițional liberali-conservatori se va rupe prin apariția în competiție pentru Downing Street a laburiștilor și diminuarea influenței politice a liberalilor.

În elaborarea lucrării de față o problemă majoră care a trebuit să fie rezolvată de autori a fost aceea a sintetizării, într-un spațiu restrîns la cîteva pagini, a unui impresionant material bibliografic. Aceasta a impus ca fiecare portret de premier să cuprindă scurte date biografice și despre evoluția politică anterioară investiturii ca șef al guvernului, succint activitatea politică și componența guvernului, realizările notabile din perioada guvernării.

Grație acestei metode de lucru autorii au reușit să selecteze elementele importante din cariera conducătorilor politici ai Angliei oferind cititorului suficiente date pentru a înțelege evoluția vieții politice engleze în ultimele trei secole.

www.dacoromanica.ro

Cum este și firesc în lucrare sînt evidențiate acele personalități politice care au jucat un rol politic major și care prin activitatea lor au înrîurit atît destinele poporului englez cît și ale lumii. Spații mai largi sînt acordate lui Walpole, primul om politic englez care a purtat titlul de prim ministru, celor doi Pitt, ultimul din ei premier la 24 de ani și cel mai înverșunat adversar al Franței revoluționare, în secolul al XVIII-lea ; lui Robert Peel, Disraeli, Gladstone, în secolul al XIX-lea.

Înfățișării activității premierilor din secolul XX le este rezervată jumătate din economia lucrării, aceasta și datorită faptului că viața politică engleză a devenit în secolul nostru tot mai complexă, iar implicarea internațională a Marii Britanii tot mai profundă iar interesul lucrării, aceasta și datorită faptului că viața politică engleză a devenit în secolul nostru mai complexă, iar implicarea internațională a Marii Britanii tot mai profundă iar inter cititorului pentru evenimentele contemporane este mai mare.

Dintre șefii de guverne se bucură de un spațiu mai substanțial Asquith și Lloyd George conducători ai destinelor britanice în primul război mondial, Neville Chamberlain, promotor al politicii de „conciliere" din preajma ultimului război mondial, Winston Churchill conducător al guvernului în anii celui de al doilea război mondial și postbelici- Harold Wilson și Margaret Thacher, prezență cu totul inedită la Downing Street, în anii noștri.

Prezentînd viața politică engleză din perioada modernă și contemporană prin prisma activității celor ce au condus-o ca primi miniștrii, lucrarea contribuie în mod substanțial la lărgirea orizontului istoric al cititorului, constituind o lectură atractivă și interesantă. Rapida sa epuizare din librării, a dovedit interesul marelui public pentru acest gen de lucrări.

Mihai Oprițescu

NOTE

* Camil Mureșan, Alexandru Vianu, *Președinte la Casa Albă*, Edit. politică, București, 1974.

RAFAEL SÁNCHEZ MANTERO, *Los cien mil hijos Le San Luis y las relaciones franco-españolas*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1981, 206 p.

Indiscutabil tema abordată de profesorul Sanchez Mantero posedă o abundentă bibliografie, în special franceză, care s-a constituit ca atare încă din epoca contemporană evenimentelor. La prima vedere, întreprinderea istoricului spaniol ar apare superfluă dacă încă de la primele pagini cititorul nu ar fi avertizat de tentativa autorului de a se sustrage primelor interpretări date evenimentelor care reiterate în nenumărate ocazii, dobîndiseră un statut evasi-sacrosant, iar interpretările ulterioare, neortodoxe, erau anticipat excomunicate din cîmpul de reflecție istorică. Dintr-un început susținem că Sanchez Mantero a realizat o lucrare absolut convingătoare scrisă cu detașarea istoricului de contingențele extraistorice, pasionale, care de cele mai multe ori lăsau în penumbră mecanismele care au guvernat derularea faptelor.

Revoluția liberală, declanșată în 1820 suscitase interesul statelor integrante Sfintei Alianțe, interes devenit explicit la congresul de la Verona (1822), Franța, cea care a intervenit militarmente în 1823 împotriva regimului liberal spaniol, s-a arătat sensibilă la posibilitatea adjudecării mandatului de intervenție (în exclusivitate) mobilizată de cîteva cauze perfect justificabile : asigurarea stabilității interne a regimului Restaurației, promovarea intereselor comerciale și financiare în peninsulă, exercitarea unei tutele politice similare celei din secolul al XVIII-lea. Așadar, ideea că Franța acționase ca simplă mandatară a Sfintei Alianțe, nu își mai păstrează credibilitatea. În 1823 evenimentele s-au precipitat vertiginos, intervenția franceză în Spania nefiind decît o chestiune de timp. Franța a organizat rapid forța expediționară care conform unui raport din 12 martie 1823 avea 107521 oameni (inclusiv trupele spaniole regaliste reunite în „Ejercito de la Fe"). Șeful expediției a fost numit ducele d'Angoulême care și-a ales ca șef de stat major pe contele de Guilleminot, veritabilul artizan al campaniei franceze.

Intervenția franceză în Spania posedă cîteva note specifice rezultate dintr-o situație particulară care nesesizate la dimensiunile lor reale de una din părțile combatante puteau degenera în grave erori. Iar crorile, după cum reiese din capitolul consacrat campaniei militare le-a comis guvernul spaniol. Sanchez Mantero subliniază iluziile unor militari spanioli care credeau în revigoarea guerrillei care făcuse imposibil controlul integral al teriorului spaniol de către armata imperială în 1808—1813.

www.dacoromanica.ro

Condițiile erau esențial schimbate în comparație cu epoca napoleoneană. Dacă în 1808 armata nepoleoneană urmărea subordonarea Spaniei și impunerea unui intrus ca rege al ei, în persoana lui José Bonaparte, în 1823 francezii interveneau tocmai în favoarea suveranului legal, Fernando VIII, supranumit după 1814 „el Deseado" (cel dorit) cu asentimentul cvasitotalității poporului spaniol încă impermeabil liberalismului care se rezumă încă la cîteva grupuri intelectualizante de inițiați. În contextul evenimentelor militare campania din Catalunia a fost un episod aparte. Apărarea provinciei era condusă de Espoz y Mina eroul guerrillei antinapoleoneene. Deși tactica guerrillei a eșuat în condițiile absenței suportului popular orașele catalane au fost ultimele care au capitulat după o tenace rezistență (Baeccelona la 1 noiembrie 1823). În fine, episodul Trocadero din 19/20 august 1823 este demitizat de autor, operațiunea aducînd în prim plan serviciile genistice ale francezilor.

Prezența militară franceză în peninsulă s-a prelungit pînă în 1828. Însuși regele Fernando VII reclamase staționarea trupelor franceze în țară, care a fost reglementată prin numeroase acorduri semnate în 1823—1824. Francezii și-au cantonat forțele în 4 zone: Madrid, Alto Ebro (Vitoria, Burgos, Bilbao, San Sebastian, Pamplona) Cádiz și Barcelona. După acordul din decembrie 1824 cifra soldaților francezi existenți în Spania era de aproximativ 22000. Permanentizarea ocupației militare franceze devenea necesară în concepția ambelor părți contractante: Fernando VII dorea să-și asigure securitatea regimului, în timp ce Franța dorea să-și impună opțiunile, utilizînd armata franceză ca instrument de coerciție. În general se poate susține că rezultatele scontate s-au obținut. Armata franceză și-a păstrat neutralitatea și a intervenit sporadic, de exemplu în august 1824 cînd un grup de liberali condus de Francesco Váldes a ocupat temporar orașul Tarifa. Dar mai mult decît atît, francezii nu au permis excesele ultraregaliștilor care persistau în vindictele lor și prin „Ordonanța de la Andujar" din 8 august 1823 autoritățile militare franceze erau investite cu dreptul de poliție politică. Desigur moderația impusă de francezii servea în primul rînd lui Fernando VII care părea să fie mai receptiv la ideea de reconciliere decît la practicile de epurare susținute violent de dreapta spaniolă.

Unul din mobilurile care au pus în mișcare intervenția franceză în Spania, a fost recuperarea comerțului spaniol în favoarea Franței aspect detaliat pe bază de tabele statistice de Sanchez Mantero. Sînt revăzute ca un preambul comparativ antecedentele comerciale franco-spaniole, jalonate de tratatele din 1516, 1526, 1559, 1598. Prin acordul din 1659, subsidiar păcii din Pirinei, comercianții francezi obțin privilegiile deținute pînă atunci de olandezi și englezi în comerțul spaniol. Vicisitudinile ulterioare se datorează conflictelor care paralizează mai ales comerțul maritim, obstaculat de flota engleză în diferend perpetuu cu cea spaniolă. La începutul secolului al XIX-lea Franța avea un comerț important cu Spania mai ales după Trafalgar (1805) cînd comerțul hispano-american se atrofiase. Aceeași dinamică definește și perioada de după 1814. În schimb anii 1820—1823 corespunzători revoluției liberale marchează o dureroasă cezură pentru comerțul franco-spaniol. Preeminența politică a Franței în Spania după 1823 s-a extins și asupra comerțului care este abstras monopolului britanic (Anglia a sprijinit politic și financiar guvernul liberal și s-a opus în 1822 intervenției). În 1826 cifra totală a comerțului franco-spaniol era 71,7 milioane franci, o creștere substanțială față de trieniul constituțional. Exportul spaniol în Franța se axa pe cîteva articole, asupra cărora Spania avea exclusivitate: mătase (solicitată de manufacturile din Lyon), plumbul, citricele, pluta.

În același timp Spania importa din Franța țesături care în 1826 reprezentau 60% din exporturile franceze și o gamă variată de mărfuri manufacturate. În 1824 Franța dobîndește dreptul de a face comerț liber cu Filipine, Cuba, Puerto-Rica, un avantaj de excepție dar al cărui impact asupra comerțului francez nu se poate deocamdată aprecia. În concluzie, ponderea comerțului francez după 1823 este superioară celei britanice.

Preponderența politică franceză în Spania a fost realizată gradat, fără acțiuni intempestive și s-a urmărit captarea interesului factorilor politici spanioli pentru conduita politică a Franței. Diplomații francezi s-au găsit uneori în situații dramatice, confruntați cu ostilitatea guvernului spaniol și cu manevrele absconse ale celorlalte mari puteri care concurau influența franceză. Principalul preopinent al Franței într-o primă etapă a fost Rusia care se servea de un politician versat, Antonio Ugarte, colaborator al ambasadorilor ruși în Spania. Oscilațiile diplomației franceze par să se transforme într-o atitudine coerentă abia în 1824—1825 cînd titularul legației franceze, Boislecomte găsi formula necesarului modus-vivendi. O problemă care a provocat ebuliția diplomației europene a constituit-o succesiunea portugheză survenită la 1 martie 1826 odată cu moartea lui Juan VI al Portugaliei. Succesor ar fi trebuit să devină Pedro, împărat al Braziliei, care își pregăti terenul promulgînd o cartă constituțională de inspirație liberală. Împotriva noului regim combătea Miguel, al doilea fiu al defunctului în jurul căruia s-au coalizat ultraregaliștii portughezi. Spania l-a recunoscut pe Miguel ca rege al Portugaliei și a acordat asistență trupelor regaliste care se reorganizau pe teritoriul spaniol. Poziția intrasigentă a Spaniei a cauzat numeroase neplăceri Franței care se vedea atrasă într-un conflict cu Anglia care debarcase deja în Portugalia 8000 de soldați. Presiunile franceze l-au deter-

www.dacoromanica.ro

minat pe Fernando VII să renunțe la imixtiunea în Portugalia care ar fi însemnat o inevitabilă ciocnire cu Anglia. În 1828 scena politică lusitană s-a temperat, ieșind din zona de interes a Franței.

Simultan cu aceste evenimente, în America spaniolă chestiunea independenței apărea ireversibilă mai ales după dezastrul spaniol de la Ayacucho din 1824. Spania a încercat să mobilizeze forțele Sfintei Alianțe în favoarea unei intervenții masive care să readucă sub obedința metropolei America hispanică. Premierul francez Villéle animat de concepții melioriste, elaboră un plan (în raport cu realitatea, iluzoriu) și anume de a se crea pe baza celor 3 viceregate, state ereditare conduse de infanți spanioli. Planul nu era o invenție franceză deoarece avea antecedente spaniole. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea contele de Aranda imaginase crearea unor state hispano-americane conduse de membrii ai familiei regale spaniole în timp ce regele Spaniei urma să devină împărat [1]. Indiferent de soliditatea sau labilitatea teoretică a acestor soluții, care din diverse motive n-au fost experimentate, Spania a pierdut imensul imperiu colonial cu excepția Filipinelor și Antilelor mari. Franța și-a menajat partenerul spaniol pe durata ocupației militare și ca o dovadă a bunelor sale sentimente a renunțat în 1827 la încheierea unui tratat cu Mexic (în 1828 are loc încercarea generalului spaniol Barradas de a recuceri Mexicul dar a fost înfrînt de Santa Ana, președintele acelei țări). După 1828 Franța adoptă o politică flexibilă față de America spaniolă, iar în timpul monarhiei din iulie a recunoscut independența noilor republici.

Sanchez Mantero a realizat o valoroasă contribuție referitoare la acest subiect. Succesul său se datorează și explorărilor în fondurile arhivistice franceze, deosebit de generoase și care i-au furnizat date abundente care să valideze opiniile autorului. Apendicele documentar de la finalul cărții oferă din plin argumentate irecuzabile.

Eliminînd redundanța factice, autorul folosește un stil clar, concis, agrementat cu citate de arhivă. Cartea prin ideile sale de structură, cheamă istoricul la reflecție, la reconsiderarea constructivă a faptului istoric, la intuirea istoriei dintr-o viziune integratoare.

Ovidiu Bozgan

NOTE

[1] Viconte Palacio Atard, *La Espaha del siglo XIX*, 1808—1898, Madrid, 1978 p. 140.

* * * *Companies and Trade. Essays on Overseas Trading. Companies during the Ancien Regime*, edit. by Leonard Blussé and Femme Gaastra, Leiden University Press, 1981, 276 p.

A apărut un nou volum — al treilea, din colecția „Comparative Studies in Overseas History", publicată de Leiden Centre for the History of European Expansion. El cuprinde textul celor 14 comunicări prezentate la colocviul, organizat în 1978 la Universitatea din Leiden.

Definind compania comercială, un instrument al expansiunii economice și politice în zonele extraeuropene, în studiul introductiv *Companii și comerț: cîteva reflecții asupra unei cercetări și a unui concept* (p. 3—13) Leonard Blussé și Femme Gaastra încearcă să explice scopul colocviului, trecînd în revistă subiectele intervențiilor prezentate. Ei declară, că fiecare companie a reflectat în activitatea sa economică și politică, trăsăturile și interesele grupului conducător generator, adaptîndu-se în colonii particularităților socio-economice, instituționale și cutumiare. Discuția vizează nu doar latura formală a organizării juridice a companiilor, ci mai ales politica economică și de management, analizată într-un cadru larg, social-economic. Problema raportului între *stat* și *companie* a fost privită în mod diferit. În Olanda, într-o mare măsură, companiile au fost libere de tutela politicii guvernamentale, spre deosebire de Franța, unde statul a exercitat o influență crescîndă. În condiții specifice (de exemplu Danemarca), companiile au avut un rol decisiv în stimularea activității economice. Ele au acționat în condiții diferite în Atlantic sau sud-estul Asiei, după cum bazele de acțiune au fost diferite — Amsterdam, Londra, Copenhaga sau Emden. Ele au pus bazele unei noi etape în dezvoltarea comerțului mondial, generînd importante consecințe.

Partea a doua a lucrării, intitulată *Companiile ca instrument al comerțului și expansiunii* (p. 17—176), prezintă în studii separate activitatea unor companii din Anglia, Olanda, Franța, Portugalia, Danemarca și Brandenburg în secolele XVII—XVIII. P. W. Klein de la Universitatea din Rotterdam în *Originile companiilor comerciale* (p. 17—28), critică ideea lui Robert

www.dacoromanica.ro

Mantran, conform căreia originile sistemului companiilor comerciale s-ar fi aflat în comerțul din Mediterana. O „copiere" mecanică a modelelor organizatorice și structurale a asociațiilor de comerț, care au acționat în zona Mării Mediterane, nu a fost posibilă ca urmare a modificării condițiilor de navigație și apărare. Noul tip de companii „și-a făcut apariția în mod independent de conerțul colonial din secolul al XVI-lea, avîndu-și originea în forme vechi și metode de acțiune ..., în comerț și mine". (p. 24). Klein apreciază posibilitățile noilor companii în procesul de dezvoltare a relațiilor economice cu Asia și Africa, unde au ocupat o poziție „quasi-monopolistică" sau „oligopolistică" (cf. p. 26). K. N. Chadhuri de la Universitatea din Londra se ocupă de istoria companiilor engleze. Publicînd studiul *Compania engleză a Indiilor de Răsărit în secolele XVII—XVIII: o organizație premodernă multinațională* (p. 29—46), autorul analizează cauzele succesului în afaceri a unei companii, pe care el o compară cu un trust multinațional din secolul nostru. Compania engleză a Indiilor de Răsărit (identificată cu sigla EIC) a fost „cel mai remarcabil edificiu contemporan al capitalismului comercial" (p. 29). Epoca sa de glorie se încadrează între anii 1680—1760, ca urmare a preocupării conducerii pentru stabilirea unui monopol în comerțul cu produsele din colonii și înlăturarea competitorilor potențiali. Ea a profitat de conflictele exietnte între puterile europene și de „o lungă tradiție a sentimentului antiislamic în drept și diplomație" (p. 31), ocupînd o poziție cheie în comerțul cu Asia, pentru mai bine de un secol și înlăturînd pe concurenții portughezi și francezi. Compania a beneficiat și de o structură organizatorică birocratizată, în care distincția între *decizie sarcinile operaționale* a caracterizat relațiile între acționari și grupul conducător. În colonii, ea s-a bazat pe o vastă rețea de agenți locali care se întindea de la Marea Roșie și Golful Persic, prin subcontinentul Indian pînă la strîmtoarea Malacca și mările Chinei, și care raporta săptămînal asupra situației schimburilor. Guvernul englez a avut o atitudine binevoitoare față de politica companiei, pe baza „înțelegerii informale, alianței între figurile proeminente din City și miniștrii Coroanei, contribuției companiei la datoria națională" (p. 34). Cazul companiilor olandeze apare în studiile lui Femme Gaastra și P. C. Emmer, amîndoi de la Universitatea din Leiden, și anume *Balanța mobilă a comerțului Companici olandeze a Indiilor de Răsărit* (p. 47—49) și respectiv, *Compania Indiilor de Vest 1621—1791: Olandeză sau Atlantică?* (p. 71—95). Cele două companii, a Indiilor de Răsărit (VOC) și Indiilor de Vest (VIC), au reprezentat importante instrumente de expansiune ale burgheziei olandeze în America și Extremul Orient. Modul de organizare al primeia, prevăzut în carta de privilegii din 1602 a fost eludat prin politica liderilor conducători, ce au încălcat clauzele privind interzicerea plății dividendelor și retragerea unei părți din capital după zece ani. Politica ei economică reușită a atins apogeul în 1672, după care compania a decăzut. La succesul său, a contribuit strînsa legătură între stat și companie, ultima acordînd ajutor financiar direct statului olandez sau împrumutîndu-i vase pentru folosință. Cîștigînd monopolul comerțului cu mirodenii din Extremul Orient, compania a încercat să-i alunge pe englezi și portughezi din posesiunile lor. Cealaltă companie a fost în principal creația guvernului olendez, și a fost lipsită de un monopol asupra navigației și comerțului din zona Atlanticului. În 1791, ea poseda doar un mic lanț de forturi pe coastă africană și în insulele din Caraibe. Aceasta, deoarece Asia a reprezentat în secolul al XVII-lea, zona predilectă de acțiune a comerțului olandez. Fondată în 1621, ea s-a dorit de la început, conform opiniei lui Emmer „o instituție calvinistă și antispaniolă" (p. 74). Compania s-a confruntat cu grave conflicte interne în cadrul organelor sale de conducere, care s-au adîncit permanent, încît în 1674 a fost declarată falimentară. Un studiu comparativ asupra guvernării coloniale a Angliei, Franței și Olandei în bazinul Caraibelor, îl duce pe Emmer la concluzia, că compania Indiilor de Vest a promovat „o guvernare de tip militar" (p. 88). Preocupată mai mult de comerț, ea a neglijat procesul de colonizare și apărare a posesiunilor de peste mări, dorind să obțină profituri rapide și nu să fondeze un imperiu colonial.

Pierre H. Boulle de la Universitatea din Montreal reia în discuție problematica mercantilismului francez în secolele XVII—XVIII, în *Mercantilism francez, companii comerciale și profit colonial* (p. 97—117). Companiile franceze nu au fost sprijinite de clasa burgheziei, pe măsura capacității sale, ea preferînd investiții mult mai sigure în pămînt, rente și funcții. Prin politica economică a lui Colbert, intervenția statului în administrația companiilor a crescut, cu scopul „de a-și proteja investiția" (p. 107). Ulterior, monopolurile cu care cle au fost înzestrate, au fost violent atacate de negustori, care au obținut profituri mari, companiile mulțumindu-se cu o modestă compensație. Următoarele studii înfățișează tipuri de companii din Portugalia — *Două variații lusitane pe o temă oalndeză: companiile comerciale portugheze în epoca de criză 1628—1662* (p. 119—134), Danemarca — *Organizarea și structura companiilor daneze ale Indiilor Răsăritene, de Vest și a Guineii în secolele XVII—XVIII* (p. 135—158) și Brandenburg — *Companiile comerciale de peste mări ale Brandenburgului în secolul al XVII-lea* (p. 159—176), semnate de George Winius de la Universitatea din Leiden, Ole Feldbaeck de la Universitatea din Copenhaga și respectiv, Eberhard Schmilt de la Universitatea din Bamberg. Principalele companii portugheze — Companhia do India și Companhia do Brazil dominate de *cristãos novos*, au avut menirea de a organiza apărarea posesiunilor lor coloniale contra Olandei

www.dacoromanica.ro

și Angliei. În situația economică — puțin cercetată a Danemarcei, companiile comerciale cu o activitate modestă au privit însă, la fel de activ și spre Asia și spre Atlantic, impulsionînd evoluția economiei în limitele particularităților locale. Interesante sînt și datele, foarte cunoscute, privind activitatea colonială a Brandenburgului sau a viitoarei Prusii. Încercările unor companii, precum : Brandenburgisch Africanische Compagnie (B.A.C.) sau Brandenburgisch Afrikanish-Amerikanische Compagnie (B.A.A.C.), au fost extrem de modeste și mai ales spontane, sprijinite de un cerc restrîns de acționari. Ultima parte a lucrării, *Companiile în lumea comercială a Asiei* (p. 179—214), se oprește asupra impactului între europeni și populațiile locale din cadrul activității companiilor. Denys Lombard de la Școala de Înalte Studii din Paris în *Probleme privind contactul între companiile europene și societățile asiatice* (p. 179—187) demonstrează, că gradul de dezvoltare al companiilor a depins de adaptarea la circumstanțele economice și politice ale Asiei. Ele au preluat structura rețelei economice din Oceanul Indian și Marea Chinei de Sud și au fost favorizate de înlocuirea marilor conglomerate statale asiatice cu unele formațiuni politice (de exemplu-sultanul de Malacca), cu o largă deschidere spre activitățile maritime și comerciale. O. Prakhash de la Universitatea din Delhi continuă și adîncește ideile din studiul anterior, *Comerțul european și economiile sud-est-asiatice : cîteva contraste regionale (1600—1800)* (p. 189—205). El insistă asupra particularităților locale din Bengal și Coromandel, unde companiile europene nu au obținut privilegii deosebite, ceea ce a scăzut rata profitului încasat. Autorul atrage atenția, că activitatea general-economică din sud-estul Asiei este dificil de sesizat, ca urmare a lipsei datelor statistice. Eiichi Kato de la Universitatea din Tokio remarcă capacitatea de adptare a politicii economice promovate în Japonia de compania olandeză a Indiilor de Răsărit la începutul shogunatului Tokugawa. El ilustrează acesata prin studiul *Unificare și adaptare, Shogunatul timpuriu și politica comercială olandeză* (p. 207—229). „Cazul" japonez oferă un exemplu clasic de adaptare a activității comerciale a companiilor la structura economică a Asiei. Promovînd un *Real politik* (cf. p. 229), compania olandeză a rămas în secolul al XVII-lea, singurul partener comercial al Japoniei și s-a bucurat de avantaje deosebite. A. H. de Groot de la Universitatea din Leiden tratează situația din Levant în *Organizarea comerțului vest-european în Levant (1500—1800)* (p. 231—241). Autorul consideră Levantul „martorul primei și celei mai îndelungate confruntări între civilizațiile creștinătății și Islamului" (p. 231). Activitatea negustorilor europeni în Levant s-a desfășurat în cadrul structurilor tradiționale, care nu au impus necesitatea unor organizații cu drept de monopol, precum în Asia. Controlul statului otoman asupra activității negustorilor străini în Imperiu s-a menținut pînă către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, și doar ulterior situația s-a modificat net în favoarea europenilor. În sfîrșit, Niels Steensgard de la Universitatea din Copenhaga, publică sub titlul *Companiile ca o instituție specifică în istoria expansiunii europene* (p. 245—264), concluziile rezultate din intervenții.

Considerăm lucrarea analizată, extrem de interesantă și utilă, atît economistului, cît și istoricului. Interpretările originale, unele chiar inedite, baza documentară solidă, vizarea cu precădere a politicii comerciale a companiilor europene, uneori poate în detrimentul impactului său asupra populației locale, clarifică o etapă importantă, din dezvoltarea capitalismului preindustrial.

Mihai Manea

www.dacoromanica.ro

„REVISTA DE ISTORIE" publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane. Cronica vieții științifice, Cartea românească și străină de istorie, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimiterile fiind numerotate în continuare la sfîrșitul textului. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Corespondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se va trimite pe adresa Comitetului de Redacție, B-dul Aviatorilor, nr. 1, București — 71247.

www.dacoromanica.ro

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ŞI ARHEOLOGIE
DACIA, REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
REVUE DES ÉTUDES SUD-EST ÉUROPÉENNES
STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
— SERIA ARTĂ PLASTICĂ
— SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
— SÉRIE BEAUX-ARTS
— SÉRIE THÉÂTRE-MUSIQUE-CINÉMA

www.dacoromanica.ro

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Sarmații și relațiile lor cu geto-dacii.

Cu privire la începuturile evului mediu pe teritoriul României.

Politica osmană față de gurile Dunării în secolul al XV-lea.

Radu Mihnea Corvin domn al Moldovei și Țării Românești.

Pretendentul Neagu „Vodă", fiul lui „Basarab voevod" (1633—1644).

Relațiile lui Francisc al II-lea Rakoczi cu Spania.

Înființarea consulatelor franceze în țările române și impactul asupra epiritului public românesc.

Poziția Marii Britanii la Congresul de pace de la Viena (1814—1815).

Trăsături liberale ale revoluției române de la 1848.

C. A. Rosetti și rolul lui în impulsionarea culturii și învățământului românesc.

Participarea țărănimii la marile evenimente militare din epoca modernă.

Politica economică a Partidului Național în deceniul de după cucerirea independenței.

Oamenii de știință în viața politică a României.

Aspecte ale genezei „noului activism" al popoarelor asuprite din Ungaria (1900—1905).

România și țările balcanice în perioada 1900—1911.

Considerații privind social-democrația germană 1869—1914.

„Noaptea cuțitelor lungi" în viziunea diplomației românești și americane.

Relațiile culturale dintre România și Marea Britanie (1929—1939).

Curente social-economice românești în perioada interbelică: doctrina economică a țărănismului.

Aspecte ale procesului de creare a Frontului Național Unit Antijaponez al poporului chinez.

RM ISS 0567—630

www.dacoromanica.ro

I. P. Informația c. 1539

43 856

Lei 15